

CEMAL NAR

07. 01. 1955 de Kahramanmaraş / Hartlap'ta doğdu. İlkokulu kendi şehrinde, İmam Hatip Lisesini 1973'de Diyarbakır'da, Yüksek İslam Enstitüsü'nü 1977 de Kayseri'de bitirdi ve aynı yıl Kahramanmaraş /Andırın Lisesine Din Dersi Öğretmeni olarak tayin edildi. 1980'de atandığı Kahramanmaraş İmam Hatip Lisesinde eğitim ve öğretimin yanında uzun yıllar değişik yerlerde sohbet, vaaz, seminer, konferans ve yazılarıyla halk eğitimine katkı sundu, irşat ve tebliğ hizmetlerinde bulundu. Aynı okuldan 2003'de emekli olmak zorunda kalan yazar, halen okuma, yazma, irşat ve tebliğ çalışmalarını sürdürmektedir. Evli ve dört çocuk babasıdır.

Cemal Nar yazılı çalışmalarının bir kısmını www.cemalnar.com sitesinde yayınlamaktadır. Sohbet, vaaz, ders, seminer, konferans gibi görsel çalışmalarının bir kısmını da videolar halinde Youtube sayfasında sunmaktadır. Zaman içinde değişik gazete, dergi ve sitelerde yazdı. İnternette yazarın binlerce makalesine ve videosuna erişilmektedir.

Yayınlanmayı bekleyen birçok eseri yanında yazarın yayınlanmış kitapları şunlardır:

1- Anılar Ve İbretler 2- Bu Sistemden İslam'a 3- İslamlaşma Bilinci 4- İslam Sancısı 5- Arş Gölgesi 6- Tasavvufun Anahtarı 7- Âlimin Önderliği 8- İslam'da Devlet Ve Siyaset 9- İlim Ve Özgürlük 10- İlim Ve İktidar 11- İmanın Kıymeti ve Korunması 12- İman Ve Etkisi 13- Aydınlanma Yolu Tasavvuf 14- İnançta Arınma 15- İnançta Kirlenme 16- Okuma Aşkı 17- İslam'a Göre Irkçılık ve PKK Ekseninde Kürt Sorunu 18- İnsana Ulaşmak 19- Cihad ve Zafer Şartları 20- İncanın Kıvancı 21- Sistem ve Şariat 22- Osmanlıdan Cumhuriyete Büyük Kırılma 23- Gönül Azığı 24- Laiklik Sorgulaması 25- Derdimiz İslam 26- Adı Konmamış Savaş 27- Batılılaşmayla Hesaplaşma 28- Aydınların Karanlığı 29- Kitap Sevgisi Yazma Aşkı 30- İmam Hatip Davası Ve Hacı Kalay 31- İslam'ın Özeti 32- İslam'da Irkçılık Ulusalılık Milliyetçilik 33- İslam'sız Olmaz 34- İlimsiz

Olmaz 35- Davetsiz Olmaz 36- Hesaplaşmadan Olmaz 37- Kıymet Bilmek 38- Hatırlatmalar 39- Laik Sistemde İslamî Siyaset Sorunu 40- Müslüman Kimliğin Kodları 41- Bize Düşen 42- İslam davası 43- Din Diyalog Ve Ilımlı İslam 44- İslam'da Sakal Ve Kıyafet 45- Okuduğun Kadarsın 46- İslam'da İnsan İlişkileri - Din Muameledir- 47- İslam'a Ensar Olmak 48- Tanıdığım Maraşlı Hocalar. 49- Acilen İslam Birliği 50- Engin Gönül Yüce Ruh 51- İslam'da İnsan Onuru Ve Çağa Yansıması 52- Güncelin Dili 53- Hizmetten Teröre Gülen Sorgulaması 54- Türkiye'de Dindar Siyaset Pratiği 55- İnternette Kral Sözler 56- İslam Düşüncesinde Sağlık Ve Şifa 57- Hastalara Armağan 58- Maraş Hazineleeri 58- Birey Üstüne Eleştiriler 59- İlim Ve Alim Üstüne Eleştiriler 60- İrfan Hayatımız Üstüne Eleştiriler 61- Devlet Ve Medeniyet Yolu Hicret 62- Sevgili Peygamberimiz Mekke Döneminde İslam'a davet 1- 2. Ciltler 63- Peygamber Örnecliğinde Ahlak Ve Merhamet 64- Kalpten Dile Eğitim Ve Terbiye 65- Batılılaşma Cinnetinde Aydınlar Ve Kurumlar 66- Kitap Ve Yazma Sorumluluğu

CEMAL NAR

**KİTAP
VE
YAZMA SORUMLULUĞU**

Yayınevi

İÇİNDEKİLER

Önsöz

KİTABIN TARİFİ VE TARİHİ

Kitabın Tarifi
 Kitabın Tarihine Giriş
 “Suhuf”
 Hz. Musa’nın “Levhaları”
 Kitabın Zevki
 Kitabın Tarihçesi
 Kitabın Kitapları
 Matbaa Tarihi
 Kağıt ve Tarihi
 Kitapla Özdeşleşen “Kitap”
 Kur’an’da Kitap Kavramı
 Diğer Kutsal Kitaplar
 Tevrat
 Zebur
 İncil

YAZMA GEREĞİ

Yazı Nedir?
 Yazmanın Önemi
 Yazmanın Gereği
 Yazan İnsan Farkı
 Yazanlar Unutulmazlar
 Kitaplar Kitap Doğururlar
 Kısır Alimler
 İlim Adamı ve Yazmak
 Neden Yazmaktan Kaçınırlar?
 Okunmasa da Yazmak Gerekir
 Bize Düşen Görevler
 İnşallah kaybolup Gitmez

YAZARA SAYGI

Kıymet Bilme
 İlerlemenin Ana Direği

Altın Adamlar
 Takdir İdrakten gelir
 “Dilenmeye Utanmıyor musun?”
 “Ye Kürküm Ye”
 Alimler ve Yıldızlar
 Bir Kahır Örneği
 “Müslümanlar Vefalı mı?”
 Suçlu Kim Yazık Kime?
 Rus Generaline Bak
 Fuzulî Aşığı Papaz
 Hz. Ömer Duyarlılığı
 Hoca Hayatın İçinde
 Kıskançlık Belası
 İlim ve Tevazu
 Her Zaman İnsaf

KİTABA SAYGI

Neden Kitap?
 Kitaba Saygı
 Kitaba Saygı Biçimleri
 Temiz ve Güzel Kullanma
 Eskiye Kitaplar
 Kitap Bakımı
 Okumak
 Kitaba Saygısızlık
 Yasaklama
 Tarihte Kitap Yasaklama
 Kitap Atma Fırlatma Çiğneme
 Kitap Yırtma Yakma
 Kitap Yağmalama

SONSÖZ

KAYNAKLAR

Önsöz

Kitap muhteşem bir nesne, okumak harika bir olay. Beyaz bir sayfa var karşında, sanki beyaz bir sahne. Kelimeler birer oyuncu. Bakmayın siz hareketsiz durduklarına. Okumanın düğmesine dokununca film makinesi başlar çalışmaya, gözlerden zihne atlayan kelimeler, muhayyilede kostümelerini giyinmişler ve hayat sahnesine çıkmışlardır ve bizzat olayın içine katılarak gerçek bir macerayı yaşamaya başlamışlardır.

Okuyan adam bir başka âlemdir yani. Dıştan bakanı o duruş aldatıyor. Öyle sakın ve sessiz durup önündeki sayfaya baktığını zannettiğiniz bu adam acaba sevgiliye bir adım sonra kavuşacağını bilmenin heyecanını mı yaşamakta, yoksa bir ayrılık acısıyla mı sarsılmaktadır kim bilir? Bir savaşın ortasında çarpışan bir cengâver mi, yoksa bütün hile ve desiseleri bilip de elinden bir şey gelmeyen bir komutan mıdır? Mehtabın altında mest olarak şarkı mı dinlemektedir sahilde, ya da bir ziyafet sofrasında lokmaları mı götürmekte? Yoksa ulu bir mabette can damarından yakın hissettiği Mabuduna vecd içinde gönlünü kaptırmış, feyzin coşkusunda müstağrak batıp çıkmakta mıdır?

Her şey olabilir. Göz, bir sayfanın her satırının bir başında bir sonunda gürül gürül akan nehirlerin serin sularına batıp çıkarken, aslında muhayyile makinesi âlemleri dolaşmaktadır. Ne ses var şöyle bakarsan, ne görüntü. Her şey insanın derununda başlayıp bitmekte. Bir tatlı huzur, bir muazzam keyif, oturduğun yerde bir devr-i âlem. Kitap muazzam bir serüven.

Yeryüzünün en harika varlığıdır o. Keremli ve bereketli bir dost, kıskanılacak bir sevgili, edinmek için yeri geldiğinde aç ve susuz bırakan, ayakkabı ve elbise sattıran, varlığı adama izzet ve itibar kazandıran asil varlık. Karanlığımıza meşale, kollarımıza altın bilezik,

sanatımıza sırdaş, kalbimize sevgili, aklımıza marifet, varlığımıza irfandır o. Varlığı mutluluk verir, yokluğu acı ve ıstırap. Onunla hayat anlam kazanır, onunla tırmanılır yaşamın basamaklarına, uygarlık binası onun tuğlalarından örölür, onunla yaşar adam gömülse de mezarlara.

Kitap Leyla'dır Mecnun'larına, şifadır hastalarına, miraçtır okuyan insan için, onunla yükselir kutsalına. Selam sana ey kitap, selam size ey kitapzâdeler ve kitapzedeler.

Daha önce “Okuma Aşkı”, “Kitap Sevgisi” ve “Okuduğın Kadarsın” kitaplarımız yayınlanmıştı. Konuyu tamamlayan bu kitabın da yeni kisvesiyle gün yüzüne çıkması bizi mutlu etmiştir. Ememeği geçen herkese teşekkürler.

Ve nihayet her sözümüzün önü ve sonu size hamd-u senalar ve şükürler etmektir ey Alemlerin Rabbi olan Yüce Allah'ımız!

Cemal Nar
Kahramanmaraş 2022

KİTABIN TANIMI VE TARİHİ

Giriş

İnsan beyninin ve emeğinin çocuğu kitapları tanıma ve sevmeye yolculuğumuza tarihin ilk günlerinden başlayarak çıktık bu kitabımızda. İlk kitap örneği sayılabilecek “suhuf”lardan kalkarak “Kutsal Kitaplar”a uğradık, kil tabletlerin fırında kurutulma macerasıyla kitaba dönüştüğünü gördük. Parlak papirüslerin, ceylan derilerinin rulolar halinde saklandığı ilkel “kütüphaneler”den geçerek çağımıza ulaştık.

Ne harika bir üründür kitaplar! Onu yazanlara selam olsun. Saygıyı ve övgüyü hak ediyorlar. Kadirşinas olmak, nankörlükten kurtulmak bu hakkı teslim bağli. Yazma macerası da o yüzden önemli. Bir insan sayılı saatlerini ıssız ve sessiz ortamlarda tüketiyor gezip tozacağına, yiyip içeceğine, eğleneceğine...Nedeni malum, geriye ilim bırakmak ve gönüllerde yaşamak. Öyleyse alabildiğine açmalıyız gönüllerimizi onlara, sinelerimizde misafir etmeliyiz, sevgiyle bağrımıza basmalıyız onları.

Onları ve eserlerini. Bize keyif veren, kar veren, medeniyet kuran, hayatı kolaylaştıran ve güzelleştiren eserlerini. Kitaba da saygı duymalıyız ve gereken değeri vermeliyiz. Faydalanmalıyız onlardan. Öğrenmenin ötsinde bir borçtur bu. Bu bir teşekkürdür yazara, kitaba.

Bunları gündeme getirdik bu eserimizde. Umarız başkaları için istediğimiz bu kitap için de geçerli olur, gerçekleşmiş olur. O zaman değer çekilen zahmetlere. Hele bir de O (c.c.) kabul ederse, değmeyin keyfine, zevkine...

Kitabın Tanımı

Bugün “kitap” deyince aklımıza hemen yazılmış veya basılmış sayfaların bir araya getirilmesiyle oluşan toplam akla gelir.¹

UNESCO’nun kabul gören bir anlayışına göre kitaba “kitap” denilmesi için en az 49 sayfa olması gerekir. Ondan küçüklere “risale” veya “kitapçık” denilir.

Kelimenin aslına bakarsak “kitap”, lügatte Arapça kaynaklı bir kelimedir ve (ketebe ve kitâbet) gibi bir “yazma, istinsah etme, nikâh kıyma, bir araya getirerek dikme, bağlama, ekleme, toplama, gerekli ve farz kılma” mânâlarına gelir.² Buna göre, “harfleri birbirine ekleme, toplama, yani yazma” mânâsına mastar iken örfte “mektup (yazılmış)” mânâlarına isim olmuştur. Ketb, kitabet (yazmak) ve kitap aslında yazıya ait metindir. Bununla beraber ibare dediğimiz lafza ait nazma - manaya da denilir.

Birincisinde kitap, bir yere yazılmış olan yazının tamamı; ikincide ise yazılan yazı ile anlatılan ibare (metin) demektir. "Falan kitap benim kütüphanemde var" dediğimiz zaman birincisini, "Falan kitap ezberimdedir" dediğimiz zaman da ikinciye söylemiş oluruz.

Şüphe yok ki bunların hepsinin altında mânâyâ delalet etme önemlidir. Her kitaptan kastedilen de o mânânın anlaşılmasıdır. Fakat yazı olmadan sadece mânâyâ kelâm, konuşma, söz denilebilirse de, kitap da denilebilir, ama bu herkesçe bilinmiyor.

Bizim kültürümüzde “Kitap” deyince akla hemen “Kur’an” gelir. “Kitabın mahiyeti, o mânâyâ delalet eden nazım, kelam, söz ve nihayet o kelamın, o sözün mânâsının toplamıdır. Bundan dolayı indirilmiş ilahî kelâm olan Kur’an’a, kırâet - okuma açısından “Kur’ân”, tasarıda veya gerçekte yazılması açısından “Kitap” denildiği zaman, söz ve mânâ beraber kastedilmektedir. Bu bakımdan yalnız mânâyâ “Kur’ân” veya “Kitap” denilemeyeceği kolaylıkla anlaşılır.³

Yine bizim kültürümüzde “Ehl-i Kitap”, yani “kitap ehli, sahibi” kavramı, Tevrat ve İncil’den ötürü Yahudi ve Hristiyanlara verilen bir isimdir. Aynı zamanda onlara sırf bu yüzden “kitabî” de denilir.

¹ Bkz. D. Mehmet Doğan, Büyük Türkçe Sözlük. s. 661

² Bkz. H. Karaman, B. Topaloğlu, Yeni Kamus, (ketebe) md.; TDV İslam Ansiklopedisi, “Kitap” md. XXVI. 120.

³ Bkz. Elmalılı Hamdi Yazır, Hak Dini Kur’an Dili, I.

Türkçemizde kitap üstüne güzel deyimlerimiz vardır. Mesela beğendiklerimize “kitap gibi” deriz. Yine şu deyimlerimizi peş peşe sayabiliriz:

Bir şeyi kitaba (kitabına) uydurmak, yasal olmayan bir işi hile, düzen vb. ile kanuna uygun gibi göstermek; hesaba kitaba gelmemek, sınırsız olmak.

Hesabını kitabını bilmek, tutumlu olmak.

Hesap etmek, kitap etmek, bütün ayrıntılarıyla düşünmek.

Hesap kitap yapmak (etmek), ayrıntılarıyla hesap edip düşünmek.

Hesaplamak kitaplamak, hesap kitap yapmak.

Kitaba el basmak, kutsal kitap üzerine elini koyarak ant içmek.

Kitabı kapamak, herhangi bir konu ile ilgiyi kesmek.

Kitabında yer almamak, aklına ve mantığına aykırı düşmek.

Kitap (kitaplar) devirmek (devretmek), bir veya birden çok kitabı başından sonuna kadar okuyup bitirmek.

Kitapta yeri olmak, din veya yasa kitaplarında bulunmak, konusu geçmek.

Ümmü’l kitap, ana kitap.

Kitapsız, dinsiz imansız.

Kitabe, yazıt, anıt.

Kitap, özellikle eski eserlerde bir kitabın içindeki ana bölüm, ünite anlamlarına da kullanılır. “Abdest Kitabı, namaz Kitabı” gibi.

Bütün bunlar bize en az 49 yazılı sayfaların bir araya gelerek oluşturduğu demetin toplamını ifade eder. “Kitapçık” da, eskilerin “risale” dedikleri küçük kitaplardır.

Kitabın Tarihine Giriş

Dini ve dünyevi hayatımızda bu kadar yeri olan kitabın tarihi nedir? Hangi zamanda ve nerden başlar insan bu maceraya?

“Kitap” veya “kitabın tarihi” deyince bizim aklımıza “dört kutsal kitap” ve “yüz sahife - suhuf” gelir. Aslında bunlar “ilk kitap” sorusunun belki de tam olarak cevabı değildir, ama “kitap” ve “suhuf” bunu çağırıştır.

Neden tam bir cevabı değildir?

Çünkü bilebildiğimiz veya zannettiğimiz kadarıyla bu kitaplar ve suhuf (sahifeler), Hz. Musa’ya (as) verilen levhaları saymazsak,

elle tutulur, gözle görülür ve bakarak okunur cinsten değildirler. Bunlar, kalpte olan ve oradan ezberden okunan kitap ve sayfalarıdır. Oysa biz kâğıt, kalem ve yazının ürünü olan kitapları kastediyoruz.

Olsun, buradan hiç olmazsa şu çıkar: insanlar Darvencilerin zannettiği gibi maymundan gelmemiştir. Çünkü ilk insan Hz. Âdem (as) ve eşi Hz. Havva ve evlatları, akıllarında ezberden okuyabilecekleri sayfalar ve bilgiler taşıyan, bilmeye, öğrenmeye istekli uygar varlıklardır. Üstelik o ilk insan Hz. Âdem (as) hem de bir peygamberdir. Evlatlarını eğitmek ve olgunlaştırmakla görevli, buna son derece hevesli ve istekli bir peygamber. Malum, her peygamber görevi gereği bir öğretmendir aynı zamanda.

Acaba bu evlatlar, kafalarında oluşan bilgileri ne zaman kayda alabilecekleri yazıyı öğrendiler? Allah Teâlâ'nın kendilerine verdiği bu kabiliyeti ilk defa ne zaman keşfederek kullanabildiler?

Bu konuya girmeden önce, belki konuya bir ışık tutması da mümkün olan şu iki meseleyi gündeme getirelim: Suhuf ve elvah.

“Suhuf”

Yeri gelmişken Kur'an-ı Kerim'den ve diğer kutsal kitaplardan başka, daha önce indirilen “suhuf” hakkında kısa bir hatırlatma yapalım.

“Suhuf”, “sahife” kelimesinin çoğuludur. Anlamı, yazılı veya yazılacak kâğıttan, evraktan, kırtastan bir parçadır. Peygamberlere verilen ilk semavi küçük kitaplar demektir. Peygamberlere verilen bu suhufardan 10 sahife (Suhuf) Hz. Âdem'e, 50 sahife Hz. Şit'e, 30 sahife Hz. İdris'e ve 10 sahife de Hz. İbrahim'e verilmiştir.

Kur'an-ı Kerim'de "Suhuf-u Ūla (ilk sahifeler)"den bahsedilmektedir. Bunların yukarıda bildirilen sahifeler olduğu anlaşılmaktadır.¹

Ayrıca A'lâ süresinin 18. ve Necm süresinin 36. ayetlerinde “Suhufu İbrahim”den ve “Şuhu-u Musa'dan bahsedilmektedir. Bu iki suhufun içerdiği hükümlerle ilgili olarak Necm süresi 38. ayet ve devamında bilgi verilmektedir.

Musa'nın sahifeleri ifadesiyle Tevrat kastedilmekle beraber, İbrahim'in sahifeleri hakkında Kur'an'ın dışında, her hangi bir yerde

¹ Taha, 133.

yeterli bilgi yoktur. Hatta Yahudilerin ve Hristiyanların kutsal metinlerinde bile bunlardan söz edilmez. Sadece Kur'ân-ı Kerim'de birisi Necm suresi 36. ayetinin devamında, birisi de A'lâ sûresinde olmak üzere iki yerde Hz. İbrahim'in getirdiği talimattan bazı bölümler zikredilmiştir.¹

Hz. İbrahim'e (a.s) indirilen sahifelerin mübarek ramazan ayının ilk gecesi indirildiğine dair Vâsile b. el-Eska' (r.a)'den gelen bir rivayet vardır.²

Bu sahifelerin ihtiva ettiği hakikatlerin tevhit, ibadet, ahlâk, muamelât ve ahkâm esasları olduğunu anlamak için herhangi bir vesikaya gerek yoktur. Çünkü Cenabı Hakkın risâlet ve nübüvvetle ilgili koyduğu şartlardan ve Kur'ân-ı Kerim'den bunu anlamak kolaydır.³

Hz. Musa'nın "Levhaları"

Şimdi de "Musa'ya verilen levha" hakkında biraz bilgi arayalım mı? Malum, ilk kitaplar da ya taşlar, ya da kilin güneşte veya ateşte, fırında pişirilmesiyle elde edilen tabletlerden oluşur. Bu konuyu ileride göreceğiz. Şimdi "üzerine yazı yazmaya uygun yassı ve düzgün yüzey" anlamına gelen "levh - levha",⁴ Hz. Musa'nın elinde nasıl bir şey idi?

Kur'an-ı Kerim'de Hz. Musa'ya "elvah – levhalar" verildiği bilgisi üç ayette geçer. Bunlar da "A'raf suresi 145, 150 ve 154. ayetlerdir. Şimdi sırayla bunların mealini yazalım isterseniz:

1. "Ona verdiğimiz levhalarda, insanlara öğüt olmak üzere her şeyi tafsilatlı olarak buyurduk. 'Sen bunlara kuvvetle sarıl ve ümmetine de o hükümlerin daha sevaplı olanlarına sarılmalarını emret. İtaat dışına çıkanların diyarlarını ise nasıl târumar ettiğimi yakında size göstereceğim'."

¹ Mevdûdî, Tefhimül-Kur'an, terc, heyet, VI, 32.

² Ahmed İbn Hanbel, IV, 107.

³ Bkz. İsmail Kaya, Şamil İslam Ansiklopedisi "suhue" md.

⁴ Bkz. TDV İslam ansiklopedisi, XXVII. 151; H. Karaman, B. Topaloğlu, Yeni Kamus, s. 398.

2. "Musa pek öfkeli ve üzgün olarak halkına dönünce: "Benden sonra arkamdan ne kötü işler yapmışsınız! Rabbinizin emrini çarçabuk terk mi ettiniz!" dedi ve... levhaları yere bırakıverdi. Kardeşini başından tuttu, kendisine doğru çekiyordu. Harun ise ona: "Anamın oğlu!" dedi: "İnan ki bu millet beni fena halde hırpaladı, nerdeyse beni linç edip öldüreceklerdi. Ne olur, düşmanlarımı üstüme güldürme, beni bu zalim milletle bir tutma!"

3. "Musa'nın öfkesi yatışınca, levhaları yerden aldı. Onlardaki yazıda, Rablerinden çekenler için hidayet ve rahmet vardı."

Peki ama ayette maddi bir varlığı olduğu ve içerdiği konular az çok belli olan bu levhalar hangi maddeden yapılmış nasıl bir şeylerdi? Taştan mı, tuğladan mı, tunç veya bakırdan mı, yakut ve züherden mi, yoksa ince deriden mi idiler?

Ayetlerin mealini kendisinden aldığımız Suat Yıldırım, ilk ayetin mealinde "elvah" için şöyle bir açıklama yapar: "Tevrat, bu levhaların taştan olduğunu ve yazıların Allah Teala tarafından yazıldığını bildirir. Kur'an da bunu Allah'a izafe etmekle beraber yazının melek vasıtasıyla mı, Hz. Musa tarafından mı, bizzat Allah tarafından mı yazıldığı tasrih edilmez."

İşin özeti budur. Ama biz yine de bazı tefsirlere müracaat ederek bu "elvah – levhalar" hakkında biraz daha bilgi aramaya devam edelim.

Bize en yakın bir zamanda bir komisyonun yazdığı ve Diyanetçe basılan "Kur'an Yolu" tefsirinde bu levhalar hakkında şu bilgiler var:

"Yukarıda geçen "risâletler"in açıklaması mahiyetindeki bu âyette Tevrat'ın, "levhalar"da yazılı metinler halinde gönderildiğine ve onun içeriğine yani Mûsâ şeriatına işaret edilmektedir, Elvâh "dörtgen biçimindeki tahta" anlamına gelen levha kelimesinin çoğulu olup burada, Musa'ya bildirilen vahiylerin yazılı olduğu taş levhalar kastedilmiştir. Tevrat'ın Çıkış kitabında (24/12) Musa'ya bildirilen "şeriat ve emirler" in taş üzerine yazılı olduğu bildirilir. Aynı kitabın 34. babında Mûsâ şeriatının esasını teşkil eden on emir ile diğer bazı hükümlerin iki taş levha üzerine yazılmasından söz edilir.

"Bunları (levhalarda yazılı buyrukları) kuvvetle tut" emriyle Hz. Musa'dan, o levhaları kararlılıkla, sabır ve metanetle koruyup kollaması, uygulaması istenmiştir."

Çağımızın araştırmacı alimlerinden Mevdudi, "Tefhimu'l Kur'an"da yine İncil ve Tevrat'a müracaat eder: "İncil, bu iki levhanın

kalın taş kalıpları halinde olduğunu söyler. Kur'an-ı Kerim ve İncil, her ikisi de, levhalardaki yazıyı Allah'a atfederler. Yine de, elimizde bu yazı işinin nasıl yapıldığını anlatan açık bir kaynak mevcut değildir. Binaenaleyh, levhalar üzerindeki yazının doğrudan doğruya Allah tarafından mı, aracı bir melek vasıtasıyla mı, yoksa Hz. Musa (a.s) eliyle mi yazıldığını kesinlikle bilmemekteyiz. (Lütfen bu kısmı Kitabı Mukaddes, Huruç; 31:18, 32: 15-16 ve Tesniye 6: 6-22 bölümleriyle karşılaştırın)."

Elmalılı Hamdi Yazır o muhteşem eseri "Hak Dini Kur'an Dili"nde selefin söylediklerini kısaca özetlemiştir: "Onun için o levhalarda yazdık..." Önceki âyette zikir olunan peygamberliği beyandır. O yazılı levhaların sayısı, maddesi, boyutları hakkında çeşitli rivayetler vardır. Sayısı, on veya yedi idi veya iki idi denilmiş. Maddesi, yani madeni, Cibril'in getirdiği zümrüt veya yeşil zebercet veya kırmızı yakut idi yahut ilâhî emirle Musa'nın yonttuğu bir taştan idi veya bir ağaç levha idi denilmiş ilh... Fakat doğrusu bu konuda ciddi bir delil yoktur. Kur'an bu konuda bilgi vermiyor."

Yine son zamanların en derin tefekkür mahsulü ve yüce kitabın amacını çok güzel ortaya koyan bir eser olan Seyyid Kutup'un "Fi Zilali'l Kur'an"ında şu bilgiler verilir: "Hz. Musa'ya verilen bu levhalar konusunda değişik rivayetler ve müfessirler tarafından ileri sürülen farklı görüşler vardır. Bazıları bu levhaları detaylı biçimde anlatmaktadır. Biz bu tür açıklamaların, yahudi kaynaklarından tefsirlere aktarılan İsrailiyat kaynaklı olduğunu sanıyoruz. Biz bu konuların hiçbirinde, Peygamberimizden -salât ve selâm üzerine olsun- gelen bir gerçeğe karşılaşmıyoruz. Onun için bu konuda, Kur'an'ın metninde verilen bilgiyle yetiniyor ve sınırları aşmıyoruz."

Rivayetlerde söz konusu edilen bu vasıflar, levhaların değerini ne azaltıyor, ne de arttırıyor. Bunlar nasıl bir şeydi ve nasıl yazıldı, soruları ise bizi ilgilendirmez. Çünkü bu konuda sağlıklı bir bilgi bize verilmemiştir. Aslında önemli olan, bu levhalarda risalet ve risaletin amacı konularıyla ilgili her şeyin var olmasıdır. Uzun bir müddet Allah'ın dininden uzaklaşmış ve zillet tarafından karakteri değiştirilmiş bu ümmetin düzeltilmesi için gereken her çeşit açıklama, yasa ve direktif bu levhalarda bulunuyordu."

"Peki, ama Hz. Musa'ya verilen bu levhalar konusunda var olduğu söylenen değişik rivayetler ve müfessirler tarafından ileri sürülen farklı görüşler nelerdir?" dediğinizi duyar gibiyim. Şehit

Seyyid'in de dediği gibi bunları bilmek pek de bir fayda sağlamaz, ama geçmiş rivayetlerden merakımız ve konumuz gereği bir iki rivayet aktaralı isterseniz.

Yine çağımız alimlerinden Ali Arslan, "Büyük Kur'an Tefsiri" isimli eserinde, metodu gereği eskilerin rivayetlerini kritiğe tabi tutmadan toplamıştır. İşte bu konuda oradan bir alıntı: "Tevrat levhalarının sayısı, niteliği, miktarı ve kâtibleri konusunda ihtilaf edilmiştir. Bazı rivayetlere göre 10, bazılarına göre 7, bazılarına göre de 2 adettir.

Zeccac, «Elvah» (Levhalar) tabirinin Arap dilinde iki levha için kullanıldığını da söylemiştir.

Mücahid'den rivayet edildiğine göre bu levhalar yeşil zümrüttendir. Allah'ın emriyle Cebrail bunları Adin cennetinden getirmiştir.

Ebu Şeyh'in İbn Cüreyc'ten rivayet ettiğine göre O, «Tevrat levhalarının zebercet denilen bir maddeden yapıldığı bana söylendi» demiştir.

Said bin Cübeyr, selevin Tevrat levhalarının yakuttan olduğunu söylediklerini nakleder ve fakat kendisi zümrüitten olduklarını söyler.

İbn Ebi Hatim'in Cafer bin Muhammed'den naklettiği bir rivayete göre Hz. Peygamber (s.a) şöyle buyurmuştur: «Musa'ya verilen levhalar cennet ağaçlarındandır ve her levhanın boyu 12 zira' uzunluğundadır.»

Hasan Basri'den gelen bir rivayete göre, levhalar gökten nazil olmuş odunlardan yapılmıştır ve her levhanın uzunluğu 10 zira'dır.

Rivayet edildiğine göre Allah Teâlâ, Hz. Musa'ya o levhaları tatlı bir kayalıktan kesmesini emreder ve sonra da o kayalığı yumuşatır. Hz. Musa o levhaları eliyle kesip parmaklarıyla düzeltir.

Ancak bu tür rivayetler (kendilerine itibar edilebilmesi için) sahih olmalıdırlar. Şayet değilse susmak, konuşmaktan daha evladır. Nitekim ayette levhaların ne sayısına, ne niteliğine ne de kâtiplerine delâlet edecek bir bilgi verilmemiştir. Cafer bin Muhammed'den daha önce nakledilen rivayetin senedi sahihse, levhaların sidre ağacından olduğu kanaati bence daha tercihe şayandır.

İbn Cerir'den gelen meşhur bir rivayete göre, levhaların kâtibi Cebrail'dir. Onları «zikr»i yazan «kalem» yazmıştır.

Mücahit, Ata ve Kerime'nin Hz. Ali'den naklettikleri rivayete göre, levhaları kudret eliyle Allah Teâlâ yazmıştır. Yine Hz. Ali'den

yapılan bir başka rivayete göre levhalar yazılırken Hz. Musa kalemlerin çıkardığı cızırtıları işitiyordu.

İbn Ömer'den gelen bir rivayette şöyle denilmiştir: «Allah, Âdem'i ve Adn cennetini kudret eliyle yarattı ve Tevrat'ı da kudret eliyle yazdı. Sonra da bazı şeylere «ol» dedi, onlar da oluverdiler.»

Abd bin Humeyd'in Verdan bin Halit'ten naklettiği bir rivayete göre Allah, Âdem'i, Cebrail'i, Kalem'i ve Arş'tan kudret eliyle yarattı. Katındaki Kitab'ı (Levh-i Mahfuz'u) eliyle yazdı ki kendisinden başkası o kitaba muttali olmasın. Sonra Tevrat'ı da eliyle yazdı.»

Yukardaki rivayetlerde kullanılan tüm bu ifadeler müteşabihattandır. Allah'ın elinin keyfiyeti bizce malum değildir.

Bazı rivayetlerde Tevrat'ın Mikat'tan (Allah ile buluşmadan) önce yazıldığı ve yazıldığı gibi indirildiği bildirilmiştir. Yetmiş deve yükü olduğu, bir parçasının ancak bir yılda okunduğu söylenilir. Levhaları okuyan kişilerin adları Musa, Yuşa, Üzeyr ve İsa olarak geçmektedir.”¹

Bizim buradan çıkardığımız şudur ki iş bu “levhalar – elvah” ister zümrüt, zebrecet, taş olsun, isterse ağaç tahtası, nihayet üstünde çok önemli yazılar bulunan bir kitaptı. Bu söylem, ilk kitapların taştan veya tuğladan olduğu düşüncesine de uymaktadır.

Nitekim 150. ayette Hz. Musa'nın yere atması – bırakması ile “levhaların kırılması” gündeme gelmiştir. Müfessirlerimiz genellikle “Kur'ân âyetlerinde, o levhaların kırıldığını ifade eden her hangi bir bilgi yoktur” derler.

Seyyid Kutup da haklı olarak dikkatimizi çeker: “Kur'an ayetlerinde, o levhaların kırıldığını ifade eden her hangi bir bilgi yoktur. Anlaşıyor ki, Hz. Musa, dinin temeli ve kendisi demek olan tevhit inancının böyle kısa bir zaman içinde sarsıntıya uğraması karşısında, esas meseleyi kökünden halletmek için ayrıntılara ilişkin olan hidayet ve rahmetin faydalı sonuçları durumunda bulunan levhaları geçici bir süre için bir tarafa bırakmış ve her şeyden önce kardeşini bütün gücüyle kendine çekmek teşebbüsünde bulunmuştur. Bu olayda esas tevhit inancında meydana gelen bir sarsıntı ve toplumsal bir bunalım ve inanç zaafı konusunda, ayrıntı ve teferruat sayılan tâlî meselelerin bir tarafa bırakılarak, sıkıyönetim ilanına misal olabilecek bir özellik var demektir.

¹ Ali Arslan, Büyük Kur'an Tefsiri, Arslan Yayınları: 6/186-193.

Fakat bir kısım müfessirler bu “kırılmayı” gündeme getirirler. Onlardan alıntılar yapan Ali Arslan bu konuda şunları yazar: “Levhaların kırılmasına gelince bu, o hususta verilen bir izinden dolayıdır. Zira Hz. Musa'nın levhaları kırmak gibi bir niyeti yoktu ve böyle olacağını hiç düşünmemişti. Burada sadece levhaları yere koyarken acele davranmış olması bir hata gibi anlaşılabilir. Fakat bu da Allah'ın dinindeki gayret ve azimetindendi. Bu davranışın «Ey Rabbim! Benden razı olasın diye acele ettim») (Tevbe: 84) ayeti kapsamına girmesi muhtemeldir.

Levhalarından kırılanların sayısı hakkındaki rivayetler muhtelifdir. Bazı alimler levhaların kırılması olayını kabul etmemiştir. Çünkü ayetin zahiri levhaların kırıldıklarına değil, kırılmadıklarına delâlet eder.

İbn Abbas'tan rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: «Allah Musa'ya rahmet eylesin. Gözüyle gören, kendisine haber verilen gibi değildir. Rabbi, Musa'ya kavminin kendisinden sonra yapmış oldukları fitneyi haber verdiğinde o levhaları yere atmadı da kavmini görüp yaptıklarını müşahade edince onları yere attı. İçlerinden kırılan da kırıldı» (İmam Ahmed, Abd bin Humeyd, Bezzar, İbn Ebi Hatim, İbn Hibban ve Tabarani)”¹

Sonuç itibariyle Hz. Musa zamanında yazı vardır ve yazı malzemeleri pek de gelişmiş değildir.

Kitabın Zevki

Yukarıda şöyle söylemiştik: “İlk insan Hz. Adem (as) ve eşi Hz. Havva ve evlatları, akıllarında ezberden okuyabilecekleri sayfalar ve bilgiler taşıyan, bilmeye, öğrenmeye istekli uygar varlıklardır. Üstelik o ilk insan Hz. Adem (as) hem de bir peygamberdir. Evlatlarını eğitmek ve olgunlaştırmakla görevli, buna son derece hevesli ve istekli bir peygamber. Malum, her peygamber görevi gereği bir öğretmendir aynı zamanda.”

Ve bir de soru sormuştuk: “Acaba bu evlatlar, kafalarında oluşan bilgileri ne zaman kayda alabilecekleri yazıyı öğrendiler? Allah

¹ Ali Arslan, Büyük Kur'an Tefsiri, Arslan Yayınları, A'raf 150. ayetin tefsiri.

Teâlâ'nın kendilerine verdiği bu kabiliyeti¹ ilk defa ne zaman keşfederek kullanabildiler?"

Buradan da kutsal kitaplar, sahifeler ve levhalara girmiştik. İsterseniz aynı soruyu tekrar sormuş olalım.

Bunun cevabını doğrusu tam olarak bilemiyoruz. Ama bu yazma ve okumanın o zamanlar çok da zevkli olduğunu sanmıyoruz. Sanırım ihtiyaçlar onları okuryazar olmaya itmiştir. Tıpkı bugünkü gibi.

İnsanlığın okuma serüveninin eski çağlardan bugüne nasıl geliştiği birçok kitabın konusu olmuştur. Ülkemizde de bu konuda yazılan kitaplar gün geçtikçe artmaktadır.

Bir toplumun gelişimi ile kitabın yaygınlaşması arasında paralellikleri her zaman dikkat çekmektedir. Bu açıdan baktığımızda İslam Medeniyeti de sanki bir "kitap medeniyeti"dir.

Ben kitaplardan alınan lezzeti, bir nevi cennet nimetlerine benzetirim. Bir şey yemeden, içmeden, koklamadan, dokunmadan, eksiltmeden, tüketmeden alınan manevî ve ruhanî o muazzam ve muhteşem zevkler.

Bunun dünyada bir tek eşi ve benzeri var zanneder çoğu insanlar; "o da cinsel zevklerdir" derler. Belki. Bence biraz daha geride kalır o. Fakat bunlar ne o cennet nimetlerinin tam karşılığıdır, ne de tek örnekleridir. Bu kadar değildir bu manevî ve ruhanî zevk ve lezzetlere dünyevî örnekler. Mesela ahabap, yârân ve ihvan ile sohbet de öyle değil midir?

Bunlar dünyada yaşanan cennet nimetleridir, ama kıymetini bilen olgun insanlar için. Nitekim cinsel zevkler için de bülüğa ermek gibi belli bir olgunluk yaşı gerekir değil mi? Yaşı küçük yavrulara bunları anlatmak beyhudedir herhalde? Kitap ve sohbet de öyledir şüphesiz.

Şimdi gelelim tekrar kitabın tarihçesine...

Kitabın Tarihçesi

Acaba kitabın tarihçesi nedir? İlk kitap ne zaman yazılmış, nasıl okunmuş ve nerede ne şekilde korunmuştur? Ne kadar büyük bir felaket ve yazıklık olarak acaba kaç kitap kaybolmuştur yazıldıktan sonra günümüze gelinceye dek? Biz ne kadar büyük çabalardan, zekâ

¹ Alak, 4.

ürünlerinden, beyin pırıltılarından yoksun kaldık, ne kadarına hak ettikleri teşekkürü sunamadık eseri bize ulaşmadığı için?

Bir zamanlar matbaa yoktu. İnsanlar yazdıklarının büyük bir ihtimalle zaman içinde kaybolacağını da biliyorlardı. Buna rağmen hayatı zevkli ve renkli yaşamayı bırakarak tenhalarda bin bir zorlukla onları yazmaya sevk eden acaba neydi?

Bunları düşündükçe bir hoş olurum doğrusu. İçimden bir sevgi pınarı fişkirir, kaynar özüm ve akar gider onlara doğru, minnet ve şükran duyarım ve kutlarım çabalarını.

Gerçi bugün de aynı duyguları paylaşmıyoruz değil. Yeri gelince görülecektir ama şunu peşinen söyleyelim: “Enis Batur’un “Kütüphane” adlı kitabı tanıtılırken şöyle bir cümle geçer orada: “Bir kütüphane kurmaya başladınız. Daha farkında değilsiniz: Orası size ait, içinde bir tek sizin kapalı kalacağınız, yaşadığınız sürece çıkış kapısını bulamayacağınız bir hapishane.”¹

Yani bir ipek böceğidir “okuryazar”, içinde öleceği kozasını iştahla örüyordur üstüne...

Bu işe ne zaman başlamıştır?

Evet, insanlara ihsan ettiği kitabına “İnsanı yapışkan bir hücreden yaratan Rabbinin adıyla oku. Oku, Rabbin sonsuz kerem sahibidir. Kalemle yazmayı öğretendir. İnsana bilmediklerini öğretendir.”² Diye başlayan Allah Teâlâ’nın verdiği o muhteşem fitrat ve kabiliyetle insanlar, önce görmelerle, düşünmelerle, tecrübe etmelerle, konuşmalarla, beyan ve ifade etmelerle bilgilerini artırdılar, sonra da yazıyı ve yazı malzemelerini keşfetmekle bu bilgileri kayıt altına alarak daha faydalı ve kalıcı kıldılar.

Önce kayalara kazınan çok ilkel ve çirkin harfler ve yazı şekilleriyle başlayan bu yazı ve kitap macerası, daha sonra ağaç dallarına ve yapraklarına, hayvan kemiklerine ve derilerine, derken kumaş ve papirüslere, belki de ilk defa Çin’den yola çıkarak, İslam Dünyasında gelişerek Bizans’a ve Avrupa’ya ulaşan kâğıtlarla serüvenini sürdürmüştür. Artık kitaplar süslü kapak ve ciltleri ile evleri ve kütüphaneleri süslemeye başlamıştır.

¹ <http://www.ilknokta.com/urun/81216/Kutuphane--Enis-Batur.html>

² Alak, 1 – 5.

Nebi Bozkurt TDV İslam Ansiklopedisi için yazdığı “Kitap” maddesinde bu sorumuza biraz ışık tutmaktadır. Oradan uzunca bir alıntı yapmak istiyorum.

“Ortaya çıkışından itibaren kitabın tarihinde malzeme ve şekil bakımından birtakım değişiklikler meydana gelmiştir. Günümüze ulaşan ilk kitaplar eski ön Asya medeniyetlerine ait çivi yazılı tabletlerdir. Tarihi Sümerler'e uzanan, fırınlanmış veya kızgın güneşte kurutulmuş bu kil levhalar, genellikle okul olarak da kullanılan tablet evlerinde (edubba) veya saray ve mâbedlerin arşivlerinde muhafaza edilmekteydi. Bunlar birbirine tespit edilmemiş, raflarda yan yana konulan levhalar halindeydi. Asur İmparatoru Assurbanipal'in (m. ö. 669-629 (?)) dünyanın en eski kütüphanesi diye bilinen Ninevâ'daki tablet evinde 20.000 tablet bulunmuş (halen BritishMuseum'dadır) ve bunların hükümdarın çeşitli yerlere gönderdiği, özel kâtipler tarafından kopya edilen eski Sümer ve Akad edebî, ilmî metinlerinden oluştuğu görülmüştür (Yıldız, s. 15). Kur'an'a göre Tür dağında Hz. Musa'ya verilen kutsal metinler de (ahd) levhalara yazılmıştı (el-A'râf 7/145,150, 154). Özel bir sandıkta (tâbûtü'l-ahd) korunan bu levhalar mevcut Tevrat'a göre taşandı (Con-cordance, "Tablet", s. Cl 155).

Birbirine raptedilmiş yapraklardan meydana gelen ilk kitaplar Mısır'da bulunan tomarlardır. Milâttan önce III. binyılın ilk yarısında ortaya çıkan bu kitaplar, "cyperus papyrus" denilen bitkiden yapılmış kâğıt varakların birbirine yapıştırılmasıyla elde edilen ve ortalama enleri 30 cm., boyları 6-7 m. kadar olan şeritler halindeydi. Metinler sütun sütun yazılıyor ve şeritler okundukça uçlarının yapıştırıldığı sopalar çevrilerek sarılıyordu, daha sonra deri kılıflarına konuluyordu Her metnin ayrı bir ruloda yer alması esastı; ancak uzun metinler birden fazla ruloya yazılır ve bunlar sandıklarda muhafaza edilirdi. Homeros'un eserlerinin kırk sekiz rulo tuttuğu bilinmektedir (Yıldız, s. 30). Mısır papirusları içinde, I. Sesostri'sin (m. ö. 1970-1936) tahta çıkışıyla ilgili olan tomar gibi metni açıklayıcı resimler ihtiva edenler de bulunmaktadır (Levarie.s. 2). Grekçe yazılmış en eski resimli kitap ise milâttan önce 165'e tarihlenen Eudoxus'un astronomiye dair papirüs tomarıdır (a.g.e., s. 10, 11). Papirüs tomarları başta Romalılar olmak üzere daha sonra çeşitli milletler tarafından benimsenmiş ve Ortaçağ'da Yahudi dinî kitapları ile devrini tamamlamıştır. Batı dillerinde "kitap" demek olan bibi kelimesi de papirüsün ihraç edildiği başlıca liman olan Byblos'tan (Biblos, Lübnan'ın Cebâil Limanı) gelmektedir (a.g.e., s.

10). Helenistik dönem Mısır Kralı V. Ptolomaios Epiphanes'in (m.ö. 210-181), 700.000 kitaplık ünlü İskenderiye Kütüphanesi'ne rakip olan 200.000 kitaplık Bergama Kütüphanesi'nin daha fazla zenginleşmesini engellemek için Pergamon Krallığı'na yapılan papirüs ihracatını durdurması üzerin Bergamalılar bugün de kendi adlarıyla anılan parşömeni (Gr. pergamene |Berf ma işi|) bulmuşlar ve kitap istinsahını sürdürmüşlerdir. Özel biçimde tabaklanarak sertleştirilmiş ve beyazlatılmış ince deri olan parşömeden (bk. KÂĞIT) kesilen dört köşe sayfalar, daha sonra Roma İmparatoru Augustus döneminde (m.ö. 27-14) ikiye katlanarak sırtlarından birbirine dikilmiş ve zamanla günümüzdeki kitap formuna ulaşmıştır. Ancak bu süreçte bir aşama olarak Kuzey Avrupa'da kullanılan kayın ağacı (akgürge) levhalarını da zikretmek gerekir. Ahşabının beyazlığı ile tanınan bu ağaçtan ince levhalar kesilerek ikisi ve daha fazlası birbiri bağlanıyor, böylece elde edilen deftere kitap metni yazılıyordu. İngilizce book Almanca Buch kelimeleri de Germanik dillerden Anglo-Saksonca ile (eski Ing.) eski Almanca'da "kayın ağacı" demekolan bōc (İng. beech) ve buohha dan (Alm. Buche) gelmektedir. Aynı şekilde ciltlenmiş yazmalar için kullanılan codex kelimesi de Latince "ağaç gövdesi" anlamındaki caudex dayanmaktadır {a.g.e. s. 1}.

İslâm dünyasında iki kapak arasın sayfalardan oluşan ilk kitap, Hz. Ebû Bekir devrinde bir araya getirilen ve Hz. Osman dönemindeki istinsahta esas alınan mushaftır (bk. MUSHAF). İslâm dininde ilme verilen büyük önem ve kâğıdın yaygınlaşması, sahabe döneminden başlayarak bilginin yazıyla kayıt altına alınmasını sağlamış, II. (VIII.) yüzyılın birinci yarısından itibaren çeşitli konulara dair kitaplar ortaya çıkmaya başlamıştır. Ebu Zî'b, İmam Mâlik, İbn Cûreyc, İbn İshak, İbn Ebû Arûbe, Ma'mer b. Râşid, Evzâî ve Süfyân es-Sevrî'nin eserleri bunlardandır (Mustafa M. el-A'zamî, s. 32, 132, 133, 136, 137, 143, 148-149). Abbasiler döneminde hızla artan özel ve genel kütüphanelerde sayıları bazen yüzbinlerle ifade edilen kitaplar vardı. Aslında ezber geleneğini sürdüren Araplar 'da yazı yazma bir eksiklik sayılırdı. Kitûbü'l- Hayevân'ın başında yazı ve kitabın önemine dair bir bölüm ayıran Câhiz'in. "Kitabı ayıpladın; hâlbuki ben ondan daha iyi komşu, daha insaflı ortak, daha uyumlu yoldaş, daha mütevazı öğretmen ve daha yeterli, yanlış yola saptırmayan, bıktırıp usandırmayan ... arkadaş görmedim", (Kitabü 'l-Hayevân, 1, 41) sözleri bu geleneğe karşıdır. Fakat kitabın yaygınlaşmasına rağmen bilgiyi

hafızaya alma geleneği yine de sürmüştür. Müellifler, bazen binlerce sayfa tutan teliflerini hafızalarından dikte ettirebilirlerdi. Telifte kaynak veriye büyük özen gösterilir, imlâ meclisinde belli bir usule göre istinsah edilen eserler için semâ kayıtları tutulurdu. (Pedersen, s. 26-30). İmlâ hatalarını önlemek için de "edebü'l-kâtib" türü eserler kaleme alınmıştır.

Kitabın değerine göre hattına ayrı bir önem verilir, güzel yazının okumayı teşvik ettiği düşünülürdü. Kitapçılar esere, yazarına, nâdir olup olmayışına, cilt, yazı ve tezhibine göre değer biçerlerdi. Kitap botanik, zooloji, tıp, mekanik gibi bir dalda ise açıklayıcı resimler konurdu. Değerli edebî eserler, özellikle şiir kitapları genelde ta'likle yazılır, tezhiplenir ve konusuna göre minyatürlerle süslenirdi. Kitabın cildi büyük önem taşırdı. İlk sayfanın a yüzü süslü ise zahriye adını alır, metnin başındaki süslemeye "serlevha" denirdi. Genellikle kitap hamdele salvele ve besmele ile başlar, hatime ve ketebe kaydıyla son bulurdu (bk. İSTİNSAH; YAZMA). Kitaplar "akrâbâzîn" türünde olduğu gibi işlevlerine göre cepte, kuşakta, çizme ve İtalarda kolay taşınabilecek boyutlarda küçük veya evlerde, kütüphanelerde muhafaza edilebilecek boyutlarda büyük yazılır ve ciltlenirdi.

Emevîve Abbâsîler'den itibaren kitaba büyük değer verilmiştir. Hârûnürreşîd ve Me'mûn, Bizans'a karşı kazandıkları zaferden sonra savaş tazminatı olarak antikçağ filozoflarının henüz Arapça'ya çevrilmemiş kitaplarını istemişlerdir (Hunke. s. 266). X. (XVI.) yüzyılda İslâm dünyasındaki herhangi bir özel kütüphanede bulunan ortalama kitap sayısı, aynı dönemde Batı'nın bütün kütüphanelerinde bulunan kitap sayısından fazlaydı (a.g.e., s. 277). Fernand Grenard, Batı'da V. Karl'ın (Charles-Quint) 900 ciltlik kütüphanesiyle iftihar edildiğini, hâlbuki daha dört asır önce İspanya'daki halifenin sarayında 400.000 cilt kitap olduğunu yazar. ' (Asya'nın Yükselişi ve Düşüşü, s. 31 – 32; ayrıca bk. KÜTÜPHANE).

Yazıya ve yazılı nesnelerin tamamına "bitik" diyen Türkler kitapla İslâm öncesinde, Uygurların Budizm'i kabul ettikleri dönemde tanışmışlar ve oluşturdukları dini ağırlıklı zengin edebiyatın ürünlerini kitaplar halinde kaleme almışlardır. XX. yüzyılın başlarında Alfred von Le Coq tarafından Hoço kazılarında Mani yazmaları arasında bulunan iki deri cilt parçası Uygurlar'ın ciltçiliği de öğrendiklerini ve yüksek bir sanat düzeyine ulaştırdıklarını göstermektedir. Söz konusu

cilt parçaları dünyanın sanat eseri niteliği taşıyan ilk ciltleri arasında yer almaktadır.”¹

Kitabın Kitapları

Kitabın Kitaplarını yazanlar da olmuştur doğuda batıda. Mesela bizde Necib Asım Yazıksız, “Kitap’ında yazmış bunları. Anadolu’nun ücra yerlerinde yaşamının şanslı olduğu kadar bahtsız yanları da vardır. Aslı Osmanlıca olarak basılmış bu kitap, İletişim Yayınları tarafından sadeleştirilerek, kimi eleştirmenlerin dediği gibi “canına okunarak” İstanbul’da 1993 de 211 sayfa olarak tekrar basılmış. İnternette aradığımızda “stokta yok” yazısıyla karşılaşırız. Eşe dosta sordum, şehrimizde biraz aradım ama maalesef henüz bulup okuyamadım. Yollarını hasretle gözlediğim bir sevgilidir adeta.

Haluk Güriz, “Okuma ve Kitap Üzerine” adlı makalesinde değinmiş bunlara. Teşekkürlerimizi sunarak ondan faydalanıyoruz:

“Kitabın tarihine bakıldığında “Kitabın Tarihi”², “Kitabın Doğuşu”³ ve “Kitabın Evrimi”⁴ birbirini tamamlayan, kitabın nasıl ve hangi malzemelerle oluştuğundan, yayılması, ilk tirajlar, bilgi aktarımının gelişimi ve teknik gelişmeleri içeriyor. Tarihsel derinliğin yanında okuyucuya tam anlamıyla bütüncül bir yolculuk olanağı sunuyorlar.

Horst Blanck’ın “Antik çağda kitap”⁵ isimli metni bir tarihsel dönemi oldukça derinlikli, örneklemeli ve resimlerle zenginleştirilmiş şekilde işliyor. Akademik dizgeye uygun hazırlanmış oldukça geniş kaynakçası mevcut. N. Asım Yazıksız’ın “Kitap”ı⁶ bir tarihçeden çok ilginç anekdotlarla örülü iletişim yayınlarının 10. yıl armağanı olarak çıkarılmış bir kitap. Toplumumuzda kitabın gelişimini son derece

¹ Nebi Bozkurt, DİA, XXVI. 120 - 121

² Antikçağ’dan günümüze her yönüyle kitabın tarihi Svend Dahl Çeviren: Mehmet Dünder 1999. T.C. Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Başk.

³ Kitabın doğuşu, Lucien Febvre, Henri Jean Martin Çeviren: Gül Batu; Avcıol Basım Yay. 2000.

⁴ Kitabın evrimi-Orhan Öcal Türkiye İş Bankası Yayınları 1971.

⁵ Antikçağ’da kitap-Horst Blanck, Dost Kitabevi, Çev: Zehra Aksu Yılmaz, 2000.

⁶ Kitap-Necip Asım Yazıksız, İletişim Yayınları, 1993.

ilginç ayrıntılar ve başka yerde bulunması zor bilgilerle, canlı bir üslupla değerlendiriyor. Baskısı, düzeni ve resimleriyle de cezbedici.

“Kitapçılığın iç yüzü”¹ Stanley Unwin’in müzayedelerde rastladığımız Avrupa merkezli, dönemine ait örnekler içeren bir yapıt; dilinin eskimiş olması, verdiği bilgilerin o döneme yönelik fazla ayrıntılı ve işlek olmayan yazımı okumayı zorlaştırıyor. Geçmişte taşıdığı popülaritenin bugün geçerliliğini yitirmiş olduğu söylenebilir.

“Kitap üzerine anatomi dersleri”² “Salı toplantılarının kitaplaştırılmış ilk metinlerinden; gerek kütüphaneler, gerek sahaflık, çeviri gibi konularda, gerekse kitap notları ve okuma yolları üzerine Türkiye’nin aydınlarının görüşlerini bir araya getirmiş, değerli bir belge niteliğinde. Kitabın özellikle “çeviri yapma süreci” bölümünde toplantı konuşmaları aktarılan Ahmet Cemal, Nevzat Erkmek ve Serdar Rıfat gibi uzun soluklu çeviri maceraları olan çevirmenlerin anlattıkları önemli bilgiler. Okumanın yolları yordamları bölümü de üç romancının gözüyle okuma sürecinde insanı neler beklediğinin cevaplarını bulmaya çalışıyor.

“Türk kitap tarihi”³ Türkiye odaklı alanında tek kitap, ekleri, kaynakçısı ve yazılımı titiz bir çabanın ürünü. Keşke yeniden yayınlansa.

Demirtaş Ceyhun “Can çekişen kitap”ta⁴ Türkiye’de kitabın nasıl değerlendirildiğinden yazar haklarına, kültürsüzleşmeye değin karamsar değerlendirmeli denemeler sunuyor.

“Dünyayı değiştiren kitaplar”⁵ popüler okumalara açık bir blöfçünün ön rehberi gibi kanımızca. Yine de bazı metinlere kapı açabilme potansiyeli göz ardı edilemeyecek bir yarar tabii.

Dursun Gürlek’in “Ayaklı kütüphaneler”i⁶ belki bu toplamın dışında tutulabilirdi ama tarihimizdeki kitapseverlerin canlı portrelerini

¹ Kitapçılığın İçyüzü- Sır Stanley Unwin Çev: Leylâ Elburz Doğan Kardeş Yay. 1950.

² Kitap üzerine anatomi dersleri (Salı Toplantıları 92-93) Yapı Kredi Yayınları 1993.

³ Türk kitap tarihi – Alpay Kabacalı CEM Yayınları, 1989.

⁴ Can çekişen kitap – Demirtaş Ceyhun CEM Yayınları 1985.

⁵ Dünyayı değiştiren kitaplar- R.B.Downs Tur Yayınları 1980. Çev: Belirsiz.

⁶ Ayaklı kütüphaneler – Dursun Gürlek Kubbealtı neşriyatı 2003.

sunma anlamında önemli bir emek içeren bir çalışma. Meraklıları döneme ait ilginç ipuçlarını ve entelektüel portreleri görebilir.

Cemil Meriç'in Kırkambarında “uyanık bir şuur, tetikte bir dikkat ve hakikatin bütününü kucaklamaya çalışan bir tecessüs” ile tanımladığı “aydın”a ulaşmada kitapların önemini vurgulayan yapıtlar değinmeye çalıştıklarımız.”¹

Bu arada kitaplar hakkında değişik bilgiler vermeleri sebebiyle istifade edilecek bazı eserleri de kısaca anmamız gerekir. Duran Boz'un Kitaba Çağrı Sınavında İnsan, bu konuda yapılmış güzel bir derleme.²

Ahmet Çelebi'nin İslâm'da Eğitim ve Öğretim Tarihi de okunması gereken bir kitap.³

Corci Zeydân. İslâm Medeniyeti Tarihi I-III, (trc. Zeki Megâmîz; İstanbul 1329). İstanbul 1973,

E. Chiera, Kilden Kitaplar (trc. Ali Muzaffer Dinçol), İstanbul 1964

Orhan Öcal. Kitabın Evrimi, Ankara 1971, s. 94-95

S. Hunke, İslâm'ın Güneşi Avrupa'nın Üzerinde (trc. Servet Sezgin). İstanbul 1975.

Nuray Yıldız, Eskiçağ Kütüphaneleri, İstanbul 1985, s. 10-37

Şinasi Ttekin. Eski Türklerde Yazı, Kâğıt, Kitap ve Kâğıt Damgaları, İstanbul 1993.

Matbaa Tarihi

İlk matbaa çok ilkel olarak Çinlilerce bulunmuştur denilir. Onlardan Uygurlara geçmişlerdir. Uygurların IX. yy'dan itibaren baskı yaptığı bilinmektedir.

Modern anlamda ilk matbaa Johann Gutenberg ırağı Fust ile birlikte Mainz şehrinde metal harflerle basım tekniğini uygulamıştır. İlk çalışmaları olan 42 satırlık İncil'i 1455 yılında basmışlardır. 1501 de Avrupa'da binin üstünde matbaa olduğuna göre, orada hızla yayıldığı söylenebilir.

¹ http://www.turkdirlik.com/Kitap/Genel/HGuriz0009.htm#_edn1

² Boz Duran, Kitaba Çağrı Sınavında İnsan, Kahramanmaraş Valiliği y. Öncü Basımevi, Ankara, 2009, I. Baskı.

³ Tercüme: Ali Yardım, Damla y. İst. 1983.

Bizde ilk Türk matbaacısı İbrahim Müteferrika'dır. Lale devri olarak bilinen dönemde 1726 yılında ilk Türk Matbaası kurulmuştur. Ülkemize matbaanın bu kadar gecikmesinin nedenlerini “dinsel tutuculukta” görenler dine, tarihe ve topluma iftira etmişlerdir. Aslında gerçek sebepler toplumun bu yönde bir isteğinin olmayışı, okuryazar oranının azlığı, okuma alışkanlığının kazanılmamış olması, matbaa için gerekli alt yapının hazır olmayışıdır. Bir de hattatlığın yaygın bir meslek oluşundan ötürü, bu kesimin matbaa ile işsiz kalacağı korkusu onları endişelendirmiş ve “işini kaybetme endişesi” ile matbaaya karşı çıkarmıştır.

Osmanlı matbaasında basılan ilk kitap “Kitab-ı Lügat-ı Vankulu” (Vankulu Sözlüğü)'dur. İbrahim Mütefferika yaşamı boyunca 17 farklı eser basmıştır. Ancak kitapların maliyetlerinin ve buna bağlı olarak fiyatlarının çok yüksek olması matbaacılığın yaygınlaşmasını engellemiştir. Mütefferika'nın ölümünden sonra matbaa zaman zaman atıl kalsa da kör topal çalışmaya devam etmiştir. Teferruatı matbaanın kendi tarihlerine bırakmak daha uygundur, bize kitapla ilgili olması açısından bu kadar bilgi yeter diyoruz. Bugünkü durumunu dile getirmeyi ise büsbütün gereksiz buluyoruz.

Kâğıt Ve Tarihi

Kâğıt, üzerine yazı yazmak üzere kullanılan ana malzeme. Yani kitabın ana unsuru. Kitabın, yani bilginin, medeniyetin. Bu yüzden hep saygındır; öpüp başa konur bizde.

Kitabın tarihinden bahsedip de kâğıdı ihmal etmek olmazdı çok gerekli olmasa da. Biz de bir bütünlük oluştursun diye kâğıdın geçmişine bir göz attık ansiklopedilerde. Gördük ki bizim çokça kullandığımız TDV İslam Ansiklopedisi'nde Osman Ersoy kâğıtla ilgili bizim için yeterli bilgiler vermektedir. Biz de sizin için faydalı olur ümidiyle oradan bir seçme özet çıkardık:

İnsanların kullandığı ilkyazı malzemesinin kilden tabletler olduğu kabul edilmektedir. İbn Nedîm'in Hz. Âdem'e kadar götürdüğü tabletlerin yanında (e/-Fihrist, s. 7) geçmişte tesviye edilmiş taş, tahta, kurşun, kalay, tunç, pirinç, fildişi ve kemik levhaların yazı için kullanıldığı bilinmektedir.

Ancak gerek yazmanın gerekse bunları taşımanın zorluğu insanları yeni arayışlara sevk etmiştir. Bunun sonucunda Mısırlılar,

milâttan önce 4000'de Nil kenarında yetişen papirüs bitkisinden (cyperus papyrus) kâğıt benzeri bir yazı malzemesi elde etmeyi başardılar. Nitekim Batı dillerinde kâğıt karşılığında kullanılan paper. papier. papel kelimeleri Grekçe ve Latince'deki papyrus, papyrostan gelmektedir. Bu kâğıtlar, kabuğu soyulmuş papirüsten kesilen ince şeritlerin su ile ıslatılarak düz bir tahtada yan yana dizilmesi ve üstüne buna çapraz ikinci bir dizi konup nişasta içeren özünün yapışkanlığı sayesinde, yassı geniş bir taşla dövülerek yapıştırılıp güneşte kurutulmasından elde edilmiştir. Bunlar, deniz hayvanları kabuğu veya fildişinden yapılmış mühre ile perdahlanır, mürekkebin dağılmaması için birkaç defa zamk mahlûlüne batırılıp kurutularak terbiye edilirdi.

Milâttan önce V. yüzyılda yaşamış olan Herodotos birçok milletin yazı için deri kullandığını kaydeder (Tarih, s. 223-224). Batlamyuslar'dan Epiphanes'in Bergama'ya koyduğu papirüs ambargosunun ardından burada yazı için özel bir şekilde terbiye edilen deri kullanılmış, daha sonra bu malzemeye "Bergama işi" anlamına pergamen denilmiş, kelime zamanla parşömen şeklini almıştır. Bu malzeme daha çok. keçi ve koyun derisinin üzerindeki yün veya kılın kazınıp birkaç gün kireçli suda bekletilmesinin ardından sünger taşı ile perdahlanarak elde edilirdi.

Pavlus'un Tımoteos'a İkinci Mektubu'ndan da (4/13) anlaşıldığı gibi değerli kitaplar dayanıklılığı sebebiyle bu tür deriye yazılırdı. Araplar, üzerine yazı yazılan beyaz ince deriye "rak" diyorlardı. Nitekim Kur'an'da "rak" kelimesi zikredildiği gibi (et-Tûr 52/2-3) "tomar denilen büyük kâğıt" anlamında sicil de geçmektedir (el-Enbiyâ 21/104). Araplar kâğıda esas olarak kırtâs (kurtâs. kartâs), beyaz sayfa veya parşömene mührâk ve varak derler. Kelime Kur'an'da "kitap yazılan kâğıt" anlamında geçer (el-En'âm 6/7, 91).

İki yüzyıl geriye götürülenler olsa bile genellikle kâğıdı milâttan sonra 105'te Çin'de Ts'ai Lun'un icat ettiği kabul edilmektedir. Çince kâğıt mânasına gelen ku-chih (ku-şi) kelimesi bazılarına göre Çince'den Farsça'ya, oradan da Arapça'ya geçmiştir. Berthold Laufer kelimenin Uygurca kağıt veya kağıstan geldiğini söyler. Ona göre bazı Türk lehçelerinde kâğıt karşılığı yer alan kağıt, kağız gibi kelimeler Türkçe'dir. Bazı Türk boylarında kağısın "ağaç kabuğu" anlamına gelmesi, Kâşgarlı'nın bu mânada kadız (kazız) kelimesini vermesi bu ihtimali güçlendirmektedir.

Milâttan sonra V. yüzyıldan itibaren Çin'de yaygın olarak kullanılan kâğıdın tarihi Orta Asya ve Çin'de yapılan arkeolojik kazılarda Sir Marc Aurel Stein, P. Pelliot. Sven Hedin ve Folke Bergman'ın bulduklarıyla daha iyi aydınlanmıştır. Stein, Doğu Türkistan'da Niya'da milâttan sonra II ve III. Yüzyıllara, Hedin tarım havzası Lou-Lan'da milâttan sonra 200 civarına, Pelliot. Kansu'daki (Gansu) Bin Buda mağaraları ve Tun-Huang'ta III-IV. yüzyıllara, Bergman da 1931'de Karahoto civarında milâttan sonra II. yüzyıl başlarına tarihlenen belgeler buldular. Mikroskobik analizler, bunların yazıldığı kâğıtların imalinde dut ağacı kabukları, kendir, kenevir ve paçavra kullanıldığını göstermiştir. Mısır'da Feyyûm'da bulunan. V. Viesner ve Josef Ritter von Karabacek tarafından milâttan sonra 800-1300 arasına tarihlenen kâğıt belgelerde de paçavra kullanılmıştı. Hâlbuki uzun yıllar kâğıdın Doğu'da pamuktan yapıldığı, paçavradan kâğıt imalini XV. yüzyılda ilk olarak İtalyanların veya Almanlar'ın denediği sanılıyordu. Bu tarz kâğıt imalâtında, uzun süre kireçli suda bekletilen paçavra ve halat parçaları önceleri taş havanlarda tahta tokmaklarla dövülerek yumuşatılıyordu. Bu iş için sonradan un değirmeni gibi su gücüyle dönen ağır taşlar kullanılmıştır. Batı'da ileriki asırlarda geçen "kâğıt değirmeni" tabiri bundan doğmuştur.

İthali zor olduğu için Sâsânîler döneminde sadece bazı devlet belgelerinin yazımında kullanılan Çin kâğıdı deniz yoluyla Japon adalarına, Orta Asya üzerinden İpek yolunu takip ederek İran'a gitmiştir. Mervezî, İranlı ve Arap tüccarların Çin'le ticaretinden söz ederken Hanfu'daki (Kanton) emtia arasında bir tarafı beyaz, diğer tarafı sarı kaliteli bir kâğıdı da sayar [Fuşûl, s. 10). Çinliler'in, Göktürkler'in zayıflamasıyla tarım havzasına bir süre hâkim oldukları sırada bölgede kâğıt sanatını geliştirdikleri anlaşılmaktadır. Mervezî ayrıca İslâm fetihleri öncesinde Mâverâünnehir'in Çin egemenliğinde olduğunu, fethin ardından buradan kaçan Çinliler'in Semerkant'ta kaliteli kâğıt imal sanatını bıraktıklarını yazar [a.g.e. s. 6). Bazı araştırmacılara göre burada kâğıt sanatı Talaş Savaşı'nda alınan esirler aracılığı ile 756'da başlamıştır.

Müslümanların bölgeyi ele geçirmesinden sonra Semerkant'ta kâğıt sanayii daha da gelişti. Üretilen kâğıt, "Hudûdü'l Âlem" müellifinin bildirdiğine göre (s. 113) dünyanın her tarafına ihraç ediliyordu. Nitekim Câhiz de kâğıdın geldiği yerler olarak sadece Çin ve Semerkant'ı saymıştır [et-Tebaşşur bi't-ticâre, s. 21-22).

Çin ve Orta Asya'nın bazı bölgelerinde IX. yüzyıldan itibaren birtakım siyasî ve iktisadî düşüncelerle hükümdarın mührünü taşıyan kâğıt paralar kullanılmaya başlanmıştır. Marco Polo, Hanbalık'ta (Pekin) Kubilay Han'ın kâğıt para basan darphânelerini görmüştü. 1294'te Tebriz'de Geyhatu Han zamanında tedavüle çıkarılan "çav" (çav-ı mübâreke) adlı kâğıt paralar meşhurdur (lahn,vi/23-23 11942]. s. 291 vd).

Yakındoğu'da ilk kâğıt imalâthanesi Hârûnürreşîd döneminde 178 (794-95) yılında Bağdat'ta açıldı. Bermekîler'den Horasan Valisi Fazl b. Yahya'nın önerisiyle kurulan bu imalâthanenin benzerleri daha sonra Şam, Trablusşam, Hama, Yemen ve Mısır'da da faaliyete geçti. İbnü'n-Nedîm'in el-Fihrist'inden öğrenildiğine göre (s. 23) İslâm dünyasında 987 yıllarında fir'avnî. Süleyman. ca'ferî, talhî, tâhirî ve nûhî adlarında altı cins kâğıt kullanılmaktaydı. Bunlardan birincisi Mısır'a, diğerleri Süleyman b. Reşîd. Ca'fer b. Yahya el-Bermekî. Talha b. Tâhir. II. Tâhir ve Sâ mânî Hükümdarı I. Nuh'a izafe edilen kâğıtlardır. Ayrıca kâğıt sıkıntısı çeken Avrupa pazarlarına Yakındoğu'dan ihraç edilen kâğıtlar Avrupa'da "charta Bombycina" ve "charta Damascena" adlarıyla anılmaktaydı.

Ortaçağ İslâm kültürünün üstün olmasının sebepleri arasında İslâm dünyasında bol miktarda kâğıt üretilmesi ve kullanılmasının payı küçümsenemez. Kâğıt imal edilen Semerkant gibi şehirlerin de bir ilim ve kültür merkezi haline geldiği görülmektedir. XI. yüzyıl gezginlerinden Nâsir-ı Hüsrev'in. Mısır'da esnafın sattığı malı sarmak için kullanılan malzeme arasında kâğıdı da sayması {Sefernâme, s. 82) imalâtın bolluğunu ve zengin çeşidini göstermektedir. Seyyah. 1046'da Trablusşam'a gittiğinde orada Semerkant kâğıdından daha kaliteli kâğıt yapıldığını görmüştür (a.g.e, s. 19). Nitekim 1109'da Haçlılar tarafından tahribata uğratılmadan önce şehir halkının büyük kısmının kâğıt imaliyle meşgul olduğu bilinmektedir. 1326'da Şam'ı ziyaret eden İbn Battûta, burada Avrupa pazarlarında da büyük rağbet gören kâğıtların yapıp satıldığı dükkânlardan söz etmektedir (Voya-ges, I. 208).

Kâğıt İslâm fûtuhatıyla İspanya'ya geçmiştir. İdrîsî, XII. yüzyılda Müslümanların Endülüs'te kurdukları Avrupa'nın ilk kâğıt imalâthanelerinin Belensiye (Valencia) bölgesinde Şâtube (Xativa. Jativa) şehrinde bulunduğunu, burada yapılan eşsiz kâğıtların her tarafa gönderildiğini yazmaktadır. Nitekim Avrupa, 1276 yılında İtalya'nın

Fabriano şehrinde kâğıt imal edilene kadar ihtiyacını Yakındoğu ve İspanya'dan karşılıyordu. Kâğıt imalâtı Fransa'da 1348. Almanya'da 1390. İngiltere'de 1495 ve Amerika'da 1690 yıllarında başlamıştır.

Belgeler. XV. yüzyılda Osmanlı sarayında hem Doğu hem Batı menşeli kâğıtların kullanıldığını göstermektedir. Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi'ndeki 1505 tarihli filigranlı kâğıtlardan oluşan Enderun Hazinesi defterinde, sarayda mevcut eşya listeleri verilirken "bir sandık içinde Hindi kâğıtlar ve Semerkandî kâğıtlar" ibaresine rastlanmaktadır. Yine burada nakkaş kâğıtları da zikredilmektedir (Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi I 21. vesika). XV. yüzyıla ait Başbakanlık Arşivi'nde mevcut belge ve defterleri hem filigranlı hem filigransız kâğıtlar kullanılmıştır.

Âlî Mustafa Efendi'nin göre XVI. yüzyılda Osmanlı bölgesine Şam, Semerkant, Çin, İran ve Hint menşeli kâğıtlar gelmekteydi.

Batı'dan ilk kâğıt, muhtemelen XIV ve XV. yüzyıllarda İtalyan tacirleri tarafından önce Osmanlı padişahlarına getirilmişti. Zira İtalya'da XIV ve XV. Yüzyıllarda dışarıya kâğıt gönderildiği, Udine ve Brescia fabrikalarında 1421'den itibaren Venedik tacirleri için büyük ölçüde kâğıt imal edildiği bilinmektedir.

Osmanlılarda ilk kâğıt imalinin ne zaman ve nasıl başladığı bilinmemektedir.

Kâğıthane adı da İstanbul'un bu semtinde bir imalâthanenin bulunduğu düşündürmektedir. Evliya Çelebi. "Kefere zamanında burada kâğıt imaline mahsus kâgir kubbelerle mebnâ varmış" demekle ve dolaplarından birinin Dâye Hatun Camii altında görüldüğünü yazmaktadır {Seyahatname, 1,484). Hammer burada kâğıt yapıldığı kanaatinde. Babinger de bölgede IV. Mehmet devrinde bir kâğıt değirmeni, olduğunu ileri sürer. II. Bayezid'in 1509 tarihli vakfîyesinin İstanbul kâğıda yazılmış olması, bazı arşiv kayıtlarında istanbulini kâğıttan söz edilmesi ve narh defterinde fiyatlarının verilmesinden İstanbul'da kâğıt imal edildiği anlaşıl-maktaysa da bu konuda elde kesin belge yoktur.

Osmanlı Devleti'nde bilinen ilk kâğıt imalâthanesi XVIII. yüzyılda açılmıştır. 1729'da ilk Türk matbaası faaliyete geçince ciddi olarak kâğıda ihtiyaç duyuldu. Burada basılan eserlerin filigranları kâğıtlarının değişik yerlerden ithal edildiğini göstermektedir. Bundan da matbaanın belli bir kâğıt stokunun olmadığı anlaşılmaktadır. Bu sebeple İbrahim Müteferrika, 1741'de Yalova'da (Yalakâbâd) bir kâğıt

imalâthanesi kurmak için teşebbüse geçti ve bu amaçla Lehistan'dan kâğıtçı ustaları getirdi. Yalova Çardaklı'da açılan Kâğıt imalâthanesine (belgelerde kârhâne, Kâğıthane) gelen suyollarının bakımı için Saruhanlı (Elmalı) köyü halkı vergiden muaf tutuldu (BA, Cevdet - İktisat, nr. 1018). 18 Nisan 1745'te buraya ikinci bir dolabın yapılması ve imalâthanenin ihtiyaçlarının Tersane, Cebelhâne ve Tophane'den karşılanması talimatı verildi (BA, Cevdet-İktisat, nr. 1771). Bu imalâthanede her cins ve özellikte aslan filigranlı kâğıtlar yapılıyordu. Ancak bu tesis on-on beş yıl verimli bir şekilde çalıştıktan sonra su azlığı, teknik eleman yokluğu ve yabancı kâğıtlarla rekabet edememesi yüzünden kapanmıştır.

III. Selim döneminde İstanbul Kâğıthane'de de bir kâğıt imalâthanesi kurulmasına karar verildi. Bu iş için Rusçuklu Mehmet Emin Behiç Bey görevlendirildi. 1793 tarihli bir arşiv belgesinde (BA, Cevdet-İktisat, nr. 231) kâğıt yapımına yarayan bazı malzemenin Sâdâbâd Kasrı'na konulduğu belirtilmektedir. Kâğıthane faaliyete geçtiyse de imal ettiği kâğıtlar işçi gündelikleri ve öteki giderleri karşılayamadığından 1500 kese açık verdikten sonra kapanmıştır. Aynı dönemde diğer bir teşebbüs de 1804'te yapıldı. Darphâne sermayesiyle İngiltere ve Hollanda kâğıdı ayarında imalâtın hedeflendiği fabrika 1805'te Beykoz'da Değirmen Ocağı'nda açıldı. Devlet dairelerinin, yeni kurulan Üsküdar matbaasının ve ordunun ihtiyacı olan hartuçluk kâğıt artık buradan temin edilecekti. Kabakçı Mustafa ayaklanmasında zarar görmeyen fabrika, unvanları sonradan müdür olarak değişen Darphâne nazırlarına bağlı kâğıt eminleri eliyle yönetiliyordu. İmal edilen istanbulî, telhis, ay damga, haşebî türünden kâğıtlar sagır, vasat, kebîr ve battal: sulu ve susuz olarak ayrılmaktaydı. Ancak yeni teknolojiye ayak uyduramayan fabrika Batı'da kâğıt fiyatlarının âni düşüşü karşısında rekabet gücünü yitirdi; veresiye sattığı kâğıtların parasını tahsil edemediği ve Darphâne'den aldığı borcu ödeyemediği için 1832'de kapandı.

1844'te İzmir'de bir kâğıt fabrikasının temeli atıldı ve 1846 yılında üretime geçildi. Buhar gücüyle çalışacak fabrika Brya Donkin tipinde makine ile donatıldı. Ancak Avrupa'da kâğıt fiyatlarının yarı yarıya azaldığı bir sırada imal ettiği kâğıtların fiyatlarının on yıl içinde iki buçuk kat artması ve rekabet gücünü yitirmesiyle bu fabrika da kapanmak zorunda kaldı. Fabrikanın mamulü kâğıt "eser-i cedîd" adıyla anıldı.

II. Abdülhamid zamanında İstanbul Beykoz'da yeni bir kâğıt fabrikası kurulması için teşebbüse geçildi. Serkarın Osman Bey'e bu iş için şirket kurma yetkisi ve fabrika imtiyazı verildi. Osmanlı-İngiliz ortaklığı ile 1893 yılı Ocak ayında açılan Hamidiye Kâğıt Fabrikası'nın üretim süresi çok kısa olmuştur. Fabrikayı kuran Masson Scott firması, altı ay çalıştırdıktan sonra anlaşma gereği Hamidiye Şirketi'nden alacağını istedi. Parayı tahsil edemeyince başvurduğu mahkeme fabrikayı firmaya verdi. Ancak makine yapan firmanın yönetim kurulu kâğıt fabrikası işletilmesine karşı çıkınca işler 1912'ye kadar sürüncemede kaldı. Firmanın satışa çıkardığı fabrikayı Hamidiye Şirketi satın aldıysa da üzerindeki haciz sebebiyle çalıştıramadı. Daha sonra haciz kaldırılıp İngiltere'den mühendisler getirilerek fabrika çalıştırılmaya başlandı. Fakat bu sırada çıkan I. Dünya Savaşı sebebiyle İngiliz mühendisler ülkelerine döndüler. Fabrika da savaşı kazanan devletler tarafından sökülüp dağıtıldı. Osmanlılar'da yerli kâğıt imali için yapılan çalışmalar, genellikle bu geniş pazarı kaybetmek istemeyen ülkeler ve kâğıt ithal eden tüccarlar tarafından baltalanmıştır.

Cumhuriyet döneminde ilk olarak 1936'da İzmit Kâğıt Fabrikası açıldı. Daha sonra SEKA'ya bağlı Çaycuma, Aksu, Dalaman. Afyon, Akdeniz, Balıkesir, Kastamonu fabrikaları kurularak ülke ihtiyacı büyük miktarda yerli sanayiden karşılanmaya çalışıldı. Bunları bazı özel fabrikalar takip etti. Günümüzde elektrik gibi kâğıtta da kişi başına düşen yıllık tüketim gelişmişliğin göstergeleri arasında kabul edilmektedir. 1980 yılında bu miktar Türkiye'de 12, Amerika Birleşik Devletlerimde 272, Kanada'da 192, Japonya'da 153 kg. idi (Eroğlu.s. 9-10).

İslâm sanatının özellikle hat, tezhip, ebru ve kâtı' gibi dallarında kâğıdın niteliği ve terbiyesi önemlidir. Hat, minyatür ve tezhipte mürekkebin dağılmaması için kâğıda ahar denilen ve nişasta, yumurta akı, şap, balık tutkalı, üstübeç, hatmi veya gül yaprağından değişik formüllerle yapılan bir mayi sürülür. Aharlamadan sonra yazmayı kolaylaştıracak pürüzsüz bir zemin oluşturmak için usulünce çakmak taşı veya cam mührelerle mührelenir. Böylece bozuk yazıların silinip kolayca düzeltilmesi imkânı da elde edilmiş olurdu.

Türk edebiyatında kâğıt kelimesi "kâğıd-ı zer, pür-zer kâğıt, kâğıt câme" gibi tamlamalar yanında "kâğıt uçurmak, kâğıt burmak, kâğıda dökmek, kâğıda geçirmek, kâğıt düzmek, kâğıt paralamak,

kâğıt karalamak, kâğıt üzerinde kalmak" vb. deyimlerde kullanılmıştır. Sünbülzâde Vehbî'nin,

"Kâğıd-ı zer gibi gördükte o zerrin kemeri,
Bildim ol mâhı ki var bend-i miyânında berât"

beyti kelimenin "kıymetli kâğıt" mânasında kullanıldığını gösterir. Nâbî'nin.

"İsbât-ı siyama olunan hücceti saklar
Kâğıt uçurur menzil ile yolda ulaklar"

mısraları, "ramazanın başladığını bildiren haberi ulaştırmak" anlamında ramazâniyyelerde rastlanan bu tabirin yer aldığı seçkin örnekler arasındadır. Ancak divan şiirinde kâğıt yerine daha çok "varak" kelimesi yaygındır. Nitekim

"Varak-ı mihr-i vefayı kim okur kim dinler"

mısraı atasözü haline gelmiştir.

Kâğıt ve varak kelimeleri yanında bunlarla yapılmış tamlama, deyim ve terimler hat, tezhip, cilt. kâtı' gibi İslâm sanatlarında çok zengin kullanımlara sahip olduğu gibi eski edebiyatta kâtip, kitap, mektup, kalem, defter, ders (sebak) gibi kavramların yer aldığı şiirlerde, özellikle "kalem-nâme" adını alan mesnevilerde çağrışım yoluyla zengin bir çeşitlilik içinde zikredilmiştir. Bâkî'nin.

"Nevbahâr açtı cemâlin mushafından bir varak
Ol varaktan başladı gülşende bülbüller sebak"

beyti bu çeşitliliğin bir ifadesidir. Ahmed Paşa'nın

"Ser-nâme-i mahabbeti cânâna yazmışam
Hasret risalesin varak-ı cana yazmışam"

beyti de mektup-varak alâkasıyla söylenmiş bir şahbeyit kabul edilir.

Kitapla Özdeşleşen “Kitap”

Her ne kadar bizim ülkemizde yazılı emir ve mektuplara dahi “kitap” denilirse de, aslında “kitap” deyince halkımızın aklına “Kur’an-ı Kerim” gelir. Nitekim “kitapsız” deyimini, “Kur’an-ı Kerim”i kabullenmeyen, inkar eden” anlamına aynen “dinsiz, imansız, gavur” gibi bir hakaret sözcüğüdür. Akla kutsal kitabımızdan başkası gelmediğinden, bunu söyleyen birisi, “ben başka bir kitabı kastetmişim” dese gülünç olur.

Yeni bir din ve medeniyet inşa etmek için insanlığa indirilen Kur’an-ı Kerim’in hemen başında kitaba vurgu yapılır: “İşte o Kitap! Asla şüphe yoktur onda. Rehberdir müttakilere.”¹

O kadar ki bundan böyle İslam literatüründe "el-Kitâb" denilince “bilinen o kitap” anlamında Allah’ın yalnız bu kitabı, bu Kur’an-ı Kerim’i anlaşılacak ve bunun yanında diğerlerine kitap denilmesi caiz olmayacaktır. Bunun içindir ki Müslümanlar arasında kitap denilince özellikle Kur’ân anlaşılır. Hatta Hz. Peygamberin hadislerine, onlardan oluşan mecmualara bile kitap denilmez de “sünnet” denilir.

Kur’an-ı Kerîm bilindiği gibi Allah Teâlâ’nın yüce kelimidir. Ya Cebrail aracılığıyla, ya da doğrudan Sevgili Peygamberimize indirilmiş, okumak ve dinlemekle ibadet olunan, eşi benzeri getirilemeyen, içinde ilim, hikmet ve menfaat olan, iman, ibadet, hukuk ve ahlak ilkeleriyle insanlığı karanlıklardan aydınlığa çıkaran, çok faydalı ve parlak kanunlarıyla birey ve toplumlara birlik ve dirlik içinde sağlıklı, saadetli ve varlıklı yaşamının metotlarını öğreten, içinde asla yanlışın, çelişkinin, batılın, bozukluğun, faydasızın, çirkinin olmadığı, daima ahlakı, erdemi, fazileti öğütleyen, bâtılı, kötüyü, yaramazı yasaklayan, içindeki yasaları ile insanlığa kurtuluş ve hidayetin dosdoğru yollarını gösteren, bu arada kendisinden önceki kitapları da tasdik ederek semavî dinlerde birlikteliği sağlayan, çok yüce, çok şerefli, çok kıymetli, çok faydalı, çok hikmetli, baştan sona nur, hidayet, öğüt, beyan, feyiz, bereket, rahmet, şefkat, şefaât, şifa olan ve bütün bir insanlığı muhatap alan, aslı Arapça olan ilahî bir kitaptır.

Bir Ramazan ayında inen, indiği geceye bin aydan daha hayırlılık gibi bir kıymet kazandıran, muhkem ve müteşabih ayetleriyle

¹ Bakara, 2.

insanın kalp ve kafasını zenginleştiren, ilimlere çağır açan, böylece Allah Teâlâ'nın bize en büyük ikramı olan medeniyet kuran kitabımız Kur'an-ı Kerim'e iman etmek, saymak ve sevmek, okumak, dinlemek, anlamaya, dinlemeye ve uyup itaat etmeye çalışmak, onu yaşamak ve yaşatmak farzdır. Yani bu büyük nimeti ihsan eden Allah Teâlâ tarafından insandan istenen kesin bir emirdir.

Onu inkâr etmek, Allah Teâlâ'yı inkâr etmekle netice itibariyle aynıdır. Onun bir, iki, üç, beş... ayetini inkâr etmekle, tamamını inkâr etmek, küfür olma ve dinden çıkma açısından eşittir. O kitabın bir kısmını alıp bir kısmını atmamakla, tamamını atmak aynı nankörlüktür yani.

Onun ayetlerini ister bir menfaat karşılığında, isterse düşmanlıkla olsun ihtiyacı olandan esirgemek, gizlemek, saklamak, içindeki bilgileri değiştirmek, bozmak, çarpıtmak, saptırmak da aynı günahdır.

Kur'an-ı Kerim Allah Teâlâ'nın kelimidir. Ona tabi olanlar, yani onu okuyan, anlamaya çalışan, bireysel ve toplumsal hayatlarında uygulayan, emir, yasak ve tavsiyelerine itaat ederek yaşayan Müslümanlar, onun aynı zamanda Allah Teâlâ tarafından korunduğuna, asla kaybolmayacağına da inanırlar. Ona ne kâfirler, ne şeytanlar bir zarar veremeyeceklerdir. Yaklaşık 23 yılda peyder pey parça parça inen bu kitaba batıl ne önden, ne arkadan, ne sağdan, ne de soldan asla yaklaşamaz, bilakis o bütün batılları parçalar ve yok eder.

Kur'an-ı Kerim Mekke'de inmeye başlamıştır. İndiği günden itibaren hem ezberlenmiş, hem de her biri ağaçtan, deriden, taştan, kemikten, yapraktan birer sayfa ve levha üzerine tespit edilmiş, ayrı ayrı defterlere yazılmış, itina ile zapt ve hıfzedilmiştir. Bunlara "Mushaf" gibi hepsi "bir ciltte olmak" manasına "suhuf" denilemezse de, her biri bir sahife demek olacağından, ayrı ayrı bir halde sahifeler manasına suhuf kavramı onları kapsar.

Kur'an'da Kitap Kavramı

Kur'an'da kitap kelimesi altısı çoğul (kütüb) olmak üzere 261 yerde geçmektedir. Ayrıca birçok âyette aynı kökten fiil ve isimler yer almaktadır. İlyas Üzüm'ün bir çalışmasında bu âyetlerde kelimenin başlıca şu anlamlarda kullanıldığı görülür:

1. Vahiy. Kur'an'da kitap, genel anlamda Allah'ın peygamberlerine indirdiği vahyi ifade ettiği gibi üç ilâhî kitaptan her biri için de kullanılır,

a) Kur'ân-ı Kerîm. Allah'tan geldiğinde hiçbir şüphe bulunmayan kitabın sakınanlar için hidayet kaynağı olduğunu (el-Bakara 2/2), Allah'ın insanlar arasında doğru hükmetmesi için peygambere kitap indirdiğini (en-Nisâ 4/105) ve daha önceki kitabı doğrulayıp korumak üzere peygambere kitap yolladığını (el-Mâide 5/48), onun insanları karanlıklardan aydınlığa, Allah'ın yoluna çıkarması için peygambere indirilen kitap olduğunu (İbrahim U/I), kitabın mübarek bir gecede indirildiğini (ed-Duhân 44/2-3) belirten âyetler bu kullanımın bazı örneklerini teşkil eder.

b) Tevrat. Kur'ân-ı Kerîm'de çeşitli biçimlerde göndermeler yapılan Tevrat kitap kelimesiyle de anılmıştır (M. F. Abdülbâki, el-Mu'cem, "ktb" md.). Musa'ya kitap verildiğini ve bunun İsrâiloğulları için hidayet vesilesi kılındığını (el-İsrâ 17/2), Musa'nın kitabının rehber ve rahmet kaynağı olduğunu (el-Ahkâf 46/ 12), Allah'ın iyilik edenlere nimetini tamamlamak, her şeyi açıklamak, hidayete erdirmek ve rahmet etmek amacıyla Musa'ya kitap verdiğini (el-En'âm 6/154) bildiren âyetler bunlardan bazılarıdır. İbn Manzûr, Kur'an'da kitap kelimesinin mutlak olarak geçtiği yerlerde bundan Tevrat'ın kastedildiğini söyler,

c) İncil. Bir âyette (Meryem 19/30) İsa'nın diliyle. "Ben Allah'ın kuluyum. O bana kitabı verdi ve beni peygamber yaptı" buyurularak İncil için de kitap kelimesi kullanılmıştır.

2. Amel defteri. "İnsanların dünyadaki inançlarının ve fiillerinin kaydedildiği yazı, belge" anlamına gelen amel defteri birçok âyette kitap kelimesiyle anılmış ve bu kitap hakkında bilgiler verilmiştir.

3. Levh-i mahfuz. Bütün varlık ve olaylar hakkındaki ilâhî bilgileri, hükümleri ve yasaları kapsayan "levh-i mahfuz" bazı âyetlerde "kitap" kelimesiyle de adlandırılmaktadır.

Bunlardan başka kelime genel anlamda "kitap" (es-Saffât 37/157), "mektup" (en-Neml 27/28-29), "yazışma ve sözleşme" (en-Nûr 24/33) gibi mânalarda da geçmektedir.

Kitap ile oluşturulan terkiplerden "ümmül-kitâb", Levh-i mahfuz yanında (er-Ra'd 13/39; ez-Zuhruf 43/4) kolayca anlaşılabilen ahkâm âyetleri için (Âl-i İmrân 3/7), birçok âyette geçen "ehlül-kitâb" ise genellikle Yahudi ve Hristiyanlar için kullanılmıştır. Aynı

topluluklar "ellezîne ûtü'l-kitâb" şeklindeki ifade kalıbıyla da anılır (bk. EHL-i KİTAP).

Kitap kelimesinin Kur'ân-ı Kerim'deki bu anlamları hadislerde de geçmektedir (Wensinck, el-Mu'cem, "ktb" md.). Ayrıca bir hadiste Fatiha sûresi "ümmü'l-kitâb" olarak anılmıştır (Buhârî, "Teheccüd", 27).

Bu arada Nurdoğan Türk, Kur'ân'da Kitap Kavramı adıyla bir doktora çalışması yapmıştır (2001, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).¹

Diğer Kutsal Kitaplar

Dinimizde kutsal kitap deyince anladığımız şudur: Allah Teâlâ'nın kullarına yol göstermek ve dünyalarını aydınlatmak üzere peygamberine vahyettiği sözlere ve bunun yazıya geçirilmiş şekline denilir.

Hristiyan ve Yahudilere ilâhî kitap olarak İncil ve Tevrat verildiğinden onlara "Ehl-i kitap" denilmiştir. İlâhî kitaplara Allah katından indirilmiş olması sebebiyle "kütüb-i münzele" veya "semavî kitaplar" da denilir.

Kitaplara iman, Allah tarafından bazı peygamberlere kitaplar indirildiğine ve bu kitapların içeriğinin tümüyle doğru ve gerçek olduğuna inanmak demektir.

Yüce Allah Hz. Peygamber'e, "İşte onun için sen (tevhide) davet et ve emrolunduğun gibi dosdoğru ol. Onların heveslerine uyma ve de ki: Ben Allah'ın indirdiği kitaba inandım ve aranızda adaleti gerçekleştirmekle emrolundum.." (eş-Şûrâ 42/15) diye hitap etmiştir.

Müminlere de "Ey iman edenler, Allah'a, peygamberine, peygamberine indirdiği kitaba ve daha önce indirdiği kitaba iman ediniz. Kim Allah'ı, meleklerini, kitaplarını, peygamberlerini ve kıyamet gününü inkâr ederse tam mânasıyla sapıtmıştır" (en-Nisâ 4/136) buyurarak, kitaplara inanmanın bir iman esası olduğunu belirtmiştir.

Bizler bugün kitapların şu andaki hal ve şekillerine değil, Allah'tan gelen bozulmamış hal ve şekillerine inanmakla yükümlüüz. Çünkü ilâhî kitaplara inanmadıkça kişinin imanı gerçekleşemez.

¹ Bkz. İlyas üzüm, DİA, XXVI. 121 – 122.

İlâhî kitaplardan bir kısmı tamamen kaybolmuş, bugün için elimizde ondan hiçbir şey kalmamıştır. Hz. İbrâhim'in sayfeleri böyledir. Tevrat, Zebur ve İncil ise zamanla insanların iyi veya kötü niyetli müdahaleleri sonucu değişikliğe ve bozulmaya uğramıştır.

Allah'ın vahyettiği şekilde varlığını korumuş, hiçbir bozulma ve değişikliğe uğramadan günümüze kadar gelmiş ve kıyamete kadar da bu özelliğini sürdürecektir olan yegâne kitap Kur'an-ı Kerim'dir: "Kur'an'ı kesinlikle biz indirdik. Elbette onu yine biz koruyacağız" (el-Hicr 15/9) âyetiyle Allah, insanlara Kur'an'ın ilâhî koruma altında bulunduğunu ve kıyamete kadar değişikliğe uğramadan kalacağını bildirmektedir.

Kur'an-ı Kerim, kendinden önceki kitapları tasdik etmiş, fakat onların koymuş olduğu bazı hükümleri ortadan kaldırarak yeni hükümler getirmiştir. Mümin olabilmek için, Hz. Peygamber'e ve ona indirilen Kur'an'a uymayı ısrarla vurgulamıştır (bk. Âl-i İmrân 3/31; en-Nisâ 4/47; el-Mâide 5/15; el-En'âm 6/153; el-A'râf 7/3).

Buna göre Ehl-i kitabın mümin diye nitelenebilmesi ve kurtuluşa erişebilmesi için Hz. Peygamber'i ve Kur'an'ın hükümlerini gönülden benimsemeleri gerekmektedir.¹

Özetlersek; Allah Teâlâ'nın insanlara Kur'an-ı Kerim'den önce gönderdiği kutsal kitaplar ise şunlardır: Hz. Musa'ya indirilen Tevrat, Hz. Davud'a indirilen Zebur, Hz. İsa'ya indirilen İncil. Bunların orijinal metni maalesef korunamamıştır. Kısmen kaybolmuş, kısmen de tahrife uğramıştır. Ama içerik olarak Kur'an-ı Kerim'in şahadetiyle kısmen bilinmektedir. Çünkü Kur'an-ı Kerim'de öz olarak o kitapların anlatıldığı konular vardır.

Şimdi bunlara kısaca değinelim.

Tevrat

Tevrat: Allah'tan gelen dört büyük kitaptan ilkidir. İbranice Tura kelimesinin Arapçalaşmış biçimi olan Tevrat kanun, ittifak, birlik, anlaşma, sözleşme, adlaşma gibi anlamları dile getirir. İslâm geleneğinde Hz. Musa'ya nazil olan kitabı belirtir. Yahudi geleneğinde ise, bugün Ahd-i Atik (Eski Ahit) denilen kitaplar toplamının adıdır.

¹ DİB İlmihal, I. 99 – 100.

Dinler tarihçileri 39 kitaptan meydana gelen Tevrat'ı genellikle üç bölüme ayırırlar: 1- Tevrat (Kanun Kitabı), 2- Nebiim (Nebiler Kitabı), 3-Ketubim (Yazılar Kitabı).

1. Bölüm, Hz. Musa'nın ilk beş kitabını ihtiva eder. İslâm âlimlerine göre de Cenab-ı Hak tarafından Hz. Musa'ya verilen asıl Tevrat budur. Bu ilk beş kitap (Fr. Pentateuque) Tekvin, Çıkış, Levlililer, Sayılar ve Tesniye'den meydana gelmektedir. 2. Bölüm, Nebiim 6. Kitap (Yeşu)'dan başlar, 22. Kitap (Neşidelerin Neşidesi)'ne kadar devam eder. 3. Bölüm, Ketubim 23. Kitap İşaya'dan başlar, 39. Kitap olan Malaki ile sona eder.

Kur'an-ı Kerim'in yedi ayrı suresinin 16 ayetinde (Âl-i İmrân, 3/48, 50, 65, 93; el-Maide, 5/43, 44, 46, 66, 68, 110; el-Âraf, 7/157; et-Tevbe, 9/111; el-Feth, 48/29; es-Saf, 61/6; el-Cum'a, 62/5) Tevrat kelimesi geçmektedir (M. Fuad Abdalbâki, el-Mu'cem, Kahire, 1964).

Cenab-ı Hak, Tevrat ve İncil'in Kur'an-ı Kerim'den önce indirildiğini (Âl-i İmrân, 3/3), Hz. İsa'ya yazı, hikmet, Tevrat ve İncil'in öğretilceğini (Âl-i İmrân, 3/48), O'nu, Tevrat'ı tasdik edici olarak gönderdiğini (Âl-i İmrân, 3/50; el-Mâide, 5/110; es-Saf, 61/6), Tevrat ve İncil'in Hz. İbrahim'den sonra indirildiğini (Âl-i İmrân, 3/65), Tevrat'ta bir hidayet ve nur bulunduğunu (el-Maide, 5/44), Tevrat'ın bir tasdikçisi olarak İncil'in indirildiğini (el-Maide, 5/46), Tevrat, İncil, ve Kur'an'ın dosdoğru tutulması gerektiğini (el-Maide, 5/66, 68) beyan buyurmuştur (H. Basri Çantay, Kur'an-ı Hakîm, Meâl-i Kerim, İst. 1962, I-III)

Yukarıda anılan Tevrat'la ilgili ayetlerin açıklanmasında müfessirler, Ehl-i Kitabın, Tevrat sözü ile Hz. Musa'nın yazdığı söylenen Tevrat'ın ilk beş kitabını kastettiklerini, Hristiyanların ise Tevrat kelimesini Ahd-i Atik adı verilen kitapların hepsi için kullandıklarını, Hz. Musa kavminin Tevrat'ı muhafaza edemediklerini özellikle vurgulamışlardır (İbn Kesir, Tefsir, Beyrut, 1966, II, 3 vd.)

Tevrat, Türkiye'de bu orijinal adıyla bilindiği gibi, Ahd-i Atik adıyla da tanınır. Bütün dünyada yaygın olan Kitab-ı Mukaddes Şirketi'nce, Kitab-ı Mukaddes başlığı ile yayınlanan külliyat, Yahudilik ve Hristiyanlığın bütün kitaplarını bir arada sunmaktadır. Yahudiler Hz. Musa'ya Allah tarafından vahyedildiğini, ancak zamanla tahrife uğradığını açıklamıştır. Halen elde mevcut olan Tevrat'ta birçok

tenakuzun tespit edilmiş olması da bunun delilidir. Bu husus dinler tarihi açısından ayrıca önem arz etmektedir.¹

Zebur

Zebur: Allah tarafından Hz. Dâvud (a.s)'a gönderilen Mezmurlar ve Mezâmîr adı ile de anılan mukaddes kitap. Lügatte Mezmur, "Kavalla söylenen ilâhî, Hz. Dâvud'a inen Zebur'un sûrelerinin her biri" anlamlarına gelir. Mezmur "yazılmış" manasına gelen kitap anlamındadır. Büyük bilgin Zeccac, Zebur'un "Hikmetli kitap" manasına geldiğini; Âl-i İmran, 3/184 ayetindeki "Zebûr" kelimesinin "menetmek" manasına gelen "Zebr" kökünden olduğunu açıklamıştır. Kitap da halkın hilâfına olan hususlardan meneden şeyleri bildirdiği için Zebûr diye adlandırılmıştır (Fahreddin er-Râzi, Mefâtihu'l-Gayb, Ankara, 1990, VIII, 417).

İlâhî kitapların ikincisi olan Zebur, Kur'ân-ı Kerîm'in üç ayrı âyetinde en-Nisâ, 4/163; el-İsrâ, 17/55; el-Enbiya, 21/105 geçmektedir. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

"Nûh'a, O'ndan sonraki peygamberlere vahiy ettiğimiz ve İbrahim'e, İsmail'e, İshâk'a, Yakub'a, İsa ya, Eyyub'a, Yunus'a, Hârun'a ve Süleyman'a vahiy eylediğimiz ve Davud'a Zebur verdiğimiz gibi (Habibim) şüphesiz sana da vahiy ettik biz" (en-Nisâ, 4/163);

"Rabbin göklerde ve yerde olanları en iyi bilendir. Ant olsun ki, biz peygamberlerin kimini kiminden üstün kılmışızdır. Davûd'a da Zebur verdik" (el-İsra, 17/55);

son olarak el-Enbiya, 21/105 âyetinde de Cenab-ı Hak: Ândolsun, Tevrat'tan sonra Zebur'da da yazmışızdır ki, arza ancak salih kullarım mirasçı olur" (el-Enbiya, 21/105) buyurmaktadır.

Bu âyet meâllerinden ilk ikisi, dört ilâhî kitaptan biri olan Zebur'un Hz. Dâvud (a.s)'a verildiğini açıklamakta, üçüncü âyet de Zebur'un Tevrat'tan sonra nâzil olduğunu, yeryüzüne ancak salih kişilerin mirasçı olacaklarını bildirmektedir. Ayrıca Hz. Peygamber (s.a.s) de bir hadis-i şeriflerinde, ehl-i kitaptan bir fırkanın Zebur okuduklarını beyan buyurmuşlardır (Buharî, Teyemmüm, 6).

İmanın şartlarından olan "Allah'ın kitaplarına iman" ilkesi bir müslümanın, diğer ilâhî kitaplarla birlikte Zebur'a da inanmasını

¹ Bkz. Osman Cilacı, Şamil İslam Ansiklopedisi, "Tevrat" md.

gerekli kılar. Ancak yine İslâm, bugün eldeki mevcut Zebur'un tahrife uğradığını da özellikle belirtir.

Hiz. Peygamber (s.a.s)'in Hiz. Ebû Bekir'e öğrettiği bir duâda Zebur, Allah'ım! Peygamberin Muhammed... hürmetine... Dâvud'a inen Zebur hürmetine..." şeklinde zikredilmektedir (el Gazalî, İhya, çev. A. Serdaroğlu, İstanbul, 1974, I, 913).

Kitab-ı Mukaddes külliyyatında ve Ahd-i Atik bölümü içinde yer alan "Mezmurlar" diye zikredilen kitabın içinde 150 Mezmur vardır. İlk Mezmur "Ne mutludur o adama ki, kötülerin öğüdü ile yürümez ve günahkârların yolunda durmaz" cümleleriyle başlamakta, 150. Mezmur da, "Bütün nefes sahipleri Rabbe hamdetsin, Rabbe hamdedin" sözleriyle son bulmaktadır (Kitab-t Mukaddes, Eski ve Yeni Ahit, İstanbul, 1954)

Hiz. Dâvud'a indirilmiş olan Zebur'da genellikle, O'nun Allah'a yakarışları ve ilâhîleri yer almaktadır. Zebur'un İbranice asıl metni manzumdur. Allah'ın birliği (tevhid) temeline dayanan dinler döneminin ilk ilâhî kitaplarından olan Zebur, doğruluğu terkeden, ahlâkî kaideleri tanımayan, kötülük ve günah içinde yüzen Yahudi kavmine Allah yolunu göstermek için nâzil olmuştur. Bütün bunlardan ayrı olarak Yahudilerin, "Tevrat'tan sonra kitap gelmeyecektir" yolundaki iddiaları Zebur'un Hiz. Davud'a verilmesiyle nakzedilmiş bulunmaktadır (Elmalılı, Hak Dini Kur'ân Dili, İstanbul 1938, IV, 3081).

Günümüzde Zebur hemen bütün dünya dillerine tercüme edilmiştir. Zebur'da geçen konular, daha sonraları Batılı ressam, şair ve heykeltıraşlara ilham kaynağı olmuş ve sanatkârların eserlerinde çeşitli şekillerde işlenmiştir.

Bilindiği üzere Zebur'la müstakil bir şeriat vazedilmemiş, Hiz. Davud Hiz. Musa'nın şeriatı ile amel etmiştir. Hiz. Dâvud sesinin güzelliği ile de bilinmektedir. O, Mezmur denilen Zebur sûrelerini güzel sesi ile okurdu. Nitekim kalın, gür, pek hoş ve tesirli sesler için "Dâvûdî" tâbiri kullanılır (M. Âsım Köksal, Peygamberler Tarihi, Ankara 1990, II, 179 vd.). Kur'ân-ı Kerîm'in birçok âyetinde de (el-Bakara, 2/251; el-Mâide, 5/78; el-En'am, 6/84; el-Enbiya, 21/78, 79; en-Neml, 27/15, 16; es-Sebe, 34/10-13; es-Sa'd, 38/17) çeşitli vesilelerle Hiz. Dâvud'un adı geçmektedir.

Zebur önceleri İbranca idi ve İbrânî-Ârâmî alfabesiyle yazılmıştı. Hristiyanlığın yayılmasından sonra da Lâtinceye

çevrilmiştir. Ancak günümüzde orijinal bir Zebur nüshasının mevcut olduğunu söylemek mümkün değildir. Bugün yeryüzünde Zebur'a tâbi bir millet bulunmamakla beraber, gerek Yahudiler, gerek Hristiyanlar ibadet ve âyinlerinde dua niyetiyle Zebur'dan parçalar okumaktadırlar. Özellikle Hristiyanların pazar âyinlerinde Mezmur'dan seçilmiş parçalar okumayı ihmal etmedikleri bilinen bir husustur.¹

İncil

Allah tarafından Hz. İsa'ya gönderilen; Tevrat'ın aslını doğrulayan Kur'an-ı Kerîm tarafından tasdik edilen ve bir anlamı da "yol gösterici, aydınlatıcı" olan (el-Maide, 5/46-48), dört büyük kitaptan birisi. Yunanca "Evangelion"; iyi haber, müjde demektir. Esas itibariyle Hz. İsa'nın hayatını, mucize ve faaliyetlerini, söylediği hikmetli sözleri, tebliğ etmiş olduğu şariat hakkındaki peygamberane hakikatları anlatmak için kullanılmıştır. Bu kelime ile ilk Hristiyanlar; İsa'nın insanlara bildirisini, onları kötülük ve günden kurtarmağa ve selamete götürmeğe geldiğine dair vaadini anlatmış ve adlandırmışlardı. Hz. İsa da onu; "Tanrı'nın Krallığı'nın müjdesini (iyi haberini) duyurma" olarak tanımlar (Kitâb-ı Mukaddes, Matta, I, 1, 14; S.C.F.Brandon, A Dictionary of Comparative Religion, London, 1970, s. 310; Anne Merie Sechimmel, Dinler Tarihine Giriş Ankara 1955, s. 210).

Her ne kadar Kur'an-ı Kerîm, Hz. İsa'ya gönderilen İncil'i tasdik ederse de, bugünkü İncillerin Hz. İsa'ya gönderilen İncil'in tahrif edilmiş şekilleri olduğuna ayetlerde şöyle işaret edilir:

"İncil sahipleri Allah'ın onda indirdiği ile hükmetsinler. Allah'ın indirdiği ile hükmetmeyenler, işte onlar fasık olanlardır" (el-Mâide, 5/47).

"Ey Kitab ehli! Tevrat'ı, İncil'i ve Rabb'inizden size indirileni gereği gibi uygulamadıkça bir temeliniz olmaz" de (El-Mâide, 5/68).

"Onların izleri üzerinden peygamberlerimizi art arda gönderdik; Meryem oğlu İsa'yı da artlarından gönderdik ve ona İncil'i verdik; ona uyanların gönüllerine şefkat ve merhamet duyguları koyduk; üzerlerine bizim gerekli kılmadığımız fakat kendilerinin güya Allah'ın rızasını

¹ Osman Cilacı, Şamil İslam Ans. "Zebur" md.

kazanmak için ortaya attıkları ruhbaniyete bile gereği gibi riayet etmediler; içlerinde inanmış olan kimselere ecirlerini verdik; ama çoğu yoldan çıkmışlardır" (el-Hadid, 57/27).

Geçmiş peygamberlerde olduğu gibi, Hz. İsa'nın sağlığında da İncil, yazılı kitap hâline getirilmemiştir. Çünkü İsa (a.s)'ın tebliğ süresinin kısa oluşu ve yaşadığı devrin şartları buna elvermiyordu. En erken yazıları İncil, İsa'dan sonra 70'li yıllarda kaleme alınmıştır. Dolayısıyla Hz. İsa'nın tebliğ ettiği hakikatler anında kaydedilememiş, sonradan yazıları İncillere insan sözü karışmış ve böylece kitabın aslı tahrife uğramıştır.

Bugün kilisece kabul edilmiş dört resmi İncil vardır: Matta, Markos, Luka ve Yuhanna İncilleri. Bunların Havarilerden geldiği ve sahih olduğu kabul edilir. Bunlardan ilk üçü -birtakım ayrılıklara rağmen- ana mesele ve bölümlerinde birbirlerine yakındırlar. Bunlar, "aynı bakış açısıyla yazılmış anlamında", "Sinoptik" İnciller adı verilir. Bu üç İncil, zaman bakımından dördüncü incilden öncedirler (Maurice Bucaille, Kitâb-ı Mukaddes Kur'an ve Bilim (trc. Suat Yıldırım), İzmir, 1981, s. 90 vd.; Ekrem Sarıkçıoğlu, Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi İstanbul 1983, s. 206 207).

Bu dört incilden Markos'un incilinin en eskileri olduğu, Matta ve Luka incillerinin, hem bunun eski şeklinden, hem de kaybolan ve "o" denilen bir kaynaktan metinlerini aldıkları söylenmektedir. Bu incillerin dördüncüsü olan yuhanna incili ise, oldukça geç yazılmış mistik yönü ağır basan bir incildir (Schimmel a.g.e., s. 118; Bucaille, a.g.e., s. 96).

İncil yazarları, bildirdikleri olayların görgü tanığı olmamışlardır. Onlar, Hz. İsa'nın hayatı hakkında muhtelif Yahudi-Hristiyan cemaatlerinin, bugün kaybolmuş bulunan ve sözlü rivayetle nihai metinler arasında vasıta rolü oynamış olan, sözlü veya yazılı durumda korunan bilgilerin, o toplulukların sözcüleri tarafından anlatılmalarından başka bir şey değildir (Maurice Bucaille, a.g.e. s. 369)

Kur'an-ı Kerim'de semavi kitaplardan ve İncil'den şöyle bahsedilmektedir:

"Sana kitabı hak ile ve kendinden öncekini doğrulayıcı olarak indirdi. Bundan önce de insanlara doğru yolu göstermek için Tevrat ve İncil'i indirmişti. (Doğruyu ve eğriyi birbirinden) ayırdeden (kitaplar)ı

da indirdi. Allah'ın ayetlerini inkâr edenler için mutlaka çetin bir azap vardır. Allah daima üstündür ve öç alandır" (Âl-i İmran, 3/34).

"Allah demiştir ki: Ey Meryem oğlu İsa, sana ve annene olan nimetimi hatırla! Hani seni Ruhul Kudüs (Cebrail) ile desteklemiştim; beşikte ve yetişkin iken insanlarla konuşuyordun; sana kitab'ı, hikmet'i Tevrat'ı ve İncil'i öğrettim. Benim iznimle çamurdan kuş şeklinde bir şey yaratıyor, içine üflüyordun, benim iznimle kuş oluyordu; anadan doğma körü ve alacayı benim iznimle iyileştiriyordun; benim iznimle ölüleri (hayata) çıkarıyordun ve İsrailoğullarını senden savmışım; hani sen onlara açık deliller getirdiğin zaman, içlerinden inkâr edenler; bu açık bir büyüden başka bir şey değil demişti (el-Mâide, 5/110).¹

¹ Bkz. Ahmet Güç, Şamil İslam Ansiklopedisi, "İncil" md.

KİTAP YAZIMI

Yazı Nedir?

Kalem, çivi, demir veya tahta çubuk veya başka bir şeyi bir noktaya koyuyor ve sonra onu sağa, sola, öne, arkaya doğru hareket ettiriyorsunuz. Ortaya belli şekiller çıkıyor. Önce bunları belli ve muttarit bir hale getiriyorsunuz. Sonra bunları seslere sembol yapıyor ve her defasında aynı şekillere aynı sesleri veriyorsunuz. Sonra da her şekle bir nesnenin adını koyuyor ve bir anlam veriyorsunuz. Oluyor yazı yazmak.

Yazdığımız malzeme de önemli. Taşlar, pişirilen ve tablet haline getirilen kil topraklar, ince deriler, deve kemikleri, hurma dalları, elbise ve bez parçaları ve derken kâğıtlar geliyor gündeme. Ağaçtan, samandan veya ipekten renk renk, değişik değişik yazı malzemeleri olan bereketli kâğıtlar.

Ne harika, ne muhteşem bir şeydir değil mi bu yazı işlemi?

“İster taşa yazılınsınlar, ister deriye veya kâğıda, şimdilerde ise isterse ekrana, karşınızda bir takım işaretler var ve siz onlara bakıyor ve bir şeyler anlıyorsunuz. Ağza giren lokmaların dilde bir tat bıraktığı gibi bu işaretler, gözlerden, görme engelliler içinse ellerden zihne akınca, içinde bir şeyler kıpırdıyor; ya seviniyorsunuz, ya üzülüyorsunuz, ya da kızıyor, köpürüyorsunuz. Bazen haşyet duyuyorsunuz, yani müthiş bir saygı ve sevgi karışımı derin bir korku duyuyorsunuz. Bazen de şehvet duyuyor, istek duyuyor, hatta coşuyor ve kalkıp oynuyor, raks ediyor, sema yapıyor, semaha duruyorsunuz. Bütün bunları yazı denilen bir kısım işaretlere, yani harflere bakınca yapıyorsunuz.

Nedir bu harflerdeki tılsım? Nedir bu yazıdaki keramet?

Şurada bir adam var, bir kâğıda, bir taşu bakıyor ve birden çok heyecanlanıyor, derileri ürperiyor, yer yer yerinden kalkıyor belki, derin bir sevinç ya da hüznü yaşıyor, gülüyor kendi kendine belki, ya da kendi kendine konuşuyor...

Biz de o hariçten o adama bakıyoruz ve içini okuyamadığımız için bir anlam veremiyoruz duygularına, davranışlarına. “Deli mi ne? Bir yere bakmakla böyle mi olur insan?” diye düşünüyoruzdur belki...

Olur efendim olur. Çünkü o yer sıradan bir yer değildir. O yer bir kâğıttır, bir kitaptır. Ya da bunların yerine geçen başka bir şeydir. Baktığı şeyler de küçüklü büyüklü harflerdir, rakamlardır, sembollerdir. Yani yazıdır. Bir insanı halden hale, renkten renge, duygudan duyguya sokar, erdemden erdeme koşturur, bilgiden bilgiye atlatır dururlar.

“Bende olmaz” diyemezsiniz. Sözelimi maaşınız “bin” lira. Patronunuzla konuşuyor ve daha fazla ücret istiyorsunuz. Bu sefer size verilen çekte “yüz bin” lira yazıyor. Yüzünüz, gözünüz, eliniz, ayağınız ne hale gelir, bir düşünsenize!

Sizi bu hallere sokan nedir?

Bir kâğıttaki üç tane yuvarlak sıfır, yani üç basit basit şekil değil mi?

Aslında o basit şekiller değildir tabi ki yüreğinizi hoplatan. O şekillerin zihninizde ifade ettiğı anlamdır sizi bu hallere sokan!

Sihir bu değilse nedir?

Yazmak veya yazılı bir metni okumak işte böyle bir sihirli hayatı yaşamaktır. Evet, zevki büyülenme derecesinde yaşatan harika bir şeydir okumak yazmak...

“Okuma Aşkı” kitabımızın hemen başındaki bu satırları hatırlayacaklardır herhalde o kitabımızı okuyanlar.

Evet, yazma budur ve çok harika bir şeydir. İcat edildiğı günden itibaren insanın hayatına giren en faydalı, en neşeli, en muhteşem, en mübarek, en kalıcı ve etkin nesne. Yazının olmadığı bir hayatı düşünsenize, ne kadar ilkel olurdu!

Yazmanın Önemi

Biz, “Âlimin Önderliğı” kitabımızda “Kur’an ve Sünnette Yazı” başlığı altında İslam’da yazmanın önemi ve değeri hakkında geniş bilgiler vermiş ve konuya “Yazı, uygarlığın temeli. Yazı sayesinde

geçmişin birikimine sahip olur ve geleceğe birikimlerimizi ekleyerek aktarırız. Yazı olmasaydı, her insan bilgiye yeniden başlayacak, sonuçta ilim adına taş üstüne taş konulamayacaktı. Öyleyse “İlim” denince akla “okuma”, okuma denince de “yazma” gelir” diyerek girmiştik.¹ Aynı bilgileri tekrarlamak istemediğimizden çok faydalı bazı bilgiler için oraya işaret etmeyi yeterli görüyoruz.

Ancak şu kadarını iktibas ile ifade etmeden geçemeyeceğiz. “Kuşkusuz peygamberimizin emrettiği ve İmam Şafî’nin de belirttiği gibi ilmin bağı, yazıyla kaydetmektedir. Bilgiler, yazıya bağlanmazsa bir müddet sonra kaybolur gider. Ya akıllar zayıflar, beyin hücreleri ölür de unutulur. Veya sahipleri ile beraber ölürler ve mezara girerler.

İlmin asıl ortaya çıkması ve bereketlenmesi, elbette ki yazının bulunuşu ile başlamıştır. Demin de denildiği gibi bilgi köşe taşlarının üst üste konularak kültür ve medeniyetin sağlam binalarının yapımı, ancak yazıyla mümkün olmuştur. Böylece, her insanın bilgi birikimi ve kıymetli tecrübeleri, kendisiyle beraber ölmemiş, yazıyla ebedilik kazanmıştır. Belki bir şekilde yazarını da ebediyyen yaşatmıştır.

Eğer yazı olmasaydı, her insan çalışıp çabalayarak bir şeyler belleyecek, sonra ölüp gidecekti. Belki birkaç talebesinden başka kimse ondan yararlanamayacak, sonra gelen herkes, tıpkı o adam gibi bilgi edinme işine yeniden başlayacak, bir yerde de bitirecekti. Böylece gayretler, çabalar boşa gidecek, eskilerden yeniler bir şey istifade edemeyecekti.

Ancak yazının icadı ile bu kısır döngü kırılmış, bilginin korunması ve taşınması ile beraber, ilim hayatına bir canlılık, bereket, hızlılık ve verimlilik gelmiştir.

Onun için ilim, kalemsiz olamaz. Kalemle ve yazıyla kayda geçen ilim, yeni ilimler doğuracak ve sürekli üretecektir. İşte burada Kur’an’ın daha ilk ayetlerinde okumaktan, yazma aracı kaleminden bahsetmesi, bilim tarihi adına iftihar edilecek, hamd edilecek bir olaydır.

Bu gün, geçmiş asırda yaşayanlara göre bizim en büyük şansımız, her halde, yazının üzerinden bunca yıl geçmesi ile okunacak kitapların çok olmasıdır. Onların uygarlığı ile çağımızın uygarlığı arasındaki farkı, en iyi kitapların sayısı ortaya koyacaktır. Bu gün bir çocuğun bile bilebildiği birçok gerçekleri, Allah bilir eski bilginler

¹ A.g.e. s. 34

hangi çabalarla elde etmişlerdir. O yüzden, onların birikimleri üzerinde oturan bizler, onlara ne kadar minnet ve şükran duysak azdır.

Bir de kaleme ve kâğıda saygı ve sevgi...

Kuşkusuz en büyük minnet ve şükran, Hamd ve övgü ile birlikte, insana kalemle yazmasını öğreten, insana bilmediklerini belleme nimetini veren Allah Teâlâ'yadır.¹

İşte bu nimet sayesinde ki insan, evren içinde yücelik ve değer kazanmış, güçlenmiş, eşyayı ve diğer canlıları Allah'ın izniyle emri altına alabilmiştir. ² İnsanın en büyük olgunluk aracı kalem olmuştur, yazı olmuştur. İnsan, ilkelikten ancak ve ancak, okuma ve yazma ile kurtulmuştur.

İşte insanın yazıyla kazandığı zenginlikleri anlatırken Cevdet Said şöyle söylemektedir: "Kişinin ömrü, yazdığı kitap vasıtasıyla uzar, ölümüyle de sona ermez. Aksine geçmişin derinliklerine uzanır ve bütün tecrübeler elinin altında olur."³

Evet, yazı, ömrümüze bereket vermiştir. Bir yandan geçmiş bilgi ve tecrübeleri günümüze getirip istifade ettirirken, bir yandan da bizi, gelecekte yaşatmış ve başkalarına yararlı kılmıştır."

Yazmanın Gereği

Bir gün muasır alimlerimizden ve şazeli şeyhlerinden merhum Abdulkadir İsa Efendinin meclisinde bulunuyorduk. Suriye'de yetişen, fakat memleketindeki zalim idareden kaçarak Medine'ye hicret eden, ancak birçok emsali gibi kendi halkından ve Müslümanlardan korkan zavallı Suudi idaresince oradan da Ürdün'e tehcir edilen bu zat-ı muhterem Arapça konuşuyordu. Bizim, o latif Arapça 'sına hayran kaldığımız ve zevkle dinlediğimizi görünce, tabi ki Arapça olarak ikaz etti:

- Yazınız! İlmin bağı yazmaktır!

Hemen kalem kâğıt çıkararak dediklerini yazdık. Yazdık ve faydalandık, faydalandırdık. Zira o gün bize yazdırdığı tasavvufun ana hatlarıydı, esaslarıydı. Sonra birçok sohbet, seminer, vaaz ve

¹ Burada daha önce işaret ettiğimiz ayetlerin numaralarını bir kere daha işaretlemek uygun olur kanaatindeyiz. Alak 1-5, Kalem 1, Tur 2-3.

² Casiye 13.

³ Cevdet Said a.g.e. s.73.

derslerimizde o yazdıklarımızdan alıntılar yaptık. Konuyu belli bir plan dâhilinde sunmamıza faydası olmuştu. Eğer yazmasaydık, onca fayda kaçıp gidecekti elimizden, bağı çözülen hayvanlar gibi.

Bunları yazarken dahi içimizi bir hasret yakıyor acı acı. Bu fakir, nice âlimlerin derslerinde bulundum, nice meşayihin sohbetine katıldım, şarktan garptan nice mücahidin hatıralarını dinledim, ama onları yazmadığım için, şimdi çok istememe rağmen geriye hafızamda bir şey kalmadı. Heyhat, “hafıza-i beşer, nisyan ile malûldür” demişler, ne kadar da doğru. Atalar, “acıkan doymam, doyan acıkmam sanırmış” derler. Biz de “unutmam” sanmıştık, tabii ki yanılmışız. Nerde bulacaksın “Hafızama ne zaman müracaat ettimse, beni mahrum etmedi” diyen bilgisayar beyinli imam Şafiileri. Ya da ileride belki maceralarını yazacağımız “hafıza şampiyonlarını”...

Onları yazabilseydim kim bilir neler olurdu neler?

Örnek mi?

Buyurun; Abdülkadir Geylani hazretlerinin, o ruhlara işleyen, kalpleri titreten, derileri ürperten, nefisleri kırıp eriten o müthiş eseri “el- Fethi’ım Rabbani”,¹ kendi yazması değil, konuşmalarını, talebelerinin yazıyla tespit etmesiyle bize intikal etmiştir. Evet, Geylanî hazretleri bugün halâ konuşuyorsa, bunu talebelerinin yazmasına borçluyuz. Yoksa o ses orada biter, o ışık sükûtuyla hemen sönerdi. Oysa o sohbetleri okuyup da faydalanan herkesle beraber, şimdi sürekli ona ve kâtiplerine sevap gidiyordur. Çünkü İslam’ın temel ilkelerinden birisi de, “hayra sebep olan, yapan gibidir” müjdesidir. Öyleyse insanlara faydalı olan bir şeyi “sadaka-i câriye” olarak bırakıp gidene, sürekli sevap gider, böylece amel defteri asla kapanmaz.

Örnekleri çoğaltabilirsiniz. Mesela büyük mürşit Ahmet er-Rufai’nin bir kısmı Türkçeye de çevrilen o çok faydalı eserleri de aynı usülle bize intikal etmiştir. Nihayet çağdaşımız, “Sultanul Ârifin” olarak ehl-i İslam’ca sevilmiş, eserleri Arapça ve İngilizceye çevrilerek doğu ve batıda birçok insana rehber olmuş ve tasavvufa bir dirilik, bir neşve, bir cihat soluğu getirmiş olan Ramazanoğlu Mahmut Sami Efendi, “Musahabe I-VI” adlı eserinin 6. cildinin 115. sayfasından sonrasını Üstadı Muhammed Es’ad Erbilli’nin sohbetlerinden bizzat

¹ - Türkçemize iki ayrı tercümesi yapıldı.

yazarak zapt etmiş oldukları hususi notlarının olduğunu bildirmektedir.¹

Bir zamanlar ben de hocalarımdamız Ahmet Fethullah el-Câmî (Arda) nın iznini alarak, ders esnasında veya sair zamanlarındaki sohbetlerini yazıyordum. Birkaç forma olan o sohbetler, hocamın bir ara tutuklanması ile son buldu. Şimdi bazen o defteri açıyor okuyorum ve “ne güzel şeyler yazılmış” diye seviniyorum. Ancak bu işi daha güzelce yapanlar çıktı daha sonra ve hocamın sohbetlerinden alınmış bir güzel kitap Arapça olarak basıldı. İşte bereketi budur. Meşhurdur; “söz uçar, yazı kalır.” Sanırım gerisi gelir inşallah.

Talebelerinin veya müritlerinin yazdığı kitaplara imza atan hocalar yok mudur? Ya öğrencilerinin ödev ve tezlerini kitaplaştıran akademisyenlere ne dersiniz? Bu konuya bir dalın da isterseniz, kim bilir kulaklarınız ne ilginç hikayeler duyacaktır?

Fakir de yıllarca şehrimizde vaaz verdim. Öğretmenlikten gelen bir anlayışla vaazlarım hem kendi içinde, hem de toplu olarak belli bir plan ve program dâhilindedir. Bir zamanlar insanların ellerinde dört yüzden fazla teyp kasetimiz dolaşmakta idi.² Şu anda üç bine yakın videomuz “You Tube”de izlenebilmektedir. Bunlar tamamen akait, fıkıh, ahlak, hadis, tefsir, siyer gibi İslamî ilimleri içermektedir. Dijital ortamda da hala “söz uçar yazı kalır” gerçekliğini korur mu bilemem, ama gönlüm yine de arzu eder ki bunlar yazıya aktarılsa da ortaya belki yüz ciltlik kitaplar çıksa. Bizim bunu yapacak zamanımız ve yardımcımız yok maalesef. Bari buraya yazalım, Bakî olan Allah Teâlâ’nın lütuf ve kereminden isteyelim ki bir ehl-i himmet göndersin de bu faydalı işleri biz öteye gitsek tamamlasın. Böylece hem o, hem biz, hem de isteyenler faydalansın. Amin.

Bunlara ihtiyaç var. İmam Hatip Liselerinde çalıştığımız yıllarda Hitabet dersinden öğrencilerimize bir vaaz hazırlama ödevi veririz. Onlar hala otuz kırk yıl evvelki Yusuf Tavaslı’nın “Otuz Ramazan Otuz Vaaz” kitabına giderler. Diyanetin bile bu konuda henüz bir çalışması yok. Sadece küçük bir cilt “Örnek Vaazları” var. Oysa ellerinde kendi vaizlerinden aldıkları binlerce vaaz örnekleri var. Çünkü yönetmelik gereği her vaiz Diyanet Riyasetine senede bir kaç

¹ Age. s. 6.

² Bunların arşivi Hamza Gürdeniz Beyde vardır. İnşallah onları dijital ortamada saklayarak koruma altına alır.

vaaz sunmak zorundadır. Bu birikenler ellerinde basın gücü ve hazır okuyucusu olan o büyük kurum tarafından neden değerlendirilmez, doğrusu hayret ve şaşkınlık içindeyim.

Rahmetli Mehmet Kaplan sık sık “millet olarak yazmayı sevmediğimizden” bahseder “Nesillerin Ruhu” kitabında ve sözlü edebiyatımızı, destanlarımızı buna delil getirir. Gerçekten de öyle. Eğer biz de öğretmenliğimiz yıllarında kaynakları okuyarak verdiğimiz dersleri yazılı verseydik veya dersten sonra yazsaydık ki zaman zaman bunu kendimize söyler ama tembellikten dinletemezdik, şimdi elimizde ne kadar yazılı ders notlarımızdan oluşmuş cilt cilt kitaplarımız olurdu. Yazmadık, hepsi de uçtu gitti. Geriye sadece zaman zaman karşılaştığımız öğrencilerimizin sevindirici iltifatları ve teşekkürleri kaldı.

Hatta bırakın bu dersleri, zaman zaman ilim meclislerinde ve akranlarımız arasında nice güzel sohbetler geçer, konuşur ve dinlerken biz de hayran oluruz ama bunları yazmayız. Yine uçar gider o güzelim fikirler güvercinler gibi semaya. Gelmezler de geri kolay kolay. Hatta nice seminer ve konferanslarımız oldu. Hepsi de elimizde notlar halinde bulunmakta. Ama o notları daha sonra yazıya dökmedik, doküman halinde kaldı. Ama kime yarar o dokümanlar?¹ Fakat yazıya dökülseydi, kime yaramazdı ki?

Evet dostlar, un var, şeker var, yağ da var, ama helva yok. Neden acaba? Tembellikten, yani yazmaya üşenmekten başka nedir gerekçe Allah aşkına?

Oysa eski âlimlerimizin birçok kitabı ders notlarından başka bir şey değildir. Mesela birisi tefsirden ders veriyor. Yeri geldikçe gerekli açıklamaları yapıyor kitabın kenarına, ya da bir deftere. Sonra bu açıklamalar bir araya getirilerek “Falan Tefsirin Haşiyesi” olup çıkıyor.

Allame İmam Nevevi’ye kızardım bir zamanlar. Mübarek zatın o kadar yarım kalmış eseri var ki... “Bunları yarım yarım

¹ Bir zamanlar o notları içeren klasörleri gören bir öğretmen arkadaş, hepsini kucakladı ve “fotokopilerini çektirip getireyim” dedi. Kaybolur diye korktum. Vazgeçirmek için, “elyazımı okuyamazsın, boş ver” dedim. Nihayet bir seçme yaptı ve aldı götürdü. Nice kitabını böyle kaybetmiş olan bendeniz, hergün o notların yollarını gözledim kaygı ve kuşku içinde yüreğim çarpa çarpa. Ve nihayet geri geldiklerindeki “oh be” derken sevincimi bir görmeliydiniz!

bırakacağına, önce başladığını tamamlasaydın, sonra diğerini ele alsaydın” diyordum. Sonraları kanaat getirdim ki merhum o yarım eserleri ders verirken, derse hazırlık mahiyetinde notlarla bir nevi yardımcı ders kitabı olarak yazıyordu. Ders bitince de devam şansı azalıyor, eser yarım kalıyordu. Allah-u a’lem.

Oysa bizler kitaba dayalı bir dinin ve medeniyetin mensuplarıyız. Temel esasları kitapla çerçevelenmiş, yazıya geçmiş bir dinin mensupları. Üstelik o muazzam kitap “Okı” diye başlıyor.¹ Ayrıca içinde “kalem Suresi” var. Bir değer verme biçimi olarak da kalem ve yazdıklarına, yazı malzemelerine “yemin” ediliyor.²

Yazan İnsan Farkı

İnsan zıt düşüncelerin ortasında orta yolu bulmaya çalışan bir varlık. Eğer denge yakalanırsa her fikir, her huy, her davranış güzeldir diyebiliriz herhalde. Yoksa bu da ilk cümlemizi haklı çıkaran bir söz olarak kalır sadece.

Mesela öfke kötü bilindir. Ya öfkesizdik?

İnsanın dinine, ırzına, malına saldırılıyor, ama adam öfkelenmiyor, saldırıyı def için harekete geçmiyor, bu iyi bir şey midir? İmam Şafî’nin “sabr-ı himarî” dediği bu huyda hangi güzellik olabilir?

Asıl olan ifrat ve tefrit arasında ortada olan dengeyi yakalamaktır. Eskiler buna “iktisat” derlerdi ki ahlak ilminin özü ve özetidir. Buna göre yerinde öfke güzeldir. İlim de “yerinde” dediğimiz o “dengeyi” heva ve hevesin elinden kurtarıp yararlanmak içindir.

Her huyu buna benzetebiliriz aslında. Mesela en çok beğendiğimiz bir atasözümüz de “söz gümüş ise, sükût altındır”, öyle değil mi? Sevgili Peygamberimiz (sav) dahi “Konuşmayan kurtulur” buyuruyor. Mevlana o muhteşem eserine “dinle” diye başlıyor.

Evet, dil, cirmi küçük, cürmü büyük bir organımızdır. Zarar vermede yılandan beterdir. “La ilahe” derse kâfir, “illallah” derse Müslüman olur. Azıcık kıvrılıp deprenmesinin neticelerine bakar

¹ Alak, 1-5.

² 68. sure. S. 563. yazı aleti olan kalem iki tekil, bir de çoğul olarak Kur’an’da üç kere geçer. Yazı malzemesi ince deriye de yemin edilmiştir.

mısınız? Ama yerinde kullanılırsa bal damlatır mübarek. Bu denge büyük bir bilgi, terbiye ve tecrübe işidir.

Dil konuşmaya yarar. Konuşma ise başlı başına bir mucizedir. Allah Teâlâ'ya hamdolsun, önce “insanı yarattı.” sonra “ona ‘Beyan’ı öğretti.” (Rahman 3-4)

“Beyan”, yani düşüncesini açıklama, ifade etme kabiliyeti. Bunun öbür ucu da ifade edileni anlamadır elbette. O da kulağın marifeti. O da bir nimettir, onun da büyük bir işe yaraması vardır. Beyin ise hepsinin ortak merkezi olarak mucize üstü mucize. Bu nimetleri nasıl yok sayar da sükûtu veya konuşmayı, haliyle bunun uzantısı olan yazmayı çizmeyi överiz sadece? Bunlarsız edebilir miyiz? Biri öbüründen üstün diyebilir miyiz?

Hayır, konuşma ve yazma da yerinde sükût kadar insana mahsus bir erdem, bir berekettir. Ve konuşma insanı tanıtan, aklının, bilgisinin ve erdeminin seviyesini gösteren bir sayaçtır sanki. İnsanın bereketidir, hizmetidir, faydasıdır aynı zamanda.

İnsan bir ömür aklını ve duyu organlarını kullanarak, tecrübesini kullanarak bilgi, görgü, sanat sahibi olur. Bunlar ise medeniyetin yürüyen merdivenleridir. Bunlar üzerinde terakki eder insanlık. Bunlardan yararlanarak yükselir, yücelir, saadetinin kıvamı bunlarla sürer sürekli. Yaşadıkça kendisiyle beraber insanlık da yararlanır onlardan.

Sonra bunlar ne olur?

Ya kendisi ile beraber toprağa girer ve çürür. Ya da yazarak veya bantlara alınarak bu bilgiler koruma altına alınır ve yok olmaktan kurtarılır.

Hangisi daha güzel, yararlı, kalıcı ve sevaplı?

Peki, niye yazmazlar bilgi ve marifet sahipleri acaba? Neden çürütürler beyinlerini kara toprakta boş yere? Neden kendileri için bir yâd-ı cemil, birer sevap kapısı, birer sadaka-i cariye olacak eserler bırakmazlar arkalarında ahirete giderken?

Hersekli Arif Hikmet ne güzel söyler:

“Nûtkudur sermâye-bahş-i eşrefiyyet âdeme

Bâis-î ihlâl-i şân-î feyz-i insandır sükût.”

Öyledir efendim, insanı sair mahlûkattan üstün ve şerefli saydıran, sükûtu değil, konuşma ve ona benzer yazı, resim, çizgi vs. kabiliyetleridir. İnsan dini ve erdemi unutmadan güzel güzel

konuşacak, yazacak ve kibar kibar eser bırakacak ki, kendini diğer canlılardan farklı kılsın.

Bilgi ve kabiliyeti olduğu halde tembelliğini bin bir mazeretle örtmeye çalışarak bizim gibi muhtaçlara eser bırakmadan giden erbab-ı ilm-u irfâna hem kızıyor, hem de üzüliyorum.

Haksız mıyım a dostlar?

Yazanlar Unutulmazlar

Cemaleddin b. El- Ferec, kısaca İbnu'l Cevzî diye bilinir. Hicri 510 yılında doğduğu sanılmaktadır. Hakkında eser yazmadığı ilim dalı yok gibidir. Kur'an ilimleri, tefsir, hadis, akait, fıkıh, siyer, züht, vaz, rical, tarih ve diğer ilim dallarına dair yazdığı 185 eserin adını "Sfatu's Safve" kitabının başına koymuştur. Bunlardan bazıları tek cilt olurken, bazıları da birkaç cilttir tabi.

Bir gün torununa şöyle söyler: "İşte şu parmaklarımla bin cilt yazdım."

Zamanına dair ne varsa yazan bu büyük allame, günde dört fasikül yazarmış. Bir fasikül 24 tabaka kâğıt, yani 48 sayfa eder. Dört ile çarparsak, 192 büyük boy sayfa eder değil mi? Bizim kitap ebadıyla söylersek, büyük boy 200 sayfa rahatlıkla tutar.

İnanılmaz gibi geliyor değil mi?

Bir günde yaklaşık 200 sayfa ilmi yazılar yazıyor. İlmi bir yazı yazmak için kaynak kitaplardan araştırma, inceleme ve gerekli not almaları da bir düşünün. Yani yazacağı konu ile ilgili ayetleri, hadisleri bulma, daha önce yazan âlimlerin görüşlerini tespit, tahlil, tenkit... Bütün bunlar ne kadar zamanını alır diye düşüneceğiz haliyle. Bunlar o zamanda şimdiki gibi bilgisayar teknolojisi ile kolayca elde edilir şeyler değil haliyle. Peki ama bunlar nasıl mümkün olur bir günde?

İşte onların büyüklüğü de burada zaten. Bu gün bizim bilgisayarımızda olan bilgiler, onların hafızalarında ezber olarak duruyordu. Her bilgi için kalkıp o kitaptan bu kitaba koşmaz, iki saat kaynak karıştırmazlardı. Bilgisayarın tuşuna basmaya bile gerek yok, onların hafıza adlı bilgisayarları tuşsuz çalışırdı.

Günde 200 sayfa yazmak...

Eğer biz günde 50 sayfa kitap okuyabilirsek, kendimizi iyi bir okuyucu olarak bahtiyar sayıyoruz. İki konuyu öğrenirsek, iyi bir öğrenci, bir konuyu enine boyuna araştırırsak, âlim ve uzman

sayıyoruz. Bunu yeterli sayıyor, her gün böyle yapabilmeyi başarısak, kendimizle övünüyoruz...

“İrtica” olmasın ama geriye dönelim ve bir bakalım; günde 100 sayfa, 200 sayfa yazmış adamlar. İşte bir mukayese için ölçüler size. Dahası da var; bütün bunları yaparken, haftada bir hatim, geceleri teheccüt, evrad ve ezkar, gündüzleri nafile ibadetler, ders vermeler, vaz ve sohbetlerle ayrıca vakti değerlendirmeler, nurlandırmalar da var...

Bütün bunları nasıl yapmışlar? Hangi vakte sığdırmışlar?

İşte asıl marifetleri burada. Çok planlı, programlı, çok disiplinli bir hayat yaşamışlar. Vakti aziz tutmuş, boş vakit geçirmekten, faydasız meşguliyetten ve serseri yaşamaktan Allah’a (azze ve celle) sığınmışlar. Oyun ve eğlence ile ömrü öldürmeyen bir ömür sürdürmüşler. İşlerini severek yaptıkları için oyun ve eğlenceye gerek de duymamışlar zaten.

Onlar evlerinden sadece ders, sohbet, sıla-i rahim, Cuma namazı veya cenaze teşyii için çıkmışlar. Hatta evlerinden medreseye kadar ders vermişler etraflarında yürüyen öğrencilerine. Yemekte geçen zamanlarına acırlarmış... Sevenleri ziyaretine gelseler, hem konuşur, hem de kalem açmak, kâğıt kesmek, cilt yapmak gibi sohbete zarar vermeyen işler yaparlarmış zaman kaybetmemek için.

Aynı zamanda yiğit insanlarmış onlar. İyiliği emreder, kötülükten sakındırırlarken sultan, emir, vali, komutan dinlemez, münasip bir dille söylerlirmiş diyeceklerini. Sohbetlerini on binler, yüzbinler dinlermiş. Bu yüzden bazen eziyet ve işkence de görür, evden ve kitaplarından sürgün de olurlarmış zaman zaman. Ama bitmezler, tükenmezler, direnir ve devam ederlirmiş.

Ey kendim ve kardeşlerim! Sevgili ilim yolcuları, geçmişimizin hala yolumuzu aydınlatan yıldızlarını tanıyalım, okuyalım âlimlerimizi, eserlerini. Bu Allah (azize ve celle) dostlarını, medeniyet ustalarını iyi okuyalım. Hız alalım onlardan, onları okumalardan. İştahlarımızı alabildiğine açalım ve ilme dalalım. Derin nefes alalım okyanuslara dalmak için. İlgilerimizi uyandıralım. Tembelliği kovalım, vakit öldürmeleri kovalım, faydasız işleri, oyun ve eğlenceleri, boşboğazlıkları kovalım. İlme değer verelim ve her şeyin üstünde tutalım. Zamanın kıymetini bilelim, vakti aziz tutalım, ömrümüzü bereketlendirelim. Ellerimizde kitaplar evrilip çevrilsin. Adam olmak kolay değil. Ama çok tatlı, çok zevkli, çok hoş, çok güzel bir şey... Ama çok da kolay değil. Çalışalım, didinelim, gayret edelim. Cidden

isteyen, muhakkak başarır. Herkese girdiği yol hem sevdilir, hem de kolaylaştırılır ve amacına erdirilir.

Herkes için olduğu gibi bizim için de kurtuluş ve saadet, zamanı iyi kullanarak bilinçli çalışmalardır. Bunun yolu yordamı bile okumakla ve araştırmakla elde edilir.

İlim de, âlim de mübarektirler bizim medeniyetimizde. Kitap, kalem, kâğıt, mürekkep kutsaldır. “yaratana Allah (azze ve celle) ın adıyla okunan” mektepler, mescitler kadar kıymetli ve kutsal mekânlardır. Amacını iyi ayarlamış öğrenciler, camilerdeki ağabeyler, tekkelerdeki dervişler ve hudutlarda savaşılan mücahitler kadar, hatta belki de daha fazla ibadette ve sevaptadırlar. En az onlar kadar faziletledirler. Hiç kuşkusuz en az o derece kutsal ve kıymettadırlar. Öğretmenler, sadece öğrencilere değil, bütün bir millete ve insanlığa mürşit ve rehberdirler. Bu yolda olmak, cihadın en kutsalıdır.¹

Kitaplar Kitap Doğururlar

Biz belli önermelerden belli sonuçlara, illet birliğinden kıyasla benzer hükümlere gittiğimiz gibi, bazı görüntülerden bazı sonuçlar çıkarırız ve genellikle de bunda yanılmayız.

Mesela bir adamın evine misafir olduk. İçeri buyur edildiğimizde gördüğümüz ilk manzara bütün duvarların boydan boya kitaplıklarla çevrildiği ve içinde irili ufaklı renge renk kitaplarla dolu olduğu ise, aklımıza ilk hücum eden düşünce ne olur?

Tahmin etmek hiç de zor değildir, hemen “bu adam bilgili, kültürlü birisidir” deriz ve tavrımız birden değişir. Daha bir saygılı oluruz herhalde, daha bir sevgiden sıcak dalgaların yayıldığını hissederiz içimizde. Kendim için rahatça söyleyebilirim, daha bir mutlu ve huzurlu, daha bir güvenli olurum orada ve sohbetlerimizin daha kaliteli ve bereketli geçeceğine inanırım.

Bunda yanılmayız genellikle. Gerçi her alınan kitap okunacak değildir. Bir lügat mesela, bir ansiklopedi, bir genel tarih, yeri geldikçe okunur kitaplardır genellikle. Öyle baştan sona lügat veya ansiklopedi okuyana pek rastlanmaz. Ama bırakın okumayı, lügat ezberleyenler de çıkmıştır tarih içinde, ama onlar azınlıkta kalmıştır umumiyetle.

¹ Geniş bilgi için bkz. Cemal Nar, Alimin Önderliği, Ukde y. Kahramanmaraş, Nisan 2006.

Buna rağmen çok kitabı olmak, ille de çok okumak veya âlim olmak da manasına da gelmeyebilir. Evet, böyle de olmayabilir. Zira kitabın eve ve sahibine saygınlık kazandırdığını düşünen nice akıllı kimseler de vardır ki, evlerine çok güzel kütüphaneler yaptırarak içini cicili biçili, eni boyu ölçülü, görüntü kalitesi muazzam kitaplarla doldururlar. Hatta bazı kitapçı dostlardan duymuştum. Adam geliyor ve “bana on beş santimlik takım kitaplar ver” diyormuş. Hayretini gidermek için de, “kitaplığımın kenarında o kadar boşluk kaldı” diye açıklama getiriyormuş. İçinde ne yazarsa yazsın, önemli değil. Yeter ki eni boyu ve rengi tutsun...

Fakat bunlar bizim kanaatimizi pek değiştirmezler. Biz, kitap ile ilim arasında güzel bir bağ kurarız her halükarda. Çok kitabı olan, çok âlimdir. Tarihte bunun muhteşem örnekleri de vardır. Mesela kitap deyince aklıma bazı isimler gelir. Mesela Ali Emirî merhum, bin bir zahmetle topladığı, sayısı 15.000 i aşan kitaplarının arasında bir kitaplık gibi heykel ari oturuyor benim hayalimde. Ezberinde yüz binlerce beyit olan bu kitap kurdu ile sohbet kim bilir ne kadar lezzetlidir, tatmadık maalesef, ama az çok tahmin edebiliyoruz. İstanbul’daki “Millet Kütüphanesi” onun eserleriyle açıldı ve devam ediyor hamdolsun.

Bir başka “kitapların Efendisi” de allame İsmail Saib Sencer’dir. Yerli ve yabancı bütün ilim adamlarının hayranlığını kazanan bu çağlar üstü adam, oturduğu yerde sanki koca bir kütüphanedir. Her mevzuda hem ilim, hem de kitabiyyat üstüne konuşurken, insan hafızasının kapasitesini görmekten ürperirsiniz. Kütüphanelerdeki eksik, yırtık kitapların sayfalarını ezberden yazdıracak kadar harika bir bilgi ve hafızaya sahip bu insan, birçok âlime ilham vermiş, bilgi ve belge vermiş ve bu millete bir ömür hizmet etmiştir.

Ama bununla beraber büyük bir üzüntünün, hasretin, yazıklığın da sahibi olmuşlardır maalesef.

Nasıl mı?

Bilgileri çapında eser vermemişler, yazıya karşı uzak durmuşlardır.

Neden acaba?

Biz kabul etmesek de kim bilir kendilerince ne gibi mazeretleri vardır. Olaya biraz daha yakından bakalım mı?

Kısır Âlimler

İbnülemin Mahmut Kemal Yetkin, dostu İsmail Saib Sencer hakkında der ki: “Kırk yıl zengin bir kütüphanede oturduğu, kendisinin de birçok kitabı olduğu halde ilmi serveti nispetinde mühim eserler vücuda getirmedii.

Bu husustaki teessürümü bazen kendine söyledim. Mahzun bir tavırla: ‘Efendim, benim gibi âcizler eser telif edebilirler mi?’ derdi.

Bir gün yine bu mesele hakkında sohbet ettiğimiz sırada -Türk âlimlerinin en ferlilerinden- Palabıyık merhumun, arkadaşı Gelenbevî İsmail Efendi merhuma, eser telif eylediğinden dolayı itâbda bulunduğunu söyleyerek, itabın doğru olduğunu ima etmesiyle, ‘Galiba Palabıyığın itâbından ihtiraz ettiniz de bir takım mühim eserler vücuda getirmediniz. Koca nâmdaşınız Gelenbevî ise itaba kulak vermedi, mühim eserler yazdı, namını ebedileştirdi’ dedim. Tebessüm etti, bir şey söylemedi.

Arap ve İran lisanlarında ve edebiyatlarında, ilm-i ahval-i kütübde ve diğer bazı ilimlerde tam manâsıyla vukuf erbabından olduğu için -arzu etseydi- mahsûl-i ilmisi birkaç şeye münhasır kalmazdı, pek çok faydalı eser te 'lif ederdi. Müdürü olduğu kütüphaneden ziyade şahsına müracaat edenler, hayatında nasıl müstefit oldularsa, memadım da bıraktığı eserlerden istifade ederlerdi. Âlim ve cahil herkesin telif sevdasına düştüğü bir zamanda -hiçbir şeyden müteessir olmayarak ve türlü türlü engellere katlanarak-eser meydana getirmek pek müşkül ise de, İsmail Sâib gibi mümtaz ve müstesna âlimlerden en müşkül vakitlerde en mühim eserler beklemek, ilme müntesip ve muhip olanlar için pek tabî bir haldir.”¹

İbnülemin Mahmut Kemal Yetkin böyle söylüyor ama aynı şeyi kendisi için söyleyenler de var. Maalesef aynı sözler Ali Emîrî için de, Mükrimin Halil ve Ali İhsan Yurt için de geçerlidir. Biz, şehrimizde yaşayan Hafız Ali Efendi, Müderris Ali Efendi, Abdullah Edib Güvenen, Ali Parlak, Yaşar Alpaslan, Hüseyin Bahar, Ramazan Pak ve benzeri hocalarımız için de aynı şeyleri söyleyebiliriz.

¹ Dursun Gürlek, Ayaklı Kütüphaneler, İbnülemin Mahmut Kemal Yetkin, s. 251

Dursun Gürlek'in anlatımıyla Mükrimin Halil Yınanç Paris'tedir. Dünyaca meşhur kütüphane Bibliotheque National'e devam eder. Orada "Nusretnâme" adında bir kitapla karşılaşır. Bu son derece kıymetli eserden bir tane dinmek için derhal harekete geçer. Fakat iş o kadar kolay değildir. Tek nüsha olan eserin fotoğrafını çekmek, fotokopisini almak, dışarı çıkarmak mümkün değildir. İşte tam bu sırada Hoca'nın dillere destan olan hafızası imdada yetişir. Her gün beş on sayfa ezberler akşam kaldığı otele gelip onları yazar. Böylece kitabı tamamen istinsah eder.

Daha sonra İzmir'de ortaya çıkan tam bir Nusretnâme ile karşılaştırılınca aralarında hiçbir fark olmadığı anlaşılır. Tabii ki bu durum onun hafıza gücünü bir kere daha gözler önüne serer ve olaya şahit olanları son derece şaşırtır.

Kütüphane dervişlerinden söz ediyor, Mükrimin' Halil Hoca'yı bunların arasında en seçkin bir mevkie yükseltiyor. Eğer kütüphaneyi bir tekke kabul edersek Hoca'nın derviş değil şeyh olması, hem de şeyhlerin şeyhi makamına oturtulması gerekir. Mademki şiir vadisinde yıllarca at koşturup birinci gelenler "Sultan-ı şuarâ", yani "şairler sultanı" ilân ediliyor, mademki eli kalem tutmaktan nasırlaşan yarım yüzyıllık yazarlar "Şeyhü'l-Muharrirîn" unvanına lâyık görülüyor; öyleyse ömrünü kitapların arasında geçiren, kütüphanelerin loş ve izbe köşelerinde huzur bulan, bu ilim hazinelerini kendine mesken edinen Ord. Dr. Mükrimin Halil Hoca'yı da "Şeyhü'l Kütüp", yani "Kitapların şeyhi" makamına yükseltmek icap ediyor.

Nitekim İstanbul Üniversitesinin eski rektörlerinden Ord. Prof. Dr. Kâzım İsmail Gürkan, onun bu özelliğine dikkati çekiyor; 28 Aralık 1961 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan bir yazısında "Herkes kitap okur, fakat Mükrimin Hoca kütüphane okur!" diyor.

Topkapı Sarayı'nın kütüphanesine en erken Hoca geliyor, görevlilerden önce kapıya dikiliyor, akşam olunca da hademelerle birlikte dışarı çıkıyordu. Bir eli ile bastonunu tutuyor, diğeri ile içi cilt cilt kitaplarla dolu olan koca bir çantayı, -âdeta sürüklercesine- taşıyordu. Fakat asıl malzemeyi keskin zekâsının ve güçlü hafızasının yardımıyla naklediyordu. Bu cins kafanın içi, çantasında taşıdığı kitaplardan, eşiklerini aşındırdığı bazı kütüphanelerden daha zengindi.

Fakat üzülerek ifade edelim ki, Hoca, bu derin ilmine, geniş mahfuzâtına rağmen, çok az eser verdi. Emsali olan ilim adamlarında müşahede edilen aşırı titizlik, onda da en bariz özelliklerinden biri olarak kendini gösterdi. Her türlü kaynağa ulaşma tutkusu, kılı kırk yarması ve önünde daha uzun yılların bulunduğunu vehmetmesi, ilmiyle mütenasip muhalled ve muazzam eserler kaleme almasına engel oldu. Vâ hayf! Ama unutmayalım ki, "Düsturnâme-i Enverî", "Anadolu'nun Fethi", "Tanzimat'tan Meşrûtiyete kadar Bizde Tarihçilik", "Feridun Bey Münşeatı", "Dulkadir Oğulları Tarihi" gibi isimler taşıyan kitapları, sahalarında yegâne kaynak kabul edilmektedir.

Şifahî kültürün son temsilcilerinden olan Hoca, yazmaktan çok, konuşmaktan hoşlanıyordu. O, kalem erbabı değil, söz sultanıydı, sohbet adamıydı. Satırlardan çok, sadırlara önem veriyordu. Heyecanlı konuşmalarıyla canlı kitapların ortaya çıkmasına vesile oluyordu.¹

İlim Adamı ve Yazmak

Görüldüğü gibi acı gerçeklerden birisi de, bazı çok büyük ve çaplı âlimlerimizin çaplarına denk eserler yazmamalarıdır. Bunu anlamak zor değilse de, ruhumuza acı vermektedir.

Yazanların yazması karşısında duyduğumuz minnet ve şükran bir yana, çıkan güzelliği görünce, “ya bunu bir de Filan yazsaydı?” dememek elde değildir.

Mesela Elmalılı Hamdi Yazır merhum, tefsirini sanki tesadüfen yazmıştır. Evet, yeryüzünde tesadüf yok, tevafuk vardır. Ama şunun için söyledim; Elmalılı aslında bir fıkıhçı, bir hukukçudur. Tefsir doğrudan alanı değildir. Hukuk üstüne bitiremediği bir kamus çalışması vardır ve son zamanlarda basılmıştır. Ömer Nasuhî Bilmen “Hukuk-u İslamiyye Kamusu”nu yazarken ondan bir hayli istifade etmiştir denilir. Ne güzel...

¹ Bkz. Dursun Gürlek, Ayaklı Kütüphaneler, s. 306

Asıl demek istediğim şudur: Eğer TBMM Elmalılı Hamdi Efendiye bu tefsir görevini vermeseydi, büyük bir ihtimal “Kamus”unu bitirecek ama “Hak Dili Kur’an Dili” gibi abidevi bir tefsir ortaya çıkmayacaktı.

Evet, hem böyle bir esere kavuşmanın sevinci yanında muhayyel bazı sevinçle hüznler arasında gel gitler de yaşadığımız oluyor. Ya böyle bir tefsiri, ilim dalı tefsir olan bir âlim yazsaydı?

Diyelim Babanzade Ahmet Naim Efendiye “Buhari tercüme ve şerhi” görevi verilmeseydi, bu gün “Tecrid-i Sarih” olmayacaktı. Ya da daha evvel verilseydi, Ahmet Naim onu bitirecekti. Belki de o zaman Kamil Miras esersiz kalacaktı. Bu iki dev allame de tarihten silinip gideceklerdi.

Demek istediğim, acaba daha kaç onlarca, yüzlerce, binlerce âlimler vardı öylesine tefsir, hadis, fıkıh, tasavvuf, akait, kelam, tarih, medeniyet vs. ilimlerde muhteşem eser verebilecek iken vermeden gitmişlerdir. Hem kendilerine, hem de milletlerine, insanlığa büyük hizmetler verme imkânı olduğu halde vermeden gitmişler ve yazık etmişlerdir.

Yukarıda kısaca tanıttığımız bir İsmail Saib Sencer, bir Ali Emirî Efendi, yine bir Mükrimin Halil Yınanç ve emsalleri, kendilerinden büyük eserler beklenen dev gibi şahsiyetlerdir. Ama ya hiç, ya da az ürünleriyle bizi üzüntülere gark etmişlerdir.

Bunlar bilgilerinin yanında aynı zamanda büyük kütüphane sahibi insanlardır. İsteselerdi kütüphane olacak kadar kitaplar yazabilirlerdi. Ama maalesef o çapta yazmadılar.

Bunların tam aksine bir de kütüphanesi zayıf, ama eserleri zengin âlimlerimiz vardır. Mesela Ömer Nasuhî Bilmen merhum öyledir. Evinde büyük bir kitaplığı yoktur. Eserlerini İstanbul’da bulunan büyük kütüphanelerdeki kitapları okuyup aldığı notlarla evinde yazmıştır. Bu da büyük bir marifettir, takdire şayan bir harekettir.

Yazmanın faydaları uzun uzun anlatmaya gerek olmayacak kadar ortada iken, neden bir kısım âlimler yazacak çok bilgi, görgü, tecrübe ve hikâyeleri de varken maalesef yazmayarak hem kendilerini geride bir sadaka-i cariye bırakmaktan yoksul bırakmışlar, hem de bütün bir insanlığı o yararlardan mahrum etmişlerdir?

Neden Yazmaktan Kaçınırlar?

Evet, alimlerimiz neden yazmayarak hem kendilerine, hem de insanlığa yazık etmişlerdir?

Neden o parlak bilgileri kâğıtlara dökme yerine toprağa gömmeyi tercih etmişlerdir?

Bazen yersiz bir tenkit, maalesef kimi insanları korkutmuş, ürkütmüş, sonuçta bu da bütün yazma heveslerini kırmıştır.

Alay edileceği, aşağılanacağı, tenkide uğrayacağı zannına kapılmış kimileri de. Kendisi de yazan adamları öyle görmüştür mesela. “Eskiden herkes yazmazdı” diyerek çifte yanlışla düşmüş böylece.

Kimi zaman da bu korkular gerçekleşmiş, haksız hasetler yazanları hedef haline getirmiş ve incitmiş, kimi zaman da tarihî eziyet ve işkencelere sebep olmuştur.

Bazen de yersiz bir endişe ile korkmuş, “yanlış yazar da kıyamete kadar başkalarına zarar veririm, ahirette de bunun cezasını çekerim” korkusuna kapılmışlardır.

Tevazuda aşırı giderek yer yer “biz kimiz ki” duygusuyla yazmaya korkmuş, utanmıştır kimileri.

Yazmayı “seçkinlerin işi” gibi gören ve buna cesaret edemeyenler de vardır.

Kimileri de güzel bahaneler aramıştır kendilerince yazmamaya ve bulduklarını sanmışlardır. Oysa kendilerini kandırmışlardır bu bahanelerle maalesef. Mesela bazıları konuşmanın kolaylığı yanında yazmanın zorluğunu görmüş ve yazmaya hiç yanaşmamışlardır. “Bunlar büyük işler, zor meselelerdir” diyerek itiraf etmişlerdir tembelliklerini.

Kimileri de tembelliğini itiraf edecek yerde “yazılan bu kadar eser varken bir yenisine ne ihtiyaç var ki?” sözüyle kendini savunduğunu sanmıştır. Oysa hiç düşünmemiştir; kitaplarını rahmet okuyarak okuduğu âlimler de kendisi gibi düşünerek yazmasalardı hali nice olacaktı?

Evet, Elmalılı Hamdi Efendi, “bu kadar tefsir varken ben niye yeni bir tefsir yazayım ki?” deseydi de “Hak Dini Kur’an Dili”ni yazmasaydı, iyi mi olacaktı? Mesele bu kadar basittir.

Çok yaygın bir bahane de “Hadi yazdık diyelim, okuyan mı var? Okunmayan kitapla geçen ömre yazık değil mi?” bahanesidir. Evet, her ne kadar insanımız az okusa da yine de yazmak, eser vermek gerekir.

Bu meseleye çilekeş felsefe öğretmeni, şair ve Edip Cevdet Bey iyi bir örnektir. “Doğan Güneş” adlı bir dergi çıkaran, bu yüzden hapslere düşen, tımarhanede azgın deliler arasına atılan ve hayatına açıkça kastedilen, Medine’ye kaçarak canını zor kurtaran bu dava aşığı kibar insan, 1980 sonrasında Türkiye’ye tekrar döndüğünde, Konya’da Doktor Ali Kemal Beliranlı ile görüşürken, “Yarım asra yakın bir ömrüm nafile ibadetlerle geçti. Belki eser vermek daha iyi idi. Fakat Doğan Güneş’i, en çok ihtiyaç olduğu bir zamanda çıkardığımda bile fazla bir alaka görmemişti. Bizim millet ne hikmetse okumuyor...” diye böyle bir şikâyetle bulunmuştu.¹ Ama nice sonra da olsa “eser vermenin daha lüzumlu olduğunu” acı acı itiraf ediyordu.

Şuna da kısmen hak veririm; eskilerden İmam Şazeli’ye, Yusuf-u Hamedani’ye, yenilerden Süleyman Hilmi Tunahan Efendiye “niçin yazmadığı” sorulunca, talebelerini göstermiş ve “bunlar da benim kitaplarım” demişlerdir. Yani ömürlerini insan yetiştirmeye adanmış ve yazmaya vakit bulamamışlardır.

Yakın zamanlarda yaşamış olarak onlara bir örnek de Bağdat müftüsü Zehavî’dir. Zehavî’nin hudutsuz ilmi karşısında:

- Öyle geniş bilginiz varken, neden kitap yazmıyorsunuz? diye soranlara:

- Tedrisim, beni teliften alıkoydu! Ama Rabbimin fazlıyla, pişman değilim. Zira talebelerimin mecmuundan bin eser meydana getirdim ki, her satırı ilim adına bir müelliftir, diye vermiştir.²

Allah hepsinden de razı olsun!

Fakat şu “okunmama bahanesi” üzerinde biraz daha durmak gerekir kanaatindeyim.

Okunmasa da Yazmak Gerekir

Birçok insan vardır, yazarın onca emeğini yok sayar ve “bir kitabın okuyucusu yoksa o kitap da yoktur” derler. Bir başka ifadeyle “eser, okuyucusuyla vardır” derler.

Bence bu yarını olmayan ve hassaten de “gaybe iman etmeyen” bir bakıştır. İnkârcı bir bakış yani. Her kitap bir mübarek rızıktır,

¹ Üstad Ali Ulvi Kurucu, Hatıralar, III. 230

² Samiha Ayverdi, Milli Kültür Meseleleri Ve Maarif Davamız, s.115.

okuyucudan da bir nasibi vardır. Bunu bu günden bilmenin bizim gibi bir ölümlü için imkânı var mı? Böyle düşünen bir adam, yarınlar adına onları görmeden karar verecek kadar hamakat içinde olduğu gibi, ahirette gelecek sevap ve takdirleri bilmeyecek kadar da inkâr içindedir.

Bu bakışın sahibinin hesap vereceği bir Tanrısı da yoktur. Yani vardır da, o tanımaz, o bilmez. Bunlar zavallı insanlardır. Bu hamakat ve inkâr onu basiretsiz ve ümitsiz bırakmıştır.

Matbaanın olmadığı zamanlarda bu kadar kitap yazanlar neden yazmışlardır acaba? Buna da bir cevapları var mıdır?

Cemil Meriç gibi bir okuma sevdalısı da mustarıptır bu konuda. “Denize atılan bir şişe her kitap. Asırlar, kumsalda oynayan birer çocuk. İçine gönlünü boşalttığın şişeyi belki açarlar belki açmazlar.”¹

“Kime yazıyorsun bu mektubu? Elinde hiçbir adres yok.” Diyor bir yerde. Biraz da kıskanç, herkese de vermek istemiyor gibi bu kitap nimetini: “Domuzlar kutsal kitaplarla beslenmezler.”²

Yazarlar, kendi zamanlarında okunmasalar bile, evet bunu bile bile yine de cilt cilt eserler yazmakla, saygıyı gerçekten hak etmişlerdir. Yazmak onlar için var olmak kadar önemli olmuştur. Yazmak, bilginin hakkını vermektir bir yerde, haysiyetini korumak ve kendisine bu imkânı veren insanlara teşekkür etmektir. Üstündeki hakları ödeme sorumluluğudur yazmak aynı zamanda.

“Her kitap okuruna farklı bir şey verirmiş.” Bu da ayrı bir zenginliktir. Sonunda bir şeyler vermektedir ya, işte burası önemlidir.

Ayrıca iki anlamı vardır bir sözün.

Birincisi yazılanları yanlış, eksik, kusurlu anlama ve algılamalardır. Test edilmesi kolay olabilir mi? Bilemem. Yazarına soralım mesela, bu sözden amacı bu muydu? İnsanlar, anlama ve algılama suçlarını neden yaygınlaştırarak yok etmek isterler? Kibir, kendini beğenmişlik kalpleri kör ediyor. Peki, gözler de mahkûm mu buna? Zavallı devekuşları...

Evet, bir metni okuyanların farklı anlamlara ulaştıklarını inkâr edemeyiz. Küçük bir “Anayasa” kitabını doğru anlamak için hukuk fakültesinden sonra mastır, doktora yapanlar, hatta Prof. olanlar bile o metni anlamada derin ayrılıklara düşüyorlar. Anayasa Mahkemeleri bir

¹ Bu Ülke, 267

² Bu Ülke, 271

sürü saçma kararlara da imza atabiliyor. Peki, suç kitaplarda mı, anlama özörlü insanlarda mı?

“Anlama özörlü” olmak, ille de cahillikten kaynaklanmaz. İstekler, hırslar, şehvetler, korkular, çıkarlar, asabiyet ve tarafgirlikler, yanlış inançlar ve daha başka bir sürü engeller vardır doğru anlamamanın önünde. İnsan, itiraf etmese de, başkasını bir sürü boş laflarla aldatmaya kalkışsa da, bilir içindeki çıtıtlıklarını. Bilir yanlış anlamamanın akıldan kaynaklanmadığını.

Kitap yazarlar gerçekten kahraman insanlardır. Az fedakârlıklara katlanmazlar yazarken. Bir de bu tür nakışlarla uğraşmak vardır kaderde. Sıradan insanların, ya da duygularının altında kalmışların sözlerini anlaması mümkün değildir. Zaten yazarlarına saygı duymayanlar da sıradanlıklardan kurtulamazlar. Alınlarında kara bir utançtır bu, görmeseler de görenler vardır ve değerdendirirler bunu.

Bu “her kitap okuruna farklı bir şey verir” sözünün ikinci ve olumlu anlamı ise, okumanın zihni tetiklemesidir. İnsan okurken faal olan zihni yeni tedailere, çağrışımlara, düşüncelere, kıyaslara, örneklendirmelere açıktır ve buradan harika şeyler çıkar. Bunların çoğu belki de yazarın amaçlamadığı, görmediği, düşünmediği şeylerdir. Bu da okumanın bereketi ve mükâfatıdır aslında. Bu açıdan baktığımızda doğrudur bu söz. Çünkü okumalar gerçekten “ana” gibi çok doğurgandırlar. Her yazı, yeni yazılar doğurmaya adaydır düşünen adamlarda.

Okumak, özgür yorumlara açık olmaktır aynı zamanda. Yazmak yazarın işi, ama onu yorumlamak, bereketlendirmek, yeni düşünceler üretmek ve hayata yansıtmak okuyucunun işidir. Okuyucu zaman zaman öyle yorumlar çıkarır ki yazılanlardan, o yazının yazarı bile şaşırır, dehşete düşer bundan. Çünkü okuyucuyu besleyen damar, yazandan çok farklı olabilir. O farklı inanç, farklı kültür, farklı tarih ve toplum, farklı tecrübeler, çok farklı yorumların kaynağıdır. Yazar nereden bilebilecek dünyadaki bu kadar farklı kaynağı?

İnsan, imkânları sınırlı olan bir varlıktır. Bu kadarıyla bile tanrıyla yarışmaya kalkan gurur ve kibirliler vardır. Öyle olmasaydı bu haddini bilmezler, azgınlıklarını kim bilir nerelere kadar götürebileceklerdi?

Okumak ciddi iştir. Ciddi bir okuyucu, aynı zamanda okunacak yeni yazılar üreten müstakbel bir yazardır.

Bize Düşen Görevler

Okul kütüphanesinde çalışırken okulumuzun temiz huylu, güler yüzlü, tatlı dilli, asil öğretmenlerinden Durdu Mehmet Yiğitalp Bey yanıma yakın bir yere oturdu ve başı sonu yok olmuş bir defter parçasını çıkarıp okumaya başladı. Deftere şöyle yan gözle bir baktım, Osmanlıca idi. Sormadan edemedim:

- Bu nedir hocam?

- Bu merhum dedemin sohbetlerinden huzurunda tutulmuş bazı notlar.

- Allah Allah! Okur musunuz biraz?

- Görüyorsun bazı yerler silinmiş, yırtılmış, üstelik pek de güzel olmayan bir hat. Herhalde aceleye geldiğinden böyle olmuş.

- Hattı fena da sayılmaz. Lütfedip biraz okur musunuz?

Kırmadı sağ olsun ve biraz okudu. Sohbet “müridin iptida az yemesi, az konuşması, az uyuması, biraz mücahadeye katlanması gerektiğinden, Allah’ın sevgili kullarından zillet, illet ve killetin eksik olmayacağından, sohbetin faydalarından, her halin murâkabesinden, vaktin zayi edilmemesinden, bu zamanda bu yolun müşterisi az olunca ucuzlayıp mükâfatın çok ve ermenin kolaylaştığından...” bahisle uzayıp gidiyordu.

- Ne güzel! Dedim.

- Merhum dedemin müstakil bir kitabı daha var ki onun hattı çok daha güzel. Nüshaları da bayağı fazla.

- Muhterem hocam, bunu da ona ekleyip bastırırsanız olmaz mı? Hem Müslümanlar faydalanır, hem de ona bir sadaka-i cariyeye olmuş olur.

- Hiç düşünmedim. Gerçi önümüzde babamız var, bize düşmez herhalde.

- Babanız size izin verir, olur biter.

- Bir de Gaziantep’te bazı müridanı hayatıyla beraber bazı sohbetlerini, risalelerini bastıracaklarmış diye duyuyorum. Hele bir o çıksın bakalım. Eğer onda geçmezse düşünelim.

Sonra o risalenin içeriğini konuştuk. Merhum dedesi meşayih-i nakşibendiyyeden Darendeli Muhammed Hilmi Efendidir. Rahmetli dedemin de şeyhi sayılır. Bizim şehrimizde çok maruftur ve yolu iki koldan devam etmektedir. Menkıbelerini dinleyerek büyüdük hep.

Şeyh Efendinin torunu ve Durdu Mehmet Hocamın babası merhum Muallim Abdullah Yiğitalp ise, aynı meşrepten, âlim ve fazıl, isterse irşat postuna oturabilecek bir veli zattı. Allah (azze ve celle) a hamdolsun ki bizim köyümüz Hartlap'ta on beş yıl öğretmenlik yapmış, yanındaki eğitmeni okutup İslam âlimi etmiş, babam dâhil birçok insanı okutmuş, dedem dâhil öğrenci velilerine öğütler vermiş, sohbetlerle yetiştirmiş, yerine göre sert, disiplinli, mücahit tabiatlı bir insandı. Şehre sırf sevmediği resmi merasimlere katılmamak için gitmemişti. Rahmetli dedemden yıllarca onu dinlemiş ve görmeden hayranı olmuşum.

Çok mütevazı ve sırrına berk bir insandı. Zaman zaman ziyaretine gider, elini öperdim. Ben kendisine hayrandım. O da fakiri sever ve bunu bir şekilde belli ederdi. Yanına gelen ve sual soran bazı akrabalarım ve köylülerime, “bana gelmenize gerek yok, Cemal Hoca yetiştirdi maşallah, ona sorun” dediğini ancak vefatından sonra öğrendim.

“İsterse irşat postuna oturabilecek bir veli zattı” dememin sebebi şuydu. Bir gün Ona:

- Dedeniz kimlere icazet verdi efendim, diye sordum.

- Ben bilerek dedem kimseye icazet vermedi. Ama yolunu devam ettirenler var. Neye göre öyle yapıyorlar bilmiyorum. Bizim hanım da ders veriyor. Ona da soruyorum, “bir bildiğim var” diye geçiriyor. Ben korkuyorum, veremiyorum.

- Neden efendim?

- Bu zamanda şeyhlik zor. Bir gün akşam namazımı kıldım. Yakaza halindeydim. Baktım dedem bir ağacın altında oturuyor. Yanında da postu duruyor ama üstü boş. Bana dedi ki: “Oğlum post boş oturursan.” Ama ben istemedim.

İşte o büyük şeyhin bir risalesi torununun oğlunun elindeydi. Osmanlıca tabi. Düşündükçe hayıflanıyorum. En büyük talihsizliklerimizden biri olan harf devriminin iyice örtmesiyle, nice bir irfan hazinesi evlerde, türbelerde, hatta bazen daha da kötü yerlerde veya kütüphanelerin rutubetli mahzenlerinde çürümeye terkedilmiş. Yapılan zulüm ve hakaretler sonucu nice insan, çocuklarını gömer gibi ağlaya ağlaya kitaplarını tabutlara koyarak temiz topraklara gömmüşler.

Mesela işte şu risale, hem büyük bir âlim, büyük bir mürşidin yazdıklarını, konuştuklarını bir ömür uygulamış bir zat-ı muhteremin

kaleminden veya kelimelerinden çıkmıştır. Bizler için ne bulunmaz bir hazine...

Yeni nesillere büyük görevler düşüyor “hayru’l halef” olabilmeleri için. Harf devriminin getirdiği uçurumu kısmen kapatmak için devletin başlattığı “Bin Temel Eser” serisi veya Tercüman Gazetesinin “Binbir Temel Eser” dizisi, milletimizce ne kadar takdir edilmişti. Ne yazık ki bu zamana kadar yapılanlar bu yolda bir arpa boyu mesafe bile değildir.

Geçmiş kültür ve medeniyetimizin büyüklüğünü takdir etmekle beraber ondan haberdar olmak, onu anlamak ve ondan yararlanmaktan henüz çok uzagız. Kütüphaneler ağzına kadar yazma veya basılı Osmanlıca kitaplarla dolu ama onları ancak ecnebler okuyor. Maalesef İstanbul kütüphanelerinde yerliden çok yabancılar araştırma yapıyorlar diye acı acı söylenenleri duyuyoruz. Tarihçilerin ve edebiyatçıların bile Osmanlıca’yı okuyamayışından daha derin bir utanç olur mu?

Tarihimizin paha biçilmez arşivlerini kâğıt fiyatına yabancılara satan nankör hainlere inat, geçmişimizden elimize geçen bir sayfayı bile iyi saklayarak korumamız, en azından değerini bilenlere ulaştırmamız gerekir diye düşünüyorum. Bunlar gerçekten büyük hazinedir ve bizler hazinelerimize sahip çıkmalıyız.

Yeri gelmişken, eski eserlerimizi okuyabilmemiz için okullara konulacak “Osmanlıca” derslerine “irtica” deyip tepki gösteren, “Cumhuriyet elden gidiyor, laik devlet yıkılıyor” diye her köşeden avaz avaz bağırırlara ve onların yaygaralarından etkilenerek sorumluluklarından kaçanlara “yazıklar olsun” derim.

Osmanlı’yı yıkan yabancı düşmanlar bile bunlara bıyık altından gülüyor. Ne diyelim, ahmak dosttan akıllı düşman yeğmiş.

Her neyse, demek istememiz odur ki, hem yazmalı, hem de tarih içinde yazılmış kitaplarımızı gün yüzüne çıkarmalıyız. Elyazma eserlerimizi ilmi ölçülerde inceleyerek basmalı, eski baskıları da modern biçimde tahkik ederek yeniden istifadeye sunmalıyız.

Hiç şüphesiz bu çok önemli çalışmalar da kitap yazma kadar muhtaç olduğumuz kıymetli faaliyetlerdir.

İşte size bir örnek daha:

İnşallah Kaybolup Gitmez

Anadolu ne mübarek bir memlekettir! En ücra bir kasabasında bile ne muhteşem cevherler yattığını size bir iktibasla göstermek isterim. O mübarek Osmanlı devletinde nasıl ilim ehli insanlar yetişmiş ve nasıl hak ettikleri mevkilere gelmiş, bu aziz millete sessiz ve derinden hizmet etmişler, anlatmak istedim. Bu anlatacağım olayla anlıyorum ki, bizim âlimlerimizi anlatan tabakat ve teracim kitaplarımız aslında ne kadar eksiktir, Allah bilir ya yüzbinlerce âlimimiz nasıl da bir nisyan örtüsüyle unutulup gitmiştir. İşte bu tespit içime ok gibi saplandı. Acı içinde kıvrandım bir an.

Onlardan biri de Rahmetli Şefik Can Hocamızın babasıdır. Bu zat-ı muhterem, kendisiyle yapılan bir röportajda merhum babasını şöyle tanıtır:

“Babam hem Dârulfünûn’da okumuş hem de Dârulmuallimîn’i bitirmiş. Kendisi Ardahanlı Hacı Hilmi hoca’nın oğlu. Hacı Hilmi Hoca doksan üç harbinde Ardahan’dan Erzurum’a göç etmiş ve Erzurum’da Tebrizoğlu Mederesesi’nde müderris olmuş. Dedem Hacı Hilmi Efendi ikinci hacca gidişinde orada kalmış.

Babam rüyasında dedemi görüyor ve “Oğlum Tevfik, kardeşin Suphi ve anneni sana emanet ediyorum, ben gelemeyeceğim” diyor. Tespihini babama rüyasında veriyor ve hakikaten o zaman telefon yok, telgraf yok, hacılar geliyorlar, dedem yok.

O zamanlar babamı Şükrü Efendi isminde bir hoca hıfza çalıştırıyormuş, sonra tedrisini ikmal etmiş ve Tutak’a müftü olmuş. Tutak Ağrı’nın bir kazasıdır. Eskiden oraların galiba “Küklise” idi ismi, sonra Ağrı oldu. Şimdi Van Gölü’ne de pek yakın bir yerde Tutak.

Babam ilim öğrenmeyi ibadet telakki eden değerli bir insandı. Yunus’un dediği gibi;

*İlim ilim bilmektir
İlim Hakk’ı bilmektir
Sen Hakk’ı bilmezsen
Bu nice okumaktır.*

Babam da bu aşkın büyük tesiri olmuştur. Münevver bir insandı. Babam bir kasaba müftüsüydü. Sivas’ın Yıldızeli kasabasının müftüsü. Çok kültürlü bir insandı. Hem öğretmen okulunu bitirmiş, hem medresede eğitim görmüş; Arapça ve Farsça bilirdi. Şiirleri de vardı,

şairdi aynı zamanda. Dini eğitimim hususunda rahmetli babam benim ilk hocamdı Ben daha ilkokula giderken bana Sâdî'den Hâfız'dan, Mevlânâ'dan şiirler öğretti, ezberletti. Küçük yaşlarda iken Farsça'yı ve Arapça'yı babamdan öğrendim. Rahmetlinin himmetiyle Mevlânâ'yı daha çocuk yaşta tanıdım...

İşte daha I. Cihan savaşı başlamadan evvel, belki 1-2 sene evvel Said Nursî hazretleri bir arkadaşıyla beraber babama, yani Tutar müftüsünü ziyarete geliyorlar. O zaman da babam rahmetli, İbn Fârız hazretlerinin bir kasidesini şerh etmiş, şöyle 150-200 sayfalık bir kitap olmuş. Amcam çok güzel yazı yazardı, çok güzel hattat idi. Onu da amcam gayet güzel yazmış; beyitler kırmızı mürekkeple, ötekiler siyah mürekkeple yazılmış, bir şaheser. Babam da ciltletmiş onu.

Said Nursî hazretleri bir gece arkadaşıyla beraber bizde misafir olmuşlar, o gece sabaha kadar o kitabı okumuş Said Nursî hazretleri ve ertesi gün sabahleyin giderken kitabın başına yarım sayfalık babam için çok sitâyîşkârâne, övgüyle dolu cümleler yazmışlar. Babamın tabiatını, karakterini oraya yazmışlar, kendisini ziyaret ettikleri için çok memnun olduklarını beyan etmişler. O arkadaşının ismi vardı orada ama ismini hatırlayamıyorum, çünkü o kitabı -yazma defteri - bendeniz hep yanımda taşırdım, buralara getirdim. Hatta İbnü'l Emin Mahmut Kemal Bey'e, Prof. Ali Nihat Tarlan Bey'e, onlara hep gösterdim hayran oldular; "Bir kasaba müftüsünün Arapça 'ya bu kadar derin vukûfiyeti, beyitleri nazmen tercüme etmiş, hem müfredatıyla tercüme etmiş, şaheser bir şey" dediler.

Bendeniz o kitabı, bütün kitaplığımı Fatih Üniversitesine bağışlayınca, o yazmayı da (orasının hocası bilinen zata) gönderdim bir hatıra olarak. Çünkü o kitapta Said Nursî'nin imzası var."¹

Malum İbn Farız ilahî aşk ile yanan ve bunu şiirlerinde terennüm eden bir Allah (azze ve celle) dostudur. Şiiri de dil, anlam ve sembol olarak çok zengindir ve o nispette zordur diye hep duyarız. Böyle anlaşılması zor bir kitabı, hem de beyitlerini nazmen çevirmek ve şerh etmek, hele de bunu Üstat Said Nursî'ye beğendirmek, her babayiğidin harcı değildir.

Bizler o kitap hakkında şimdi büyük bir merak içindeyiz. Allah bilir o kitap şimdi nerelededir. Keşke edebiyat ve tasavvufu şahsında mezcetmiş bir ehl-i kamil o kitabı bulsa da ilmî usullerle üstünde

¹ Bkz. Tasavvuf Dergisi, sayı 14, s. 826 vd. Biraz ihtisar ve tasarrufla.

alışarak baskıya hazırlasa, bir fedakar yayınevi de onu güzelce basıp insanlığa sunsa ne güzel olur. Bunu yapmaya en layık olan herhalde Fatih niversitesidir. Onlardan bunu istiyor ve bekliyoruz.

Her neyse, yazmak mühimdir. Bir o kadarı da, yazılanlara sahip çıkabilmek, onları her zaman faydalanmaya sunabilmektir.

YAZARA SAYGI

Kitaba da, yazara da minnet ve şükran borçluyuz.¹ Bu çıplak gerçeği yazınca daha çok anladım. Bir kitap ortaya koymak, içindekilerden bir an sarf-ı nazar ederek düşünelim, o kadar da kolay olan bir emek değildir. Yıllar süren okumalar, not almalar, bilgileri birleştirmeler, düzenlemeler, ilaveler, yazmalar, yeniden okumalar, matbaaya göndermeler, tashih etmeler, yayınlama ve dağıtma zahmetleri ve benzeri bir sürü uğraşlar...

Dahası, bütün bunların olabilmesi için yeme içmeleri, gezip tozmaları, gülüp eğlenmeleri, tatlı uykuları ve daha bir sürü zevk ve eğlenceleri terk edeceksiniz. Yapayalnız yaşamaya alışacaksınız dört duvar arasında. Eşiniz bile kıskanacak sizi kitaplarınızdan, bir iki kumaya bile razı olacak nerdeyse.

Bununla da bitmez, eser verdikten sonra halkın sevgisinin size yönelmesini kıskananların, şan ve şöhretinizden korkanların, makamlarınızdan endişe duyanların, bilginizden korkanların akıl almaz şerlerinden, hile ve tuzaklarından, yok yere çektiydikleri eziyet ve zarar zıyanlardan da canınız yanacak, düzeniniz bozulacak, aileniz zarar görecektir. Hatta bizim gibi ülkelerde eser yazdığından ötürü eziyet ve işkence görenler, yargılanıp zindanlara atılanlar, vatanından sürgün edilenler az değildir. Hayâ umur-u adiyedendir denilirse yeridir.

Bunlar yazarlık yollarında olağan konaklardır yani. Bunlara göğüs gererek yazar yazacaklarını.

Tam tersi şeyler de olabilecektir. İşte çağımızda çok örnekleri olduğu gibi, onca emeklerle yok da sayılabilirsiniz. Yalnız, garip ve fakir de kalabilirsiniz. Bu ülkenin en mağdur, en mazlum, en garip, en fakir, en desteksiz insanları yer yer yazarları değil midir? Kaç tane

¹ Bu konu için bkz. Cemal Nar, Alimin Önderliği, s. 134-152.

meşhur ve yazdıklarından ekmek yiyen ciddi yazarlarımız vardır? Hepsinin ikinci bir işi vardır ve geçimleri genellikle oradandır.

Allah aşkına bu ülkede “yıldız” diye takdim edilen kimlerdir? İki şarkı söyleyen, iki göbek atan, iki film ve klip çekenler değil mi?

Onlardan birisi ölse gazeteler ve televizyonlar ölüm haberlerini günlerce sütunlarında ve ekranlarında allandıra ballandıra veriyorlar da, bir âlimin, bilginin, yazarın veya gerçek bir sanatkârın vefatını ya duymazlıktan geliyorlar veya bir iki cümleyle, bazen de alt yazıyla geçiştiriyorlar.

Bir toplumun seviyesi o toplumda yetişen âlimlere, yazarlara, düşünörlere, sanatkârlara gösterilen saygıyla doğru orantılıdır. Peki, bu ölçüyü kendi ölkemize uyguladığımız zaman ne görüyoruz? Son derece üzücü, son derece utanç verici ve tehlikeli bir manzara ile karşılaşılıyor.

Bunlar oluyordur elbette. Ama bunlar bile toplumda âlimin ve kitabın değerini gösteren bir alamettir. Eskiden idareciler âlimlerin ayağına giderdi. Makamlarına çağırsalar da son derece saygıyla karşılar ve her eserlerini ödüllendirirlerdi. Bunu gören nice dünyaperest, sırf bu iltifat ve azamete sahip olmak için ilim öğrenmişlerdi. Bu da gerçek âlimlerin en büyük kayıpları idi. Çünkü zamanla o tür insanlar da âlim sayılınca bu meslek gözden düşmüştür maalesef.

Biz bu durumları bütün ayrıntıları ile “İlim Ve İktidar” kitabımızda yazdığımız için burada örnekleri tekrar etmeyecek, okuyucularımızı oraya yönlendirmekle yetineceğiz.

Bütün bunlar düşünölüp değerlendirildiğinde kabul etmek gerekir ki her kitap bizatihi büyük bir değerdir ve her yazar da onur verici bir saygıyı hak etmektedir.

Madalyonun bir yüzü de şudur: Müslüman âlimler ihlaslı ve Rablerine sadık olurlarsa, bu tür kıymet bilmezliklere aldırış etmezler. Çünkü onlar yaptıklarını Allah Teâlâ’nın rızasını kazanmak için yapmışlardır. Dünyadan ve insanlardan bir beklentileri yoktur. İlahî tecelliler kahr da olsa hoştur, lütuf da olsa hoştur.

İnkârcı ama dünya açısından akıllı olanlar da pek takmazlar bu tür saygısızlıkları. Çünkü onlar yazmakla ortaya bir değer koymuşlardır. Kalbi körleşmişlerin rağmına adlarını dünyaya silinmemek üzere kazımışlar, böylece hasetçi hasımlarının gözlerine en büyük işkenceyi sokmuşlardır.

Çünkü onların okuyup yazmadan tali bir amaçları da, kendilerini, eserlerini, yapıp etmelerini duyurma arzularıdır ve bu da gerçekleşmiştir. Yeni imkânlar keşfetme ve kullanmalarla tanıma, öğrenme, öğretme, derken haliyle tanınma, bilinme ve yararlı olma isteğinin belirgin bir şekilde yer aldığı okuma ve yazma eylemleri, keşifleri, eserleri ve öğrencileri ile varlığını haykıran bir belge olarak dünyada iz bırakmıştır, bunu kim yok sayabilir?

İşte size bir örnek. Hayatı loş üniversite ve kütüphane oda ve salonlarında geçmiş, adeta gün yüzü görmemiş, hayatta kitaptan ve ilimden başka murat aramamış bir insan. Ama yâdı hala sevgiyle içimizi ısıtır, saygısıyla kalbimizi titretir:

Kıymet Bilme

Oskar Reşer, Alman mühtedisi, Aslen Almanyalı bir şarkiyat âlimi. Mısır'da kaldıktan bir müddet sonra İstanbul'a geldi, kütüphaneleri tetkik etmeye başladı. İsmail Saib Sancar Efendi'yi yakından tanıyıp cazibesine kapılınca dizinin dibine oturdu ve tam yirmi beş yıl bu birlikteliğini sürdürdü. Onun derin bilgisine, yüksek ahlâkına, üstün faziletine duyduğu hayranlığın derecesine bakınız ki kedilerine dışarıdan yiyecek temin etme işini bile üzerine aldı. Derken bir süre sonra İslâm ile şereflendi. Oskar Reşer iken, Osman Reşer oldu.

Mahir İz, hocası Osman Reşer'den bahsederken şunları söylüyor: "İsmail Efendi'nin vefatından sonra kalabalıkla birlikte cenazeyi takip ettik. Definden sonra herkes döndü. Ben hem garip kaldım hem de hocam olduğu için kabrin başından dönmesini bekledim. Herkes gittikten sonra mezarın başında ellerini kavuşturmuş halde on beş dakika durdu. Ben uzakta olduğum için ne söylediğini, ne okuduğunu işitmedim. Dönüp yanıma delince dedi ki: 'Benim güneşim söndü. Artık bana hayat karanlıktır. Yaşamaya bile değmez.' Bu söz, ilim aşkının dile getirdiği bir ifâde idi."¹

İlim, irfan ve tasavvuf vadisinin zümrüd-ü ankası olan İsmail Sâib Sencer Hocaefendi hazretlerinin halkasına dâhil olan, kendisinden şu veya bu vesileyle istifade eden meşhur şahsiyetlerden bazılarının isimlerini şöylece sıralayabiliriz: Prof. Dr. Mehmet Ali Aynî, Ord.

¹ Dursun Gürlek, Ayaklı Kütüphaneler, s. 243

Prof. Dr. Fuat Köprülü, Kilisli Rıfat Bilge, Bursalı Mehmet Tahir, Hasan Basri Çantay, Mehmet Akif, Mükrimin Halil Yınanç, Abdülaziz Mecdi Tolun, Raif Yelkenci, Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver, Yahya Kemal Beyatlı, Mustafa Sekip Tunç, İsmail Hamı Danişmend, Hilmi Ziya Ülken, Helmuth Von Ritter.

"Kütüphanedeki kütüphane", "ilmin kâbesi", "Bembeyaz bir melek", "Sanduka-i kemâlât", "Beyazıt Devlet Kütüphânesi'nin ruhu" gibi sıfatlarla anılan İsmail Sâib Sencer Hocaefendi 22 Mart 1940'da ebediyete intikal etti. Vefatı ilim âleminde büyük bir teessür uyandırdı. Hatta o zamanki İsveç Başbakanı, İsmet Paşa'ya bir telgraf çekti, "İlmin başı sağ olsun!" dedi.

Cenazesi büyük bir kalabalığın iştirakiyle ve eller üstünde Merkez Efendi Kabristanı'na götürüldü; dualarla, tekbirlerle, ilâhilerle toprağa verildi. Hayâtının sonuna kadar başından çıkarmadığı tekbirli şeb-külâhı tabutunun başına, defn sırasında ise kabrine kondu. Babasının kabrinin yanındaki mezarının sadece baş taşı bulunmaktadır. Huzur Dersleri'ne katıldığına bir işaret olmak üzere taş, sırma şeritli sarıklı olarak yapıldı. Taşın ön cephesine yeni harflerle yazılan ibare şöyledir:

"Allah!

Eski Darülfünun Edebiyat-ı Arabiye Müderrisi ve Bayezid Umûmî Kütüphanesi Müdürlüğünden Emekli, Bayezid Dersiamlarından, Şarkıyyât Mütéhassısı Hoca İsmail Sâib Sencer burada metfundur. 1289-1940"

Taşın arka kısmına nesihle işlenen kitabe ise şöyledir;

"Yâ Bakî

Okuyup hâl ile lâ havle aleyhim nassın

Göz yumup terk-i vücûd itdi veliyy-i agâh

Aşika mevt visal olduğunu anlatdı

Olduğu dem azim-i dergâh-ı ilâh

Yazdı tarihini hasretle Muhammed Salih

Geçti fahr'ül-ulemâ İsmail Sâib âh ¹

“Varlığını İlme Adayanlar”

¹ Ay.

Muhterem hocamız Ahmet Coşkun “Varlığını İlme Adayanlar” adlı makalesinde şöyle söyler: “Büyük fedakârlıklarla yürütülen hizmetler insan üzerinde büyük tesirler bırakmaktadır. Mesleğimizde hizmet görmüş büyüklerden öyle enteresan menkıbeler dinliyoruz ki, hayran kalıyoruz. İstanbul’da tahsilimiz sırasında Çinili Câmiinin İmâmı Merhum Mehmet Efendi’nin hutbelerini dinlemekten çok zevk alırdık. Yaşlı, bedenen yorgun gibi görünmekle beraber ruhen çok canlı, çok dinç bir hali vardı. O yaşında talebe okutmayı da bırakmamıştı. Son zamanlarında İmâm Mâverdi’nin “Edebu’d Dünya ve’d Din” adlı değerli eserini okutmakta iken, ölüm döşegine düşmüştü, talebeleri, çevresinde «Yâsin-i Şerif» okurken, «Çocuklar görüyor musunuz; kitabı bitirmeden gideceğim. Kitabı bitirsem gözlerim arkada kalmayacaktı.» demiştir.

Son devrimizin icazetli âlimlerinden Husrev Efendi, Fâtih Camiinde ders okutmakta iken, bir sabah derse biraz geç kalır, fakat birdenbire nefes nefese içeri girer, dersini işledikten sonunda «Çocuklar, bizim kız vefat etti, herhalde cenazesi hazırlanmıştır, gidip kaldıralım» der. Meğer hocaanın on sekiz yaşında rahatsız olan kızı vefat etmiştir. Ama hoca, o gün talebelerinin dersini ihmal etmemek için cenaze hazırlığını komşularına bırakıp gelir.

Kayseri’nin, Hacılar Nahiyesinde Büyük Hoca adıyla maruf ve meşhûr bir âlim, “Rûhu’l-Beyân” Tefsiri’nden faydalanmak istediği halde bu tefsiri çevrede bulamaz, emaneten getirdiklerini de kısa zamanda sahipleri götürürler. Hoca efendi bir gün hemen yola koyulur, İstanbul’a kadar varır. “Rûhül Beyân”ın o kocaman ciltlerini kucaklayıp okşayarak memleketine döner. Ve Rûhül Beyân’ı taşımanın sevinç ve heyecanı yorgunluğu kendisine unutturur.

Talebeliğimizde hazırlamakta olduğum mezuniyet tezim için; Hilmi Ziya Bey’den tavsiye rica etmiştim. Hoca, bazı eserlerin ismini verdi. Fakat konumla çok alâkalı gördüğü bir kitabın ismini bir an hatırlayamadı. Hatırlayamayışına çok üzüldü ve ayrıldık.

İki gün sonra baş muavinimize Ankara’dan telefon açmak suretiyle «Falan talebeyi çağırıp dün hatırlayamadığım kitabın ismi şudur. Ona söyle» demiş.

Türk Edebiyatı Dergisi’nin 93. Sayısında Prof. Ayhan Songar «Geçmiş Zaman Olur ki» başlığı altında hocası Prof. Necmeddin Polvan’ın vefatını anlattı. Bu yazıda ilim adamlığı haysiyetini ve ilim adamının fedâkârlık örneğini sizin de okumanızı arzu ediyorum.

Bunun için bu yazının konumuzla ilgili iki paragrafını size nakledeceğim:

«Akciğer kanseri olmuştu. Londra'ya gitti, ışın tedavisi yapıldı. Ara sıra kaldığı hastâhânededen telefonla görüşüyorduk. Bir seferinde bana heyecanla bir keşfini (!) anlattı. Işın tedavisinin gırtlakımda yaptığı arıza, yutma güçlüğüne sebebiyet vermiş, hiç bir ilâçla bunu önleyememişler, sonunda her lokma ile birlikte ekşi bir şey, meselâ bir yudum turşu suyu almanın yutmasını kolaylaştırdığını, normal hâle getirdiğini fark etmiş, sanki bahis mevzuu bizzat kendisi değil de bir hastası idi ve üniversite kürsüsünde ders veriyordu. Uzun uzun bunun muhtemel asabi mekanizmasını anlattı bana telefonda.»

«Hastalık ilerlemişti, artık son günlerini yaşıyordu. Bir gün masamdaki telefon çaldı, karşımdaki Polvan hoca idi. «Ayhan, hemen bana gel, ben on beş dakika önce öldüm, sana çok enteresan bir müşahede anlatacağım.» diyordu.

Tüylerim diken diken oldu, sanki âhiretten bana hitap ediyordu. Hemen fırlayıp evine gittim yatağında, nefes nefese çan çekişir halde idi. «Bak dedi on-on beş dakika önce damarlar kapandı, artık serum gitmez oldu, nabız da alınmıyor, teneffüsün iradeli kontrolünü de kaybettim. Bu, fiilen öldüğüme delildir, ancak yüksek sinir merkezleri hâlen otomatik faaliyetlerini muhafaza ettikleri için belki bir iki saat sizlerle konuşmak imkânını bulabilirim, o kadar. Lütfen bana bir morfin yapar mısın? Belki son anım ıstıraplı olur, rahat edeyim.

Yapmadım, yapamadım, bu müdâhalenin onu bir an önce akıbetine götüreceğini, bu macerayı sonlandıracağını biliyordum. «Teneffüs merkezi felç olur, şu son bir kaç daikkayı da yaşamaz diye korkuyorsun; ama neyi değiştirir?» dedi. "İyi ki burdasın, şu son dakikaları beraberce müşahade edelim, ilerde anlatırsın talebelerine» diye benden bir ayna istedi, yüzüne baktı, gözlerini muayene etti, ölümün yavaş yavaş inen perdesini anbean inceledi...

Bu arada, vefatından sonra yapılacak dînî merasimi, hatim duası, vs. için kimleri çağıracağımı, hocaların hangi iskemlelerde oturacağını, cesedini nereye uzatacağımı anlattı... Ve bu halet içinde Mevla'sının rahmetine iltica eyledi. Allah Rahmet Eylesin.»¹

İşte ilim adamının insanlara faydalı olma çabası budur. Bu örneklerin hangisi insanı büyüleyerek sevgi ve saygıya götürmez?

¹ Sohbetler ve Hatıralar, I. 218.

Bu sevgi ve saygıların kazancı kimedir Allah aşkına? Bunu iyi düşünmeli ve gereğini esirgememeliyiz buna layık olanlardan.

İlerlemenin Ana Direği

Bir gerçeği ifade etmek gerekirse, bizler toplum olarak şimdilerde maalesef âlimlerimizin kıymetini tam takdir edemiyoruz. Çünkü ilmin kıymetini, faydasını, ederini bilemiyoruz. Hatta kulaktan dolma üç beş mesele biliyorsak, onları da bundan biraz fazlasını biliyor diye değerlendiriyoruz belki. Oysa dünya ve ahiret saadetimiz dinimizi ve dünyamızı bilmeye bağlıdır. Bunları bize öğretenler de onlar kadar değerli insanlardır. Bizim nazarımızda da öyle olmalıdır. Değilse, oturup kendimizi bir daha değerlendirelim.

Bu gün âlimler, dün olduğu gibi, Peygamber makamında oturuyorlar. Sahabiler peygambere nasıl davrandırsa, âlimlerden faydalananlar da aynen onlar gibi olmalıdırlar. Yani âlimlerini sevmeli, saymalı, uymalı, desteklemeli, yardım etmeli, malıyla ve canıyla onlarla birlikte olarak Allah yolunda cihat etmelidirler. Asla onları davasında yalnız ve yarımsız bırakmamalıdırlar.

Bu iki taraflı bir durumdur. Bir tarafında âlimler var, onlar ilimleri, ahlakları, hizmetleri ile sevenlerinin gönüllerini fethetmelidirler. Bir tarafında da halk var, onları bilmeli, sevmeli, saymalı, uymalı ve desteklemelidirler. Tabi bunun için önce onlara güvenmelidirler. Bunlara layık olduklarını da âlimler göstermelidirler. İşte bir devre-i daim olarak böyle sürüp gitmeli...

Bu dengeyi ara yerde bozan iki tür adamlar vardır. Bunlardan birisi, din düşmanı, millet düşmanı hainlerdir. Zaten sevilmediklerinden onların zararı az olur. Esas korkulacak olanlar iki tarafı da istismar eden orta malı adamlardır. Halk onları âlim sanır, aldanır. İşin gülünç yanı, onlar da kendilerini âlim sanırlar. Aman onlara dikkat.

Bunların en bariz vasfı, kolay kolay âlim beğenmemektir. Âlimlere dil uzatmakla, kendilerinin de o kıratte bir adam olduklarını bildirmek isterler. Eskiler, “muhalefet et ki meşhur olasın” derlermiş. Meşhur bir âlime muhalefet eden, bir solukta adının yayıldığını görür gerçekten. Ama düşünmek gerekir, şöhretli olmak mutlak olarak iyi bir şey midir? Tedavisi mümkün olmayan bir hastalık olan aptallık ve ahmaklıkla meşhur olmanın neresi beğenilir?

Akıllı insanlar bu tip ahmaklara pek bulaşmaz, maksatlarında onlara yardımcı olmazlar. Ama bazen tahammülün de adamına göre bir sınırı vardır. O zamanlar da yine uygun dili bırakmamak gerekir. İşte bir örnek:

İbnülemin Mahmut Kemal, İsmail Sâib Sencer'in vefatı münasebetiyle bir yazı yazar. Orada bir yerde der ki: "Ahlâki güzelliklerin mücessem bir misali olan merhumun, en büyük meziyetlerinden biri, hazz-ı kemâl idi. Kırk yılı geçen münasebetimiz esnasında kendinin kemâlîne, başkalarının noksanına dair bir söz söylediğini işitmedim. O, noksanı kendinde, kemâlî başkalarında görür, her halinde ve kaalinde mahviyetkârâne davranırdı. Bir ferdi teşhil ve tahkir etmek hatırından geçmezdi.

Bir gün Bayezid Kütüphanesi'ndeki hücrelerinde ilmî bir meseleye dâir konuşuyorduk. Biri geldi, bir şey sordu. Merhum, benden müsaade istedikten sonra, kemâl-i i'tina ve nezaket ile cevap vermeye başladı. Soru soran kimse cünbüş-i himârâne ile itiraz etti.

Melekhaslet âlim, asla hiddetlenmeyerek verdiği cevapları belgelendirmeye çalıştı. Bu hal tekerrür edince, -eski duhteran-ı peripeykârândan daha mahcûb, daha nazik olan- hocanın sıkıldığını gördüm. "Be âdem, biliyorsan niçin soruyorsun, bilmiyorsan ne salâhiyetle itiraz ediyorsun? Hersekli Arif Hikmet merhum, muhabbata hiddetlendiği vakit, 'Ammâ efendim, hezeyan ediyorsun' derdi. Biz de mi öyle diyelim?" diyerek soru soran kimseyi azarladım. Merhum, memnun oldu.

Onun hilmine, tahammülüne, sükûnuna gıpta ederim. Fakat hiçbir vakit de onu taklit edebileceğime kani olmadım. Çünkü beşeriyet o kadar hilm ve tahammüle muktedir değildir. Melekiyyet hâssasını hâiz olmalıdır ki onun yaptığı yapılabilir.¹

Evet, bu örnekte isimleri geçen büyük allameleri bilenler bilir. Bilmeyenler de onlara hem sorar, hem de itiraz edebilir. Peki, ama maksatları nedir?

Ahmaklık hastalıklarını göstermektir efendim, başka ne olabilir?

Devlet ve millet olarak gelişmenin, kalkınmanın, ilerlemenin, zenginleşmenin ana direği ilim ve ilim adamlarına saygıdan geçer. Aslında ilim adamları dünya cihetiyle öteden beri orta bir hayat yaşamışlar, genellikle pek de zengin ve refah içinde olmamışlardır.

¹ Dursun Gürlek, Ayaklı Kütüphaneler, s. 248

Ama onlar, öğrencilerinin ve milletin sevgisiyle yetinmişler ve bu dünyadan bahtiyar ve mutlu olarak gitmişlerdir. İşte onlardan birisi de Gelenbevî İsmail Efendidir.

Altın Adamlar

O devirde Babîâlî'ye bir Fransız mühendis gelir. Yanında logaritma ile ilgili bir de risale getirir ve çözülmesini ister. Ayrıca "bakalım, aranızda bunu anlayacak kimse var mı?" diye alay etmekten de kendini alamaz.

Fransız mühendis Gelenbevî'nin evine gönderilir. Hoca Efendi'nin basit ve perişan kıyafetini, evin dağınıklığını gören mühendis daha da küstahlaşarak: "Filan vakte kadar cevabını isterim" der ve hiçbir iltifatta bulunmadan evden ayrılır.

Sicill-i Osmânî'nin rivayetine göre, Gelenbevî İsmail Efendi bir gecede logaritma risalesini hazırlar ve Fransız mühendise takdim eder. Böyle bir manzarayla karşılaşan mühendis son derece şaşırır. Zekâsına hayran kaldığı hoca efendinin fotoğrafını almak ister. Bu maksatla Gelenbevî Babîâlî'de reis Râşit Efendi'nin odasına getirilir. Sırtındaki eski kürk çıkarılarak, o zamanlar devlet adamlarının kullandığı samur kürk giydirilir. Bu sırada Gelenbevî'nin: "Elhamdülillah, kendimi samur kürk içinde gördüm." dediği rivayet edilir.

Fransız mühendis bu sırada o kadar heyecanlanır ki, Babîâlî'de reis efendiye: "Bu adam Avrupa'da olsaydı, ağırlığınca altın ederdi!" demekten kendini alamaz.

Aslında kitap ve sünnete, selef-i salihinin uygulamalarına baktığımızda, âlimlere saygı ve sevgi, ikram ve destek hususunda akılları hayrete düşürecek naslar ve olaylar görürüz. Biz bunları kısmen "Âlimin Önderliği" kitabımızda derlediğimiz için tekrar etmeyeceğiz. Ancak birkaç tanesini buraya almakta fayda görüyoruz:

"Âlimin âbide üstünlüğü, benim sizden en basitinize olan üstünlüğüm gibidir."¹

"Allah Teâlâ ve melekleri, semavat ehli, deliğindeki karıncaya, denizlerdeki balıklara varıncaya kadar yeryüzü ehli, halka hayrı öğretene mağfîret duasında bulunur."¹

¹ Tirmizî, İlim 19. no:2686; İbn Mâce Mukaddime 17; Dârimî, Mukaddime, 29.

“İlmi ile amil olan âlimlere uyunuz. Çünkü onlar dünya hayatınız ve ahiret kurtuluşunuz için tuttuğunuz yolun aydınlatıcısıdır.”²

“Âlimlere saygı ve ikramda bulununuz. Zira onlar ilahi hükümleri tebliğ konusunda peygamberlerin mirasçısıdır. Onlara ikram eden, Allah telaya ve Resulüne ikram etmiş olur.”³

“Âlimin diğerlerine üstünlüğü, peygamberin ümmeti üzerine üstünlüğü gibidir.”⁴

“Ümmetimin âlimlerine hürmet ediniz. Zira onlar, yeryüzünün yıldızlarıdır.”⁵

“Gerçekten her şeyin bir esası vardır. Bu yüce dinin esası da fıkıh ilmidir. Bunun için şeriata bağlı fakihin varlığı, şeytan için bin Abidin varlığından ağırdır.”⁶

“Büyüklerimize hürmet, küçüklerimize merhamet etmeyen ve âlimlerimizin konumunu kabul etmeyen kişi, benim ümmetimden değildir.”⁷

“Kim bir ilim öğrenmek için bir yola girerse, Allah onu cennete giden yollardan birine girdirmiş demektir. Melekler, ilim tâlibinden memnun olarak kanatlarını üzerlerine koyarlar. Göklerde ve yerde olanlar ve hatta denizdeki balıklar, âlim için istiğfar ederler. Âlimin, âbid üzerindeki üstünlüğü dolunaylı gecede kamerin diğer yıldızlara üstünlüğü gibidir. Âlimler, peygamberlerin varisleridir. Peygamberler ne dinar, ne dirhem miras bırakırlar, ama ilim miras bırakırlar. Kim ilim elde ederse, bol bir nasip elde etmiştir.”⁸

¹ Tirmizî, İlim 19.

² Aclunî, Keşfu'l Hafa 1/36(62) M.Esad Erbilî, Kenzu'l İrfan s.54(188)

³ Buhârî, İlim 10; Ebû Dâvud, İlim 1; İbn Mâce, Mukaddime 17; Dârimî, Mukaddime 32.

⁴ Ebû Dâvud, İlim 1; Tirmizî, İlim 19; İbn Mâce, Mukaddime 32.

⁵ Münâvî, a.g.e. s.163.

⁶ İbn Mâce, Mukaddime 17; Tirmizî, İlim 19.

⁷ İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/253 (6/203)

⁸ Ebû Dâvud, İlim 1 no:3641; Tirmizî, İlim 19. no:2683; İbn Mâce Mukaddime 17 no:223.

⁽⁴¹⁾ Ebû Dâvud, İlim 1 no:3641; Tirmizî, İlim 19. no:2683; İbn Mâce Mukaddime 17 no:223.

“Bir âlime saygı gösteren, Cenab-ı Hakk’a saygı göstermiş olur.”¹

“Âlimin uykusu ibadet, nefesi tesbihtir.”²

“Âlimin yüzüne bakmak, ibadet yerine geçer.”³

Takdir İdrakten Gelir

İnsan bir şeyin kıymetini ancak o şeyi az çok bilirse takdir edebilir. Değilse en kıymetli mücevherleri bile taş gibi görür, taş gibi değerlendirir. Bunun zararını bir düşünsenize?

İnsan bu gibi zamanlarda ne hallere düştüğünü nereden bilecek? Mesela bir mücevhere taş muamelesi yapan adamın kuyumcu yanında düştüğü durumu düşünün bir. Kendini ne zannederse etsin, kuyumcunun nazarında onun bir değeri vardır ve ne kadar nezaket gösterip belli etmese de ona için için acımaktadır veya gülmekte ve alay etmektedir.

Duran Boz, “Emeğin, alın terinin insanlığını duymadaki, duyurmadaki derinliğini keşfe çıkmalıdır. Yazarın göz nuruyla bezediği metinlere sevecenlikle yaklaşmalıdır. İğneyle kuyu kazmak tonunda seyreden yazarlık sürecinin zorlu çabalar sonucu kazanıldığını bilmelidir. Yalnızlık deneyleriyle kendi haytalıklarına yenik düşmeyenlerin yazabileceklerini, okuyabileceklerini usundan çıkartmamalıdır.” Der.⁴

Bunu yapabilmesi için önce yapılanı anlaması, kavraması, idrak etmesi gerekir. Bunu beceremeyenden neyi bekleyebiliriz ki?

Hayatımda üzüldüğüm noktalardan biri de, işte bu yüzden bana yapılan ikramları anlamamış olmamdır. Bilmediğim bir alanda bana yapılan iyilik ve ikramı hakkıyla bilip takdir edemeyişim, sonraları beni yakmıştır bir teşekkürü bile yapamayışımdan ötürü. Kim bilir ikram sahibi nasıl değerlendirmiştir? Ya “şimdi bilmiyor, bilince farkına varır ve sevinir” demiştir, ya da “amma da adammış, bir teşekkür bile etmedi” diye söylenmiştir.

¹ Dârimî, Mukaddime 37.

² Münavî, a.g.e. s.154.

³ Münavî, a.g.e. s.155.

⁴ Duran Boz, Kitaba Çağrı Sınavında İnsan, s. 17

Hayır hayır, estağfurullah, o seviyedeki insanlar işlerini Allah için yapan ihlaslı kullar oldukları için, fevkalade nazik ve kibar âdemler oldukları için hiç böyle düşünmemişler, Allah için iş yapmanın hazzıyla yetinmişlerdir. O zevk onlara yeter de artar oldukları için benim burada “ya, ya” demelerim belki akıllarına bile gelmemiştir.

Mesela Gökay Karakoç kardeşim benim için bir internet sitesi yapmıştı. (www.cemalnar.com) adlı bu site görünüş itibariyle çok sade ve güzeldi. Ama bu alanda yeteri kadar bilgim olmadığından, “nasıl olmuş” dediğinde, “eline sağlık, güzel olmuş” dedim. Ama sonraları anladım ki, güzel değil, pek güzel olmuştu. Bu öyle “eline sağlık, güzel olmuş” ile geçiştirilemeyecek kadar güzel olmuştu. Bu yazı o hatayı tamir olur inşallah.

Bir zamanlar din dersi öğretmeni olarak çalıştığım yerde, bekâr olduğumdan gıda üstüne pek alış veriş yapmazdım. Dolayısıyla lokantalardan başka piyasa fiyatlarını pek bilmezdim. Evlenince ev için gerekli her eşyada alış veriş yapmaya başladım. Bir toptan bakkaliyeden erzakımı alıyordum. Bana aldıklarını topluyor ve “şu kadar etti” diyordu. Ben de hoca olduğum için pazarlık yapmaya utanıyor, mesleğimi istismar konusu yapmaktan korkarak, ne dediyse veriyordum.

Bu huyum hala devam eder. Pazarlık yapmayı, sanki hocalık hatırımlı veya hizmetimi istismar ile kötüye kullanma gibi görür, varsa bir hizmetimin bedelini burada böyle yiyip bitirmeyi istemezdim. Aylar sonra anladım ki o toptan bakkal bana başkalarına göre çok ucuz veriyormuş. Ben de bir teşekkür bile etmeden alıp gidiyormuşum.

Bunu öğrenince gittim ve meseleyi açtım. Bana; “Estağfirullah hocam, sizin teşekkür etmeniz gerekmez. Ben, bir zamanlar korkunç bir trafik kazası geçirdim. İyileşmem yeniden doğmam gibi bir ikram-ı ilahi idi. Ben de buna karşılık ‘dinime hizmet ettiğine inandığım adamlardan ticaretimde kar almayacağım’ diye Rabbime söz verdim” demez mi?

Kırk yıl düşünsem aklıma gelmezdi böyle bir düşünce. Elde neler var değil mi?

Yine yıllar önce idi, kolumda çok ehven bir saat olduğunu gören bir dostum kasasından bir saat çıkardı ve bana hediye etti. Koca ve ağır bir saatti. Oysa benimki hafif ve hacimsizdi. İşimi görüyordu ve de

rahattı. Almak istemedim, ama beni mecbur edecek şekilde ağır ve hatırlı konuştu. Ben de baktım kırılacak, daha fazla üzmedim, aldım.

Sonra bu işlerden anlayan bir arkadaş, kolumdaki saati görünce hayretle “hocam şunu bana ver hele” dedi. Verdim. Evirdi çevirdi, “sahte değil yahu. Hocam bunu nerden aldın?” dedi. “Hayırdır?” dedim. “Hocam bu çok kaliteli ve çok pahalı bir saat” dedi. “Ne kadar?” dedim. Bir rakam söyledi. O zamanın parasına göre bir rakam söyledi ki, benim maaşımın beş altı kadardı. Dondum kaldım...

Evet, değerini bilemediğim için, ederini de bilememiştim. Teşekkürüm de o nispette olmamıştı. Üzıldüm. Onu hediye eden arkadaş da gözümde büyüdü birden.

Bunları şunun için anlatıyorum: Âlimleri takdir biraz da onları anlamayı, kavramayı gerektirir. Onların ilminden az da olsa bir şeyler bilenler, ya da semeresini görenler, cevheri idrak edenler ancak takdir edebilirler. Yoksa kuyumcu görse aklını oynatacak bir yakut veya elmas gibi çok değerli bir cevherden, oyun çocuğu ne anlar? Onu boncuk fiyatına bakkalla birkaç şekere değişebilir değil mi?

“Dilenmeye Utanmıyor musun?”

Emsali olan birçok örnek şahsiyet gibi Gelenbevî İsmail Efendi'nin hayatı da genellikle yokluk ve zaruret içinde geçti. Fakat o büyük bilgin hiçbir zaman şikâyetle bulunmadı, ilmin izzetini korumasını bildi. Çok mecbur kaldığı zaman zarifâne şikâyetle bulunmakla yetindi.¹

Ama bazıları da bu hakikati içi yanarak isyanla karşılarken, bazıları da yine zarif bir şekilde hicvetmişlerdir.

İlkinde örnek Dursun Gürlek'tir. Bu duruma canı sıkılan Dursun Gürlek, bir yerde şöyle söylemekten kendini alamaz: “Bir toplumun seviyesi o toplumda yetişen bilginlere, sanat ve maharet erbabına gösterilen saygıyla doğru orantılıdır. Üzülerken belirtelim ki, bu ölçüyü kendi ülkemizin değerlerine uyguladığımız zaman, son derece vahim bir manzara ile karşılaşılıyor. Hiç kuşkunuz olmasın ki, bu ülkenin en mağdur, en mazlum insanları olarak kalem erbabını görüyoruz. Gazeteler ye televizyonlar sanatçı geçinen, fakat o güzelim kavramla

¹ Bkz. Dursun Gürlek, Ayaklı Kütüphaneler, s. 22 vd.

çok bir ilgisi olmayan bir aşüftenin, bir soytarının ölüm haberini günlerce sütunlarında ve ekranlarında büyüte büyüte, ballandıra ballandıra veriyorlar da bir bilginin veya gerçek bir sanatkârın vefatını ya duymazlıktan geliyorlar veya bir iki cümleyle gevriyorlar.”¹

İkincisini de yine o aktarsın bari yeri gelmişken: “Başların ayak, ayakların baş olduğu bir toplumda ilimden, irfandan eser kalmaz. Böyle bir cemiyette kitaptan, okumaktan söz etmek, körler ülkesinde mum satmaya benzer. Ne yazık ki bu ülkede artık okuyanlara değil hortumculara, eli kalem tutanlara değil, ağzı boş lâflar yapanlara itibar ediliyor. Para, banka mabet haline geldiği için kütüphanelerin duvarlarında sessiz çığlıklar yankılanıyor. İlim irfan mekânı olması gereken ulu müesseseler, boş ve loş bekliyorlar.

Valilikten ayrıldıktan sonra mütevazı emekli aylığıyla ve kalemiyle geçinmeye çalışan, ama ne yazık ki bir türlü sıkıntıdan kurtulamayan Süleyman Nazif, bir gün köprüden geçerken sadaka isteyen bir dilenciye sorar:

- Okuma yazma biliyor musun? Dilenci

- Hayır, bilmiyorum, deyince ateşli şair öfkelenmiş gibi görünür ve şöyle der:

- Be adam, okuyup yazma bilmediğin halde dilenmeye utanmıyor musun?”²

Söz Dursun Bey'den açılmışken bir hatıra daha nakledelim ondan: “Yazarlığın meslek kabul edilmediği bir ülkede, böyle şeylerin (terzinin kütüphanesinin olup okuması) lüks görülmesi doğru değil mi? "Kalemimle geçiniyorum" sözünün, "kalem tüccarı" olarak anlaşıldığı bir memlekette kitabın lüzumundan bahsetmek, körler ülkesinde mum satmak sayılmaz mı? Kaleme aldığı kitaplar neredeyse boyunu aşan bir yazar, yurt dışına çıkacağı sırada gümrük memuru sormuş:

- Mesleğiniz nedir?

- Yazarlık!

Memurun canı sıkılmış:

- Onu s... et. Asıl işini söyle, demiş.

¹ ay.

² Dursun Gürlek, Çınaraltı Kitap Sohbetleri, s. 207

Evet, ne zaman ki yazarlık, yazarın "asıl işi" olur, işte o zaman "asil" bir meslek ortaya çıkar.”¹

“Ye Kürküm Ye”

Nasreddin Hoca'nın "Ye kürküm ye" meselini bilirsiniz. Merhum, üstü başı perişan bir halde gittiği ziyafet meclisinde bir hayal kırıklığına uğramış. Kimse kendisiyle ilgilenmemiş, hatta bazıları der ki kapıdan içeri bile almamışlar.

Ertesi hafta gayet gösterişli bir elbise giyerek aynı meclise gelmiş. Bu sefer büyük ilgi göstermişler, başköşeye buyur etmişler

Kendisine değil de kürküne itibar edildiğini gören Hoca Efendi, sofraya oturulunca, bir yandan dolmaları, köfteleri cebine doldururken, bir yandan da o ünlü sözünü söylemiş: "Ye kürküm ye!"

Ne garip bir tecellidir ki, aynı durum bugün de oluyor. Eskiden olduğu gibi, bugün de paraya, şöhrete, servete, makama itibar edilirken gerçek ilim adamları, hakiki sanatkârlar, kâmil insanlar aranıp sorulmuyor. Gittikleri meclislerde böyle kıymetli insanların yüzüne kimse bakmıyor.

Bursa'nın ileri gelenlerinden bir zat, şair Lami-i Çelebi'yi bir gün evine davet eder. Lâmi-i Çelebi içeri girince şairlerin, âlimlerin, ediplerin birer sığıntı gibi kapının dibinde oturduklarını; cahil, fakat zengin kişilerin ise, başköşeyi tuttuklarını görür. Ev sahibi, zarif şiirleriyle tanınan Lâmi-i Çelebi'ye, lütfen şu meclisin halini tasvir et, deyince şair şu dörtlülüğü söyler:

“Mu'teberdir cihanda dûn-ı denî

Daima zillet üzere ehl-i hüner

Hal-i âlem misâl-i deryadır

Külçe altın çöker, ciyfe yüzer.”²

Herkes bu nâdânlar gibi değildir herhalde. Hocanın iyi bildiğini bilerek ona hürmette kusur etmeyen, edenlere de evladı bile olsa kızan ve kötü söyleyen yiğitler de bulunur herhalde. İşte onlardan birisi:

¹ Dursun Gürlek, Karınca Huzura Varınca, s. 213

² Bkz. Dursun Gürlek, Karınca Huzura Varınca, s. 216.

Adamın biri, ihtiyar anasını sık sık sırtında taşıyormuş. Bir gün bu manzarayı gören köyün hocası, delikanlıya seslenmiş:

- Evladım, anneni bir an önce evlendir. Hem sen rahat et, hem de o rahat etsin!

Genç adam:

- Hocam, gördüğün gibi anam yaşlı, bu saatten sonra evlenmek olur mu? diye karşılık verince üstten anası, oğlunun böğrüne ayaklarını vurarak lâfa karışmış:

- Köpoğlusı! Sen hocadan iyi mi biliyorsun?

Şaka bir yana, her ne kadar “marifet iltifata tabidir”, “İltifatsız meta zayıdır” denilmişse de, bu devranın böyle geldiğini, bu dünya değirmeninin böyle döndüğünü bilen hakiki erbab-ı marifet, bunlara pek de iltifat etmez, gönül koymazlar. Dünyaya karşı gönüllü zahit olanların öyle endişeleri yoktur.

Endişe daha çok bizim gibi arada kalmış perişanların halidir. Biz de bir zamanlar bunları düşünmüş de efkârlanmışık ve o efkâr ile şu yazıları kaleme almışık:

Âlimler ve Yıldızlar

Âlimler bir milletin yıldızlarıdır. Karanlık gecelerde yol gösteren yıldızlar. Mehtabı süsleyen ve gecelerimizin üstüne mutluluklar akıtan yıldızlar. Bir millet onların kıymetini bildikçe yıldızlara kadar yükselebilirler.

Ama devran her zaman biteviye böyle talihli dönmez. Bazen katran misali kara adamlar, yıldızlar olurlar toplumda. Yarı çıplak soytarılara, tamtamlar eşliğinde güzel bağırıp çağıranlara, tepinenlere de yanılır yıldız derler. Onlar şanı, şöhreti, serveti toplarken, ilim ve sanat adamları bir köşede unutulur giderler. Bir dansöz ölse haber olur da, bir âlim ölse bazen kimseler duymaz. Tıpkı bu yaşadığımız karanlık günlerdeki gibi.

Evet, şehrimizin biricik hadis profesörü Ahmet Demirci ölmüş, kimsenin haberi yok. Ne gazetelerde yer aldı, ne televizyonlarda. Allah kendisine tövbe nasip etsin, Asena ölseydi herkes duyardı. Allah ona da tövbe nasip etsin, Ya Bülent Ersoy ölse, yer yerinden oynar ve bak neler olurdu!

Aslen Kayseri / Develi’den olan, şimdilerin Çorum İlahiyat Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Ferhat Koca yıllar önce Maraş’ın bir

caddesinde yapayalnız yürüyordu. Gözlerime inanamadım. “Hayal mi görüyorum ne?” diye gözlerimi açtım kapadım. Hayal meyal değil, gerçeğin ta kendisi idi. Kayseri Yüksek İslâm Enstitüsü’nden tanıdığım bu yiğit ve yağız ilim yolcusu burada ne arardı? Arardı da bizim neden haberimiz olmazdı?

Kucaklaştık. Meğer tayini Narlı Orta Okuluna çıkmış din dersi öğretmeni olarak. Maraş’tan bir ev tutmuş. Gidiş geliş yapacaktı. Sitem ettim, “neden haberimiz yok?” diye.

“Ben öyle istedim” dedi. Israr edince hayatımda unutmadığım birkaç depremlerden birisini yaşadım:

“Senle karşılaşmasaydım, kimseyle tanışmak istemiyordum. Buraya gelmeden önce başta Bursa olmak üzere çeşitli imtihanlara girdim. Bazılarında başarılı oldum. Ancak adamım olmadığı için üniversiteye giremedim. Ben özgürlüğüne çok düşkün bir adamım. Özgür olmadan şuraya veya buraya girmektense, ayakkabı boyacılığı yaparak bile olsa özgür bir şekilde yaşamayı tercih ederim.”

Biraz çökmüş gibi geldi bana. Hatta biraz da küskündü, kırgındı. Konuştukça anladık; çok çalışmıştı bir üniversitede öğretim üyesi olmak ve sevdiği ilim dalında ilerlemek için. Kaç yerde girdiği sınavlarda hakkı yenmişti. “Hak senin ama...” demişlerdi.

“Olmaz öyle şey!” dedik.

Olmadı da çok şükür. Evini öğrendik, dostlarla tanıştırdık, ilimden, ilim adamlarından, kitaplardan konuştuk. Gözleri ıslıl ıslıldı. Üstünde gördüğüm kırgınlık hali kalkmış, canlanmış, yeniden eski tanıdığımız yağız delikanlı olmuştu. Şehrimizden ayrılırken akli kadar duyguları da zengin olan bu aziz dost, “burası asra-ı saadetten kalma bir yerdi benim için. Sizi unutmayacağım” dedi. Gerçekten de unutmadı. Her fırsatta ziyaret ederek dostlarını sevindirdi, telefon, mektup veya gelen gidenle selamlar, sevgiler ve dualar gönderdi.

Bir şey daha; sonradan duyduk ve gördük; yeni hamleler yaptı, inanılmaz fedakârlıklara katlandı, fıkıh ilminde doktorasını verdi, doçent olarak İlahiyat Fakültesine girdi, profesör oldu ve derken birisinin başında dekan olarak bu ümmete hizmet veriyor şimdi...

Azmini, iradesini ve istikametini ne kadar kutlasak azdır. Tarihte böyle zorlukları görüp de yön değiştirenler az değildir. İşte onlardan birisi:

Bir Başka Kahur Örneği

Anlatılır ki, İran'da yetişmiş Ubeyd-i Zâkânî adında hikmet ile nükteyi birleştiren değerli bir şair vardır. Bu zatın latifeleri, fıkraları çok meşhurdur.

Ubeyd ilk zamanlar kendisini ilme ve felsefeye veriyor. Büyük çaba harcayarak bir edebiyat kitabı yazıyor ve o zamanın âdetine uygun olarak bunu Şiraz hükümdarı Ebû İshak'a takdim etmek üzere huzuruna çıkmak istiyor. Şahın mabeyincisi:

-Şevketlû efendimiz şimdi maskarasıyla eğlenmektedir. Yanma girilemez, diye onu huzuruna sokmuyor.

Şair o zaman şöyle bir rubai söylüyor:

"İlimde ve hünerde benim gibi ilerlemeye çalışma ki, büyükler katında önemsiz görünüp hakarete uğramayasın. Sen zamane adamlarının gözlerine girmek istersen arsız ve yüz­süz ol, dalkavukluk et, çalgı çal!"

Bu zat daha sonra ilimle uğraşmayı bırakıyor. Hikmetli, fakat çok iğneli cümlelerle, nüktelerle, fıkralarla uğraşıyor. Bu hareketini iyi görmeyip çekiştirenlere karşı da yine şöyle bir rubai ile cevap veriyor:

"Ey hoca! Gücün yettiği kadar ilim tahsil etmekten vazgeç. Çünkü böyle yapmazsan bir günlük nafakam kazanmakta bile güçlüklerle karşılaşsın. Var git, maskaralığı kendine sanat yap, çalgıcılık öğren de, büyük küçük herkes sana itibar etsin!"

Tarih tekerrürden ibaretmiş. Bugün de dalkavuklara, maskaralara, soytarılara "yıldız" diye itibar edildiği halde, gerçek ilim adamlarının, hakiki sanatkârların yüzüne bile bakılmıyor. Ama aslında bir toplumda ilim adamlarına verilen değer, o toplumun değerinin bir göstergesidir.

Bunun sosyolojik izahı nedir acaba?

Köksal Alver, bakın neler söylüyor: "Okuma eylemine toplumların vermiş olduğu karşılık, okuma eylemini gerçekleştiren kişinin elde etmiş olduğu konum karşısında toplumun tutumu, okumanın bizzat toplumsal yapı ve toplumsal değişimdeki rolü önemli tartışma alanlarıdır. Söz konusu sorunların sosyolojik izahı, okumanın sosyolojisini kurmaktan geçmektedir. Okumanın sosyolojisi, tüm

türleri, anlamları ve evrenleri ile okumanın toplumsal hayattaki yerini tespit etmeye çalışmaktadır.”¹

Bunun pratiğine bir göz atalım mı?

“Müslümanlar Vefalı mı?”

Bu konularda bir hayli tecrübeli bir yazar olan Mehmet Şevket Eygi, 11.01. 2008 tarihinde “Milli Gazete”de kendi köşesinde bir yazı yazdı. Bu konuyu gündeme getirerek kendince haklı bir soruyu, “elbette değil” der gibi soruyordu. Okuyalım mı?

“Abdulhalim Akkul Hoca Efendi İstanbul'da vaizlik yapıyordu. Doğruları söylediği, kötülükleri keskin bir üslûpla tenkit ettiği için 27 Mayıs 1960 ihtilâlinden sonra onu vaizlikten attılar. Gelirsiz, beş parasız kaldı. Yıllar boyu geçim sıkıntısı içinde kıvrandı. Naz içinde yetiştirdiği gencecik oğlunu birkaç kuruş kazanmak için bir dökümcünün yanına çirak olarak verdi. Çocuk verem oldu, öldü. Taziyette (başsağlığı) bulunmak için hocanın evine gidenler korkunç bir kış soğuşunda hanesinde soba yanmadığını görmüşler.

Bendeniz o tarihlerde haftalık Yeni İstiklâl gazetesini çıkartıyordum. Müzmin para sıkıntısı çekiyordum. Merhum Abdulhalim Hocaya yeni yazıya çekmesi için Osmanlıca küçük bir kitap vermiştim. Cüz'i bir ücret ödemiştim. (Kitap basılmadı...) Keşke mali gücümüz olsaydı da, ona yardım edebilseydik.

Müslümanlar çok unutkan oldular. Vefalı oldukları da söylenemez, Sivas'ta Madımak Oteli'nde yaşanan facia dolayısıyla birileri ortalığı velveleye verdi. O facia birtakım kışkırtmalar sonunda kasıtlı, planlı bir şekilde oluşturulmuştur.

Sivas faciasından sonra Erzincan'daki Başbağlar Koyü'nde, çok daha korkunç, çok daha feci, çok daha şen'i bir facia yaşandı. Köy camiinden çıkan otuz küsur Müslüman hunharca, vahşice, acımasızca kurşuna dizilerek şehit edildi. Onların hiçbir suçu yoktu... Müslümanlar Başbağlar Köyü şehitlerine sahip çıktılar mı? Katiller bulunmadı ve dosya kapandı gitti.

¹ Doç. Dr. Köksal Alver, Selçuk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi; Nakleden, Duran Boz, Kitaba Çağrı Sınavında İnsan, s. s.39

Masonların "dul keseleri" vardır, para toplarlar, sıkıntıya düşen biraderlerine yardım ederler.

Bizim bir atasözümüz var; "Düşenin dostu olmaz." Doğru değil ama gerçek böyle... Bir Müslüman düşmeye görsün, mağdur olmaya görsün, arayan soran olmaz...

Bir takım cemaatler "kapalı devre" çalışıyorlar. Var mı yok mu cemaat. Cemaat dışındaki Müslümanlar? Ne halleri varsa görsünler...

Peygamberimiz (Salat ve Selam olsun O'na) ne buyuruyor:

"Doğu'daki bir Müslümanın ayağına diken batsa, Batı'daki Müslüman onun acısını yüreğinde duyacaktır."

Daha yeni olmuş bir hadise: Doğu vilayetlerimizden birinde Müslümanlar tutuklanmış ve işkenceye uğramışlar. Kaç kişi ilgilendi?

1960'lı, 70'li yıllarda Şule Yüksel Şenler Hanımefendi'nin büyük hizmetleri olmuştur. Anadolu'yu dolaşır, halkı, bilhassa kadınları ve kızları uyarmak için konferanslar verirdi. Dinleyenleri salona sığmadığı için konferans naklen camilerden de dinlenebilirdi. (O zaman hürriyet varmış!) 1968'de mi, 69'da mı tam hatırlamıyorum Bandırma'daki konferansından sonra hakkında giyabi tutuklama kararı verilmişti.

Bugün gazetesi kapatıldı (kapandı değil) ve Şule Yüksel Hanımefendi bir müddet sonra unutuldu. Büyük vefasızlık... O pekâlâ İslâmî gazetelerden birinde günlük yazılar yazarak hizmetini sürdürebilirdi. 1960'ların başlarındayız... Tam tarihini hatırlamıyorum. Üstat Necip Fazıl hapse atılmış. Kirası ödenmediği için Bağdat Caddesi'ndeki köşkü, ailesi tahliye etmek zorunda kalmış. (O tarihler Bağdat Caddesi ve civarı eski zaman köşkleriyle doluydu.) Birkaç dost ve yakın Kızıltoprak Zühdü Paşa Camii arkasında Üstadın ailesine bir apartman dairesi kiralamışlar. Soğuk bir kış günü, lapa lapa kar yağıyor. Cağaloğlu Şeref Efendi Sokağı'ndaki Yeni İstiklal İdarehanesi'ne Üstad'ın yakınlarından Hüseyin Rahmi Bey dostumuz geldi. "Üstad'ın evinden geliyorum..." dedi. "Hanımı çocukları nasıllar?" diye sordum. Şu cevabı verdi: "Evde soba yanmıyor, hanımı ve çocukları mutfakta hava gazı ocağında ellerini ısıtıyorlar..." (O tarihlerde İstanbul'da kömürden çıkartılan hava gazı şebekesi vardı...)

Necip Fazıl niçin hapse girmişti? Banka mı hortumlamıştı? Dolandırıcılık mı yapmıştı? Hayır hayır! O, yazıları, düşünceleri, hizmeti yüzünden hapse atılmıştı. Müslümanların O'na vefa borçları vardı. Ödemediler, borçlu kaldılar...

Bendeniz talihli sayılırm. 1991'den beri Millî Gazete'de yazıyorum, lâkin nice Müslüman yazar, fikir adamı nisyan (unutulmuşluk) köşelerinde kaldılar. Onları ne arayan soran var, ne de yazılarını yayınlayacak gazete ve dergi...

1960'lı yıllarda, Bergama'da bir facia yaşandı. Bir Müslüman dinî kitaplar bulundurduğu için tutuklanmış, kitaplarına da el konulmuştu. Uzun muhakemelerden, maceralardan, eziyetlerden sonra beraat etti. Kitapların kendisine iadesine karar çıktı. Kitaplarını almaya gitti, nereye gittiğini söylemeyeceğim, orada bir tartışma oldu; kendisine şiddetli bir yumruk atıldı ve cansız yere düştü... Bu Müslümanın ismini biliyor muyuz? Bu vakıayı duymuş muydunuz? Öldü gitti, şehit oldu... Bize düşen onun hatırasını yaşatmaktır.

Dinsizler, İslâm karşıtları bizden çok daha vefalı. Dirilerinin yardımına koşuyorlar, ölülerinin hatırasını canlı tutuyorlar.

Bir ara, büyük şehit İskilipli Atıf Efendi'nin biraz edebiyatı yapıldı, film falan çevrildi. Sonra o da yine unutuldu...

İskilipli Atıf Efendi'nin asıldığı gün yine İstiklâl Mahkemesi kararıyla Babaeski Müftüsü de asılarak idam edilmiş. Hayal gücünüzü çalıştırın biraz lütfen... Bir fecir vakti... Hazin sabah ezanları okunuyor... Hapishaneden aksakallı bir hoca çıkartılıyor. Üzerinde beyaz idam gömleği var, elleri arkasından bağlı, boynunda bir yafta asılı... Meydana getiriliyor, darağacı hazırlanmış, bir sandalyeye çıkartılıyor, boynuna yağlı iplik geçiriliyor, sonra sandalyeye bir tekme... Aksakallı hoca ipte sallanmaya başlıyor... Boyun kemiğini kırmak için ayaklarından hızla çekiyorlar... Kaç dakika can çekişiyor, bilinmez...

Yakın tarihimizde İskilipli Atıf Efendi gibi, Babaeski Müftüsü gibi kaç hoca, kaç şeyh, kaç derviş, kaç Müslüman, kaç inançlı aydın feci şekilde idam edildi, hapislerde sürüm sürüm süründürüldü... Biz Müslümanlar bu şehitlere, bu mazlumlara vefa gösterdik mi?

İskilipli Atıf Efendi'nin zevcesi Zahide Hanım, Hocanın idamından sonra İskilip'teki köyüne göç etmiş. Yanında kızı Melahat Hanım. Yaptığım araştırmaya göre sıkıntı ve sefalet içinde yaşamışlar.

Solcuların Nâzım Hikmet'e gösterdiği vefayı biz kendi değerlerimize, Müslüman mağdur ve mazlumlara gösteriyor muyuz?

Müslümanlık abdest alıp namaz kılmakla bitmiyor. Elbette namaz kılacak, oruç tutacaksın; lâkin onların yanında İslâm ahlâkının gereklerini de yerine getireceksin. Vefa, sadakat, mürüvvet, şecaat,

iffet, istikamet, kerem, seha... Bu kelime ve kavramların arı, duru, sade Türkçe'de karşılığı var mı acaba?"

Suçlu Kim?

Bir milletin medeniyet sahasında yükselmesi, yağmurun bereketli topraklarla buluşması gibi, ilim ve irfan sahibi yüksek dehalari kendilerine rehber ve önder yapmasıyla mümkündür.

İlmi över dururuz. İyi de bu ilim kimde? Âlimlerde değil mi? Öyleyse onları niye övmeyiz? Niye kıymetlerini bilmeyiz?

"Marifet iltifata tabidir." "İltifatsız meta - marifet zayıdır" demişler. Şeker şerbet yesinler, ne güzel ifade etmişler.

Peygamberlere iman, sevgi, saygı, itaat, yardım ve destek ashabına nasıl vacipse, her çağın Müslümanları da kendi zamanının âlimlerine aynen öyle sevgi, saygı, itaat, yardım ve destek borcundadırlar. Bu onlara dinî bir vecibedir. Çünkü dini bilen, yaşayan ve yaymaya çalışan âlimler, peygamber vekili, emini, varisi ve emanetçisidir. Çünkü aynı görevi üstlenmişlerdir.

Ümmet, "nerde bu âlimler?" diyemez. Varsa bulacaklar ve kıymet bilecekler, yoksa yetiştireceklerdir, o kadar!

Çünkü Allah Teâlâ'nın emri açıktır onlara: "Ey müminler! İçinizden hayra çağıran, iyiliği yayıp kötülükleri önlemeye çalışan bir topluluk bulunsun. İşte selâmet ve felahı bulanlar bunlar olacaktır."¹

Bir âlim dinî ve dünyevî bilgileri öğreninceye kadar kim bilir ne zahmet denilen zehirden içmiş, ne acı ve ıstırap çeşmelerinden yudumlamıştır? Kim bilir karanlık, soğuk ve kimsesiz gurbetlerde belki de aç ve sefil ne günler geçirmiştir? Kaç geceyi hasta ve bîilaç, ana şefkatine muhtaç geçirmiştir kim bilir?

Biz bunlara tanık olmadık belki. Âlimi karşımızda hazır bulduk. Başlıyoruz hemen ondan istifade etmeye. Dini, siyasi, ictimai, iktisadi, tıbbi bir sürü sorunlarımızı arz ediyor ve zahmetsizce dertlerimize derman buluyoruz onlardan.

Hiç şüphesiz o âlim kadar biz de mutluyuzdur bu işten. Böylece rahatımız yerinde, sorunlarımız halledilmiş, yavrularımız eğitim görüyor, devlet ve toplumun ihtiyaçları karşılanıyor, sonuçta saadet ve medeniyetin tadı damağımızda yaşayıp gidiyoruz.

¹ Al-i İmran, 104

Bir de şöyle düşünün. Bizim ve cemiyetin bir sürü meseleleri var, çözecek âlimler de yanı başımızda, ama biz onları tanımıyor, dolayısıyla derdimize derman bulamıyoruz. Bize ne kadar yazık değil mi?

Bundan kötüsü olur mu?

Olur efendim, olur. Bundan daha kötüsü de olur.

Nasıl mı olur?

Bundan daha kötüsü, biz hastayızdır, derdimize derman olacak tabip de yanımızdadır, ama biz onu kıskandığımız için, sevmediğimiz için, iyiliğini istemediğimiz için, kendi meşrebimiz ve düşüncemizden saymadığımız için, tanınamazlıktan geliyor, “şifa onun elinden gelecekse hiç gelmesin” diyerek acı çekmeye, ıstırap çekmeye devam ediyoruz. Üstelik sadece kendimiz için değil, bütün hastalar için de öyle olsun diyor, yanı başımızdaki çeşmeden susuz olduğumuz halde içmiyoruz. İstemeden verseler bile, reddediyoruz. İşte hüsrân burada...

Nice devletler, dernekler, partiler, cemaatler kendilerini sırtlayacak ve saadete götürecek adamları yokluğa mahkûm etmişlerdir. Ya da elleriyle iş göremez ederek bir anlamda öldürmüşlerdir.

Kim zararlı çıkar bundan?

Anladık, o âlimden istifade edemeyen adam zarar görüyor. Ama sadece o ahmak adam mı? Ya ondan yararlanması mümkün olanlar? Onların kaybı?

İşte haset, kıskançlık, adam kayırma, asabiyet ve ırkçılık nelere mal oluyor görüyor musunuz? Bırakın bir derneği, yeri gelir, emanetler ehline verilmediği için bir devletin başına bile kıyametler kopabilir. Bu tür ahlaksızlığın verdiği zararın boyutlarını kimse hesap edemez. Onun için kalkınmanın dinamiği yine ahlak ve maneviyat olarak karşımıza çıkıyor.

Tarihte bunun çok acı örnekleri vardır. Ben bunu gösteririm örnek olarak, sen şunu. O kadar çok ki...

Mesela tarihimizde Hoca Tahsin Efendi diye bir âlim vardır. Din ilimlerinde olduğu kadar, fizik, kimya, tıp, astronomi vb. ilimlerde de büyük bir dehadır. Batıyı görmüştür, ama din ve medeniyetine de bağlıdır.

Siz şimdi bunu kıskanın ve “dinsiz” diye tanıtın etrafınıza. Ne geçti elinize günahattan başka?

Ama devlet ne kaybetti biliyor musunuz?

Onun başında olduğu “Daru’l Fünun” kapandı ve Osmanlı açtığı bir üniversiteden oldu. Bir sürü müderris atıl kaldı. Vatan evlatları ilim ve irfandan mahrum kaldı.

Evet, hiç şüphesiz kabiliyetleri olanlar kendilerini ortaya koyabilmeleri için müsait ortamlar ararlar. Onlardan istifade için bu imkânlar gereklidir. Üzülerek ifade edelim ki, Hoca Tahsin Efendi gibi nice bir dehâ, etrafına bol bol ışık saçması için gerekli olan zamanı ve zemini bulamadılar. Bir yandan rakiplerinin iftiralarına ve tezvirlerine muhatap oldular, diğer yandan ahlaksız, kıskanç rezillerin hücumlarına maruz kaldılar.

İyi ama o rezillere bu fırsatı veren yöneticilerin suçu, bu rezillerinkinden az mıdır? Emaneti ehli varken başkasına veren hainler, marifeti, ehlini boğmakla öldüren katiller, yaptıkları bu yanlışlarla kıyameti insanların başına koparmaktadırlar. Ahirette bu vebalin hesabını nasıl verirler acaba?

Merhum, kendisini "dinsiz"likle suçlamaya kadar vardırırlara şu ince ve zarif dörtlükle cevap vermiş:

“Bana bîdin dedi erbabı garaz
İrtikâp eylediler kizbi hemân
Ben dahî onlara dindar dedim
Yalanın karşılığı oldu yalan.”

Rus Generaline Bak

Musibet ne kadar yaygınlaşırsa, kişi başına düşen acı payı o kadar azalacağı için, ister istemez hafiflermiş. “Elle gelen düğün bayram” diye boşuna dememişler. “Âlimlerin değerini bilmemek” öylesine yaygın bir musibetse, acısı da haliyle hafiflemiştir” diyebiliyor muyuz?

Bizim açımızdan çok zor. Ama âlimler açısından bakıldığında mesele yok, çünkü Allah katında olan sevgi ve değere bak sen, o kiminle acaba? Öyleyse dert edinmezler böyle şeyleri. Onlara niye gam ki? Derdi olan çeksin o gamı? Ama bir gerçek de ardır ki, insanlar dert çekerken âlimler nasıl rahat olabilirler?

Şimdi çok ilginç bir olaya bakalım da ilim papaza bile nasıl bir değer kazandırırılmış görelim:

Evet, ilim muhteşem bir şey. Özellikle de ilahî ilimleri, İslamî ilimleri tahsil edenler, gayr-i Müslim bile olsalar farklı oluyorlar. Kur'an'da ilahi kelamı dinleyince ağlayan Hristiyan âlimlerinden bahsedilir. Asra-ı saadette de görüyoruz, peygamberimizle oturup sohbet eden ve Kuran dinleyen nice bilginler, duyduklarını takdir ederek Müslüman olmuş veya olmasalar da saygılı olmuşlardır. Bu, ilmin bereketidir. Yeter ki ilim, kin ve nefretle, çıkar hesaplarıyla karışık olmasın. O zaman çok güçlü bir benlik ve menfaat kaygısı karşısında ilimin bazen altta kaldığı da oluyor. “Bel’am” bunun adı galiba...

Şefik Canla yapılmış bereketli bir mülakatı okuyorum. İçinde birkaç gayr-i müslimin şaşkırtan tavırlarını gördüm. Bunların ortak özellikleri ilim idi. İşte o zaman “ilmin bereketi” dedim.

İlki şu olay: “O zamanlar babamı Şükrü Efendi isminde bir hoca hıfza çalıştırıyormuş, sonra tedrisini ikmal etmiş ve Tutak’a müftü olmuş. Tutak Ağrı’nın bir kazasıdır. Eskiden oraların galiba Küklise idi ismi sonra Ağrı oldu. Şimdi Van Gölü’ne de pek yakın bir yerde Tutak.

Babam orada müftü iken bendeniz de 5-6 yaşlarında idim. 1914-18 seneleri... Seferberlik dediğimiz o savaşta bendeniz bu yaşlarda bir çocuktum. Ruslar kasabaya geldi işgal ettiler. Herkes korku içinde. O çocuk yaşta Rus askerlerinin geçişlerini daima hatırlıyorum.

İşgalden birkaç gün sonra bir Ermeni’yle bir Rus askeri geldi, bizim kapıya ve “Müftü efendi seni kumandan istiyor” dedi. O alayın kumandanı Rus, gelen Ermeni, yanında da Rus askeri... Annem ve biz perişan olduk, babamı öldürmeye götürüyorlar diye. O zaman da hocalar sarık sararlardı. Babam da müftü olduğu için sarıklı falan. Babam gitti biz annemle perişan haldeyiz.

Üç dört saat sonra babam geldi, çok memnun yanında da bir Rus askeri. Babamdan öğreniyoruz ki; işin garip tarafı da o kumandan yani Rus kumandanı, Moskova’da Filoloji okumuş, kendisi albay rütbesinde... Farsça ve Arapçayı çok iyi biliyor, Arap-Fars Edebiyatı’na da âşık olmuş, canı sıkılmış, Ermeni askerine demiş ki; “Burada Farsça veya Arapça bilen birisi yok mudur?” diye. “Müftü efendi biliyor” demişler. Biz babamı kesmeye götürüyorlar

zannederken, kumandan merdiven başında babamı karşılıyor. Farsça, “Hoş geldiniz aziz dostum” diye onu karşılıyor. İçerde masanın üstüne semaveri koymuşlar, çaylar içiliyor. Babama Sâdî’den, Hâfız’dan, Mevlânâ’dan beyitler okuyor. Adam, âşık. Kendisi Rus albayı ama babamla öyle dost oluyorlar ki, bizim kapıya da adamını gönderiyor. Eğer kasabada herhangi birisi bir yerde bir haksızlık, bir hırsızlık, bir zorbalık yaparsa neferin burada numaraları yazılı bize bildirir ona her türlü şey yaparız.”¹

Fuzûlî Aşığı Papaz

Röportaj’ın ilerleyen bölümlerinde bir başka ilim adamına, bu sefer bir Ermeni Papazına rastlıyoruz Tahirü’l-Mevlevî’nin evinde. O evdeki sohbet ortamını anlatırken bu papazdan laf açıyor Şefik Can ve diyor ki:

“Tâhirü’l-Mevlevî hazretlerinin Aksaray’da Taşkasap’ta bulunan mütevazı evi bir mahfel gibiydi, herkes oraya gelirdi. Tanınmış üniversite hocaları, profesörler, şairler ve edipler gelirdi. Hatta Mısır’dan gelen bir prensesi de orada gördüm.

Mesela, bir gün bir papaz geldi oraya, Terzibaşıyan adında bir papaz. Kayseri’de doğmuş bir Ermeni. Vatikan’da okumuş, İngilizce, Fransızca, Latince, Arapça, Farsça, Türkçe ve İtalyanca biliyor. Çok değerli bir adam. Hayatını Fuzûlî’ye hasretmiş. Fuzûlî’ye ait bazı şiirleri Tâhirü’l-Mevlevî’ye sordu bu Ermeni papazı Terzibaşıyan. Tâhirü’l-Mevlevî rahmetli de anlattı onları, sonra gitti. O gittikten sonra Tâhirü’l-Mevlevî hazretleri dedi ki; “Bu Terzibaşıyan, hayatını Fuzûlî’ye hasretmiş, onun için çok tuhafıma gidiyor” dedi. Burada konu kapandı.

Aradan seneler geçti. Benim Beyazıt’ta kitap aldığım bir Ermeni Nişanyan diye bir kitapçı vardı. Beyazıt’ta bir kahve vardı, o kahveden Şehzadebaşı’na doğru giderken dükkânlar vardı. O dükkânların birisi bu Ermeni Nişanyan’ın kitapçı dükkânıydı. Ben de bundan kitap alırdım, çok ahbaptık, bazen parayı veremezdim, “Sonra getir” derdi bu Ermeni. Kitap aşığı bir adam. Bir gün

¹ Tasavvuf Dergisi, sayı 14. s. 825.

aklıma geldi Terzibaşıyan'ı sordum, Ermeni olduğu için tanır diye. Dedim ki;

- “Terzibaşıyan diye bir Ermeni papazının Fuzûli hakkında eser yazdığını daha evvel Tâhirü'l-Mevlevî hazretlerinden duymuştum. O eseri yazdı mı?” dedim.

Şöyle bir güldü;

- “Evet, yazdı” dedi. Rafi gösterdi, “Yukarıda duruyor” dedi. Şaşırdım,

- “Ne olur Nişanyan Efendi, şu kitapları indir de göreyim” dedim.

Merdiveni kurdu, oradan beş cilt kitap indirdi. Bu kitaplar ciltsiz, şöyle uzun ebatta, fakat kalınlıkları öyle pek kalın değil, beş cilt. Ama daktilo sayfası gibi iri harflerle basılmış. Elime aldım, karıştırdım, içerisinde Farsça, Hâfız'ın, Mevlânâ'nın, Sâdî'nin şiirlerinin asılları, altında Ermenice tercümeleri, birçok yerlerde Fuzûli'nin divânının eski harflerle baskısı, onun altında Ermenice tercümeleri var, şaşırdım, dahası, beş cilt. Rica ettim,

- “Ne olur şunun önsözünden bana bir parça oku, tercüme et, Ermenice” dedim.

Adam hatırıma kırmadı. Açtı kitabın en başını. Orada Cenâb-ı Hakk'a bir niyazda bulunuyor, diyor ki Terzibaşıyan;

“Allah'ım” diyor, “ben senin huzuruna çıktığım zaman bana diyeceksin ki; Ey kulum Terzibaşıyan! Sen dünyada ne işler yaptın? diye sorduğun zaman, sana ben diyeceğim ki; Allah'ım! Ben bütün dünya şairlerini, tasavvufî şiirler yazan dünya şairlerini gözden geçirdim. İngilizlerin Milton'unu okudum, Shakespare'i okudum. Milton'un *Kaybolmuş Cennet*'ini^[2] okudum, ondan sonra başka milletlerin kitaplarını okudum. Tolstoy'un kitaplarının Fransızca tercümelerini okudum, ondan sonra Fuzûli'yi, Mevlânâ'yı, Hâfız'ı okudum. Nihayet Fuzûli'yi kendime çok uygun, ruhuma çok eş büyük bir şair olarak buldum, hayatımı buna tahsis ettim. Ben hayatımın tam otuz senesini bu kitaba hasrettim. Sana diyeceğim ki Allah'ım; benim dünyada hazırladığım eser budur. Bu kitapla senin huzuruna çıkacağım” .

Bu kısmı okuyunca, yeter dedim. Hakikaten bu kitaptan gönül isterdi ki bizimkiler haberdar olsunlar. Türkçe'ye tercüme etsinler, bu kitaptan herkes yararlı olsun. Neden? Çünkü bir Ermeni papazı Fuzûlî hakkında bütün dünya şairlerini mukayese ederek beş ciltlik kitap yazdığı halde üniversite profesörleri Fuzûlî hakkında gayet cılız eserler yazmıştır. Bunlar çekememezlikten köşede kalmışlardır. Ermenice bilen bir kimseden kime söyleyeceksin ki onu tercüme etsin. Bu kitabı kendi gözümle gördüm, beş cilt ve harika bir kitap. Evet, işte Tâhirü'l-Mevlevî'ye gelen Terzibaşıyan'ın ortaya koyduğu beş ciltlik eser.”¹

H. Ömer Duyarlılığı

İşte ilmin değeri. İşte ilmin saygı uyandıran yanı. İlim hidayet için iyi bir vesile. Ama yetmiyor tabi. Her bilen İslam'a gelseydi, Sevgili Peygamberimiz (s.a.v)'in zamanındaki bütün Yahudi âlimlerinin Müslüman olması gerekirdi. Çünkü onu “evlatlarını bilir gibi biliyorlardı” ama hasetlerinden iman etmediler. Hidayet için kalbin bir kıvama gelmesi gerek. Özgür irade ile seçim gerek. Her şeyden önce hidayet-i ilahi gerek.

Evet, ne diyebiliriz şimdi? Süleyman Ateş Hoca ısrarla: “Hz. Muhammed (sav.)'in peygamberliğine inanan, Kur'an'ın Allah (azze ve celle) kelamı olduğunu kabul eden Yahudi ve Hristiyanlar, kendi dinlerinde kalsa ve kendi dinlerine göre ibadet etseler bile cennete giderler” diyor. Bu görüşe Kur'an, sünnet ve selefin açıklamaları ile karşı çıkanlara kızıyor ve:” Cennet kimsenin babasının tapulu malı değildir” diyor. Ona hak vermiyorum, görüşünü yanlış buluyorum, ama bu tür insanlara da çok acıyor, Hz. Ömer gibi ağlıyorum.

H. Ömer bir rahibin yanından geçerken (herhalde bu hadise Şam'a sefer yaptığı zaman olmuştur) durdu ve rahibi çağırdı. Ona “Bu müminlerin emiridir!” denilince rahip kilisesinden çıktı. Hz. Ömer, hastalanmış, benzi beti kaçmış, yorgun, dünyayı terk etmiş bir kişi ile karşılaştı. Onu gördüğünde Hz. Ömer ağladı. Hz. Ömer'e “onun Hristiyan olduğunu, onun için niçin ağladığını” hatırlatan bir kişiye “Bunu biliyorum. Fakat ona acıdım ve Cenabı

¹ A.g.m. s. 828-829

Hakk'ın Gaşiye suresinin 3-4. ayetlerini hatırladım: “Yorgundur, bitkin mi bitkindir. Kızgın ateşe girerler.” Onun yorgunluğuna, bitkinliğine rağmen, ateşe girecek oluşuna acıdım” dedi.”¹

Onun benzer bir ağlaması da yaşlı, zayıf ve dilenen bir Hıristiyan karşısında olmuştu, aynı duygularla ve “hem burada perişan, hem orada perişan” diyerek...

Keşke Müslümanlar biraz daha gayret ederek İslam'ı şanına uygun bir şekilde bütün bir insanlığa tanıtabilseler. Allah (azze ve celle) ın kanunu var, amenna, herkes tek bir din üstünde olmayacak, biz istemesek de bazıları, hatta ekserisi küfre düşecek amma, gönül bu, istemiyor işte. Kimse yanmasın cehennemde.

Bizi İslam'ı tebliğdeki kusurlarımızdan ötürü yakma Allah'ım. Bize tebliğ ve irşat için azim ver, şevk ver, gayret ver, tevfiik ver. Onlara da hidayet ihsan eyle Allah'ım.

Hoca Hayatın İçinde

Bir toplumda Hz. Ömer hassasiyetli, insanlığın derdin duyarlı ilim adamları, hocalar her zaman önder insanlardır, hayatın etraflarında döndüğü mihver insanlardır. Bu özellikle de bizim toplumumuzda böyledir. Medeniyet binamızın temel taşları onlardır. Dün de bugün de gerek ilim ve eğitim, gerek sosyal ve iktisadi, hatta gerekse siyasi hayatın içinde bir yönlendirici olarak o abidevi insanlar vardır.

Bugün kendisi de o zatlardan birisi olan Hayrettin Karaman hatıralarında bakın böyle bir mihver insanı nasıl anlatır:

“Ben hem imam-hatip idim, hem öğrenci idim, hem dışarıdan medrese derslerini okuyordum, hem de öğrendiklerimi arkadaşlarıma okutuyordum, işte bu sebeple ev işleri diğer arkadaşlara kalıyordu, nöbetleşe yapıyorlardı, hem ağabeyleri, hem hocaları, hem ev sahibi

¹ Beyhaki, İbn Munzir, Hakim (Ebu İmran el-Cüveni'den) Kenz'ul-Ummal, 1/175; Muhammed Yusuf Kandehlevi, Hayatu's-Sahabe, Akçağ Yayınları: 1/49.

olarak beni babalarından çok sevip saydıkları için evde disiplin problemi olmazdı.

İkinci ihtiyacım bir bisiklet idi, daha ucuz olur diye tellal pazarına gittim, ikinci el bisikletlere baktım, işimi görececek bir bisiklet buldum, fiyatı yetmiş lira idi. Benim yetmiş liram olmadığı gibi kazancımdan biriktirebilmem için de birkaç ay beklemem gerekirdi. Çare ödünç para bulmaktı.

Düşündüm ilk ve son aklıma gelen pek muhterem hocamız Hacı Velisizde Mustafa Efendi oldu. Düşünün, o tarihte, benim o günkü şartlarım içinde koskoca Konya'da, ödünç para almak için de bu ^{zat} akla geliyordu (ileride kendisinden daha geniş bahsedeceğim). Aziziye camiine gittim, namazı kıldıktan sonra yanına varıp elini öptüm ve maruzatımı dile getirdim, hemen kahverengi, oldukça eskimiş, iki gözü olan bir meşin cüzdan çıkardı, cüzdanda yalnızca yirmi lira vardı, bunu bana verdi sonra Hücresi (camideki giyinme ve dinlenme odasına) girdi, bir kâğıt aldı, manifaturacılık yapan oğlu Mehmet Ağabeyimize bir mektup yazdı, bana "Oğlum bunu bizim Mehmet'e götür, o sana elli lira daha verir" dedi.

Mektup açık olduğu için yolda okudum. "Oğlum, sana tuhfe-i İslam ile selam ederim" diye başlıyordu. Gerisi aklımda kalmamış (unutmayın ki bu satırları olayın üzerinden elli yıl geçtikten sonra yazıyorum). Mektubu Mehmet Ağabey'e verdim, okudu, hiç tereddüt etmeden ve bana bir şey sormadan elli lira çıkarıp verdi. Hemen gidip bisikleti aldım, üzerine bindim ve sevinçten uçarcasına evimin yolunu tuttum."¹

Âlimler sadece okutmak ve fildişi kulelerinde yazmakla hizmet etmezler milletlerine. Bizzat içinde var oldukları toplumun tüm

¹ Hayrettin Karaman, Bir Varmı Bir Yokmuş, Hayatım Ve Hatıralar, İz y. İst. 2008, I. 142-143

dertlerine derman olmak için fiili teşebbüste bulunurlar. Örnekte de görüldüğü gibi, her sorunda ilk akla gelen insanlardır.

Kıskançlık Belası

Âlimlere ve yazarlara sevgi ve saygıda en dikkat çekici kusur, en nahoş tavır ve vaziyet, en çirkin seviye, böylesi insanların kendi aralarında cereyan eden olumsuz olaylardır. Bir âlimin ve yazarın diğerini kıskançlık belasıyla haksız yere tenkit etmesi, delilsiz eleştirmesi, mantıksız kötülemesi ve hayâsızca entrika çevirmesidir. Biz bu konuda “Âlimin Önderliği” kitabımızda başlı başına bir bölüm yazmıştık.¹ Burada ise kısaca bir değinip geçelim.

İnsanı durup dururken acı çektirip mutsuz eden, hatta kahreden bir duygudur kıskançlık. Ateşin odunu yediği gibi adamı yer bitirir haset.

Evet, haset bütün sevaplarını yakıp kül ederek tıpkı ruhunu yediği gibi, cesedini de yer kişinin sıkıntıların ve streslerin etkisiyle. Hatta Allah Teâlâ’ya kafa tutturarak iman bile yer Allah korusun. Söyleyin Allah aşkına, haset, Allah Teâlâ’ya, “Ben varken niye ona bu nimetleri verdin? Sen kime ne vereceğini bilmiyorsun” diye itiraz etmekten başka nedir ki?

Onun için hasetçi kişiler mes’ud ve bahtiyar olamazlar. Kendi hayatlarını mahvettikleri gibi, başkalarının hayatlarını da mahvetmeye çalışırlar. Bazen muvaffak da olurlar. Çünkü insanların bu tür yaramazlıklarının birer imtihan olduğunu anlamayan basireti zayıf kişiler, bu tür haksızlıklara isyan ederek vakitlerini zayi edebilirler. Ama dünyanın manasını anlamış ve sadece Allah Teâlâ’ya nazar etmiş insanlara kimsenin yapabileceği bir kötülük olamaz. Onlar, âlemde her an Allah Teâlâ’nın tasarrufunu cari gördüklerinden, huzur ve sekinetlerinden bir şey kaybetmez ve şerhiller bile acıyarak gülüp geçerler.

İnsan neden haset eder?

Bu sorunun kestirme cevabı hiç şüphesiz “aptallığından” olacaktır. İnsan aptallığından ölçüyü kaçırmaz ve ne kendisini, ne de haset ettiğini sağlıklı değerlendiremez. Güya kendisi her halükarda

¹ Bkz. “Âlimler Arası Saygı” bölümü. S. 169.

daha büyük ve her güzelliğe daha layıktır. Bu yüzden, ya elde edemediği, ya da elinden kaçırmak istemediği maddî veya manevî nimetleri başkasında görünce kıskanır. Oysa bu, ezeli kaderi ve dünyevî sınavı anlamayıp Allah Teâlâ'yı itham etmekten, haşa O'nu sorgulamaktan başka bir şey değildir. Bu aptallık değil de nedir?

Kıskançlık daha çok akraba, akran, ahabap ve meslektaşlar arasında olurmuş. Ama bu rezaleti huy haline getirmiş düşük karakterli cahiller, bu hastalığın ruh dünyalarını tahrip etmesiyle aklî melekelerini dahi kaybederek, sürekli üzüntü, acı ve öfke ile en büyük cezayı kendilerine çektirirlerken, hiç tanımadıkları yabancılara bile, bir başarılarını duyduklarında haset edebilirler.

İmam Gazalî, “Haset edilmeyende hayır yoktur” derken, hem hasetçilerin neden haset ettiklerine bir açıklama getirmiş, hem de erbab-ı marifete büyük bir teselli bahşetmiştir.

Size bir hikâye anlatarak üzerinize çöken kasvetli havayı dağıtmak isterim: İmam Kuşeyri gün gelir, “sadece Nişabur’un değil, bütün Horasan’ın tanınmış âlimleri arasına girmiş, her yerde ve herkesten hürmet görmeye başlamıştı. Fakat cemiyet içindeki itibarının bu şekilde artması, çevresindeki hasetçileri harekete geçirmiş ve şimşekleri üzerine çekmesine sebep olmuştu.

Selçuklu Sultanı Tuğrul Bey (öl. 455/1063) Sünnî ve Hanefî olduğu halde, baş veziri Ebu Nasr Amidu'l Mülk Kündüri Şii-Metezîli görüşlere sahipti ve kantatına taassupla bağlı idi. Özellikle Eş'arilere karşı amansız bir mücadeleye girişmişti. Halkın ve aydınların güven ve saygısını kazanarak büyük bir itibar ve nüfuz sahibi olan Şafîi âlimlerinden üstat Ebu Sehl b. Muvaffak'ı kendisine rakip görmekte idi.

Kendisinin azl edilip yerine Ebu Sehl'in getirilmesi endişesi içinde bulunan Kündüri, onu sultanın yanında kötölemeye ve suçlamaya başlamıştı. Bununla da yetinmeyerek, bid'at mezhebi mensuplarına camilerde minberlerden sövülmesi ve lanet okunması gerektiği konusunda Tuğrul Bey'den izin almaya muvaffak oldu. Bu izni istismar eden Kündüri; Eş'arileri de sövülmesi ve lanetlenmesi vacip olan bid'atçı mezhepler arasına soktu. Bunun neticesinde Eş'ari olan vaiz, hatip ve kadılar görevlerinden atılmaya, takip edilmeye ve kovulmaya başlanmıştı. Bu fitne kısa sürede bütün şark vilayetlerine yayılmıştı.

Bir gün Sultan'dan, Kuşeyri, İmamı'l-Haremeyn, Reis Fûratî ve Ebu Sehl'in yakalanmaları, ders vermekten men edilmeleri ve sürülmeleri hakkında emir çıktı. Kuşeyri ve Reis Furati polislerce yakalandı, hakaret edilerek ve sokaklarda süründürülerek şehrin kalesine hapsedildiler. İmamı'l-Haremeyn Cüveynî, hapsedileceğini anlayınca şehri terk etti.

Daha sonra Kuşeyri Bağdat'ta Halife Kaim Biemrillah'tan yakınlık gördü, onun iltifatına ve ihsanına mazhar oldu. Halife, sarayındaki mescidde vaaz etme ve ders verme görevini ona verdi. Bizzat kendisi de vaaz ve derslere devam etti, ondan feyz aldı.

Kuşeyri, bu arada hacca gitti, kendisi gibi sürgünde bulunan Cüveynî ile burada buluştu. Hac esnasında, Kündürî'nin zulmünden ve baskısından kaçarak Hicaz'a gelen 400 kadar kadı bir araya gelmişti. Onun için bu seneye «Senetu'l-kudât» denilmişti. Kadılar, durumun halka anlatılmasına karar verdiler ve kendileri adına cemaata Kuşeyri'nin hitap etmesinde ittifak ettiler. Bu durum, Kuşeyri'nin ilim adamlarının saygı ve güvenini ne ölçüde kazandığını göstermesi bakımından ilgi çekicidir.

İbn Asakir'in, "Tebyinu kizbi'l müfterî"'de anlattığına göre, «Ey Horasan halkı! Ülkeniz. Ülkeniz...!» diye konuşmasına başlayan Kuşeyri, «Şimdi Kündürî dilim dilim doğranıyor!» dedi. Gerçekten de o gün vezir Kündürî, yeni sultan olan Alparslan tarafından idam edilmiş, yerine de ulema dostu meşhur Nizamulmülk getirilmişti.

Hasmının ortadan kaldırıldığını öğrenen Kuşeyri, uzun ve sıkıntılı yıllardan sonra vatanına ve ailesine döndü. Her ne kadar sürgünde geçirdiği yıllar kendisi için üzücü olmuşsa da birçok tecrübe sahibi olmasına imkân vermiş olması bakımından da faydalı olmuştur. Nizamulmülk'ün genel olarak Eş'arileri, özel olarak Kuşeyri'yi himaye etmesi. "Risale" müellifinin son on yılını rahat, huzur ve refah içinde geçirmesine imkân vermişti. Bu yıllarda her taraftan Nişabur'a gelerek Kuşeyri'nin derslerini, özellikle hadis derslerini dinleyen, eserlerini istinsah eden ve rivayet için icazet alanların sayısı binlere ulaşmıştı."¹

¹ Kuşeyri, Risale, ter. Süleyman Uludağ, s. Ayrıca bkz.
<http://www.islamvetasavvuf.org/?q=node/9074>

Kendi hayatımızda da benzer birçok sıkıntıların, sabredildiğinde zafere dönüştüğünü görmüştüzdür. Bu yüzden haset edilmek olağan işlerdendir. Bu olağan işlerden ötürü üzülmek, haset etmek kadar olmasa da bir nevi hamâkattir. İnsanlar sağ kaldıkça ve iyi işler yaptıkça kıskanılabacaklardır. Çare, “Ölmeden evvel ölünüz” emrine uyarak kendi ihtiyarı ile ölmektir. Yani “nefs”ini öldürmektir. Çünkü ölümler üzülmmez, üstelik kimse onlara zarar da veremez.

Gerçi Allah Teâlâ’nın emrine uyarak hasetçilerin, “haset ettiklerindeki şerlerinden” Allah Teâlâ’ya sığınmalıyız ama İmam Gazalî’nin “Haset edilmeyende hayır yoktur” sözünü de yabana atmayarak ve unutmuyarak, huzur ve sekinetimizi de kaybetmemeli, işimize bakmalıyız.

Onlar, işte hadis-i şerifte olduğu gibi ancak kendilerine zarar verirler.

"Hasetten kaçının. Çünkü o, ateşin odunu -râvi dedi ki: veya kuru otu- yiyip tükettiği gibi, bütün hayırları yer tüketir."¹

Bir de şu örneğe bakınız efendim: “Kethüdâzâde Arif Efendi’ malum ve meşhur deyimiyle tam bir "ayaklı kütüphane" olarak kendini gösterdi. Bir gün, kendisinden Farsça dersleri alan talebelerine icap ettiği için şöyle demiş:

- Siz hemen dersinize çalışın, istediğiniz her şeyi sorun. Hocanız attar dükkânı gibidir.

Bunu duyan devrin diğer büyük bilgini İsmail Ferruh Efendi ise şunu söylemiş:

- Hayır, hoca efendi tevazu göstermiş. Kendisi attar dükkânı değil, Mısır Çarşısı’dır.”²

Birisi tevazu gösterip varlığının belki yarısını gösteriyor. Öbürü de kıskanmak şöyle dursun, insaf gösterip hakkı ifade ediyor. Böylece insanlar onları sevip sayarak istifade ediyorlar. Ulemaya layık olan da aslında budur değil mi?

İşte bir güzel manzara daha. Ali Ulvi Kurucu daha çocukken amcası aleyhine konuşan bir hocayı çok sevdiği amcasına şikâyet eder, hakkında yersiz konuştu diye. Amcası bir çıkışır ki ona sormayın gitsin. Ne der bilir misiniz? “Oğlum zaten şurda kaç hoca kaldık? Onları da birbirine mi düşürmek istiyorsunuz?”

¹ Ebu Dâvud, Edeb 52, (4903)

² Dursun Gürlek , Ayaklı Kütüphaneler, s. 46.

Hakikat bu kadar nettir değil mi?

İlim ve Tevazu

İlim adamları büyük insanlardır. Bu büyüklüklerini ilk başta örter gibidirler ama aslında o büyüklük biraz da tevazularından olsa gerektir.

Sevgili peygamberimiz bir hadislerinde “Kim ‘ben âlimim’ derse o cahilin ta kendisidir”¹ buyurur. İlmî övünmek için edinenleri de kınar ve cehennemle müjdeler.² Gerçek âlimler kimseye “ben daha âlimim” demezler. Kimseyi cahillikle itham etmezler. Aldıkları terbiye izin vermez buna. Böylece hasetlik nedir bilmez, kimsenin de böyle hastalıklara düşmesine fırsat ve imkân vermezler.

Zamanımızda öyle insanlar var ki, evet, belki az çok bir şeyler bilirler. Ama bu bildikleri bir ise, sanki binmiş gibi övünürler ve bununla tefevvuk ve riyaset davasına yeltenirler.

Özellikle akademisyenler arasında yaygındır bu hastalık. İçlerinden öyle hastalar vardır ki nerdeyse her söze “biz akademisyenler” demekle başlar ve akademisyen olmayanlara ağızlarıyla kuş tutsalar ilmî paye vermezler. Ama öyle alaylılar da vardır ki icabında onları kuş gibi ceplerinde taşırlar amma bunu asla hissettirmezler ve bununla övünüp fahretmezler.

Bir zamanlar bir İlahiyat fakültesini ziyaret etmiştik bir gurup arkadaşla ve hocalarıyla oturup sohbet ediyorduk. “Hurmaların aşılınması” ile ilgili o meşhur hadis geçti. Bir de baktık ki bir hadisçi ile bir tefsirci birbirine girdiler. Her biri diğerini cehaletle veya branşına girmekle suçladı. Aman ne çirkin bir manzaraydı. Ne kadar utanmış ve sıkılmıştık!

Biz de yaşadık böyle olayları. Bir akşam bir evde sohbet ediyoruz. Bazı dostlar bana birkaç soru sordular. Ama her defasında mecliste bulunan bir hoca benden evvel atıldı ve bütün sorulara cevaplarını o verdi. Verdiği cevaplar doğrudu ve ben de buna ilaveye gerek görmediğimden ister istemez hep susuyordum.

Derken adı bende mahfuz bir kişi yine bana bir soru sordu. O hoca arkadaşımız da yine atıldı ve cevap vermeye başladı. Yüzünün

¹ Muttaki, Kenzu’l Ummal, X. 29290.

² Ebu Nuaym, Hilye, VII. 96; M. Es’ad Erbilî, Kenzû’l İrfan, s. 60, no: 218.

gerginliğinden daha evvel de bu durumu beğenmediğini anladığım soru soran arkadaş, aniden ve bayağı bir yüksek sesle, “sana sormadım hocam!” demesin mi?

Hepimiz neye uğradığımızı bilemedik ve çok şaşırdık. Hatta çok utandık. Uzun bir sükûta gömüldük...

Eskiler şöyle bir beyit okurlardı:

“İlmine hükmettiren insana fart-ı cehlidir.
Ehl'i irfan cehlını âlim olunca anlıyor.”

Bu beyti okuyan eskilerden birisi de İbnülemin Mahmut Kemal Beydir ve doğrusu ona bu mısralar çok da yakışmıştır.

Bu büyük âlimin, bu değerli üstadın ve mübarek zatın hayırlı hizmetlerinden biri de o muazzam kütüphanesini İstanbul Üniversitesi'ne bağışlamasıdır. 1953'de rektör Sıddık Sami Onar'ın, Prof. Dr. Ebu'lulâ Mardin'in teşviklerle binlerce yazma ve basma eserden, kıymetli tablolardan, nefis hat örneklerinden oluşan kıymetli kütüphanesini bu ilim yuvasına devretti.

Hadise öğretim üyeleri ve öğrenciler arasında büyük bir heyecan uyanırdı. Kendisine muhteşem bir jübile yapıldı. Prof. Dr. Kâzım İsmail Gürkan'ın, Hilmi Ziya Ülken'in, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın konuşmalarını dinledikten sonra sözü kendisi alır ve şunları söyler:

“Ben, nefsinde bir kıymet tasavvur eden hayalperestlerden değilim. Haddimi bilenlerdenim. Benim beğenilecek bir şeyimin olmadığını samimi bir vicdan ile itiraf etmekle beraber müteselli olduğum yalnız bir cihet vardır ki, aziz milletimin maarifine hizmet için çalışmakta bulunduğumdur. Muvaffak olamıyorsam kusurumun hüsnü niyetime bağışlanacağını ümit ederim.

“İlmine hükmettiren insana fart-ı cehlidir.
Ehl'i irfan cehlını âlim olunca anlıyor.”

Babam merhum bana iffet ve namustan başka servet bırakmadı. Ben ise kazanmanın yolunu hiçbir devirde öğrenemediğimden servet sahibi olamadım. Cenâb-ı Mürebbi-i Âlem 'Rızkın hayırlısı, kifayet edenidir' buyurduğundan bana isabet edene kanaat ettim. Cenab-ı Hakk'a şükrederim ki, nefsimce maddi bir dileğim ve emelim yoktur.

Dilerim ki, kitab-ı hayatım kapandıktan sonra kitaplarım erbab-ı tettebbu' ve meraka fâide temin eylesin."

Bunları söyleyen İbnülemin Mahmut Bey bu millete büyük eserler vermiş bir âlimdir, kelimenin bütün muhtevasıyla o bir üstattır. Yazdığı eserler ilmini ve cehdini ortaya koyar.

Onun bu aziz milletine olan hizmeti sadece kaleme aldığı kitaplardan ibaret değildir. O, bütün maddi varlığını bu ülkenin insanlarına bağışlamanın manevi hazzını da ayrıca yaşadı. Bunu ünlü vasiyetnamesinde açık açık ve nev'i şahsına münhasır bir üslûpla dile getirdi. Vakfettiği binanın gelirinin İstanbul Çarşambadaki İmam Hatip Okulu'nda okuyan fakir öğrencilere, ayrıca İstanbul Üniversitesi'nin çeşitli fakültelerinde eğitim gören dindar talebelere burs olarak verilmesini istedi. Bu hayırlı hizmet hale devam etmekte, "İlim Yayma Cemiyeti", "İbnu'l Emin Vakfı" gibi kuruluşlar Üstad'ın vasiyetnamesine uygun olarak hizmetlerini sürdürmektedirler.

Bununla da yetinmeyen Mahmut Kemal Bey, Zeynep Kâmil Hastanesi'ne yüz altın lira, Vakıf Guruba Hastanesi'ne seksen altın lira, Verem Hastanesi'ne altmış altın lira, Darülacezece seksen altın lira bağışlamak suretiyle ne kadar hayırsever bir insan olduğunu, bir de bu yolla gösterdi.¹

Evet, çok çalışmalı, çok okumalı, çok yazmalı ve insanlığa hayırlı eserler bırakarak faydalı olmalıyız. Ama asla çalışmalarımızla yetinmemeli, daha çok çalışmaya, öğrenmeye ihtiyacımızı itiraf etmeli, verdiği nimetlerden dolayı Allah Teâlâ'ya şükrederek sanki onun ehl-i ıyalı sayılan ahaliye hizmet etmeye gayret etmeliyiz. Ama bütün bunları, mükâfatını Allah Teâlâ'dan bekleyerek yapmalı, halka karşı mütevazı ve müstağni olmalı, gurur ve kibirden sakınmalıyız. Varsa hizmetlerimizi kimsenin başına kakmamalı, kimseye minnet etmemeliyiz. Bunlar birer eza ve cefadır, iyiliklerimizi yer bitirir.

Nitekim Allah Teâlâ'nın ayeti açıktır: "Ey iman edenler! Sadaka verdiğiniz kimselere minnet etmek, incitmek suretiyle o

¹ Dursun Gürlek, Ayaklı Kütüphaneler, s. 277

sadakalarınızı boşa çıkarmayın. Allaha da, ahirete de inanmadığı halde sırf insanlara gösteriş yapmak için malını harcayan kimsenin durumuna düşmeyin. Onun durumu, üzerinde toprak bulunan kaypak bir kayaya benzer ki, şiddetli bir yağmur olur olmaz toprağı kayıverir, cascavlak kalır. Öyleleri işledikleri hiçbir şeyden sevap ve mükâfat elde edemezler. Zira Allah inkârcılar gürûhunu buna muvaffak eylemez.”¹

Netice itibariyle ahlak hayatın amacıdır ve herkesin baş tacıdır. Fakat özellikle âlimlere daha çok yakışır. Onun için bizim örfümüzde her bilene “âlim” denmez. Âlim olmak için aynı zamanda amel, ihlas, takva ve ahlak da gereklidir. Allah Teâlâ’nın övdüğü âlimler de ancak bunlardır.

Her Zaman İnsaf

Gençliğimiz dönemlerinde bizzat yaşayıp gördüklerimiz, duyup dinlediklerimizden başka hoca efendilerin birbirleriyle mücadelelerini anlatan birçok kitap ve makale okuduk. Bu iş beni çok üzüyor ve sıkıyordu. Hatta koca koca adamlar, kendileri gibi İslam ve Müslümanlar için çalışan mübarek insanları “Doğru Yolun Sapık Kolları”nda bulunan “Müctehid Taslakları” diye anlatıyordu. Zaten fabrikaları kapanmış olduğundan zar zor yetiştirebildiğimiz üç beş âlimi de biz elimizle yiyip bitiriyorduk.

Bu savaş bir yerde 12 Eylül darbe felaketiyle bitti ama hepimiz de büyük yaralar aldık. Fakat son zamanlarda durup dururken sevip saydığımız bazı insanların yine yok yere kavga ettiklerini görmeye başladık. Bu “yok yere” sözümüze alınanlar olacak, “bizim ehl-i sünnet için verdiğimiz kavgayı sen nasıl ‘yok yere’ diyerek küçümsersin?” şeklinde kızacaklardır belki de. Oklarına hedef olmamak ve bu kavgaları kalıcı kılmamak için isimlerini anmayacağım, fakat hayret ediyorum, ülkemizde yaşanan

¹ Bakara, 264.

bunca acı tecrübeden sonra nerden çıktı bu hocalar arası tartışmalar yine?

Bunların her biri kendi yerinde bir değerdir ve hizmet vermektedir. Durup dururken nasıl çıktı bu tartışmalar?

Okuyucularımdan bana bu tartışmalar hakkında sorulan sorulardan usandım doğrusu. Bir kısmına www.cemalnar.com'da cevap verdim, bir kısmına da kestirmeden, “Âlimin Önderliği” kitabımın ilgili bölümüne yönlendirdim. Orada “Âlimler Arası Saygı” başlığı ile hocaların birbirlerine karşı olması gereken edep ve tavrı anlatmıştım.(s. 169-188)

Okudukça bu konuda çok güzel örneklerle rastlıyoruz. Bu yangına bir kova su olsun umuduyla işte size güzel bir örnek de meşhur Tahavî'den. Yakınlarda okuduğum bu örnek davranışı burada sunayım. Sanırım zamanımızın cidalı seven hocalarına iyi bir örnek olur:

“İbn-i Tülün, bimâristan (hastane) yaptırmıştı. Bu hastane ve orada bulunan eski bir mescit için vakıf bir arazi vermek istedi. Vakıfnâme (vakıfla alâkalı belgeleri yazma) işini, Şam kadısı Ebû Hazım üzerine aldı. Ebû Hazım bu belgeleri yazınca, İbn-i Tülün'a gönderdi. İbn-i Tülün, Mısır'ın meşhûr âlimlerini çağırıp, Ebû Hâzım'ın hazırladığı belgelerde herhangi bir hatâ olup olmadığını incelemelerini istedi. Âlimler belgeleri inceledikten sonra, hiçbir eksik ve hatalı durum yok diye rapor verdiler.

Ebû Ca'fer Tahâvî de belgeleri inceledi. Belgelerde hatâ bulunduğunu söyledi. Tahâvî bu sırada daha gençti. Âlimler ondan, hatalı olan hususu açıklamasını istediler. Tahâvî, bunu kendisi açıklamak istemedi. Bu defa Ahmed bin Tülün, Tahâvî'yi çağırdı.

- “Madem ki bu hatâyı sen başkalarına açıklamadın, bari bana söyle” dedi. Tahâvî,

- “Söyleyemem” deyince, İbn-i Tülün

- “Niçin söylemiyorsun” dedi. Bunun üzerine Tahâvî,

- “Ebû Hazım büyük bir âlimdir. O, bu işin doğrusunu bilir.

Bu iş bana kapalı, anlaşılması zor geldi” diye bahanedede bulundu.

Ahmed bin Tülün onun bu düşüncesini beğendi. Ona izin verdi.

- “Git, Ebû Hazım’la mes’eleyi görüş” dedi.

Tahâvî Şam’a gitti. Onunla mes’eleyi görüştüler. Ebû Hazım da Tahâvî’nin söylediği gibi hazırlanan vakıf belgelerindeki hatâsını gördü. Tahâvî, Mısır’a dönünce İbn-i Tülün’un yanına gitti. İbn-i Tülün, Tahâvî’ye mes’elenin nasıl olduğunu sordu. Tahâvî de, kendi sözünün doğru çıktığını söylemekten kaçındı.

Bu hâdiseden sonra. Tahâvî’nin İbn-i Tülün’un yanındaki kıymeti daha da arttı. Onun terbiyesine ve tevazusuna hayran kaldı. Çünkü, Ebû Hâzım’ın yazdığı vakıfla alâkalı belgelerdeki hatâ, Tahâvî’nin dediği gibi çıktı. Buna rağmen, edebinin ve hayasının yüksekliğinden dolayı, bununla asla övünmeye kalkışmadığı gibi, üstelik mes’elenin kendi dediği gibi çıktığını da gizlemeye çalıştı.”¹

Topluluklar önderlerini takip ederler. Âlimler tenkitlerinde dikkatli, ölçülü ve insafli davranmalı ve cemaatlarını gereksiz dedikodulardan ve düşmanlıklardan korumalıdır.

İyi de âlim dediğimiz önderler gurur, kibir, enaniyet ve şöhret hastalığına yakalanmışsa ne olacak?

Malum, eskiden beri söylerler, “muhalefet et, meşhur olursun.” Şöhret zaten afettir. Bir de böyle kavgalara sebep olarsa, çifte afettir. Müslümanların birliğini bölen şöhret olmaz olsun.

Çıkış yolunda yine Tahâvî’den bir örnek gösterelim: “Tahâvî (r.a.), hakkın yerini bulması hususunda hiç müsamaha göstermezdi. Yumuşak huylu olup, herkese güzel muamelede bulunurdu. İnsanlar hakkında insafıyla muamele ederdi.

Tahâvî ile Kadî İbn-i Harbuveyh arasında ilmî bir münazara olmuştur. Bir mes’eledede her birisi ayrı bir hususu savunuyordu. Bu durum onların birbirlerine olan saygı ve sevgisini zedelememişti.

İbn-i Harbuveyh kadılık makamında bulunuyordu. Kâdılıktan alınınca, Tahâvî’nin oğlu Ali bin Ahmet, babasına müjde vermek için geldi. Bunun üzerine Tahâvî oğluna: “Yazık sana! Bu müjde

¹ İslam Alimleri Ansiklopedisi, “Tahavi” md.

değil, vallahi ta'ziedir. Ben ondan sonra mes'eleler üzerinde kiminle müzâkere ederim?" dedi.

Bu, Tahâvî'nin yüksek ahlâkına, vakar ve şahsiyetine güzel bir örnektir. Aralarında ilmî bir mes'elede ihtilâf olmasına rağmen, bunu şahsî bir mes'ele yapmamış, bilakis ilmî bir hakikat olarak kabul etmiştir.

Çağımızın insanlarına iyi bir örnek değil mi?

KİTABA SAYGI¹

Neden Kitap?

İlk ve son çağın dışında kalan insanlar, bir zevk için, eğlenmek ve hoşça vakit geçirmek için okumuş yazmış olabilirler. Ama abartıyorum mu bilemem, bugün yazının dışında ışık, çizgi, renk ve sesle desteklenmiş ve internetle beleşçesine ucuzlaşmış ve yaygınlaşmış öyle zevkler ve eğlenceler ortaya çıktı ki, eğer inadına okuyarak o asil olgudan zevk alma alışkanlığı kazanabilmiş dinazorları (!) saymazsak okumak, insanların yanında o sayılanlara göre çok bayat ve soğuk kalır.

Bu gün insanı okumaya iten daha çok ihtiyaçlarını karşılama ve ayakta kalma çabasıdır. Çünkü okuma insanın kendisini ve dünyayı tanıması, evrenin sırlarını keşfetmesi ve onun sunduğu nimet ve servetlerden yararlanarak hayatını kolaylaştırması ve zenginleştirmesi, belli bir bilinçle olayları sorgulaması ile bireysel ve toplumsal hayatını düzene koyması ve amaçladığı mutluluğu yakalayabilmesi için gerekliliği tartışılmaz bir iştir.

Bilemiyorum, tartışmaya açık bir konudur elbette. Şöyle de düşünebiliriz; okuma, sadece ihtiyaçlar gerektirdiği için değil de, hayata anlam ve ruh katarak renklendirmek, evrende sürekli coşkulu soluk alıp vermek için de olabilir.

Eğer okuma eylemini sadece çağımızın meslek alanlarında uzmanlaşmış kafa işçileri yapacaksa, o zaman insanların ufukları dar, düşünce ve hayal güçleri sınırlı, kendi alanı dışında fikir yürütebilecek

¹ Bu bölümü yazdık ama daha sonra “Kitap Sevgisi” kitabımıza taşıdık. Ancak burada söz konusu edilmesi gereken bazı kısımları kısaca almak istiyorum. Bu başlığın tamamı o kitabımızdan okunabilir.

donanımdan yoksun insanlar olarak kalacakları da kaçınılmazdır. Doğrusu bu da hoş bir şey değildir ve düşünce, felsefe ve sanat dünyamızı karartan, evrenin bu en zengin donanımlı varlığını fukaralaştıran bir durum olacaktır.

İnsanın insan ve eşya karşısındaki özgürlüğü, toplum içinde bir değer ifade etmesi, doğru düşünme ve karar vermesine bağlıysa eğer, bu da bize bunu temin edecek okumalardan geçer herhalde. Onun için okuma, düşünme, akletme ve değerlendirmelerden yoksun bir toplum, baskıcı, totaliter yönetimlerden kurtulamayacak ve insan olarak hak ettiği sosyal zenginlik ve gelişmişliği, adalet ve barışı, huzur ve mutluluğu asla yakalayamayacaktır.

İnsanlığın gelişiminde ve evrenin imarında gözardı edilemeyecek bir yeri olan insan-ilim-kitap ilişkisi hakkında binlerce söz söylenmiştir. Kitabın insan hayatındaki bu bereketli yanlarını “Kitap Sevgisi” ve “Okuma aşkı” kitaplarımızda ele aldık hamdolsun. Burada birkaç vecize ile bir hatırlatma yapalım istiyoruz.

“Kitaplarım bana yeten bir dükalıktır.” Shakespeare.

“Kitapsız yaşamak kör, sağır, dilsiz yaşamaktır.” Seneca.

“Tek kitaplık adamlardan korkunuz.” Thomas Aquinas

“Gençlerini kitapla beslemeyen toplumların sonu acıdır.”

Ovidius

“Kitaplar zaman okyanusu üzerinde kurulan deniz fenerleridir.”

W. Whipple.

Evet, adlarını andığımız kitaplarda ve bu kitabın baş taraflarında kitabın önemini, faydasını ve kısmen ona olan saygıyı yazmıştık. Belki bu arada yayıncılık, kitabevleri ve kütüphaneler üstünde durmak da faydalı olabilirdi. Ama biz bu konuları yazıp yazmama hakkında tereddüde düşüğümüz başka bir kitabın konuları olarak düşünmüştük.

Kitaplara Saygı

Bizim fıkıh kitaplarımız “el-kitab”a, yani o malum, o ana kitaba, o asıl kitaba, yani “kitap” deyince ilk akla gelen kitaba, yani Kur’an-ı Kerim’e “ancak temiz olanların dokunacağını”¹ yazar. Hanefi mezhebi bundan “abdestsiz Kur’an-ı Kerim’e dokunulamayacağını” anlamıştır.

¹ Vâkıa, 79. Ayrıca bkz. el- Beyhaki, Sünen, I, 87-88.

Abdestsiz bir kimsenin Mushaf'a dokunmadan sadece bakarak veya ezberden Kur'an okuması câizdir. Kur'an yüce Rabbin kelâmı olduğu için ona her zaman en büyük saygıyı göstermek, edebe aykırı olarak algılanacak davranışlardan kaçınmak gerekir.

Ancak Kur'an'a gösterilecek asıl saygı, mânasını anlamaksızın okumak değil, anlamak ve gereğini yerine getirmek üzere okumadır. Kur'an'ın indirilişinin asıl amacı da budur.

Kur'an okurken uyacağımız daha başka bazı emir ve edepeler de vardır. Onları kısaca şöyle sıralayabiliriz: Abdestli ve avret yerleri örtülü olarak edepli ve saygılı, huşu ve huzurlu, mütevazı ve vakarlı bir şekilde mümkünse kibleye yönelmeli ve istiaze - Şeytandan Allah'a sığınma ve besmele - Allah'ın adını anma ile başlamalı, tecvit kaidelerine uyan güzel ama hüznü ve ağlamaklı bir sesle okumalı, secde ayetlerinde secdeyi unutmamalı, yeri geldikçe Allah'tan isteyerek, sığınarak, yalvararak, şükrederek, tesbih ve tenzih ederek ayetlere katılmalı, onları okurken yaşamaya, içimizde duymaya, hissetmeye çalışmalıyız.

Bu konuda Ömer Nasuhi Bilmen Hocamız meşhur ilmihalinin "Mukaddesata Hürmet ve Saygı" bölümünde şunları yazar:

““33- Kur'an-ı Kerimi okumaya "Euzü çekerek ve Besmele okuyarak" başlanır. Rabbimizin bu mukaddes kitabından gereğince yararlanmak için her halde yüce varlığına sığınmamız ve kendisinden yardım dilememiz lazımdır.

34- Bir Kur'an-ı Kerim ele alınarak okunacağı zaman abdestli bulunmak gerekir. Okurken kibleye dönmeli, toparlanıp saygılı bir duruma geçmelidir. Abdestsiz kimse kılıfsız (bir mahfaza içinde olmayan) Kur'an-ı Kerimi ele alamaz. Kutsal kitabı ancak temiz ve abdestli eller tutabilir.

35- Kur'an-ı Kerim, temiz yerlerde, avret yerleri kapalı olan kimselerin yanında, onu dinlemeleri şartı ile açıkça okunabilir. Pis yerlerde veya avret yerleri açık olanlarla başka işle uğraşanlar yanında açıkça okunması mekruhtur.

Dışarda bulunup okunan Kur'an-ı Kerime karşı saygılı bir vaziyet takınmayacak kimselerin işitecekleri şekilde aşikâre Kur'an okunması uygun değildir. Bu durum, Kur'an-ı Kerime saygısızlığı ve halk için de manevî sorumluluğu gerektireceğinden buna sebebiyet vermemelidir.

36- Hattat olan bir yazar, yazacağı Kur'an-ı Kerim'in yapraklarını yüksekçe tutup ince olmayan bir kalemle ve temiz bir mürekkeple beyaz kâğıt üzerine yazmalı, satırlarını seyrekçe bırakmalıdır. Kur'an-ı Kerim nüshalarını pek küçük boyda ince kalemlerle yazmak, tenzihen mekruhtur. Bu mübarek nüshaların altın veya gümüşle süslenmesi, bir saygı ifade ettiğinden caiz görülmüştür.

37- Kur'an Kerim'i, Hacer-i Esved'i, Kâbe'nin eşigini hürmet için öpmek caizdir. Buna "Diyanet öpmesi" denilir. Mübarek bir adamın elini öpmeye de "Tahiyye Öpmesi" denir.

38- Kur'an-ı Kerimle, diğer din kitapları ile kaşında (yüzüğün taşında) Kur'an'dan bir şey yazılı yüzüğü üzerinde taşıyarak, bir zaruret bulunmadıkça, helaya (tuvalde) girilmez, hürmete aykırıdır. Bunları helaya girmeden önce çıkarmalı ve temiz bir yere bırakmalıdır.

41- Kur'an-ı Kerim'e, din ve imana, Peygamberlerden herhangi birine Peygamberin bir sünnetine, bir hadis-i şerife, bir İslam mabedine -Allah korusun- sövmek, hakarete bulunmak veya bunlardan birini küçümseyip hiçe saymak küfürdür. Bundan hemen tövbe etmek, Allah'tan mağfiret dilemek ve böylece imanı ve nikâhı tazelemek icap eder.

Bir insanın sarhoş halinde böyle çirkin bir işte bulunması, küfrünü gerektirmez. Çünkü küfür inanç bölümündedir, aklın gitmesiyle beraber küfür gerçekleşmez. Böyle bir kimse için gerekli olan günahından tövbe etmek ve içkiye son vermektir. Böyle bir harama devam etmemektir.

42- İnsan, aslında en güzel şekilde yaratılmış olan muhterem bir yaratıktır. Hiç bir kimseye sövülmemesi gerekir. Hele ağıza sövülmesi büyük bir günahdır. (Hâkimin takdir edeceği ölçüde) tazir cezasını ve tövbe etmeyi gerektirir. Öyle ki, bazı fıkıh âlimlerine göre, bir müminin ağzına sövülmesi küfrü gerektirir. Çünkü müminin ağzı iman ve Kur'an yeridir. Onun ağzına söven, Kur'an'a dil uzatmış gibidir. Onun için böyle yapan kimsenin imanını ve nikâhını tazelemesi gerekir.”

Her ibadette olduğu gibi Kur'an okurken de kalp huzuru çok önemlidir. Onu kaçırarak hal, hareket ve ortamlardan kaçınmalı, Allah'ın huzurunda O'nun kelamını okuduğumuzu ve O'nun da bizi görüp dinlediğini unutmamalıyız.

Bu ahvalin gerçekleşmesinde manayı anlamanın etkisi, şüphesiz ki çok büyüktür. Ancak o imkânı olmayanlar, Kur'an mealleriyle ve

tefsirlerdekiyle meşgul oldukları oranda benzer güzellikleri yakalayabileceklerdir.

Diğer kutsal üç kitaba da, yani Tevrat'a, İncil'e, Zebur'a da abdestli olarak dokunmayı fıkımız güzel görerek tavsiye eder, iyi sayar. Çünkü bunlar her ne kadar insanlar tarafından değiştirilip bozulmuş ise de yine de içinde az da olsa ayetler, ilahi sözler olabilir. O ihtimale binaen bu ilahî kitapları da abdestli ele almak müstehap kabul edilmiş, sevimli ve sevap görülmüştür.

Bu hüküm bütün tefsir, hadis, fıkıh, akait, kelim ahlak gibi İslam dinini anlatan kitaplar için de geçerlidir. Onlar da okunmak istendiğinde abdestli olunması güzel görülmüştür. Bu, o ilimlere olduğu kadar, kitaba da bir saygının ifadesidir.

Kitaba Saygı Biçimleri

Kitaba saygının uygulamada bazı biçimleri vardır.

Temiz ve Güzel Kullanma

Bunlardan birincisini yukarıda temiz bir şekilde ve abdestli olarak dokunmak ve saygıyla okumak diye bahsetmiştik. Hatta içinde ayet ve hadis barındıran kitap, dergi, gazete gibi matbu kâğıtlara da saygılı olmalıyız.

Hiç şüphesiz Kur'an-ı Kerim'e hakaret etmek, sövmek, düşmanlık etmek, kin gütmek, alaya almak ve aşağılamak, okunmasını ve yaşanmasını engellemek de, tıpkı kendisini inkâr etmek gibi açık bir küfürdür. Bu tür inkârcılara karşı tavır almak, Allah'a saygının bir gereğidir.

Malum, kitaplar zarftırlar. Asıl değerli olanlar, içinde yazılan mektuplardır. Yani mefhumlardır, manalardır, anlatılmak istenenlerdir. Kutsal olan kâğıt değildir. Kutsal kitabın yazıldığı evrak ile sair yazıların yazıldığı kâğıtlar, cins itibarıyla aynıdırlar. Ama birisini abdestsiz ele alamıyoruz, diğerini ise bazen temizlikte kullanıyor, bazen de değersiz görerek yırtıp atıyoruz. Acaba nedendir bu aynı maddeye o farklı muamele?

Cevabı çok basit; içinde yazılan muhtevadan, içerdiklerindendir elbette. İnsan bile beraber oldukları arkadaşlarıyla değer kazanır. Kâğıtlar büsbütün öyledir, içine yazılanlarla değer kazanırlar. Kur'an

yazılan kâğıtla, küfür yazılan bir olur mu? Hırsızın veya katilin geldiği lanetli gece ile Kur'an'ın geldiği kadir gecesi bir olur mu?

“Kadir” gecesi de sıradan bir geceydi. Sonra Allah Teâlâ'nın şehadetiyle bin aydan daha hayırlı oldu. Neden? Çünkü o gecede Kur'an indirilmiştir. “Kur'an mektubu” içinde olduğu için, “Kadir gecesi zarfı” da kıymet kazanmıştır yani.¹

Demek vesilelere, araçlara saygı gerekir. Sıradan bir at başkadır, bize dostumuzu getiren at başkadır. Evimde birçok battaniye vardır, ama hacda bana yoldaşlık eden, Arafat'ta benimle vakfeye duran bambaşkadır.

Anlatılır ki köylünün biri hanımın emriyle şehirden bir miktar naylon muşamba almış. Hanımı da yavrusuna bez yapmış ondan. Artanını da adam almış, kitabına kılıf yapmış. Her gün astığı duvardan alır öper başına kor ve açar okurmuş. Bitirince de yine merasimle yerine asarmış o yüce yere. Naylon bezi ise burun tutularak parmak ucuyla yıkanacak yere atarlarmış.

Dayanamamış bir gün bez muşamba ve dert yanmış arkadaşına,

- Bu nasıl oluyor böyle? Biz aynı fabrikanın malıyız. Seni öper başa koyarlar, beni pislik içinde çöplüğe atarlar!

- Daha anlamadın mı? Demiş kılıf muşamba, “adama arkadaşına göre davranırlar. Benim arkadaşım Kur'an, senin ki ise b...”

Kıssadan hisse işte! Kitaplar her devirde saygı gören ve hem yazarını, hem de elinde bulunduran sahibini değerli kılan kıymetli eşyalardandır. Bugün bile bir evde kitap olması, ev sahibine bakışı farklılaştırır, saygınladır.

Bizim medeniyetimiz aynı zamanda bir kitap medeniyetidir de. Kitaba saygı ve sevgi, bütün Müslümanlar arasında çok yaygın bir huy ve duygudur. Yerde yazılı bir kâğıt görülse, öpülüp başa konu saygı duyulurdu bir zamanlar. Bir kitabı yere atmak, saygısızca fırlatmak veya uygunsuz yerlere koymak, bunu yapanları gözden düşürür. Hele bu kitap Kur'an-ı Kerim ise, bunu yapanlar asla affedilmez ve dinden çıkıp kâfir olduğuna hükmedilir. Belki tövbe ile kurtulur ama halk nazarında eski itibarını asla bulamaz.

Bir derece aşağı olsalar dahi, hadis, fıkıh, kelam, akait gibi dini ilimlerden bahseden kitaplara hakaret de, aynen dine yapılmış gibi

¹ Bkz. Kur'an, Kadir Suresi.

çirkin kabul edilir ve yapanlar cemiyet nazarında değersiz ve itibarsız sayılır.

Bu dini hükümler toplumda kitaba saygı içeren bir örf ve adet meydana getirmiştir. Bu saygıdan giderek din dışı kitaplar da nasibini almışlardır. Konu itibariyle dinden, kutsaldan bahsetmese de her kitap, günaha, fitne ve fesada teşvik etmedikçe, müstehcenlik, çirkinlik ve çarpıklık taşımadıkça, hem bilgi vermesi açısından manen değerli olduğu gibi, hem yazarının emeğini ifade etmesi, hem de ekonomik bir değer olması hasebiyle maddi olarak da örfen saygıyı hak kazanmıştır.

İleride daha geniş olarak anlatılacağı gibi milletimiz bu açıdan bakarak bir bütün halinde kâğıda, kaleme, kitaba, yazara ve bunlarla ilgili olduğu için rahleyle, sıraya, kütüphaneye, camiye, okula, hele hele de hocaya ve öğretmene karşı daima saygılı olmuş, minnet ve şükran duymuştur.

Kitapları okurken de dikkatli olmalı, sert, kaba, yıpratıcı bir şekilde hoyratça tutmamalı, içini rast gele karalamamalı, eskirse ciltlenmeli, kirlenirse temizlenmeli, raflarda rahatça dizilmeli, okurken de kurallarına uygun okumalıdır.¹

Eskiye Kitaplar

Eskiye kitaplarımıza karşı iki görevimiz vardır. Birincisi mümkünse bakımını yapmak ve onarmak, ikincisi ise bu işlem mümkün değilse temiz bir yere gömmek veya geri dönüşüm için kâğıt fabrikalarına göndermektir.

Bir saygı biçimi olarak eskiye Kur'an'lar ve dini kitaplar güzel bir kutu veya sandık içine konularak, insan ayağı değmeyecek temiz bir yere gömülmelidir. Onun dışındaki kitapları geri dönüşüm amaçlı olarak kâğıt fabrikalarına göndermek, gömmek veya yakmaktan daha hayırlı olur kanaatindeyiz.

Ömer Nasuhi Bilmen Üstadımız meşhur ilmihalinin “Mukaddesata Hürmet ve Saygı” bölümünde şunları yazar: “39- Bir Kur'an-ı Kerim okunamayacak hale gelince, temiz bez parçası içine konup ayak basılmayacak bir yere gömülmelidir. Bu, Kur'an'ı bir küçümseme değil ona bir ikramdır. Bununla beraber üzerine toprak

¹ Bunları “Okum Aşkı” kitabımızda yazdık, oraya bakılabilir.

atılmamalı, tahtadan bir çatı yapılmalıdır. Bu gibi Kur'an-ı Kerimleri yakmak caiz değildir.

Kur'an'dan başka diğer din kitapları eskiyince hem gömülebilir, hem de akarsuya bırakılabilir, hem de içlerindeki mukaddes isimler silindikten sonra yakılabilirler. Bu gibi kitapların kâğıtlarına bir şey sarmak dine ve ilme karşı hürmetsizliği doğuracağından caiz olmaz.

Yine, içlerinde Yüce Allah'ın veya Resül-ü Ekrem'in isimleri yazılı kâğıt parçalarına da, bu isimler silinmeksizin bir şey sarılması mekruhtur.”

Nitekim Bir gazetenin verdiği şu haber önemlidir: “Milli Eğitim Bakanlığı'nın (MEB) öğrencilere ücretsiz dağıttığı kitaplardan okutulma süresi dolmuş ve programları değişmiş ders kitapları, öğrencilerin defterleri ile evde ve okulda biriken kullanılmış kâğıtlar toplandı

İl ve ilçe milli eğitim müdürlüklerine teslim edilen atıkların toplamı 14 bin 500 tonu buldu. Müdürlüklerdeki komisyonlar aracılığıyla satılan kâğıtlardan Türkiye genelinde 2 milyon 390 bin TL gelir elde edildi. Bu para, okulların ihtiyaçları ile maddi durumu yetersiz öğrencilerin ihtiyaçlarının karşılanmasında kullanılacak.” (Hürriyet)¹

Kitap Bakımı

Kitapların bakımını yapmak ve yıpranmışları onarmak da çok faydalı ve faziletli bir iştir. Bu yüzden eski kitapseverlere ciltçilik mutlaka öğretilirdi. Onlar kitapların tozlarını, tıpkı Kâbe ve Şebeke-i Resul tozu gibi mübarek ve şifa kabul ederler.

Asıl olan kitabı kirletip yıpratmadan, üstünü başını yazıp çizmeden, kulağını kıvrıp bellik yapmadan, yabancı hırsızlardan koruyarak kullanmaktır. Bunların güzel örneklerini “Kitap Sevgisi” kitabımızda hatıralarla anlatmıştık.

Kitaplar devamlı bakım isterler. Kitap temizliği için, ciltleri soğuk suya sokulmuş ve fazla suyu sıkılarak akıtılmış bir süngerle silip kurumaya bırakın. Deri kaplı ciltlere, deri için özel olarak hazırlanmış renksiz deri kreminden sürün, yumuşak bir bezle ovun, parlatın.

¹ http://www.risalehaber.com/news_detail.php?id=61549 12/17/2009

Kıvrılmış sayfaları ise sayfa ve ütü arasına kurutma kâğıdı koyup ütüleyerek düzeltebilirsiniz.

Kitap bakımı da önemli bir konudur. Bunun için birkaç tavsiyemiz var:

Kalın ciltlerin kitaplığa yatırılarak konması gerekir.

Kitaplarınızı rafa yerleştirirken fazla sık ve çarpık olarak koymayın.

Kitap üzerine damlayacak, kahve, çay, şurup vb. gibi şeyleri çıkartmak için bir pamuk parçasını sıcak suya batırın, lekenin üzerine temas ettirerek silin. Çıkmadığı takdirde bir fincan suya bir kaşık sirke koyarak bununla silin. Sonra temiz su ile temizlemeniz gerekir. Böylece leke kaybolacaktır.

Kirlenmiş karton cilt kapaklarının temizlenmesi için kullanılmamış bir silgi kullanın.

Kitapların temiz tutulması ve zevkle okunmalarını sağlamak bakımından sayfaları parmakla gelişi güzel, hele de ıslatarak açmamak lazımdır.

“Selden zarar gören kitaplara doktor geldi” haberi benim için oldukça ilginçti. Size de gelebilir diyerek bir “kitaba bakım” örneği olarak sunuyorum:

“Batman’daki sel felaketi, İluh Deresi kenarındaki Şeyh Maruf’un kütüphanesini büyük ölçüde tahrip etti. 10 bin kitabın bulunduğu kütüphane binasının tavanına kadar yükselen sel suları başka bir yerde bulunmayan 3 bin kıymetli eseri de yuttu.

Çamur içinde kalan eserlerden geriye kalanları kurtarmaya, Balıkesir’den Batman’a kadar birçok ilden 15 gönüllü kütüphaneye geldi.

Çamur deryası içinde kalan eserler arasında Osmanlı dönemine ait el yazması Türkçe, Arapça ve Farsça kitaplar bulunuyor. Eserlerin maddi değerinin ölçülemediğini belirten Şeyh Maruf’un kardeşi Tahir Yıldırım, 60 yıllık bir birikimin yok olduğunu ifade etti. Bölgedeki âlimlerin başvuru kaynağı olan kütüphanenin bir benzerinin daha bulunmadığı belirtilirken, kitapların kalanlarını kurtarmak için 15 gönüllü vatandaş kolları sıvadı.

Eserleri çamurdan temizlemek için dama çıkartan vatandaşlar, sel sularında ıslanan bu tarihi kitapları elden geçiriyor. Vatandaşlar, bir yandan çamur deryası içinde kalan kitapları temizliyor, bir yandan da ıslak olanları havalandırarak kurutmaya çalışıyor. Ayrıca farklı illerden

insanlar da kütüphanedeki kitapların kurtarılmasına katkıda bulunmak için Batman'a geldi.

Şeyh Maruf Kütüphanesi'nin imdadına Balıkesir'den Batman'a gelen 15 kişilik ekip yetiştii. Kitapların kurtarılması için gönüllü olarak çalışmaya başlayan ekip, selden zarar gören kitapların yok olmasına gönüllerinin razı olmadığını belirtiyor.

Yağmur yağması halinde tüm emeklerinin boşa gideceğinin korkusunu yaşayan İbrahim Kuzyaka, 'Kurtarabildiğimiz kitapları temizledik. Damın üstüne binlerce kitabı kuruması için bıraktık. İnşallah yağmur yağmaz. Kitapların üstünü örtmek için naylon aldık, fakat ne kadar korur bilemiyoruz. İnşallah yaptığımız çalışmalar boşuna gitmez.' diyor. Şeyh Maruf'un kardeşi Tahir Yıldırım 'Kütüphanede 50-60 yıllık bir birikim vardı. Hiçbir yerde olmayan yaklaşık 3 bin kitap vardı. ' dedi."¹

Okumak

Kitaplara saygının bir başka biçimi de onları okumaktır. Okumak ve faydalanmak. Değilse bulunduğu yerde hapsedilen kitap gurbettedir ve hüzn içinde yaşamaktadır.

Eskiler "okunmayan evde Kur'an, gariptir" derlerdi. Biz umum kitaplar için aynısını söylesek ne olur? Sanırım isabet olur, mahzuru olmaz.

Hatta halktan bazı temiz vicdanlı insanlar bunu "günah" sayarlar. Bir iki kere ben de rastladım. "Hocam, bizde eskimez yazıyla yazılı bir kitap var. Okuyanı kalmadı. Yazık günah, orda garip kalmasın, getirsek de sana versek olmaz mı? Ya sen okursun, ya da okuyan birisine verirsin" demişlerdi.

Takdire layık iyi bir şey değil mi? Hiç olmazsa korunur.

Bir gün birisi bir vaaz sonrası beni evine davet etti bu amaçla. Sevinçle gittik. Evin tavanına çıktık. Kitapları karanlıklar içinden aşağıya indirdik. Bir de ne görelim; ıslanmış, küf bağlamışlar. Yaprakların kimi kararmış, kimi çürümüş. Adam acıyla baktı baktı ve "geç kalmışız" dedi. Birkaç kitap sağlam kalmıştı. Ben adamdan daha üzgündüm. "Belki bir okuyanımız olur, belki bir gün para eder" demiş, saklamışlar, ama sonuç bu.

¹ <http://www.tumgazeteler.com/?a=1797691>

Adam utana sıkıla, “ne yapayım hocam, yazık olmuş ama al bunları, dilersen sende kalsın, dilersen istediğin bir yere ver.”

Sağlamaları seçip ayırdık. Baktım iki eser bana yarardı. Ankaravî’nin “Mesnevî Şerhi” ve Farsça bir kamus, “Burhan-ı Katî”. Diğerleri alet kitapları. Onları da Kahramanmaraş İmam Hatip Lisesi okul kütüphanesine koyduk.

Bu kitaplar neden horlanır? Böyle en olmayacak yerlerde saklanır? İki sebep var buna. Birisi ülkede yapılan anlamsız devrimlerdir. Özellikle harf devriminden sonra millet korkmuş ve kitapları kimi yakmış, kimi gömmüş, kimi türbelere gece atıp kaçmış, kimi de yaş, rutubet ve yangını düşünmeden arastaklara atmış. Zavallı göz nurları, medeniyetimizin akıllı ve irfanı...

Bu devrimi yapanlar acaba nasıl hesap verirler?

Bir başka kitap düşmanı da onun değerini anlamayan cahillerdir. Özellikle de kadınlardan olanları...

Dursun Gürlek’in hatırlattığına göre eskiler derlermiş ki: “Eski eserlerin üç türlü hasmı vardır; Kurt, nem ve kadın.

Geçmiş dönemin özelliklerini günümüze intikal ettiren ve bin bir zahmetle toplanan kitapları kurttan ve nemden korumak belki mümkündür, ama onları evde kuru kalabalık, çürük salatalık olarak gören hanımın şerrinden uzak tutmak maalesef imkânsızdır.

Evinin en geniş odalarını cilt cilt, raf raf kitaplarla dolduran, gece gündüz onlarla meşgul olan, dolayısıyla kendisiyle ilgilenmek için fazla vakit ayıramayan bir kitap meraklısına tahammül etmek, kadın için hayli güç bir iş olsa gerektir.

Heyhat, kadıncağz onunla okuryazar adam diye evlenmiş, fakat beyi okumayı yazmayı bir türlü bitirememişti. İstisnaları tenzih ederek söyleyelim ki kitap meraklılarının birçoğu, hanımlarının bu sıkıntı verici özelliğinden şikâyetçidirler.

Ne acı bir gerçektir ki, adamcağz ölür ölmez karısı hemen olanca husumetiyle kocasının kitaplarına musallat olur, onları yok pahasına, hatta bedavaya evden çıkarır. Zaten eskiler öyle dememişler mi? "Adam mezara, kitaplar mezata!"¹

Kitaba Saygısızlık

¹ Dursun Gürlek, Çınaraltı Kitap Sohbetleri, s. 87.

Öteden beri kitaba saygısı olmayan cahiller olagelmıştır tarih boyunca bu kitap düşmanları kitaplara, dolayısıyla insanlara, hatta canlı cansız bütün varlıklara çok büyük kötülük ve ihanet etmişlerdir. Genellikle bu saygısızlık ise hakaret, yasaklama, yırtma, atma ve yakma, yok etme şeklinde ortaya çıkmıştır.

Bütün bu sayılanlar kutsal kitabımız için olursa, İslam açısından durum çok daha başkadır, daha ciddi ve daha korkunçtur.

Kur'an'a saygı bir kulluk borcu olduğu kadar bir iman şartıdır da. O'nu temiz yerlerde tutmalı, pis yerlere atmamalı, hakaret edeceklerle teslim etmemeli, O'na veya içindekilere hakaret edenlere gereken uyarı yapılarak engellenmeli, güç yetirilemiyorsa o meclis derhal terk edilmeli, asla onlarla birlikte oturulmamalıdır.

“İnançta Arınma” kitabımızda insanı dinden çıkararak küfre düşüren – irtidat – durumlar anlatılırken şöyle denmişti: “Bilindiği gibi Kur'an-ı Kerim Allah Teâlâ'nın kelimeleridir. Onun bir kısmını, hatta bir ayetini inkâr, tamamını inkâr gibidir ve insanı dinden çıkarır. Yine Kur'an-ı Kerimi beğenmemek, küçük görmek, “Arabın kitabı, orta çağın karanlığı, eskilerin masalı” diye onunla alay ve istihza etmek, karışık ve çelişkili bilgilerle dolu demek, i'cazında şüpheye düşmek, ona ilaveler yapmaya kalkışmak, helalini helal, haramını haram bilmemek, hükümlerine dil uzatmak, insanı dinden çıkarır.”¹

“Bunlara örnek olarak, Kur'an-ı Kerim'i, hatta hadis-i kudsi veya diğer hadis-i şerifleri tutup fırlatmak, pis yerlere atmak, dinî kitapları “artık bunların çağı geçti” diyerek atmak veya hakaret etmek, İslam fıkhnı anlatan kitapları “bunların içindeki kanunlar artık kaldırıldı. Hiçbir işe yaramaz çağdışı kitaplar. Bunlar çöl kanunları” diyerek alay ve hakaret ile atmak, ezmek, yakmak, pis yerlere fırlatmak gibi...”²”³

Hepsi de çok çirkin bu insanlık dışı hareketleri biraz daha yakından görelim ve hepsine yaşanmış bazı acı örnekler verelim istedim.

Yasaklama

¹ Age. s. 74.

² Bkz. Ömer Nasuhî Bilmen, Hukuk-u İslamiyye ve Istılah-ı Fıkhiyye Kamusu, IV. 7; Samerrâi, Mürtede Dair Hükümler, s. 133 vd.

³ Cemal Nar, age. s. 77

Kitap yasaklama aslında bir temel hakkın, düşünce ve ifade hürriyetinin yerine göre kısıtlanması veya katledilmesidir. Bilindiği gibi, bir başkasının hak ve hukukuna tecavüz olmadıkça, başka inançları aşağılama ve hakaret olmadıkça, cebir ve şiddet içermedikçe, toplum düzenini bozmadıkça, düşünceler ve onların her türlü araçlarla ifadesi temel insan haklarındandır.

Kitapları gerekçesiz olarak keyfi yasaklamak, bu hakkın çirkin bir ihlalidir, mücadele edilmesi gereken bir zulümdür. Çok açıktır ki kitaba yapılan bu yasaklama veya yırtma, yere çalıp çiğneme, fırlatıp atma veya yakma, onun içindeki inanç ve fikirlerin reddinin, inkârının, çirkin görülmesinin, aşağılanması, hakaret edilmesinin açık bir ifadesidir. Yeryüzündeki kanlı savaşların ve insan hakları ihlallerinin en açık seçik sebeplerinden birisi de işte bu saygısızlık ve haksızlıktır.

Böyle bir seviyesizliğin bu çağda hala sürüyor olması insanlık onuru adına utanç verici bir durumdur.

Tarihte Kitap Yasaklama

İslam ilke olarak inanç hürriyetini benimsemiş ve korumuş, düşünce ve onun ifadesini bir hak olarak kabul etmekten öte teşvik etmiş, yer yer görev olarak bildirmiştir. İstişare etmeye ve şurada görüşleri etki altında kalmadan bildirmeye önem vermiştir. İslam, temel hakları yok sayan zulmün her çeşidini yasaklamıştır. Biz bu konuyu “İslam’da Devlet ve Siyaset” kitabımızda yeteri kadar işlediğimiz için burada tekrar etmek istemiyoruz.¹

Ancak şu kadarını söyleyelim ki İslam Asr-ı Saadette ve hülefa-i raşidin döneminde bu açıdan çok başarılı uygulamalar görmüş ve takdir edilecek tablolar sergilemiştir.

Doğuda ve batıda Gayr-ı Müslim dünya kitap yasaklama, düşünce ve ifade hürriyeti bakımından bizden çok geride idi. Biz “altın çağımızı” yaşamış eskitirken, oralarda tam bir “orta çağ karanlığı” yaşıyordu. Kilise ve derebeyleri, krallar ilim adamlarını bile kitaplarla beraber yakıyorlardı. Ama bugüne gelince, bu konuda onlar canları çok yandığından, temel insan haklarına karşı çok duyarlı davranıyor, düşünce ve ifade özgürlüğü, basın ve yayın serbestliği

¹ Bkz. Cemal Nar, İslam’da Devlet ve Siyaset , s. 52-66; 165-180.

ilkelerini korumaya çalışıyorlar. Buna rağmen zaman zaman medeni dediğimiz dünyada da çok korkunç kitap yasaklamalarına rastlıyoruz. Bunun örneklerini aşağıda göreceğiz inşallah.

Ancak şunu üzüntüyle itiraf edelim ki bugün çağdaş denilen bir dünya var ve orda yaşayanlar genelde bu haklar ve özgürlükler konusunda, özelde de düşünce ve ifade özgürlüğünde, basın yayındaki serbestlikte, maalesef devlet ve toplum olarak İslam'dan kısmen kopmuş bizim dünyamıza örnek olacak durumdadırlar. Bu ise bizler için utanç verici bir durumdur. Bizi bu utandıran durumlar da maalesef İslam'dan ayrılmaktan başka bir sebepten değildir.

Bunun ana sebepleri nelerdir ve kökleri nereye kadar uzar?

Bu sorunun cevabı basittir. Ne acıdır ki bizde hilafet saltanata dönüşünce bu aziz ilkeden büyük ölçüde sapmalar olmuş ve İslam dünyası çok kötü örneklerin sergilendiği büyük acılar yaşamıştır. Biz, az yukarıda adını verdiğimiz kitapta bu konuda gerek ilkeler ve gerekse uygulamalara dair birçok örnekler sunduk ve bozulmayı da alabildiğine geniş bir şekilde inceledik. O yüzden burada kendimizi tekrar etmek istemiyoruz. Fakat meselenin muallakta kalmaması için de bir iki örnekle açıklayıcı kısa bir alıntı yapmak istiyoruz.¹

“Maalesef çok erken dönemlerde başlayan saltanatın getirdiği hürriyeti kısıtlayıcı uygulamalar ve düşünce özgürlüğüne vurulan darbeler, birçok sahabinin, bildikleri hadislerin tamamını rivayet etmelerine şu veya bu niyetlerle mani olmuş, neticede İlim adına büyük kayıplara sebep olmuştur. Ebu Hureyre'nin şu sözü, gerçeği ne güzel ifade eder: "Resülullah'tan iki kap dolusu ilim aldım. Bunlardan birisini açıkladım; eğer diğerini de açıklasaydım, boynum giderdi."²

Özellikle Emevilerin Hz. Ali, ehl-i beyt, devlet idaresi, şûra, biat ahkâmı ile ilgili birçok hadis veya bilginin açıklanmasında olumsuz etkileri olmuş, zaman zaman da âlimlere acı çektirmişlerdir. İşte İmam Malik. Halktan, talak ve ıkt (köle azadı) üzerine zorla yemin verdirerek bey'ad alan idare tarafından, sırf "İkrah altında yapılan boşama geçerli değildir."³ Hadisini rivayet etti diye işkenceye maruz kalmıştır. Çünkü bu hadis, zorla aldıkları biatı da geçersiz sayıyor, yani bu biatı

¹ Age. s. 173 – 179.

² Buhârî, İlim, 42

³ Buhârî, Talak, 11

bozduklarında kişilerin hanımlarından boşanmış olmayacaklarını bildiriyordu

Aynı imam Malik'e, daha sonra gelen Abbasiler de, senesinde Muaviye bulunan hadisleri rivayet etmemesi için baskı yapıyordu.¹

O'nun Abbasiler döneminde de maalesef ölesiye dayak yediğini Kadı İyaz acı acı anlatır.²

Fıkıhın altın çağının hemen arkasından duraklama ve gerileme-taasup devrinin gelmesinin en önemli nedeni, muctehit ulemanın siyasilerden gördüğü baskılar olsa gerektir. Can korkusu taşıyan âlimler, kabuklarına çekilmek zorunda kalmışlardır.

İşte Abdülmelik b. Mervan ve işte yayınlattığı genelgesi: "Bana bundan sonra kim Allahtan korkmayı tavsiye ederse, yemin ederim ki onun boynunu vuracağım."

Evzâî, hocası Ebu Hanife ile beraber olmalarının kendilerine ölüm getireceği endişesiyle nasıl korktuklarını anlatır.³ Ebu Hanife'nin fetva vermekten men edilmesi, zalim siyasetçilerin uygulamalarından sadece basit birisidir⁴.

Ya imam Muhammed'in başına gelenler? Kitabında İslam'ın hükmünü yazdı diye bakın nasıl az daha kellesi gidecekti:

Serahsî'nin İmam Muhammed'in öğrencisi Muhammed b. Semâa'ya dayanarak verdiği bilgiye göre İmam Muhammed "Kitabu'l İkrâh"ı yazıp da zorlama ile alınan bey'atin ve yapılan yeminin geçersizliğini beyan edince, onu kıskananlar halifeye çıkıp "eş-Şeybani senin hırsız ve haksız olduğunu yazıyor." diye ihbar ederler.

Buna çok kızan halife kendisini çağırır. Önce vezirin hışmına uğrayan eş-Şeybani durumu izah etmeye çalışırken işin akıbetini kavrayan İbn-i Sema'a süratle O'nun evine yönelir. Evin kuşatıldığını görünce, komşu duvarlardan atlayarak içeri girer ve söz konusu kitabı aramaya başlar. Nihayet bulur bulmaz polis kordonunu yarıp kitabı koruyamayacağı için onu derhal evin kuyusuna atar ve kendisini de gizler.

¹ Kadı İyaz, Tertibu'l Medarik, 2/209'dan naklen A. Yaman, age. s. 66

² Şifa-i Şerif Tercümesi, s. 435-436

³ Cassas, age. 1/99-100.Bkz. A. Yaman, age. s. 118

⁴ Bağdadî, Tarih-u Bağdad, 13/356'de naklen A. Yaman, age. s. 192-193

Bir süre sonra eve baskın yapılır. Kitaplar teftiş edilir. Fakat iddia edilen kitap bulunamaz. Bunun üzerine halife, imamdan özür diler ve hediyeler vererek uğurlar.

Günler sonra eş-Şeybani tekrar aynı kitabı yazmaya niyetlenir. Ama yaşanan olayın hatırası buna engel olur. Bir müddet sonra kuyusunun su renginin bozulduğunu gören İmam kuyuyu temizletmek üzere işçiler tutar. Kuyuya inen işçiler, bu arada taşların arasına sıkışmış ve hiç su almamış kitabı da bulup çıkarırlar. Artık kitabına kavuşan İmam Muhammed gizli gizli üzerinde çalışmaya başlar ve nice zaman sonra onu kamuoyuna sunar.¹

Bu satırları kitabından okuduğumuz Serahsi de, yöneticilere yaptığı samimi nasihatler dolayısıyla hapse atılmış, Cuma namazından, ailesinden, çocuklarından, kitaplarından mahrum bırakılmış, esir muamelesine maruz kalmıştır.

Burada belirtmekten sarf-ı nazar ettiğimiz binlerce ilmi, âlimi engelleyen olaylar gibi, saltanatın çirkin yüzünü gösteren bir olay çeşidi de kitap yasaklanması, yakılması veya bazı bölümlerinin resmen çıkarılıp atılması veya tahrif edilmesi olaylarıdır. İşte birkaç örnek:

"Muhammet Zahid el-Kevseri'nin verdiği bilgiye göre Hanefilerin büyük âlimlerinden biri olan İn-i Abidin'in ünlü haşiyesi "Raddü'l muhtar ale'd durri'l muhtar", bir ara İstanbul'da yasaklanmıştır.

Olay şöyle gelişmiştir: "Ed-Dürrü'l Muhtar" isimli eserinde Hanefi hukukçu Haskefi, 1015/1606 yılında Dımeşk'te içilmeye başlanan sigaranın, veliyyul-emr olan Padişahın yasaklamasına binaen haram hükmünü alacağını yazar. Bu kitabı şerh eden İbn Abidin ise, haram ve helal kılma yetkisinin sadece Allah'a ait olduğunu, onun dışında hiç kimsenin, bu arada veliyülemr'in böyle bir hakkının olmayacağını söyler. Ayrıca veliyülemr'den maksadın ulema olduğunu ve üstelik o günün idarecilerinin adalet ve örneklik vasıflarını yitirdiklerini, Abdülgani en-Nablus'ken (Ö. 1143/1731) naklen ekledi. Raddü'l-Muhtar'daki bu ifadeler yetkilileri kızdırır ve Maarif Bakanlığının girişimi üzerine kitap 1320 yılında toplatılır.

"Fatih ders-i âmi Hafız Mehmet Efendi de II. Abdülhamit (1876-1909) henüz hall edilmemişken ilmiyyenin ve İslamcılarının yayın organlarından biri olan "Beyan'ul Hak"daki bir yazısında, sadece

¹ Serahsî, Mebsut, 24/40. Krş. A. Yaman, age.s. 99

mezkûr eserin değil, onun yanında başka eserlerin de siyasi sebeplerle "ravacgâh-ı sûk-ı irfan" dan kaldırıldığını şöyle dile getirir.

"Hükûmt-i sabika... kütüb-i düriyyeyi toplar, en hasis yerlerde, hamam külhanlarında ateşe yakardı. Talebe-i ulumu, kendilerinde efkâr-ı ahrarane bulunduğundan dolayı mavnalarla, süprüntü kayıklarıyla harice tart-u teb'id eyledi. Huzur mahkemesi gibi bir bab-ı adaleti sedd-u ta'til, mecelle meclisi gibi bir mahfil-i ilm-u irfanı lağv-u tenkil etti. Avrupalılar İbn Abidin'i, Minhac'ı, fikh-ı Hanefi, Şafîi ve Malikiden binlerle desatir-i adele ve ahkâmı tercüme ettikleri, Şerh-i Mevâkıf gibi kutub-i kelamiyyeyi defaatle tab-u neşrettikleri halde ravaçgah-ı suk-ı irfandan kaldırıldı."

Esasen bu şikâyetler II. Abdülhamid'in hal fetvasında da bir gerekçe olarak tahrir edilmiştir. Eserler üzerinde bu yasaklayıcı tasarruflar bazen eser içindeki kimi bölümlerin hazfî biçimde de görülmüştür. Osmanlı devleti'nin son dönemleriyle ilgili çalışmalarıyla tanınan Dr. İsmail Kara'nın neşrettiği bir metinde anlatıldığına göre, temel kaynakların döneminin siyasi anlayışıyla uyuşmayan bazı ifadeleri silinmiş, kazanmış veya o yerler dizilmemek suretiyle yeniden tab edilmiştir.

"Ulemây-ı Mısır'ın dikkat ve nezaretleriyle Mısırdaki tab edilen "Sahih-i Buharî" nüshalarında "İmamet" in Kureş'e ait olduğuna dair varit olan ehadis-i şerifenin, haşa muzır olacağı, erkân-ı zulmiyyeden Ebu-l Huda'nın İşaret-i dalaletkârânesi üzre tevehhüm edildiğinden irade-i hılafet penahi ile nüsh-ı mezkûre ıharak edilerek ehadis-i münzireyi tayy-u ihraç ettikten sonra tekrar İstanbul'da tab'ına teşebbüs olmuş ve kütüb-ü mutebere-i İslamiyye'den "Kitab-ı Mevakıf" ın "Şurut-u imamet" beyanını havi mebhasları mahv-u mâbedid edilmekte bulunmuştur."

Kimi eserlerin bu şekilde yasaklanmasının daha ötesinde bazen bütünüyle bir mezhebin tedris ve tederrüsü bile yasaklanabilmektedir. Mesela kaynaklarda anlatıldığına göre Ifrıkıyyede (Özellikle Kayranvan'da) Hanefi mezhebi en yaygın mezhep iken, Ziri Devleti Sultanı Muiz b. Badis'in girişimleriyle daha sonra unutulmuştur. Adı geçen Sultan bütün mağrib halkını Maliki mezhebine bağlanmaya sevk edip diğer mezhepleri ve onlar hakkındaki araştırmaları yasaklayınca,

orada tek mezhep yaşanır kalmış ve bu durum uzun yıllar, ta Osmanlıların Kuzey Afrika'yı almalarına kadar böyle devam etmiştir.¹

Cumhuriyet Döneminde Kitap Yasaklama

Bu dönem kitaplar ve düşünceyi ifade açısından kap kara bir dönemdir. Bu dönemin başlaması ile birlikte büyük bir yasaklama ve ezici cezalarla yazarların, düşünürlerin susturulması dönemi başlamıştır ve bunu anlatan olaylar dillere destandır. Bu tarihi dönem, kitabı hor gören nice kişilerle doludur. Onu yasaklayan, yaktıran, yerlere atan ve çiğneyen, kilit altına alarak tutsak etmeye çalışan kimi kişiler bugün ya unutulmuş gitmiştir, ya da lanetle anılmaktadır.

Hatta İskilipli Atıf Hocada olduğu gibi insanlar, yasaklayıcı kanun çıkmadan önce basılmış kitaplarından bile yargılanmış, savcıların istememesine rağmen sırf bu yüzden hâkimlerce idam edilmiştir.

Bu gülerde bir haber dikkatimi çekti: “Ankara Mamak semti eski kabristanında (şimdiki ismi Şafak tepe Parkı) bulunan kemikler Atıf Hoca'nın Ankara'ya 250 km mesafedeki memleketi İskilip'e defnedildi.

Bilindiği gibi büyük Allah dostu İskilipli Atıf Hoca, 1926 yılında ilk Meclis'in önünde hâkimlik yetkisi olmayan mahkeme reisleri tarafından kalem kırılarak sehpaye çıkarılmıştı.

Ulus'taki birinci Meclis'in önünde asılmıştı. Ve Kemalist rejim, onu şapka kanununa muhalefet iddiasıyla ibret için sabahtan akşama kadar idam sehpasında sallandırmıştı. Sonra da cenaze namazı kılınmadan ve cenaze yıkanmadan Mamak Kabristanı'nın garipler mezarlığına defnedilmişti. Mezarlığın üzerinde ne bir işaret vardı ne de bir iz. Hakk'ın tecellisine bakın ki, 73 yıl sonra duyarlı Müslüman bir ekip tarafından 10 yılı dolduran yoğun bir çalışmadan sonra Şafaktepe Parkı'ndaki üzerine toprak ve çimen serili olan yerden çıkarıldı. 73 yıl sonra kemiklerini bulup Atıf Hoca'yı memleketine defnedenler onun 73 yıl sonra geç kalmış cenaze namazını da kıldılar.

¹ İbn Hallikan, Vefeyatu'l A'yan, 5/233-234; Kuraşî, el-Cevahiru'l Mudiyye, 1/9; Mahluf, Şeceratu'n Nuri'z Zekiye, 2/129'dan naklen Özen Şükrü, TDV İslam Ansiklopedisi, 17/534 (Yukarıdan beri yapılan iktibasların kaynağı için bkz. Ahmet Yaman, age. s. 196-200

İskilipli Atfın yeğenlerinden alınan kan, tırnak ve saç örnekleriyle yapılan DNA testi pozitif çıktı. Sonuçların yüzde yüz örtüştüğü ispatlandı ve Atif Hoca'nın kemikleri öyle defnedildi. Duygulu anların yaşandığı defin sırasında Yasin-i Şerif ve Tebareke Sureleri okundu.”(Vakit)¹

İskilipli Atif Hocanın yok yere tevkif edilişi ve idam edilmesi, cesedinin ibret-i âlem için (!) akşama kadar ipte sallandırılması, Kılıç Ali denilen zavallı ve bayağı adam tarafından başına zorla şapka geçirilerek “giy domuz” diye hakaret edilmesi ve cenazesinin ailesine verilmeden ve namazı kılınmadan garipler mezarlığına gömülmesi... bir insanlık ayıbıdır. Olayı Necip Fazıl'ın “Son Devrin Din Mazlumlari”ndan azıcık görelim mi?

“Sene 1926... Sonbahar... İskilipli Atif Hocanın, Aksaray'da, Lâleli'de, Fethibey caddesinde 14 numaralı evi...

Hoca, ikinci kattaki odasında sedire oturmuş, Akşam namazının ezanını bekliyor. Birden yakındaki camiin minaresinden yanık bir ses... Hoca, ezanı, içinden kelimesi kelimesine tekrar ettikten sonra kibleye dönüyor ve tekbir getirerek namaza giriyor.

Tam o anda bir zil sesi... Kapı çalınmakta... Atif Hocanın haremî Zahide Hanım kapıda... Dışarıya sesleniyor:

— Kim o?

— Atif Hocayı görmek istiyoruz!

— Hoca namazda...

— Siz kapıyı açın da... Bekleriz...

Kadın kapıyı açıyor. Kılık ve edaları şüphe verici üç adam... Sivil oldukları halde aynı meslekten olduklarını ihtar eden, üniformaya benzer bir üslûp birliği içindeler... Başlarında, yeni kabul edilmiş bulunan Şapka Kanunumuzun tatbikatına ait (fötr) biçimindeki örnekler...

Meçhul insanlar içeriye girip taşlıkta beklemeye başlıyorlar.

Zahide Hanım, kadınlara mahsus bir sezîşle bu adamlardan tevakkuf halinde...

— Ne istiyorsunuz Hocadan? Arzunuz nedir?

Biri, gayet kapalı ve sinsî bir tavır ve tonla cevap veriyor:

— Görüşeceğiz... Kendisiyle görülecek bir işimiz var!

¹ http://www.habervaktim.com/haber/99821/iskiliplinin_mezari_bulundu.html

Zahide Hanım yukarıya çıkıp selâm vaziyetinde bulduğu kocasına vaziyeti haber veriyor:

— Aşağıda meymenetsiz suratlı birkaç adam sizi görmek istiyor. Hallerini beğenmedim.

Atıf Hoca, gayet vakarlı, aşağıya inerken en büyük telâşa, Melâhat isimli, biricik kızında şahit oluyor.

Gelenleri gören genç kız fevkalâde ürkmüş, babasına koşmaktadır:

— Baba, kim bunlar? Ne istiyorlar?

— Sakin olun! Heyecana kapılmanın mânası yok... Ben de bilmiyorum gelenleri... Şimdi göreceğim... Ama kaç gündür etrafımda dolanan hafîye kılıkli insanlara bakılırsa her halde polis...

Atıf Hoca, gayet metin aşağıya inip gelenlerle karşılaşılıyor:

— Selâmün aleyküm...

— Aleyküm-üs-selâm...

— Ne istiyorsunuz?

— Evi arıyacağız!

— Siz polis misiniz?

--- Evet, Birinci Şube memurlarından.

— Bu hususta resmî bir vesikaya, mahkeme kararına malik misiniz?

— Hayır; fakat aldığımız emir böyle!

— Emir kâfi değil... Kanunî salahiyetinizi tespit edici bir vesika lâzım... Ama buyurun», hakkımı aramıyorum, her tarafı arayabilirsiniz!

Memurlar üst kata çıkarak Atıf Hoca'nın kütüphanesine giriyorlar. Hoca, kendilerini, rahat iş görmeleri için yalnız bırakıyor ve yatak odasına çekiliyor. Memurlar, girdikleri kütüphane odasında tavana kadar yükselen kitap raflarına atılıyor ve tek tek kitapları elden geçirmeye başlıyorlar. Yazı masasının da üstün ve gözleri en küçük kâğıt parçasına kadar eleniyor ve zavallı din adamının yıllardır en titiz emekle nizamladığı oda, yangın yerine döndürülüyor.

Manzarayı kapı aralığından takip eden kızı Melâhat, birdenbire yere düşüp bayılıyor. Atıf Hoca bir taraftan kızını ayıltmaya çalışırken, öbür taraftan da haremine, misafirlere kahve pişirmesini tembihlemeyi ihmal etmiyor.

Zahide Hanım nefretle haykırıyor:

— Aman efendi, evimizi basanlara bir de kahve mi ikram edeceğiz?

Atıf Hocanın cevabı:

— Zıyanı yok hanım, onlar da insan ve Müslüman... Ne yaparsınlar, emir kulu onlar...

Kahveler pişirilip getiriliyor, Atıf Hoca onları memurlara eliyle ikram ediyor.

Evin aranması gecenin geç vaktine kadar sürdü. Bittikten sonra polis ekibinin şefi Hocaya şöyle hitap etti:

— İşimiz bitti Hoca Efendi, alacaklarımızı aldık. Şimdi iş sizi Müdüriyete götürmeye kaldı!

Haremi ve kızı birer çığlık sesi çıkarırken Hocada çarpıcı bir vakar ve tevekkül:

— Buraya kadar mı emir aldınız?

— Evet, Hocam!

— Elinizde, tabî bir tevkif müzekkeresi de yok!

— Dedik ya, emir böyle... Hem biz sizi tevkif etmiyoruz ki... Beş dakika için Müdüriyete kadar gelip birkaç tespitten sonra evinize döneceksiniz!

— Öyle olsun, diyor Hoca; kapınıza kadar da gidelim. Buyurun!

Hoca, başına sarıklı fesini ve sırtına latasını geçirirken, kadınlar hıçkırı hıçkırı ağlamaktadır. Melâhat, babasına sarılmış, haykırmakta:

— Baba beni kimlere bırakıp da gidiyorsun?

— Seni Allaha emanet ediyorum.. Allah'ın kaderine baş eğmeyi biliriz!

Atıf Hocanın darağacında şehit oluşundan bir müddet sonra bütün bu tevkif tablosunu çizen Melâhat Hanım:

— Babamı, diyor; işte bu son görüşümdü.

Atıf Hocayı Müdüriyette bir hücreye tıkıyorlar. Penceresi tepeden avlu tarafına açılan loş ve pis bir oda... İçinde (banko) dedikleri tahta bir sıradan başka eşya yok...

Memurlar:

—Şimdi çağırılırsın! İşin biter, evine dönersin! Diyerek Atıf Hocayı diri diri toprağa gömmüşlerdir.

Ne soran, ne arayan, ne de hesaba çeken... Fakat Atıf Hocayı en çok üzen şey, bütün bunlar değil de, namazlarını kaybetmemek kaygısı... O gece yatmayı kaçırmamak için abdest almak üzere kapısını vurup izin almak istediği halde kendisine ses veren olmuyor. Sabah

namazı için de aynı şey... Bu Çin işkencesine benzer vaziyet karşısında Hocanın çektiği acıyı hayal edebilmek lâzım... Ne evinde suç belirtici bir şey bulunabilmiş ne de suçunun ne olduğuna dair bir itham karşısında kalmıştır.”

Evet, böyle gitmiş ve darağacında idam edilmiştir. Sadece o mu? İstiklal mahkemeleri ve sözde isyanlarla idam edilenler, kurtuluş savaşında şehit olanların Allah bilir kaç katıdır...

İşte size kıyas için bir ölçü: Gıyaseddin Emre diyor ki: “Efendim şunu rahatlıkla söyleyebilirim ki isyan bölgesi İstiklâl Mahkemeleri denilen Şark istiklâl Mahkemelerinde, istiklâl Mahkemesi Reisinin iddia ettiğinin tam tersine en az 10 binlerce insan idam edilmiş veya kurşuna dizilmişti. Ben sadece ibret olsun için İsyen bölgesi İstiklâl Mahkemeleri cellatlarından, Cellat Kara Ali'nin 3 Mat 1931 tarihli son Posta Gazetesinde çıkan hatıralarından bir rakam vermiş olayım. Diyor ki Cellat Kara Ali: ‘Ben sadece kendim olarak isyan bölgesi İstiklâl Mahkemesi'nin kararıyla 5.216 sarıklı, sakallı ve cübbeli insanı idam ettim. Diğerlerinininki ne kadardır onu bilemem.’

Evet, sadece bir celladın darağacında sallandırdığı âlim ve fazıl kişi sayısı 5.216 adettir. Gerisini sizler düşünün. Bir de Ankara İstiklâl Mahkemesi'nin koca bir yalan uğruna şapkaya muhalefetten diyerek en az binlercesini gerçekleştirdiği İskilipli Atıf Hoca'nın idamını düşünün. On binleri bulmanız işten bile değildir. Aslında hukuken şimdi İstiklâl Mahkemeleri heyetini bu sınırsız-sorumsuz davranışlarından dolayı muhakeme etmek gerekir. Ama nerede adalet?”¹

Nasıl bir zulüm var ki insanlar evlerinde kitap bulundurmaktan korkar olmuşlar, kendi kitaplarını korkularından elleriyle yakmış veya toprağa gömmüşlerdir. Bu yüzden nice kitaplar camilere, türbelere gizlice atılmış, tavan aralarında saklanırken yağmur ve yaştan küflenmiş ve zayi olmuştur. Yaşları uygun olanları bir konuşturun, hala sizlere ne akıl almaz olaylar anlatacaklardır.²

¹ Bkz. H. Hüseyin Ceylan, Cumhuriyet Dönemi Din Devlet İlişkileri, III. 27.

² Yaşı yetmeyenler de yakın tarihi gerçek kalem ehlinde okuyabilirler. H. Hüseyin Ceylan'ın Cumhuriyet Dönemi Din Devlet İlişkileri isimli 3 ciltlik kitabı bir örnektir mesela. Mesela Necip Fazıl'ın Son Devrin Din Mazlumları ile Kadir Mısıroğlu'nun bütün kitaplarını şöyle bir okumak yeterlidir herhalde.

Dünya Bülteni/ Haber Merkezi'nden bakın neler öğreniyoruz: “Basın tarihçileri, Türk basın tarihinde, basına yönelik sansür ve baskıları işlerken 2. Abdülhamit'in istibdatının üzerinde dururlar. Tarihçilerin yaptığı araştırmalar sonucu ortaya farklı bir gerçek ortaya çıktı. Tarihçiler Cumhuriyet döneminin ilk 33 yılında 2. Abdülhamit döneminin 25 katı dergi, gazete ve kitap yasaklandığını saptadı.

`Cumhuriyet Döneminde Bakanlar Kurulu ile Yasaklanan Yayınlar` başlıklı çalışmasında Mustafa Yılmaz, 5 Kasım 1923'te matbuat hakkında çıkarılan bir kanunla basına sansür getirilerek başta Cumhurbaşkanı'nın eleştirilme yasağı getirildiği belirtti. Yılmaz Cumhurbaşkanı hakkında olumsuz yayın yapanlar hakkında yayın ve gazeteleri kapatma ve sorumluları hakkında üç yıla kadar mahkûmiyet verildiğini belgelere dayandırarak anlatıyor.

Alpay Kabacalı, `Başlangıçtan Günümüze Türkiye'de Basın sansürü` adlı eserinde, dini yayınların Halifeliğin kaldırılmasından sonra dini yayın yapan gazeteler gözetime tabi tutularak, Takrir-i Sükun kanunundan sonra da kapatıldıkları gerçeğini aktarıyor.

Mete Tunçay'ın belirttiği gibi rejim yanlısı dışındaki basına yaşam hakkı tanınmamış, Sebilürreşad, Seda-i Hak, Vatan, Akşam gibi gazete ve dergiler Bakanlar Kurulu kararı ile kapatılmıştır.

Cumhuriyetin ilk 15 yıllık döneminde kapatılan gazete ve derginin sayısı 144'tür. Bu yayınların kapatılmasındaki öncelikli gerekçeleri, dini propaganda da bulunmaları, komünistliğin övülmesi, `Kürtçülük` yapılması, İnkılâplara ve Mustafa Kemal'e muhalefet edilmesi gibi iddialar oluşturuyor.

1938-1945 yılları arasında ise 65 yayın kapatılırken 1945-1950 yılları arasında 112 yayın kapatılmış.

Tarihçilere göre Demokratik Parti iktidara geldikten sonra öncelikle kendisine iki düşman belirlemiştir: Komünistler ve Mustafa Kemal Atatürk'e hakaret edenler...

Demokrat Parti iktidarından dini kitap ve dergilerde nasibini alarak ilk yasak Said Nursi'ye gelmiş. 19 Ocak 1950'de Bakanlar Kurulu kararı ile Said Nursi'nin `Gençlik Rehberi` isimli eseri yasaklanmış bu eseri 6. Sayısından 13. Sayısına kadar tefrika eden Büyük Doğu dergileri toplatılmıştır.

Yine Said Nursi'nin `Sıracun- Nur, Hacemat-ı Sittte` adlı eserleri hükümete, rejime, kanunlara, inkılâplara karşı çıktığı gerekçesi ile yayınlanması yasaklanmıştır.

13 Nisan 1950'de Bakanlar Kurulu kararı ile Osman Yüksel Serdengeçti'nin 'Bir Nesli Nasıl Mahvettiler' adındaki broşür şeklindeki eseri, inkılâplara karşı çıktığı ve dini propaganda yaptığı iddiasıyla toplatılmış, yayınlanması yasaklanmıştır.

Kütahyalı Yusuf isminde birinin 'İnkılap Soytarılığı' adlı başka bir kitapçık inkılaplara karşı olduğu, dini propaganda yaptığı gerekçesi ile toplatılmasına Adanan Menderes başkanlığındaki Bakanlar Kurulu karar vermiştir.

Ayrıca Gümölcineli Molla Yusuf'un yazdığı 'Hak Yol', Tebliğ cemaatine ait 'Umumi İstişare' adlarındaki eserlerde dini tefrika çıkarttıkları gerekçesi ile yasaklanmıştır.”¹

Bir Amerikan askerinin Kur'an-ı Kerim'e kurşun sıktığı, üstüne içki koyduğu, papuçla vurduğu haberini veya Guantánamo da esir Müslümanlara Kur'an-ı Kerim'e hakaretle işkence ettiklerini biraz sonra okuyacaksınız. Bir Gayr-ı Müslim bu çirkinliği yaptığında yüreklerimiz böyle parçalanırken, bütün dünyada infial uyandırıp inananları ayaklandırırken, acaba bunun bir benzerini Müslüman olduğunu söyleyen bir Türk, bir Kürt, bir Arap vs. askeri yapsa nasıl oluruz?

12 Eylül'ün en acımasız günlerindeydik. Bazı öğretmen arkadaşların evi basılmış ve dört gün gözaltında işkence ile sorgulanmışlardı. Serbest bırakıldıklarında ziyaretlerine gittim. Bana dediklerinden birisi şöyleydi: “Hocam, en ağırımıza giden, evimizi ararken kitaplarımızı tutup tutup yere çaldılar. Kutsal kitabımızın yere çalınması beni kahretti. Hatta Gazali'nin “Eyyühe'l Veled” diye bir halk kitabı var ya, onu eline aldı o rütbeli asker, içinde Arapça yazılan ayet ve hadisleri görünce, ‘Hala mı bu gerici yazı bulunan kitapları oluyorsunuz’ diye yere çaldı. O anda bütün saygı ve sevgimi kaybettim.”

Aradan yıllar geçmesine rağmen aynı tornadan çıkan zavallıların hala değişmemiş olması, ülkem ve insanlık adına ne kadar yazık bir durumdur. Halka tepeden bakarak onu insan yerine koymayan, onu diniyle, kitabıyla ve medeniyetiyle aşağılayan bu adamlar, ellerine geçirdikleri güçle öylesine hoyratça davranmış ve hak hukuk katliamında bulunmuşlardır ki, insan “bu nasıl oluyor, bunlar bizim

¹ www.tumgazeteler.com/?a=5738676; www.tumgazeteler.com/?a=5739315; 12/18/2009

milletimizden mi? Öyleyse neden bu kadar kin ve nefret?" demeden kendini alamıyor. İşte size bu sözlerimi haklı çıkaracak bir hatıra:

H. Hüseyin Ceylan 1957 – 1960 arası Demokrat Partiden milletvekili olan Gıyaseddin Emre ile bir röportaj yapmıştı. İşte onun bir bölümünden ir acı hatıra:

H. Hüseyin Ceylan: Efendim dönemin dini baskılarını yaşadığınız ve duyduğunuz kadarıyla biraz örneklendirebilir miyiz?

Gıyasettin Emre: Bizim doğu bölgesinde Cumhuriyet döneminde köylerin adı da yenilendiği için, ben köyümüzün eski adıyla bir olaydan bahsetmek isteyeceğim. Bizim köyün adı Ganiçok idi.

Yıl 1927, mevsim ilkbahar. Bir jandarma onbaşı ve iki jandarma eri köyümüze geliyor (Yaşım müsait olduğu için çok iyi hatırlıyorum). Köy geçimini genellikle hayvancılıktan temin ettiği için, köyün giriş ve çıkışı hep hayvan pislikleriyle doludur. Jandarma onbaşı çamurlu yollardan ve hayvan pisliklerine basa basa köydeki Halid Ağa denilen, aynı zamanda âlim olan bir zatın evine geliyor. Postallarını dışarda çıkartmadan, affedersiniz ahıra girer gibi postallarla Halit Ağa'nın evine giriyor. Sonra penceresi dışarıya bakan (bizde evlerin penceresi genelde avlu içine bakar, sadece bir odanın penceresi dışarıya bakar. O da geleni gideni gözlemek içindir. O odada da genellikle evin en büyüğü olan erkek oturur) odaya Halid Ağa'nın yanına geçerek postallarıyla birlikte pencere kenarındaki sedire uzanıyor.

Bir müddet sonra, altı hayvan tersiyle dolu olan postallarını çıkartıp, pencere geniş liginde bulunan kitapların üzerine koyuyor (Bizim evlerimizde modern anlamda kütüphane olmadığı için, genellikle kitaplar pencere genişliğine veya sandıklara konur). Tabi her zamanki gibi pencere genişliğinde bulunan en üstteki kitap Kur'an-ı Kerim'dir. Jandarma Onbaşı da postallarını Kur'an'ın üzerine koymuştur.

Şeyh Halid Ağa da sessizce oturduğu yerden kalkıp, postaların altındaki Kur'an-ı alıyor, postaları yine aynı yerine koyarak, Kur'an'ı yan odaya götürmek istiyor. Tam bu sırada jandarma onbaşı Halit Ağa'ya:

- "Nedir o elindeki" diye sorunca:

- "Kur'an'dır. Herhalde siz postalınızı koyarken, postaların altındakinin Kur'an olduğunu fark edemediniz!" diye cevap veriyor Şeyh Halit.

Bunun üzerine jandarma onbaşısı hemen uzandığı yerden ayağa fırlayarak postallarını giyiyor ve Halit Ağa'nın elindeki Kur'an'ı alarak yere çarpıyor ve Kur'an'ı çizmeleriyle çiğnerken de bir taraftan,

- "Hâlâ bu Kur'an'ı mı okuyorsunuz, hâlâ bu çöl kitabını mı evinizde bulunduruyorsunuz" diyerek salyalarını akıta akıta Halit Ağa'ya bağırmaya başlıyor.

Yanındaki iki Jandarma da Kur'an-ı çiğnemedi onbaşılara yardımcı oluyorlar.

Tabi Şeyh Halit Ağa evinde en aziz bildiği, namusu bildiği Kur'an böylesine postal altında çiğnenirken ve Kur'an'a böylesine hakaret edilirken beyninden vurulmuşa dönüyor ve hemen yan odaya geçerek yatağının altındaki silahını alıyor ve tekrar jandarmaların bulunduğu odaya girerek jandarma onbaşısını ve jandarma erlerini oracıkta öldürüyor.

Bu hadise o zaman Muş bölgesinde Şeyh Halit Ağa isyanı diye duyuruldu. Oysa isyan misyan hiçbir şey yoktu. Yüzlerce jandarma ellerinde süngü takılmış silahlarıyla Ganiçok köyünü sardılar (1927). Önce Şeyh Halid'in evine girdiler. Kadın, çoluk, çocuk ayırımı yapmadan hepsini aldılar ve köydeki Halit Ağa'nın ne kadar yakın akrabası varsa onları da toparlayıp götürdüler. Sonra Şeyh Halit Ağa'nın komşu köylerdeki hısım akrabaları da tek tek toplanıp eski adıyla Till olan ilçeye getiriyorlar. Eski adlan Ganiçok, Gıcık, Dabbi olan köylerden toplanan Şeyh Halit'in akrabaları ve Şeyh Halit 131 kişi olarak Till ilçesinin "Nevala Çileken" denilen meydanlığına elleri bağlı olarak getiriliyorlar ve yeni adı Kopko olan Till'lilerin çok iyi bildikleri gibi bu 131 kişi çoluk çocuk demeden bir anda kurşuna diziliyor ve aynı zamanda süngüleniyor.

H. Hüseyin Ceylan: Hepsi öldürüldü mü?

Gıyasettin Emre: Evet hepsi öldürüldü ve maalesef Doğu'da bu ürpertici olayı duyururlarken de "Şeyh Halit ayaklanması" diye duyurdular. Oysa ne ayaklanma vardı, ne de toplu bir isyan. Ben Demokrat Parti'den milletvekilliği de yapmış bir insanım, burada açıkça söylüyorum ki "Doğu isyanları" diye tarihte gösterilmek istenen isyanların çoğu Şeyh Halit'in ki gibi olmuştur. Asıl isyan jandarma onbaşısının Kur'an'a karşı gösterdiği, bugün bile kanunlarımızda "dince mukaddes sayılan şeylere saldırı" diye geçen cezayı müstelzim olaydır. Ama o dönem özellikle Doğu'da tam bir jandarma devleti olduğu için ve hemen her şeye, her konuda jandarma karar verdiği için

askerlerin dediği şeyler gerçekleştirilmiştir. "Bunun isyanla alakası yok, ne ayaklanması, milleti niçin tutukluyorsunuz?" diye itiraz eden insanlar da jandarmaya itirazlarının karşılığını "süngü" karşısında canlarını feda ederek ödemişlerdir."¹

Aynı söyleşiden iki manzara daha verelim konumuzla ilgili. Böylece işin hangi seviyesizliğe kadar götürüldüğü iyice anlaşılmış olsun:

"H. Hüseyin Ceylan: Kadınların din eğitimi nasıldı ve kadınlara da baskı var mıydı?

Gıyasettin Emre: Efendim tabi şunu söylemek lazım bizde kadına dokunuldu mu zaten iş biter! Çünkü kadın örtüsüyle olsun, bedeniyle olsun bizim için namustur. Allah onların korunmasını ve muhafazasını erkeklere emanet etmiştir. Bizde hanıma bakış böyle olunca ister istemez gerek jandarma ve gerekse diğer memurlar kadınların ne örtüsüne uzanabiliyordu ve ne de onu bir yere giderken üzerinde Elifba veya Kur'an taşıyor mu diyerek üzerini arıyorlardı. Eğer kadın benim üzerimi şunlar aradı, benim örtüme el uzattı diyerek beyine şikâyetçi olsa, beyi için onları öldürmekten başka bir seçenek olmazdı. Doğunun geleneksel kanunu budur. Bu yüzden tüm zulümler erkekler üzerinde gerçekleşmiştir.

Ben bir olay hatırlıyorum. Bizim orada Dağlık köyü diye bir köy var. Bir-gün komşu köy olan Molla Davut köyünden bir haberci Dağlık Köyüne gelerek köy meydanında avazının çıktığı kadar bağıyor. "Ey ahali jandarmalar geliyor, herkes Kur'an'ını saklasın, Elifbalar saklansın!" diye. Ve herkes başlıyor saklanmaya ve evlerindeki Kur'an'ları saklamaya.

Fakat o köyün Fatıma isimli bir ihtiyar kadını elinde okumakta olduğu Kıran'ı saklamıyor. "Gelirlerse gelsinler, görürlerse görsünler işte Kur'an" diyerek okumasına devam ediyor. O sırada evin gelini, "Anne! Bak sen Kur'an okuyorsun diye şimdi oğlunu alıp götürürler, babamızı alıp götürürler, daha olmadı ikisini de öldürürler, sen de sakla şu Kur'an-ı" diyor. Nihayet ihtiyar Fatıma nine Ku^ân-ı göğsü üzerine, elbisesi içinde saklıyor.

Jandarmalar köye geliyor, tek tek evleri kontrol ediyorlar. Fatıma ninenin evlerine geldiğinde Jandarma Komutanının Fatıma ninenin göğsündeki kabarıklık dikkat çekiyor. "Ne var orada çıkar

¹ H. Hüseyin Ceylan, Cumhuriyet Dönemi Din Devlet ilişkileri, III. 15-17.

bakalım” deyince, kadıncağz bir şey yok diyor. Bunun üzerine Jandarma Komutanı erlere "bakın!" emrini veriyor.

İşte o zaman evin reisi "Komutan ona dokunmayın, yalvarırım, ne isterseniz vereyim size. Orada zaten bir şey yok. Size ben 5 altın vereyim, ayrıca koyun vereyim akşama kesip yersiniz, ama hanımın üzerine el sürmeyin!" diyor. Komutan rüşvetçi biriymiş ki, 5 altını ve 1 koyunu alıyor: "Peki artık bir şey yapmayacağım. Çıkart bakalım orada ne var, merakım gitsin" deyince, ihtiyar Fatıma nine göğsünden Kur'ân-ı çıkartarak "İşte bu vardı" diyor.

Adam 5 altını, 1 koyunu almış olmasına rağmen: "Demek siz hâlâ Kur'ân okuyorsunuz öyle mi! Ben size gösteririm" diyerek Fatıma nineyi ve o evin sahiplerini şehre götürüp emniyette nezarete atıyorlar.

Bu örnek de dönemin Kur'ân düşmanlığını göstermesi açısından manidardır.

Bir olay daha var o daha enteresan onu anlatayım: Bekçiler diye bir köyü var Muş'un. Burada Hoca Mehi diye bir hoca var. O zaman köye jandarmalar bir baskın yapıyorlar (1939). Köye baskın haber verilmediği için Mehi Hoca evinde Kur'ân okutmaya devam ediyor.

Hemen komşu çocuğu sessizce Mehi Hocanın evine gelerek, "Hocam jandarmalar bizim eve geldi, şimdi size gelecekler, Kur'ân ve Elif cüzlerini saklayın" diyor. Hoca bir an Kur'ân'ı evin ocaklığındaki bacaya saklamayı düşünüyor. Ancak burada durmaz ve iş olur düşüncesiyle vazgeçiyor ve yastığının altına koyuyor. Çocuklarına da, "benim için hasta deyin, üzerime de iki tane yorgan örtün, ben bu yatakta hiç kalkmadan yatayım" diyerek tembihatta bulunuyor.

Hemen jandarmalar içeri girince, jandarma çavuşu "Bu evde Kur'ân okunduğunu haber aldık. Sen yatağında yatan, Kur'ân'ı sen okutuyormuşsun, kalk bakalım ayağa, bize hesap ver!" deyince, Hoca "evladım ne Kur'ân okutması, ben hasta yatağında yatmakla meşgulüm" diyerek Çavuşa cevap veriyor. Jandarma çavuşu, "Kaldırın bu ihtiyarı yoklayın yatağını, yastığınızı ve eğer bir Kur'ân çıkarsa yastığınızdan hemen onun saçını sakalını tıraş edin. Çünkü bunlara en ağır gelen şey, sakallarının kesilmesidir!" diyerek erlere emir veriyor.

Gerçekten yastığın altından da Kur'ân çıkınca Mehdi Hoca denilen âlimin saçını ve sakalını hemen oracıkta kesiveriyorlar. Bir âlimin sakalının toptan kesilmesinin manasının ne olduğunu herhalde idrak ediyorsunuzdur.

İşte böylesi acı hakikatler yaşanmıştır. Yalnız şunu söyleyeyim ki, o dönemde halk tabakası ve din öğreticileri Kur'an'ın ahkâmına toptan inanıyorlardı ve bunun içinde hafızalardan Kur'an ahkâmını silmek için Kur'an öğretimi yasaklanmıştı. Şimdi ülkemizde Kur'an okumak ve okutmak serbest. Ancak Kur'an'ın ahkâmı yine yürürlükte yok, hatta Kur'an'ın ahkâmı camilerden bile kaldırılmış durumda. Bir bakıyorsunuz hutbeler okunuyor, vaazlar veriliyor, cihada ait, ahkâma ait hiç bir şey yok ortada. Ben bu yüzden şimdiki din-devlet ilişkilerini de en az 1923-50 yılları arası uygulamaları kadar zalimane buluyorum.”¹

Biz de gençliğimizde radyodan şuna benzer çok haberleri duymuşuzdur: “İrticacı, gerici, yobaz dinciler ayin yaparken suçüstü yakalandı ve suç aletleri olan takke, tesbih ve kitaplarına el konuldu.”

Kitap yazma suçundan Bediuzzaman Said Nursi, Necip Fazıl Kısakürek, Kadir Mısıroğlu ve emsali yazarlar acaba kaç yıl hapislerde yatmışlardır? Bu sistemin gazabı sadece dindarlara da değildi. Herkeseydi desek caizdir. İşte sosyalist ve komünistler, işte sağcı liberalist ve kapitalistler, işte ırkçı veya milliyetçiler, işte öğretim üyeleri, yazarlar, şairler, gazeteciler...

Gelin şöyle diyelim, acaba gazete ve dergilerde yazı yazan, kitap bastıran bir kişi var mıdır ki mahkemeye çıkmasın, ceza yemesin?

Hatta bir ara yazarlar ve yayıncılar ironi yaparak kitaplarının yasaklanmasını bile ister olmuşlardı. Çünkü yasaklanan kitaplar daha çok okunuyor ve satıyordu...

Bizde darbeler, cumhuriyetin ilk yıllarına geri dönüş için, yani “irtica” için yapılır. Onun için darbelerin ilk icraatı da kitap yasaklamak, evlerden kitap toplamak ve yazarları tutuklatıp içeri atmaktır. Yaşı eskilere yetmeyenler için 28 Şubat buçuklu darbeyi hatırlatırım. Elllerinde listeler, okul kütüphanesini teftiş eden sivil memurları (!) az mı seyrettik acıyla?

Ne oldu?

Onlar yasaklı kitaplarla gittiler. Ertesi gün aynısı kitaplar tekrar kondu. Bir şey yaptıklarını sanıyor ahmaklar...

Bizim de “Bu Sistemden İslam’a” kitabımız, maalesef 28 Şubat Post Modern darbesine kurban gitmiş, bize on aylık mahkûmiyet

¹ Age. III. 25-26.

getirerek yasaklanmıştır. “İslamlaşma Bilinci” kitabımız için de DGM’ye ifade verdik, bereket ki zaman aşımına uğramıştı, kurtardık.

Ülkede bunun binlerce kötü örneği vardır ne yazık ki. Bunu yapanlar, rejimlerine cumhuriyet ve demokrasi olduğunu iddia ediyorlar. Güya evrensel insan hakları ve benzeri anlaşmalarının altına imza da atmışlardır. Şimdi şu habere bir bakınız lütfen:

İsmail Bozkurt yazıyor: “Okuduğum habere inanmak istemedim. 1974 Barış Harekâtı sonrasında Devlet’in elinde kalan Rumca (ya da Yunanca) kitaplar, açık artırma ile satılacaktı. İsteyene bu kitaplardan okka ile de satılacaktı. Bir de resim: Çöp yığını benzeri bir kitap yığını! Kitaplar üst üste, gelişigüzel yığılmış.

Haberde açıklamayı yapan, bir Devlet yetkilisi. Açık artırmalı, okka işi satışı bu açıklamayı çok doğal, sıradan bir iş gibi yapıyor. İnanın, sözünü ettiğim bu haberi, Devlet yetkilisinin açıklamasını ve haberde ilgili resmi görünce utandım. Yerin dibine geçmiş gibi oldum. Böylesi bir davranışın, hem de olağan ya da sevinilecek bir şeymiş gibi neredeyse böbürlenerek sergilenmesini; şaşkınlıkla, hayretle ve de üzüntü ile karşıladım.” (25 Ekim 1994, Ortam)”¹

Eh, orası “yavru vatan”, ne de olsa anasından huy kapmıştır. Ama daha akıllı, anası gibi yakmamış, yine de okkayla satmış.

Bunlar bizim gibi cumhuriyetin “gerici” diye yaftaladığı insanların sözü değildir sadece. Bakın bir nobel ödüllü “ilerici”miz ne diyor. Bu habere bir kulak vermek bile durumun vehametini anlatır:

“Nobel ödüllü yazar Orhan Pamuk, Türkiye’de son yüz yılda yazarlara yönelik baskıların Türk kültürünü zenginleştirmedigini, aksine fakirleştirdiğini söyledi.

Pamuk, bugün Cumhurbaşkanı Abdullah Gül’ün de katıldığı 60. Frankfurt Kitap Fuarı’nda yaptığı konuşmasında, ‘Son yüz yılda kitapları yasaklamak, yakmak, yazarları öldürmek, hapse atmak, onları vatan haini ilan edip sürgüne yollamak, basında hep bir ağızdan yazarları aşağılamak Türk kültürünü zenginleştirmede, tam aksine fakirleştirdi. Devletin yazar ve kitap cezalandırma alışkanlığı hala devam ediyor. Benim gibi pek çok yazarı susturmak, sindirmek için kullanılan Türk Ceza Kanunu’nun 301 numaralı maddesi yüzünden,

1

yüzlerce yazar ve gazeteci şu anda mahkemelerde yargılanıyor, mahkum oluyor`` dedi.

Pamuk, bu yıl yayımladığı roman için çalışırken, eski Türk filmlerini seyrettiğini ve eski şarkıları dinlediğini belirtirken, 'Bu işi kolayca Youtube ile yapmıştım, ancak aynı şeyi şimdi yapamam. Çünkü Youtube ile birlikte yüzlerce yerli ve uluslararası web sitesine girmek siyasi nedenlerle Türkiye'de yaşayanlara yasak. Siyasi iktidar sahipleri tüm bu baskılardan memnun olabilirler, ancak biz yazarlar, yayıncılar, sanatçılar, Türkiye'nin kültürünü yaratan ve onu izleyen herkes, kültürümüzün, edebiyatımızın dünyaca tanınmasından bu baskıları anlamıyoruz` diye konuştu.”¹

İşin garip tarafı, bu haklı sözleri söyledi diye bu adam ülkemizde “faşist, devlet düşmanı, Türkleri aşağılayan adam” olarak nitelendi, ölümle tehdit edildi, hatta linç edilmek istendiği için soluğu Amerika'da aldı.

Sistem kitap yasaklamak ve yakmakla amacına ulaşmıştır. Şimdi ülkede yalan dolanla büyütölmüş bir nesil vardır ki kitaptan ve gerçeklerden nefret etmektedirler. Öğretmenleri bile okumayan bir Milli Eğitimin en büyük başarısı, kitap sevgisini, okuma aşkını, katletmek ve doğru bilgi edinme yollarını tıkamaktır.

Bütün bunların neticesinde sıkılan canınızı açacak ve sizi neşelendirecek ve şaka gibi gelecek bir haberi vereyim mi?

“Yasaklı kitaplar sergisi İstanbul'da. Nazım Hikmet'ten Melih Cevdet Anday'a, Bediüzzaman Said Nursi'den Karl Marks'a kadar birçok ismin kitaplarının yer aldığı 'Yasak Kitaplar' sergisi dün İstanbul'da ilgililerin ziyaretine açıldı. Serginin açılışı eski istihbaratçı Prof. Dr. Mahir Kaynak, Türkiye Yazarlar Sendikası Genel Sekreteri Gülsüm Cengiz, Türkiye Yayıncılar Birliği Başkanı Çetin Tüzüner ve Kültür ve Turizm İl Müdürü Doç. Dr. Ahmet Emre Bilgili tarafından yapıldı.

Açılış öncesinde Türkiye'de kitapların yasaklanması, yazarların yargılanması ve bu sergi üzerine bir dizi konuşmalar da yapıldı. Serginin yakın tarihimizde ifade özgürlüğü açısından bulunduğumuz noktadan nerelere geldiğimizi göstermesi yönüyle önemli olduğunu ifade eden Kültür ve Turizm İl Müdürü Doç. Dr. Ahmet Emre Bilgili,

¹<http://www.tumgazeteler.com/?a=4227172> (13. 12. 2009)

'Bu sergi, devlet eliyle yapılıyor olmasıyla da ayrı bir önem kazanıyor' dedi.

Demokrasini yaşatılabilmesi için her türlü düşüncenin ifade edilebilmesi gerektiği üzerine vurgu yapan Türkiye Yazarlar Sendikası Genel Sekreteri Gülsüm Cengiz, 'Türkiye'de hala yazdıkları nedeniyle yargılanan yazarlar var. Sendika olarak bunun geniş bilgisine sahibiz. Kitapları yasaklayarak okurla buluşmasını engellemeyin, insanlar seçimlerini kendi yapsın, kararı kendileri versin' şeklinde konuştu.

Belçika'ya yaptığı bir gezide, kendisine, oradaki kent kütüphanesinde bulunan eski eserlerin savaş dönemlerinde şehir dışındaki bir mağaraya götürülerek korunduğunun anlatıldığını söyleyen Cengiz, 'Bizimse geldiğimiz nokta ortada. Tüm bunlara rağmen bu serginin büyük bir anlamı var. Bu sergi, bir bakıma devletin özür dilemesi anlamına geliyor ve burada bir sorunla yüzleşiyoruz' şeklinde konuştu.

Yaptıkları araştırmada, 2002-2004 yılları arasında toplam 103 edebiyatçı ve yazarın yargılandığını tespit ettiklerini belirten Türkiye Yayıncılar Birliği Başkanı Çetin Tüzüner ise, 'Kitaplara ceza kesen bir anlayışla halkın gerçekleri öğrenmesini engelleyerek çağdaş demokrasiye ulaşılması mümkün değildir' dedi. Tüzüner de bu serginin, geçmişte yapılan bir hatanın özürü olarak kabul edilebileceğini ifade ederek gerçekleştirenleri tebrik etti.

'Yel Üfürdü Su Götürdü' adlı kitabı son yasaklanan kitap olan Prof. Dr. Mahir Kaynak da Türkiye'de yasakların kişisine göre uygulandığının altını çizdi. 'Benim hakkımda yazılanlar kamyonet dolusuydu. Bense ince bir kitapla kendi kendimi anlatmak istedim ve 7,5 yıl hapis istemiyle yargılandım. Türkiye'de yasaklar bazı insanlara uygulanıyor. Kime uygulanacağına da arkada bir güç var, o karar verir' şeklinde konuştu. Kendisinin deşifre ettiği operasyonun Nihat Erim'in kitabında da anlatıldığını hatırlatan Kaynak, 'Bundan ortaya, birileri bir şey hakkında konuşur birileri konuşamaz, sonucu çıkıyor. Mahkemeler de kararı tebliğ eder, yargılamaz' dedi. Bir dönem yasaklanmış kitaplardan oluşan serginin devlet eliyle yapılmasının da her şeye rağmen anlamlı olduğunu belirten Kaynak, fikrin zararlısı olmayacağını vurguladı." (Naciye Kaynak/ İstanbul 18.05.2005)¹

¹ <http://www.tumgazeteler.com/?a=720983>

Ülkemizde cinayet seviyesinde işlenen bu kitap yasağı hakkında Faruk Çakır'ın "Kitapları yakmayalım, okuyalım" başlıklı bir yazısını ibret için iktibas etmek istiyorum:

"Kitap yasaklama yoluyla bir yere varılamayacağı bunca örnekle görüldüğü halde, hala bu yolu tercih etmek isteyenlere rastlanıyor. Kitap yakmak ve yasaklamak ile 'iyi bir yer'e varılabilmiş olsaydı, Türkiye bugün öyle bir 'yer'de olurdu. Ne var ki, hala maddi ve manevi problemlerle kavrulduğumuza göre demek ki yakmak ve yasaklamak çıkar yol değil.

'Güvenlik kuvvetleri'nce yakalanan ve teşhir edilen 'suç aletleri' arasında kitapların da yer aldığını uzun yıllar televizyon ekranlarından izlemiş bir nesil olarak, AB yolunda ilerledikçe bu görüntülerin sona ereceğini düşünmüştük. Gerçekten de son yıllarda geçmişe nispetle 'suçlu kitap görüntüleri'nde gözle görülür bir azalma olmuştu. Ancak 'küçük de olsa mide bulandıran' haberler yine de gündeme gelebiliyor.

'Medenileri ikna etme'nin zorla olmayacağı bilindiği halde yanlıştaki bu ısrar niye? Kitapları yasaklayarak, onun içindeki fikirleri 'yok' etmek mümkün mü? Eğer itiraz edilen noktalar varsa, yine 'kitap'larla cevap vermek/eleştirmek gerekmiyor mu?

Geçtiğimiz hafta boyunca Ankara'da açılan bir kitap sergisi, yasaklamakla bir yere varılamayacağını bir defa daha göstermesi bakımından dikkat çekiciydi. Milli Kütüphanede Kültür Bakanlığı ve Türk Kütüphaneciler Derneğinin ortaklaşa hazırladıkları 'Toplatılan Yayınlar Sergisi' kitap yakmanın ve yasaklamanın ne kadar yakışıksız olduğunu yeniden ortaya koydu. Sergiyi hazırlayan dernek başkanının da ifade ettiği gibi, bu sergi; devletin, kitap okuyucusuna/ Türkiye halkına da bir 'özü'ydü. (Konuyla ilgili olarak gazetemizde yayınlanan—1 Nisan 2005 tarihli gazetede—röportajı <http://www.yeniasya.com.tr/2005.04.01/haber/h2.htm> adresinden okuyabilirsiniz.)

Bu sergiyle milletten 'özür' dilendiği aynı günlerde, bir kaymakamın (Isparta, Sütçüler Kaymakamı) 'kitap toplatıp yakma emri verdiği' duyuldu ki, şu haber—her ne kadar uygulanmadıysa da—şüyu vukuundan beter bir gelişmeydi.

Konuşmanın ve yazmanın 'suç' sayıldığı bir yerde, müspet gelişmelerin olması mümkün mü? Uzun yıllar 'demir perde' baskısı altında yaşayan ülkeleri bir yana bırakıp, Türkiye'de yaşananlara bir bakalım:

Bilhassa 1950 yılına kadar yasaklanan kitapların haddi ve hesabı yoktur. Yanlış uygulama o dereceye varmıştır ki, gazetelerde 'Allah' (cc) lafzının kullanılması dahi emirle yasaklanmıştır. Dönemin Matbuat Umum Müdürü Nedim Tör, bu yönde emir vermiştir. (27 Temmuz 1942'de Dahiliye Vekâletine bağlı Matbuat Umum Müdürü Vedat Nedim Tör, umum dergi ve gazetelere ve matbuata şöyle bir talimat göndermiş: 'Bundan sonra din mevzuu üzerinde gerek tarihi, gerek temsili ve gerek mütalaa kabilinden olan her türlü makale, bent, fıkra ve tefrikaların neşrinden tevakkı edilmesi (sakınılması) ve başlamış olan bu kabil tefrikaların en çok on gün içinde nihayetlendirilmesi rica olunur.') (Sebilü'r-Reşad, C. 11, sayı 252. s. 32.)

Bunlar, yazılı emirle uygulanan yasaklar. Bir de bunların yazılı emirsiz/belgesiz olanları vardır ki, onu da 'canlı şahitler'den çoğumuz duymuşuz/dinlemişizdir. Mesela mahkemelerin suç unsuru bulmayıp yasaklamadığı Risale-i Nur Külliyyatına ait eserler yıllarca 'yasak yayın' diye töhmet altında bırakılmıştır. Risale-i Nur'dan istifade edenlerin her defasında 'Risale-i Nur'lar yasak değil' diye haykırımlarına rağmen, 'menhus bir el' bu eserleri okumayı 'suç' addetmiş, 'yasaktır' propagandası yapmıştır.

Ankara'da açılan 'Toplatılan Yayınlar Sergisi'nin doğru adı, 'yasaklanan ve yakılan eserler sergisi' olmaya layıktı. Çünkü sergilenen eserler arasında yer alan Risale-i Nur Külliyyatı, keyfi ve kanunsuz bir surette—uzun yıllar—yakılıp yok edilmek istenmiştir. Ama gerçeklerin uzun süre gizlenemeyeceği bir değil bin defa ortaya çıkmış ve Risale-i Nur'lar kendini savunmuş, okuyanların kalbini fethetmiştir. Bu 'fetih' hareketi karşısında ise her türlü haksızlık, yasaklama gayretleri ve söndürme niyetleri mağlup olmuş, Nurlar Türkiye sınırlarını aşıp dünya insanına ulaşmıştır. Bütün bunlar yasaklayıcıları insafa getirmiş midir dersiniz?"¹

Dünyada Kitap Yasaklama

Bizler bir kitap medeniyetinin insanları olarak bütün kutsal kitaplara saygıya davet ederken, hatta yukarıda anlattığımız gibi onları

¹Yeni Asya Gazetesi, 05.04.2005; <http://www.tumgazeteler.com/?a=718806>

abdestle ele almayı müstehab, yani güzel görürken, zaman zaman aşağıda okuduğumuz türden haberleri basında gördükçe insanlık adına hem üzülmüyor, doğrusu hem de öfkeleniyoruz:

“(Irak’ta) Amerikan ordusuna mensup bir askerin, önceki gün Kuran’ı Kerim’e hakaret ettiği ortaya çıkmıştı. Kamuoyuna askeri sözcü Albay Bill Buckner tarafından duyurulan söz konusu skandalla ilgili yeni fotoğraflar ortaya çıktı.

Adı açıklanmayan askerin, Kuran’ı Kerim’e sırf ateş açmakla kalmayıp, atış talimi sırasında kutsal kitabın üzerine içki şişesi ve terlik gibi nesneler koyduğu, bununla da yetinmeyip üzerine çıktığı görüntülendi.

Adı gizli tutulan askerin aynı eylemde son olarak Kuran’ı Kerim’i ateşe vererek yakmaya çalıştığı gözlemlendi.

Olayı, "ciddi ve üzücü" olarak nitelendiren askeri yetkililer, muhtemel tepkiler olasılığına karşı söz konusu askeri Irak’tan gönderme kararı almıştı.”¹

İşte size medeni (!) denilen dünyadan bir başka haber: “Amerikan Savunma Bakanlığı (Pentagon), Küba’daki Guantanamo Bay üssünde Amerikalı görevlilerin Müslümanların kutsal kitabı Kur’an-ı Kerim’e hakaret ettiğini ilk kez doğruladı.

Guantanamo üssünün bağlı olduğu Amerikan Güney Komutanlığı tarafından yapılan soruşturmada, yabancı terör zanlılarının kaldığı Guantanamo’da muhafızların Kur’an-ı Kerim’e idrar sıçrattığının, kitabı tekmelediğinin, üstüne bastığının ve suyla ıslattığının belirlendiği kaydedildi.

Guantanamo Komutanı Tuğgeneral Jay Hood’un başkanlığında yapılan soruşturmada, ilk kez üsteki Amerikalı personel tarafından Kur’an-ı Kerim’e hakaret edildiğine ilişkin 5 olayın ortaya çıkarıldığı bildirildi.

Soruşturma raporuna göre, Ağustos 2003’te meydana gelen olayda da, bir tutuklu kutsal kitabın içine İngilizce bir hakaret yazıldığı şikayetinde bulundu. Soruşturmada, bu hakaretin bir muhafız tarafından mı yoksa tutuklunun kendisi tarafından mı yazıldığına belirlenemediği ifade edildi.

¹ <http://www2.haberler.com/kutsal-kitaba-hakaret-eden-amerikali-askerin-yeni-haberi/> 12.16.2009

Raporda ayrıca, Amerikalı bir muhafızın tuvaletini yaparken, rüzgâr nedeniyle Kur'an-ı Kerim ve tutuklaya idrar sıçradığı ileri sürüldü.

Pentagon'un kutsal kitaba hakaret edildiğine ilişkin iddiaları araştırması için görevlendirdiği Hot, geçen ay soruşturmasını tamamlamıştı.

İlk kez Amerikan Newsweek dergisinde yer alan Kur'an-ı Kerim'e hakaret haberinden sonra Afganistan'da başlayan protesto gösterilerinde 16 kişi ölmüş, gösteriler daha sonra başta Pakistan olmak üzere çok sayıda Müslüman ülkeye yayılmıştı.

Newsweek, daha sonra yeterli kanıt olmadan yayımladığını belirttiği haberini geri çekmişti.”¹

Bugün kendilerini “uygar” ve “çağdaş” olarak tanıtan nice ülkelerde de maalesef kitap yasaklamalar zaman zaman gündeme gelmektedir. Bu yasakların daha çok İslam ile ilgili eserlerde oluşu esef vermektedir. O dünya içlerindeki İslam korkusunu ve ona karşı olumsuz ön yargılarını bir türlü beyinlerinden atamamaktadırlar.

Bu hamur çok su götürür. Biz bir internet sitesinden² bazı alıntılar yaparak meselenin vehametini ortaya koymaya çalışalım.³

Kitap Atma Fırlatma Çiğneme

Kitabı hakaret amaçlı olarak kin ve nefretle fırlatıp atmak da ona yapılan saygısızlık türlerinden birisidir. Bu “kitap atma”nın genellikle üç çeşidi olsa gerek:

1- Yasaktan korkarak “evde yakalanmasınlar” diye eski kitapları türbelere, camilere, müftülüklere saygı ile bırakma anlamında atma. Cumhuriyet döneminde bunun bazı acı ve yakıcı örneklerini yazmıştık.

2- Hakaret olsun diye kin ve nefretle yere atma, fırlatma, çiğneme, yakma, yağmalama vs.

3- Hakaret amacı taşımaksızın bıkkınlık ve öfke ile kitap atmak, fırlatmak.

¹ <http://haber.ihya.org/haber/hn-5413.html> 12/16/2009

²

<http://www.tumgazeteler.com/?q=%22kitap%20yasaklamak%22&gun=7000&sira=Rank&start=12>

³ Yazının gerisini “Kitap Sevgisi” çalışmamızdan okuyabilirsiniz.

Şimdi bunları biraz daha yakından inceleyelim ve hakkında dinimizin verdiği hükümleri tespit edelim.

Bu “Hakaret olsun diye kin ve nefretle yere atma, fırlatma” kutsal kitaplar için olursa insanı dinden çıkararak ve kâfir eden bir davranış olduğunu yukarıda görmüştük.

Bu konuda Ömer Nasuhi Bilmen Üstadımızın meşhur ilmihalinin “Mukaddesata Hürmet ve Saygı” bölümünde yazdıklarını bir görelim:

“43- Kur'an-ı Kerimi veya herhangi bir din kitabını bilerek temiz olmayan bir yere atmak, Kur'an-ı Kerim ayetlerini ve kelimelerini sihir (büyü) gibi bir maksatla temiz olmayan şeylerle yazmak ve yine bu maksatla hürmete aykırı sözler söylemek küfrü gerektirir. Onun için bu gibi sözlerden son derece kaçınmak gerekir.”

Cumhuriyet sonrasında akıl almaz bir şekilde yapılan harf devrimi sayesinde artık İslam Harfleri ile kitap basmak yasaktı. Yetmedi, evlerde bulundurmamak da fiilen yasaklanmıştı. Bulununca özel mülkiyet gasp edilmekle kalmıyor, sahibi bir de cezalandırılıyordu.

“Buna dair yasa var mı?” diye kimsenin aklına gelmiyordu. Çünkü o zaman demokrasi yok, hukukun üstünlüğü yok, adalet yok, aksine işkence çok, hakaret çok. Hatta gidip de gelmeyenler çok ama gideni arayıp bulacak babayiğit de çok yok.

Millet ceza yememek için kitapları ya gömdü, ya izbe yerlere sakladı, ya da türbelere, camilere attı kurtulmak için. Ya da hocalara, müftülere, diyanete teslim etti, “alın sizin olsun bari” diyerek.

Sene 1979 gibiydi. Sivas’lı bir tarih öğretmeni olan Faruk Aburşu Bey bürgün bana şöyle demişti:

- Hocam madem bu Arapça kitaplara merakın var, okuyorsun, gel bizim Sivas’a, sana araba dolusu kitap vereyim.

- Nasıl vereceksin bu kadar kitabı arkadaş?

- Beleş vereceğim.

- Kim yitirmiş ki biz bulalım?

- Yitirmemişler hocam, elleriyle teslim etmişler.

- Yahu şu işi doğru dürüst baştan anlatsana!

- Hocam harf devrimi olunca millet korkusundan bizim evin yanındaki bir türbeye kitapları gece kimse görmeden atmış kaçmış. Türbe kitap dolu. Arayan yok, soran yok.

- Allah Allah! Fakat aradan yıllar geçti. Kalmamıştır şimdi.

- Yok yok daha var, gel sen.

İnanamadım ve gitmedim. Ama ondan ekmek tahtası gibi büyük iki kitap satın aldım. Birisi “Mülteka şerhi Damat” (Mecmau’l Enhur) ile yine Mültekanın Osmanlıca şerhi “el-Mevkufât” idi. Belki de o dediklerinden idi, kim bilir?

Ama sonra Anadolu’da çalışan müftü ve hocalardan ne kadar hikâyeler dinledim bu konuya dair. Hatta birçoklarının kitapları böyle beleş yollarla gelmişti kendilerine.

Öfke ile yani aslında hakaret kastı olmaksızın bir kızgınlık ve bıkkınlık ifadesi olarak kitap atma meselesine gelince, insanlık hali bazen öfke kişinin aklını başından alır ve ona pişman olacağı bir kısım işleri yaptırır. Bu tür atmalarla bunu kastediyoruz.

Yukarılarda örneğini verdiğimiz Hz. Musa’nın (as) Tevrat Levhalarını atması da bu kabildendir Allah-u a’lem.

İşte size bu konuda şimdi tatlı olmuş acı bir hatıra: “Ahmet Hamdi Akseki Diyanet Reis Muavini olunca bir yayın programı yapmış, bu meyanda Şah Veliyyullah’ın *Huccetullahilbâliğa* isimli şah eserini Hasan Basri Hoca’ya tercüme ettirmeye karar vermiş, o tarihte reis olan Şerafeddin Yaltkaya’yı da –Çantay Hoca ile araları iyi olmadığı için- zor güç ikna etmiş.

Akseki Hoca’nın hatırı ve ısrarı üzerine bu zor işi kabul eden Çantay Hoca tercüme koyulmuş, o zaman elde, hadisler için indeksler filan da yok, kitapta geçen hadislerin kaynaklarını da bulup kaydetmesi istendiği için zaman zaman zorlandığı, yorulduğu olurmuş.

Birgin, Tirmizî’den diye kaydedilen bir hadisi saatlerce aramasına rağmen kaynağında bulamamış, vaktiyle bir sinir hastalığı da ^{gözü} için öfke ile elindeki Tirmizî cildini fırlatmış, kendisini de Kumkapı sahiline atmış, biraz ileri geri dolaşıp dinlenmiş, bu arada tercümeden vazgeçmeye karar vermiş ve takımı tezgâhı toplamak üzere eve dönmüş.

Attığı yerde açık vaziyette kalmış olan kitabı almak üzere eğilince gözü bir hadise takılmış ve şaşkınlıktan donakalmış; saatlerce arayıp bulamadığı hadis karşısında duruyormuş. Bunu manevi bir işaret sayarak tekrar tercümeye dönmüş.

Derken aradan günler geçmiş, Şerafeddin Yaltkaya’nın din anlayışı ve uygulaması kendisine ters geldiği için hakkında bir hiciv

(taşlama şiiri) yazmış, bir arkadaşına göndermek üzere zarfa koyup kapatmış. Ayrıca Yaltkaya'nın, tercüme ile ilgili bir resmi yazısına da cevap yazmış, onu da bir zarfa koymuş. Zarfların üstünü yazacağı zaman yanlışlık yaparak hicvi reise, yazıyı da arkadaşına göndermiş. Yaltkaya şiiri okuyunca küplere binmiş, hemen Akseki Hoca'yı çağırmış ve tercüme işinin  antay Hoca'dan alınması emrini vermiş.”¹

Kitap atma ile fırlatmanın bir farkı yoktur herhalde. şimdi de bu kitap fırlatma saygısızlığına yine yaşanmış bir olay ile Hayrettin Karaman'dan bir hatıra aktararak bir örnek verelim.

“Prof. Dr. Abdülkadir Karahan, eski Türk edebiyatında kırk hadis tercümeleri konusunda bir çalışma yapmış olduğu için onu hadis hocası olarak tayin etmişlerdi. Bu hoca hırçın, kabına sığmayan, hayatı mücadele içinde geçmiş, kendini fazlaca beğenen, övünmesini seven, zayıf olduğuanda aşağıdan alan, kuvvetli olduğuanda ezen, söven, hakaret eden... bir ahlak ve kişiliğe sahip idi. Arapça bilmezdi, hadis ilminde de behresi yoktu. Kendi branşı olan eski Türk edebiyatında iyi yetişmiş, belki takdir görmüş bir hoca olduğu için yeni hocalığında bunu bulamaması, kendini zayıf hissetmesi onu kuşkucu ve hırçın yapıyordu. Bu yüzden aramızda üzücü bir olay geçti.

Hadis usulünü bir kitaptan defterine yazıyor, oradan da derste bize yazdırıyordu Bir iki ders yazıp yorulduktan sonra araştırıp kaynağını buldum; Ahmet Naim Bey'in “*Tecrid tercümesine*” yazdığı usulden özetliyordu. Ben oradan okurum, boşuna vakit harcamayım diye düşündüm ve İmam-Hatip'ten beri yaptığım gibi önüme kitabımı a ıp okumaya başladım. Bir derste benim yazmadığımı fark etmiş, yakınıma geldi ve ne yaptığımı sordu, cevap verdim:

¹ Hayrettin Karaman, Bir Varmış Bir Yokmuş, Hayatım Ve Hatıralar, , I. 399-400

- Kitap okuyorum.

- Niçin yazmıyorsun?

- Arkadaşlardan alıp okuyorum.

- Okuduğun kitap nedir?

- Kemalleddin el-Beyâdî'nin, Ebû Hanîfe'nin akait metinleri üzerine yazdığı şerh, "*Işârâtü'l-merâm...*"

- Bakabilir miyim?

Buraya kadar sakın konuştuğu için kızdığını anlayamadım ve kitabı verdim, alır almaz bağırarak konuşmaya başladı, sınıfın önüne kadar yürüdü, bize döndü ve üst üste hakaretler yağdırmaya başladı.

Önce "Ben şu kadar ilmi toplantılara katılmış, şöyle takdirler almış bir ilim adamı olarak..." diye başladı, sonra "Sen kim oluyorsun da benim gibi bir âlimin dersini dinliyecek yerde baldırı çıplak bir Arap'ın kitabını okuyorsun..." diye devam etti, öfkesi kıvamını bulunca da kitabı duvara doğru fırlattı, kitap duvara çarptı, kapağı çıktı ve yere düştü, benim yakınımnda Konya'dan okul arkadaşlarım, yanımda da Ali Osman Koçkuzu otururdu. Konya'dan tecrübelerimiz olduğu için kulağıma eğilerek "Duracak mıyız ağabey" diye sordu, ben de zamanın nezaketini göz önüne alarak bu hakareti yutmaya, sineye çekmeye karar vermişim, "Mecburuz, Enstitü zarar görebilir, duracağız" dedim. Ama kendimi eve gelinceye kadar tuttum (bu olay vuku bulduğunda ben gündüzlüye ayrılmıştım, Kadıköy vaizi idim), eve gelince bir güzel ağlayarak öfkemi boşalttım."¹

Cumhuriyet döneminin başlarında harf devrimi olunca evlere kitap baskınları olur, yakalanan suç aleti kitaplar (!) öfke ve gazapla, kin, nefret ve hakaretlerle, kitaba ve sahibine söverek, döverek, hatta bazen saç ve sakalı hakaret amacıyla tıraş edilerek yerlere fırlatılır, meydanlara atılır ve üst üste koyarak çiğnenir ve yakılır. Bunun

¹ Hayrettin Karaman, Bir Varmış Bir Yokmuş, Hayatım Ve Hatıralar, I. 316

hikâyelerini canlı şahitlerden az dinlemedik. İşte size bir tanesi: Bu anı Turhallı Receb Seyhan tarafından anlatılmış ve 1976 yılında Sebîl Dergisin'de "İnkılap filan" başlığı altında yayınlanmıştır.

“Artova'nın Kunduzağıllı Köyünde zulümden kan ağlayanlar anlatıyor: Malûm yıllardı evlât... Mevsim güz. Her an cenderme korkusuyla yaşadığımız, yanyana gelip derdimizi bile dökemediğimiz kara günlerden biriydi. Bir baykuş çıkageldi Artova'nın Kunduzağıllı Köyüne. Ne kadar ahmak ve ne kadar korkakmışız; çoluk çocuk korkudan ağlaşıyor, bizler titreşiyoruz. Bir zabitle altı cenderme köyü bastılar. Hemen Ahmet Efendi'yi çağırdılar. Soyadı Duran'dır. Sonradan kanun çıkınca verdiler. Bu Ahmet Efendi âlim adamdı. Tokat ve havalisinden devlet adamları da dâhil herkes tarafından tanınırdı. Kur'an okuturdu. İlmi üstüne civarda yoktu. O zaman şimdiki gibi İmam-Hatip mektebi nerede öyle... Kızlarımızın hamile döndüğü, fuhuş yuvası haline gelen Köy Enstitüleri vardı.

Fakirdik. Bari ilmen fakirliğimizi telafi edelim diye Hoca Ahmet Efendi bizi okutuyordu. Cendermeler biraz sonra kucaklannda Kur'ân-ı Kerim'lerin de bulunduğu kitaplan getirdiler. Cendermeler hocamızı da önlerine katmışlardı, cendermeler ellerini kelepçelemişlerdi.

Zabit, kitaplan yere atmalarını emretti.

Duraklamak nere? Cendermeler hemen attılar.

Ahmet Efendi dayanamadı, zabite hitaben:

-Efendi yeğen, içinde Kur'ân-ı Azim'üş-Şan da mevcut. .Sen Allah'tan korkmaz mısın? dedi.

Zabıt kızdı, hocamızın üstüne yürüdü. Olanca hıncıyla vurmaya başladı. Hocamızın yüzü sakalı kan içinde kaldı. Oluk gibi kan akıyordu elleri kelepçeli biçare ihtiyarın yüzünden...

-Allah'tan korkmaz imansız, bu yaptığın yanına kalmaz inşallah! diye inledi.

Zabit köpürdü, bağırdı:

-Kes sesini, seni boynuna ip takar köpek gibi köy köy dolaştırırım! dedi Bu lâf, Kunduzağıllı köylüsünün hâlâ kulaklanndadır. Sonra, Hocamızı cendermeler koltukladılar. Mecalsizdi. Buna rağmen inler gibi konuşuyordu:

-Köpek de Allah'ın mahlûkudur. Fakat zalim değildir. Şu zulümleri gören ve boyun eğen insan olacağına, köpek olsam iyiydi...

Zabit küplere bindi. Fakat bu defa hiç beklemediğimiz bir hareketi yaptı. Ayağının altına alıp çiğnemeye başladı. Cendermelere de çiğnemeleri için bağırdı.

Dehşet verici bir gündü, evlat. Allah bir daha göstermesin. Seneler sonra bu hadisedeki cendermelerden birisine Sivas'ta tesadüf ettim. Kocamıştım. Yanaştım yanına, hatırladı. Çok ağladı. Tezkereden sonra gözüne sis inmiş. Çok çok pişman olmuş. Ben asıl o zabiti merak ediyorum. Sordum. Şark'ta feci surette öldürüldüğünü söyledi.

Alma mazlumun ahım, çıkar aheste aheste..."¹

Bir garip kitap fırlatma olayı da Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'den gelmişti hatırlarsanız. Cumhurbaşkanı Sezer, 19 Şubat 2001'de dönemin Başbakanı Bülent Ecevit'in yüzüne anayasa kitapçığı fırlatarak Türkiye'nin büyük bir siyasi ve iktisadi kaosa sürüklenmesine neden olmuştu. Bundan sonra memleket, etkileri hala hissedilen büyük bir ekonomik krize girmişti.² Her ne kadar 12 Eylül Darbesinin başlara bela olan bu çağdışı Anayasası kutsal olmasa ve

¹ H. Hüseyin Ceylan, age. III. 103-104.

² <http://www.ensonhaber.com/gundem/31418/sezer-anayasa-kitapcigini-bugun-firlatmisti.html> 12/16/2009

onu fırlatmak dine imana zarar vermese de, demek ki kitap atma veya fırlatma hakareti, yine de az bela değilmiş...

Kitap Yırtma ve Yakma

İnsan bir kitabı niye yırtar, niçin yakar?

Bunun cevabı “kitap” cinsinden nefret değildir herhalde. İnsan bunu, o kitabın içerdiği düşünce ve bilgilere inanmadığı, beğenmediği, saygı duymadığı, kızdığı, nefret ettiği ve zararlı bulduğu için yapar herhalde. Açıkta yapılması hâlinde yakılan içeriğe karşı dinî, örfî veya politik sakınca görüldüğüne işârettir. Kitap yakımı, geçmişte ve şimdi birçok ülkede yapılageldiği gibi gizlice kitap veya medya tahrîbi şeklinde de yapılabilir.

Fakat bütün bunlar o kitabı yakmaya neden olabilir mi?

Sanırım bu konuda iki fikir vardır.

İlki, eğer kitap zararlıysa yakılmalıdır, yok edilmelidir. Çünkü bunu başkasına vererek elden çıkarmak, başkalarının da yanlışla düşmesine bir teşvik veya en azından sebep ve delalet olur. “Sebep olan yapan gibidir” kuralınca, başkasının yanlışla düşmesine sebep olanlar, düşülen o yanlışın vebaline ortaklırlar. O yüzden o kitap bir şekilde yok edilmelidir.

Ama bu en azından yakma ve yırtma gibi yok etme olmasa da kâğıt fabrikasına gönderilse daha iyi olmaz mı?

Olur, ama öfkede akıl olmazmış. Bunu yapan adam onu düşünecek değildir genellikle öfke anında.

“Kitap Yakma Tarihi” diyerdir başlık atsak acaba ayıp olur mu? Ne yazık ki tarihte bazı büyük kitap ve kütüphane yakımı ya da bir şekilde yok etme faaliyetleri bugüne kadar acıyla hatırlanmaktadır. Bunların listesi uzun olmasına rağmen bunlardan birkaçı, İskenderiye Kütüphanesi’nin yanması, Qin Hânedanlığı sırasında kitap yakımı ve bilginlerin gömülmesi, Maya Kodeksleri’nin İspanyol fâtipler ve râhiplerce tahribini ve 20. yüzyılda Nazi’lerin kitap yakımını sayabiliriz.

A.Mümtaz İdil anlatıyor: “İsa’dan Önce 333 yılı... Kazandığı savaşlardan ötürü adı tarihe “büyük” olarak geçecek olan İskender’in vakit bulup da yaptığı “küçük” işlerden biri de Persepolis kütüphanesini yaktığı yıl. Bilime ve sanata saygınlığı ile tanınan

“Büyük” İskender, kazandığı zaferlerin sarhoşluğundan ya da sinirlerinin aşırı bozukluğundan olsa gerek, tarihsel ve “büyük” kararını verir: “Persepolis kitaplığı yakılsın!”

O sıralarda dünyanın en zengin ve büyük kütüphanesi olan Persepolis’te yanan İran Destanı, 12 bin dana derisine altın harflerle yazılı 2 milyon dizelik bir kültür hazinesiydi. “Büyük” İskender, herhalde Persepolis kütüphanesini, Persleri tarihsiz bir ulus haline getirmek için yakmış olsa gerek, çünkü böylelikle, hem Perslerden kurtulmuş, hem de Perslere ait kültür mirasını ortadan kaldırmış olacaktı. Kaynakların belirttiğine göre, kütüphaneyle birlikte yalnızca 2 milyon dizelik Pers tarihi değil, yüz binlerce kitap da yanmıştır.

Her “büyük” komutan gibi İskender de, tüm dünyayı ele geçirse bile, ulusların geçmişini asla ele geçiremeyeceğini biliyordu. Ama aynı zamanda, kültür mirasını yok etmenin, ulusların gelişim süreçlerinde kesintilere yol açacağından da emindi. Tıpkı 12 Eylül’ün görünen ve görünmeyen “kahramanları” gibi...

Çin imparatoru Tsin Che Hoang Ti’nin kitap yakıtırma gerekçesinde, tarihi yok etmeye çalışmanın en karanlık temellerini buluyoruz: Hoang Ti, “bilginin insanlığa kötülük getirdiği” gerekçesiyle Çin tarihinin en önemli kitaplarını yakıtmıştır. Üstelik İmparator, kitapları insanların mutluluğu için yakıttığına yürekten inanmaktadır. Hoang Ti’nin bu muhteşem gösteriyi yaptığında takvimler İ.Ö. 213 yılını göstermektedir.

Çok değil, bundan 67 yıl sonra Neron’dan kurtulabilen bilim sanat ürünleri bir kıyıma daha uğrarken, tarih yeni bir kahraman yaratmanın talihsizliğini yaşayacaktır. Romalılar, Annibal’dan sökerek aldıkları Kartaca Kütüphanesini, Alp dağlarında geçirdikleri soğuk eve dönüş gecelerinde yakarak ısınacaklardır.

Dönemin en büyük kütüphanesi olan Roma Kütüphanesi ise Vizigotların gelip yakmasına kadar dünyanın en büyük kütüphanesi olma unvanını taşımıştır.

Tam bu sıralarda Anadolu’daki en büyük kütüphanelerden biri olan Bergama Kütüphanesi Sezar tarafından Kleopatra’ya hediye edilince, Kleopatra’nın, kıskançlıktan mıdır, neden bilinmez, Bergama Kütüphanesi’ndeki bütün kitapları aylarca İskenderiye hamamlarında yakıttığı söylenir.

Sonuçta İskenderiye Kütüphanesi’ndeki kitapların da başına aynı şey gelecektir. Ancak İskenderiye Kütüphanesini kimin yakıttığı

kesin olarak bilinmiyor. Bazı kaynaklar kütüphanedeki yaklaşık 400 bin kitabın, piskopos Theophilos tarafından yaktırıldığını öne sürerken, diğer bazı kaynaklar kütüphaneyi, Müslümanların İskenderiye'yi ele geçirmesinden sonra Halife Ömer'in yaktırdığını belirtiyorlar... (Bunun yanlış olduğu ispatlanmıştır. Genel kanı bu kütüphanenin, çıkan çeşitli fanatik görüşler nedeniyle, antik Pagan tapınakları ve yapıların imhası sırasında Hristiyanlar tarafından yakıldığı yönündedir. Kütüphanenin Sezar tarafından, İskenderiye'yi kuşattığı sırada yok edildiği görüşü de çeşitli tarihi eserlerde yer almaktadır. Kütüphanenin varlığını 4. yüzyıla kadar sürdürdüğü bilinmektedir. Sezar'ın kuşatmasında sadece bir bölümünün zarar görmüş veya yıkılmış olduğu da düşünülmektedir.)

...Ünlü astronom ve filozof Nasîrüddin Tûsî'nin bilim dünyasına olan katkılarında adı onunla birlikte geçen ve bilim adamları gözetmekle isim yapan Hülagu Han'ın, Bağdat'ı istilasından sonra, oradaki 36 kütüphaneyi yaktırdığı, bu yüzden de Dicle'nin aylarca kapkara bir su olarak aktığı yazılır. Bütün bunlar olurken yıl 1258 gibi tarihin ilerlemiş dönemine rastlamaktadır. Çoğu el yazması ve tek nüsha olan milyonlarca kitap bir daha geri dönmek üzere işte bu "yüce" kişiler tarafından yok edilmiştir.

Barbarlık diye nitelenecek kitap yakma olaylarına Hitler öncesi Avrupa'da da rastlanıyor. Arapların İspanya'yı terk etmek zorunda kalmalarından sonra, Ximenes adında bir kardinal ve Şarlman, Endülüs Kütüphanesi'nden taşıdıkları Araplara ait kitapları Granada'nın Babür-remle meydanında, İspanya'nın Müslümanlardan kurtuluşu adına yaktırmıştır.

Fizikçi Pierre Curie bu kıyım için, "Endülüs Kütüphanesi'nden otuz kadar kitap kurtuldu, onlarla atomu parçaladık. Eğer yakılan bir milyon kitabın yarısı kurtulmuş olsaydı, şu anda galaksiler arasında geziyor olurduk," der.

Hiçbiri Roma'daki kadar büyük olmamakla birlikte, kitap yakmalar günümüze kadar sürüp gelmiştir. Sözelimi, 1562 yılında Güney Amerika'da Maya Uygarlığına ait kitaplar, İspanyol papazlar tarafından yakılmıştır. 1566 yılında da, muz kabukları üzerine yazılı İnka antolojilerini yakan Pachacuti, bunu görev aşkıyla yaptığını belirtmiştir.

Kitap yakma şöhretinden payını alanlardan biri olan rahip Eugene Evraud, eski Polonezya yapıtlarını yaktıktan sonra, Polonezya

adalarında Hristiyanlık hakkında kitaplar yazmaya koyulduğunda tarih 1872'dir.

Kitap yakmanın en ideolojik tabanlı ve hafızalardan asla silinmeyecek olanı ise Nasyonal Sosyalizm dönemine rastlar. O zamana değin yakılan kitaplar, kütüphaneler için öne sürülen gerekçeler pek açık ve net değildir. Ama Nazi Almanya'sının 10 Mayıs 1933 tarihinde gerçekleştirdiği "kitap yakma töreni", Almanya'nın, geleceğin dünya lideri olacağına inanan binlerce Nazi tarafından desteklenen toplu kitap kıyımıdır.

Modern tarihin en büyük kitap yakma olayı 1992 yılında yaşandı. 25 Ağustos 1992 günü, uygar Avrupalıların onayı ve gözleri önünde, Sırp milliyetçileri Sarayevo'daki 102 yıllık Bosna Ulusal ve Üniversite Kütüphanesi'ne yangın bombalarıyla saldırdılar. Kütüphanede bir milyon 500 bin cilt kitap bulunmaktaydı. Bunların 155 bin tanesi, çok ender bulunan paha biçilmez el yazması kitaplardı. Kütüphanede ayrıca ulusal arşiv, geçmiş yılların gazete ve dergileri ve Sarayova Üniversitesi'nin koleksiyonları bulunmaktaydı. Uygar Avrupa ailesinin bireylerinden olan Sırp militanlarının yangın bombalarıyla bombaladığı kütüphane tam üç gün yandı, içindeki kitapların tamamına yakını yanıp kül oldu. Kütüphane çalışanları ve bazı Bosnalı vatandaşlar, üzerlerine kurşun yağdırılmasına rağmen, bir zincir oluşturup çok değerli bazı kitapları yangından kurtarmaya çalıştılar.

Bu olaydan üç ay önce de, yine uygar Avrupalıların gözleri önünde, Sırp militanlar Sarayova Oryantal Enstitüsü'ne bombalı saldırıda bulunmuşlardı. Fosforlu el bombalarının kullanıldığı bu saldırı sonucunda Enstitü yanıp yerle bir oldu. Enstitünün kütüphanesinde Arapça, Farsça ve İbranice çok değerli el yazması 5 bin 623 cilt kitap bulunmaktaydı. Ayrıca, Bosna'nın beş yüz yıllık tarihinin kaynaklarını oluşturan 7 bin Osmanlı belgesi, 19. yüzyıl kadastro kayıtları ve Osmanlı dönemine ait 200 bin belge bulunmaktaydı. Bunların hepsi yanıp kül oldu. Yukarıdaki iki saldırıda da, yalnız kütüphanelerin hedeflenmiş olduğunu vurgulamamız gerekir. Uygar Avrupa ailesinden olan Sırp militanlar, sadece kütüphaneleri yakıp yıkmışlar, bunların hemen bitişiğindeki binalara dokunmamışlardır.(Andras Riedlmayer, Harvard University, "Erasing the Past: The Destruction of Libraries and Archives in Bosnia-

Herzegovina”, Middle East Studies Association Bulletin, July 1995, www.fp.arizone.edu/mesassoc/Bulletin/bosnia.htm)¹

Amerika, 19 Mart 2003’de Irak’a saldırdı. Nisan 2003’de işgali başlattı. Irak’a saldırıda ve sonrası işgalde ABD yalnız başına değildi. 15 ülke, ABD’ye silahlı güçleriyle yardımcı oldu. Avrupa Birliği’nin şu sekiz üyesi de bu 15 Ülkenin arasındaydı: İngiltere, İtalya, İspanya, Danimarka, Avusturya, Polonya, Ukrayna ve Estonya.

ABD önderliğindeki işgalci güçler, 14 Nisan 2003 günü Bağdat’taki Irak Ulusal Kütüphane ve Arşivi’ne bombalarla saldırdılar. Kütüphanede bir milyon kitap ve 20 milyon belge bulunmaktaydı. Demokrat ABD ve uygar Avrupa’nın askerleri kütüphaneyi ateşe verdiler. Kitap, kolay kolay alev alıp yanmaz. Ama Bağdat kütüphanesindeki kitaplar kısa zamanda yanıp kül olmuştu. 28 Nisan 2003 tarihli Wall Street Journal adlı Amerikan gazetesi, kütüphaneyi ateşe verenlerin hızlı yanmayı sağlayan fosfor elementini kullanmış olduğunu ve bu yöntemin kâğıt belgeleri yok etmek için askeriye tarafından uygulandığını duyurdu. (Book Burning in the 21st. Century, ALA, American Library Association, www.My Documents/ALA/21st.Century.htm)²

1980 sonrası resmi kurum ve kuruluşların kütüphanelerindeki kitaplar Seka’ya hamur olmak üzere kamyonlarla götürülmüş, SEKA da almayınca yakılmıştı.

Kitabın yararı, dostluğu, kazançları konusunda herkesin bir araba dolusu edecek lafı vardır. Ama söylenen sözler, kitap okuma sevgisini arttırmıyor, belki azaltıyor bile denebilir. Çok satan kitabın çok iyi kitap olduğu savsatası okuma alışkanlığını da bozmaktadır. Kolay ve rahat okuma tembelliği yaratmaktadır.

Avrupa Birliği sürecinde kilit rol oynayacak 6. uyum paketi Meclis’in gündeminde tartışıldığı sırada, o sıralarda Dışişleri Bakanı olan Abdullah Gül ‘Ülkeyi özlediğimiz noktaya getireceğiz’ derken, 2. Asliye Ceza Mahkemesi’nden 15 gün içinde öyle iki karar çıktı ki, düşüncenin, ifade özgürlüğünün hâlâ alevlerle boğuştuğunu anladık. Mahkeme Marquis de Sade’in ‘Yatak Odasında Felsefe’si ile Erje Ayden’in ‘İkinci Caddenin Çılgın Yeşili’ ve ‘Hauptbahnoftan Bir Trene Bindim’ adlı kitaplarını imha etme kararı aldı.

¹ <http://oku.blogcu.com/modern-tarihin-en-buyuk-kitap-yakma-olayi/1366986>

² <http://oku.blogcu.com/modern-tarihin-en-buyuk-kitap-yakma-olayi/1366986>

Geçtiğimiz yıllarda Ayrıntı Yayınları'ndan Dragan Babić'in 'Son Sürgün' kitabı için 'imha' kararı verilmişti. Dört kitabın da imha edilme nedeni Türk Ceza Kanunu'nun 426 ve 427'nci maddesine dayandırılıyor: “Halkın ar veya hâya duygularının incitilmesi veya cinsi arzuları tahrik ve istismar eder nitelikte genel ahlaka aykırı yayın yapılması”.

Düşün ve sanat dünyası, yayıncılar, okuyucular ve bu ülke bizim diyen herkes diken üstünde. Çünkü kimse kitapların imha edildiği bir ülkede yaşamaktan memnun değil. Ancak TCK'da böyle bir madde var.

12 Eylül gündeme yeniden taşınırken, işin “kültürü yok etmek” bölümüne ve bunun başlangıcı sayılan “kitap düşmanlığı”na mutlaka değinilmesi gerek. Bu karanlık dönemin en karanlık olaylarından biriydi kitap yakmak ve tarihte görüldüğü gibi bu işi gerçekleştiren ülkeler tarihin karanlığına gömüldüler.

Antik çağda Sparta kenti hep savaşçı yetiştirdi. Sakat ve güçsüzleri öldürdü, sağlam ve sağlıklı olanları baştacı etti. Atina ise insanın beynine önem verdi ve kültür-sanat adamları hep kolladı.

Bu yüzden de Sparta elli yıl içerisinde çökerken, Atina iki bin yıldan fazla yaşadı... Yaşamaya da devam ediyor...”¹

12 Eylül sadece kitap yakmadı, nice emeklere çekilen filimleri de yaktı. Hele bunlar arasında Halit Refiğ'in “‘Yorgun Savaşçı’sı özel bir yer tutar. Halit Refiğ’in kendisi anlatıyor:

“... Ecevit yeniden başbakan olunca sinema üzerine konuşmamız oldu. ‘Aşk-ı Memnu’yu çok beğendiğini ve devletin sinemaya elini uzatması gerektiğini söyledi. Ardından TRT’den ‘Yorgun Savaşçı’ teklifi geldi. Çekimler başladı. Sonra 12 Eylül darbesi oldu, TRT yönetimine paşalar geldi. Emekli general Macit Akman TRT’nin başına getirilmişti. İlk konuşmamızda masasının üzerinde duran bir tomar mektuptan birkaçını bana uzattı. Mektuplarda ‘Kemal Tahir vatan haini, Nazım Hikmet’in yetiştirdiği Atatürk düşmanı bir yazardır’ şeklinde ifadeler vardı. Altında emekli asker imzaları. Macit Paşa ‘Ben araştırdım, hepsi sahte, siz işinize bakın’ dedi.

Daha sonra çekimler sırasında taleplerimiz karşılanmaz oldu. Macit Akman’la konuşmaya Ankara’ya gittim. Beni yardımcısı Behçet Devay’a gönderdiler. O da emekli muhaberat paşası. ‘Burası Yeşilçam

¹ http://forum.donanimhaber.com/m_32675393/tm.htm

değil, istediğinizi yapamazsınız' dedi. Ben de Devay'a 'Bugüne kadar hep genel müdürlerle konuştum, şimdi de onunla konuşurum' dedim. Hiç cevap vermeden Macit Akman'ı aradı. Görüşmek istediğini söyledi. Sanıyorum yakılma süreci o gün başladı."

Refiğ, 'Yorgun Savaşçı'nın çekimleri zorlu bir sürecin sonunda 1981'de tamamladı, ancak 1983 yılında TRT'ye teslim edebildi. Ve darbe yönetimi filmin yakılmasına karar verdi. Özal'ın galip çıktığı 6 Kasım 1983 seçimlerinden bir hafta sonra yakıldı. 'Yorgun Savaşçı'nın yakılabileceğini hiç aklına getirmeyen Refiğ, "Hayattaki en büyük gafletlerimden biriydi, bir kopyasını almamak!" demişti.

Yaklaşık 10 yıl sonra 1990'lı yılların özel televizyonu HBB, 'Yorgun Savaşçı'yı yeniden çekirdi. HBB yeni 'Yorgun Savaşçı'yı yayınladığı dönemde TRT de tozlu raflardan ilk 'Yorgun Savaşçı'yı kesintisiz ekrana getirmişti. Zira 'Yorgun Savaşçı'nın film kopyaları yakılırken 'suç belgesi olarak' bir video kaydı alınıp saklanmıştı.¹

Türkiye'de de kitap yakma genellikle Cumhuriyetin ilk yıllarında, daha sonra tek parti döneminde ve bu dönemlere dönüş özlemiyle yapılan askeri darbelerle birlikte gelen bir faaliyet oldu. Yukarıda anlattığımız gibi kitabı her zaman devlet yok etmedi. Bazen insanlar da başları derde girmesin diye kitaplarını yakmak zorunda kalıyordu. Bunun en acı örnekleri darbe dönemlerinde de yaşandı. O günlerde şehirlerin, kasabaların ev ev aranması sırasında pek çok kitap "suç unsuru" sayılabileceği için sahipleri tarafından sobalarda, bodrumlarda yakılmıştı.

Ben kimi dergi arşivlerimi evimden uzaklaştırırken zayı ettim mesela. Kimi kitapları mecburi misafirliğe gönderdim. Kimi evlerde dışı başka içi başka kitaplar gördüm. Adam korkusundan tarih ya da roman kitaplarının kapaklarını sökmüş, bir ilim ve fikir kitabına yapıştırmış. İçi başka dışı başka bir sürü "münafık" kitaplar yani...

12 Eylül'deki askeri darbenin ardından da on binlerce kitap hem devlet tarafından, hem de sahipleri tarafından yakıldı. 12 Eylül döneminde Milli Güvenlik Konseyi tarafından çıkarılan bir yasa ile "müsadere edilen kitapların" imhasına olanak tanınması kitap kıyımını

1

doruğa çıkardı. On binlerce kitap yakılarak ya da SEKA'ya gönderilerek imha edildi.

Acaba bugün kitabevlerinde basımından korktukları kaç hatıra kitabı vardır? Acaba kimileri babalarının, dedelerinin o hasretle basılması beklenen hatıralarından dolayı ne kadar acı ve ıstırap çekmektedirler? Kimi insanlar yazdıklarını korkularından dolayı kim bilir kaç kere imha etmişlerdir?

Kitap yakmaya yakın zamanlarda ilginç bir örnek yaşandı. Basından öğrendiğimize göre Isparta Sütçüler Kaymakamı Mustafa Aldemir, Orhan Pamuk'un kitaplarının imhası için bir genelge yayınladı. Bu genelge hem Türkiye'de, hem de bütün Avrupa'da çok konuşuldu. Ankara Hukuk Fakültesi'nin diplomasına sahip olan genç kaymakam, yürürlükten kaldırılan genelgesini uygulamayı başarabilseydi, dünyada kitap yakarak tarihe geçenler arasında mütevazı bir yer edinebilecekti. İşin bir başka ilginç yanı, zaten genelgenin gönderildiği kamu kurum ve kuruluşlarının kütüphanesinde bir tane bile Orhan Pamuk kitabı yoktu. Bir kız öğrencide Orhan Pamuk kitabı bulunduğu haberi ilçede bir heyecan yarattıysa da kısa sürede bunun bir dedikodu olduğu anlaşıldı.¹

Bu konuda az da olsa benim de yaşadığım örnekler var. Aslında acı ama şimdi tatlılaşmış şu iki hatırayı anlatayım: Birgin okul kooperatifinde oturuyorduk. Bir kitapsever arkadaş yerinden kalktı ve elindeki kitabı öfke ile yırtarak çöp sepetine attı. O kadar ani yapmıştı ki, “yırtacağına bana ver” demeye fırsat bile bulamadım.

-Neydi o kitap?

- Necip Fazıl'ın “Doğru Yolun sapık Kolları” idi.

-Yahu yırtacağına bana verseydin ya! Bize zarar vermezdi herhalde.

-Olabilirdi ama öfkemden düşünemedim. Müslümanlara bu kadar iftira ve hakaret beni çıldırttı yahu...

- Sen iyi ki Ahmet Davutoğlu'nun “Din Tahripçileri” kitabını okumamışsın.

- Ne demek, onu da okudum.

- Ne yaptın?

¹ <http://arsiv.sabah.com.tr/2005/04/28/cp/gnc108-20050410-102.html>;

<http://www.yorumla.net/edebiyat/539719-yakmak-icin-kitap-aradilar.html>

- Onu da sobada yaktım...

Bu konuda ikinci düşünce ise, “kitap asla yakılmaz” hükmüdür. Yanlış bilgiler de okunmalı ve ona delillerle cevaplar verilerek doğrular savunulmalı. Ama bu biraz ehliyet ister.

Buna rağmen biz bir kitabın yakılmasına, yırtılmasına karşıyız. Belki bir yerde korunur ve yeri gelirse değerlendirilir. Nitekim benim de gençliğimde aldığım, ama şimdi kütüphanemin en kuytu yerinde sakladığım, kimseye tavsiye edemediğim kitaplarım var. Nasıl bir akıl ise zamanında iyi görmüş ve almışız. Ne yırtabiliyorum, ne de kimseye verebiliyorum. Yırtmak içime sinmiyor, hediye etmek, başkasına zarar vermek olduğu içindir ki onu da yapamıyorum. Öyle saklıyorum işte.

John Milton “Bir insani öldüren, Tanrı’nın aynası, akıl sahibi bir yarattığı öldürmüş olur; ama aklın ürünü olan kitabı yok eden, aklın kendisini yok etmiş olur” der. Her kitap için geçerli değildir belki de ama genelde doğru bir sözdür bu. Bu konuda tahammüllü olmamız gerekir. Kanatlar değişebilir. Bir de başkasının bize yapmasını istemediğimizi, biz de başkasına yapmamalıyız değil mi? Benim sevdiğim bir kitabı birisi yırtsa veya yaksa, bu hiç hoşuma gitmez, üzüldürüm.

Nitekim sene sanırım 1979 idi. Anadolu’nun ücra bir kasabasında bir lisede din dersi öğretmeniydim. Ecevit iktidara gelmişti. Büyük bir sürgün ve kadrolaşma hareketi başlamıştı. Partizanlık hak hukuk tanımıyordu. Sokaklar anarşi ve teröre teslim idi. Adım adım darbeye doğru yürüdüğümüz o günlerde okul müdüründen kütüphanenin anahtarını istedim. Çünkü memuru yoktu kütüphanenin ve sürekli kapalıydı. Zaten devlet kitaplarından başka kitap da yoktu. Ben ise oradan “Şark Klasiklerini” alır okurdum.

Sosyalist olduğunu söyleyen müdür vermek istemedi. Israr edince mecburen verdi. Kütüphaneye girdim ki ne göreyim. Başta Necip Fazıl’ın Kültür Bakanlığınca basılan üç ciltlik “Tiyatro Eserleri” olmak üzere bütün dini kitaplar yırtılmış ve yerlere saçılmıştı. Olayı müdüre haber verdim. “Kim yapmış bunu? Mutlaka bulur ve hesabını sorarız” dedi. Ne sordu, ne de buldu tabi. Oyaladı gitti...

Bir okulda, düşünce ve ifade özgürlüğü iddiasında bulunan bir müdür ve kadrosundaki yönetimde bir kütüphanedeki eserler yırtılıyordu. Ne adına? İdeoloji adına. Dine karşıtlık adına. İrticayla mücadele adına. Bu ideolojiden ve bu adamlardan ne hayır beklenir ki!

Tabi ki bunlar tek parti dönemindeki faşist uygulamaların kalıntısı idi. CHP bu ülkede kitap yasaklama, yırtma ve yakmanın adresiydi. Bu kötü alışkanlık maalesef devam edip gidiyordu...

Kitap Yağmalama

Kitapların başına gelen en büyük felaketlerden birisi de kitapların çalınması ve yağmalanmasıdır. Bu konuyu “Kitap Sevgisi” adlı eserimizde yazmıştık. Burada bir iki örnekle olayın çirkinliğine değinelim isterseniz.

Geçmişte bir ülkeye giren düşman kuvvetleri o ülkeyi ateşe verir yakarlardı. “Sanki şimdi de öyle değil mi?” dediğinizi duyar gibiyim. Ne kadar haklı olduğunuzu az sonra göreceksiniz.

Bu yakıp yıkmalardan ve korkunç yağmalardan evdeki ve kütüphanelerdeki kitaplar da nasibini alırdı maalesef. Nice bin paha biçilemez eserler, o göz nuru antika yazmalar, o pırıl pırıl ciltli eserler, o doyumsuz kitaplar ateşler içinde yanar, yada bombalarla paramparça olarak etraftaki enkaza savrulurlardı.

Bir ülkenin beynini almak gibi olan kitaplarını çalmak da ayıp, ama yanma ve parçalanma yanında bu çalma yine de rahmet okutucu (!) bir zulümdü. “Buna da şükür, hiç olmazsa kaybolmuyorlar” dedirtiyordu. Biz hala bugün bir kısım eserlerimizi ancak batı kütüphanelerinde bulabiliyoruz. Neden oradalar bu bizim dünyamızın kitapları? Yürüyerek mi gittiler oralara? Elbette ki hayır! Medeni (!) batılılar bizden çaldılar onları. Yağmaladılar, yaktılar, bir kısmını da ülkelerine taşıdılar.

Tarihin en büyük felaketlerinden birisidir hiç şüphesiz Moğol istilas. Orta Asya’dan kalkarak bütün İslam şehirlerini, bütün medeniyet eserleriyle ve özellikle de kütüphaneleriyle beraber yakıp yıkarak ilerleyen bu korkunç istila, Müslümanlara öyle bir darbe vurmuştur ki, acısı hala içimizdedir ve belimiz bükük ise biraz da sebebi orda aranmalıdır.

O geçti gitti ama şu modern dünyada batılı sözde “medenî” vahşilerin yaptığına ne demeli? I. Dünya savaşı da İslam dünyası için bir Moğol istilas. Cengiz’i beğenmeyen vahşi batılılar, ona tüy diktirdiler, rahmet okuttular.

İslam dünyasını yakıp yıkarak bombalayan batılı vahşiler, aynı zamanda bütün kütüphaneleri yağmaladılar ve en kıymetli

hazinelerimizi çalıp çırparak ülkelerine kaçırdılar. Bugün bir araştırma yapmak isteyen Müslümanlar, batılıların kütüphanesine taşınmış kendi eserlerine muhtaçtırlar. Görüyorsunuz, en temel klasiklerimiz de oralarından baskıya giriyor. Bu ne korkunç bir felakettir Allah aşkına?

İşte size biri yakın tarihimizden, birisi de içinde yaşadığımız canlı tarihten iki tanık: "Hayatın bin bir çilesini çeken, mükemmel eserler vermek için her sıkıntıya katlanan Üstat İbnül Emin Mahmut Kemal Bey, en büyük acıyı mütâreke yıllarında yaşadı. 'İstanbul'un işgal edilmesi üzerine Fransız askerleri, züccaciye dükkânına dalan vahşi hayvanlar gibi, Mehmet Emin Paşa konağına doluştular. Sayısı belirsiz yazma ve basma eserlerin, gazete ve mecmua koleksiyonlarının, nefis hat örneklerinden oluşan tarihi tabloların; şiir, edebiyat ve musiki dünyamızın meçhullerine ışık tutacak belgelerin, antika eşyaların, çeşm-i bülbüllerin, eser-i İstanbulların bulunduğu bu hazineyi -Moğol askerleri gibi- yağma ettiler.

Nakil için verilen yirmi dört saatlik süreyi bile beklemeden etrafi kırıp dökmeye başladılar. İçeride ne varsa hepsini necis ayaklarının altında çiğnediler.

Kalemini gözyaşına batırarak bu feci manzarayı resmeden Mahmut Kemal Bey, işgal kuvvetlerinin konakta yaptığı korkunç tahribatı nevi şahsına münhasır üslubuyla uzun uzun anlattıktan sonra sözü cümlelerle bağlıyor:

"Evimiz dört duvardan ibaret denilebilecek bir halde harap ve tamamen boş olarak bize teslim edildi Yazma kitap sayfalarının ve bazı mühim evrakın nerede kullanıldığını söylemekten hayâ ederim. Garp medeniyetinin ne demek olduğunu zaten bilirdik, bu defa daha iyi öğrendik."

Süleyman Nazif Bey'in "Dârülkemâl" dediği konağın başına gelen felaketi, şu dürtük olanca hüznüyle dile getiriyor:

Darımızdan dūr edüb berbâd-ü tarâc ettiler
Haz re ti Âdem gibi cennetten ihraç ettiler
Zevk bahşâ beyt-i firdevsîde eylerken karar
Bir temelsiz külbe-i ahzâne muhtaç ettiler. ¹

¹ Dursun Gürlek ,age. s.269.

Canlı şahit olduğumuz olaya gelince, o da Amerika'nın Irak'ı işgalinde yaşanan korkunç olaydır. İşte size o acı ve çarpıcı taplo:

“Irak'ta 7 bin yıllık tarih 3 günde yok edildi. Müze talanından sonra el yazmalarının bulunduğu Bilgelik Sarayı da alev alev yakıldı. 282 davaya ilişkin Hamurabi Yasaları'nın belgeleri yandı mı, çalındı mı bilen yok.

Irak'ın başkenti Bağdat'ta üç günde, 7 bin yıllık tarih yok edildi. Bağdat Müzesi'nin yağmalanmasının ardından, 'Bilgelik Sarayı' olarak adlandırılan Irak Milli Kütüphanesi de önce talan edildi sonra iki kez ateşe verilip yakıldı.

500 bin ciltlik koleksiyonu ve 4 bin 412 el yazmasıyla dünyanın en önemli arşivlerinden biri olan Milli Kütüphane önce yağmalandı, sonra ateşe verildi. 600 bin cilt kitap barındıran Basra Kütüphanesi'nin akıbeti ise bilinmiyor.

Yangınla birlikte, tarihten kalan tüm kitaplar ve çok değerle el yazması kitap ve Kuran'lar kül oldu.

Önce Bağdat müzesini yağmalayan ve bölgenin 7 bin yıllık tarihine ait neredeyse tüm eserleri yok eden ya da satmak üzere çalan çapulcular, bu kez kütüphaneyi yaktı. Kısa süre sonra yangın söndürüldü ve tehlikenin geçmesi üzerine ABD askerleri bölgeden ayrıldı. Fakat yağmacılar kütüphaneyi yeniden ateşe verdi ve on binlerce eser alevlerin arasında yok oldu.

Müzenin deposunda, eski Ninova kenti ve Babil'den kalma eserler, ayrıca Sümerler'e ait heykeller, Asur rölyefleri ve içlerinde bilinen en eski yazı örneklerin yer aldığı 5000 yıllık çivi yazısı tabletleri de bulunuyordu. Bu tabletler arasında bilinen ilk kanun metni sayılan Hammurabi Kanunları'nın orijinalinden örnekler de vardı.

Müze de ayrıca Ur mezarlığından çıkarılmış som altın miğfer ve kupalar mevcuttu. Hz.İbrahim'in doğum yeri olan Ur kentinde çıkan İ.Ö 2600 yılından kalma, 'Çalılıktaki Koç' heykeli, mücevherat, müzik enstrümanları, çalgılar ve tarihteki ilk anlatımcı savaş resmi de bu müzede idi. Akad kralına ait en az 4300 yıllık bakır büst ve 1600 kadar antik madeni paranın yanı sıra, Uruk'ta bulunan ve üzerinde tanrı ile insan arasındaki ilişkinin ilk kez betimlendiği, 5000 yıllık bir 'kült vazosu'da müzede idi. Binada ayrıca çok sayıda Asur dönemi eseri ve devasa heykel de vardı.

İ.Ö 1700'lü yıllarda hüküm süren 1. Babil hanedanının altıncı hükümdarı Hammurabi'nin eksiksiz ve kusursuz Babil Yasaları

derlemesi, 282 davayla ilgili kararlardan oluşuyor. Hammurabi yasaları, ekonomik sorunlara (fiyatlar, iş yaşamı, ticaret, gümrük yasaları) çözümler getirdiği gibi aile yaşamına da (evlilik, boşanma) gibi sorunlara ilişkin davalarda o günün çözümlerini ve yasalarını getiriyordu. Medeni hukuka ilişkin sorunlara (kölelik) ve en önemlisi de (Hırsızlık, tecavüz) gibi ceza hukuku ile ilgili konulara yasal müeyyideler getiriyordu. İşte bu en eski derli toplu yasalarla ilgili belgeler de bu talan sırasında yok edildi. Hamurabi'nin cezaları kendinden 4 bin yıl sonraki yağmacılara işlemedi.

Yağmalama sırasında bölgede bulunmadıkları için suçlanan Amerikan askerleri, müdahale edememelerinin nedenini sayılarının az olması olarak açıkladı. Askerler (Burada yeteri sayıda asker yok. Kontrolü sağlamakta güçlük çekiyoruz) açıklamasını yaptı.

Müze yağmalaması sırasında altın eserlerin yanı sıra, Hammurabi tabletlerinin de çalındığı açıklandı. Yetkililer bu tabletlerin dünya tarafından bilindiği için resmi olarak satılamayacağını, sadece el altından çıkartılabileceğini ve bu durumda da satanların çok yüksek rakamlar kazanacaklarını belirtti. İnsanlık tarihinin ilk yazılı kanunları olan Hammurabi tabletlerine değer biçilemeyeceği de belirtildi.

Bağdat Arkeoloji Müzesi ve Osmanlı Kışlası'ndan sonra, Irak'ın en önemli kültür kurumlarından olan 'Bilgelik Sarayı' olarak adlandırılan ve yağmalandıktan sonra ateşe verilen kütüphane 1920 yılında 'Selam' adıyla kurulmuş, 1924'te ise 'Milli Kütüphane' adını almıştı. 1961 yılından bu yana kütüphanede Irak'ta yayımlanan bütün eserlerin bir nüshası da toplanıyordu.

Savunma Bakanlığı'nın karşısında olmasına rağmen yağmacılara karşı tedbir alınmayan kütüphanede 500 bin cilt kitap, 4 bin 412 nadide el yazması eser ve 2 bin 618 periyodik yayın bulunuyordu.

Tarih boyunca kitaplıkları ve araştırma merkezleriyle bölgenin en önemli kentlerinden biri olan Bağdat benzer bir yağmayı bin yıl önce Abbasiler döneminde de yaşamış ve Moğol hükümdarı Hülagü, kenti aldığı ilk olarak Bağdat Kütüphanesi'ni yakarak tüm eserleri Dicle Nehri'ne attırmıştı. Bu talandan sonra hepsi el yazması olan kitapların mürekkeplerinin Dicle'nin sularına karıştığı ve nehrin sularının bir hafta boyunca mürekkebin rengi gibi lacivert aktığı rivayet edilmişti.

Eski Bağdat Kütüphanesi başta Aristoteles ve Sokrates olmak üzere antik dönem Yunan düşünürlerinin Arapça'ya çevirilen eserleri ve Süryani yazarların elyazmalarıyla Bağdat'ın dönemin en önemli bilim ve kültür merkezlerinden birine dönüşmesini sağlamıştı.

Irak'taki gelişmeler üzerine pazar günü bir basın toplantısı düzenleyen İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA) Genel Direktörü Prof. Dr. Ekmeleddin İhsanoğlu, Irak'ın Mezopotomya'dan başlayarak Abbasi, Selçuklu ve Osmanlı devirlerinin sayısız örneğinin savaşta zarar görmesinin ve Irak Arkeoloji Müzesi ile Musul Üniversitesi Kütüphanesi ile tarihi yazmalar koleksiyonunun yağmalanmış olmasının üzüntü verici olduğunu söyledi. Yağmalamalara karşı acilen önlem alınması gerektiğini söyleyen İhsanoğlu, Irak'taki SİT bölgelerinin koruma altına alınmasını, çalınan eserlerin satışının engellenmesini ve eserlerin müzelere iade edilmesini istedi.

Irak'taki yıkımdan Basra Üniversitesi de payına düşeni aldı. Tıpkı Milli Kütüphane gibi yağmalandıktan sonra yakılan üniversite ateşe verildi. Basra Üniversitesi Dekanı Abdül Cabbar El Halife durumdan İngiliz askerlerini sorumlu tuttu. İçinde 600 bin cilt kitap barındıran Basra Üniversitesi Kütüphanesi'nin akıbeti ise henüz bilinmiyor. Bu arada Bağdat'ın Cumhuriyet Sarayı yakınında bulunan ve çaldığında kentin bütün semtlerinde duyulan saatin yer aldığı kompleks ve 30 yıl boyunca dünyanın çeşitli yerlerinden Saddam Hüseyin'e gönderilen hediyelerin bulunduğu müze de yağmalanan yerler arasında.

Tarih Profesörü İlber Ortaylı : 'Bağdat Kütüphanesi'nin yanması bir rezalet. Bilinçsiz ahali kütüphaneyi yağmalıyor. Amerika kendi ülkesindeki eserleri koruyor ama Irak'a aynı özeni göstermiyor. Bağdat'ta yağmalanan eserleri Metropolitan Museum gibi Batı'daki müzeler ve kütüphaneler alırsa büyük skandal olur. Batı'daki kütüphaneler önümüzdeki günlerde kendilerine gelecek eserleri geri iade etmeliler.' dedi.

Türk ve İslam Sanatlar Müzesi Müdürü Nazan Ölçer : 'Milli Kütüphane'de olanlar bir facia. Sadece Irak'ın değil bütün insanlığın geçmişini yağmalıyorlar. ABD ve İngiltere petrol kuyuları kadar tarihi eserlerin güvenliğini de sağlayabilirdi. Ben televizyonda kütüphanenin güvenlik görevlisinin yoldan geçen ABD tanklarına

'Müdahale edin' dediğini ama onların aldırış etmediğini duydum. Bu bir rezalet.' diyor.

İ.Ü. Kütüphanecilik Bölümü'nden Prof. Dr. Meral Alpay da şöyle dedi: Kütüphanenin yanmasına çok üzıldüm. Aynı üzüntüyü Bosna'daki kütüphane yandığı zaman da hissetmişim. Kitapları yakmakla geçmişin izleri siliniyor. Irak'ın dünü ve bugünü ile ilgili eserlerin hepsi kütüphanedeydi. En eski Kuran metinleri bu kütüphanedeydi. Bence kütüphaneler geçmişin nüfus cüzdanlarıdır ve bunlarla geleceğe köprü kurulur. Şimdi Bağdat'ta bu köprü yıkıldı.

MSÜ Güzel Sanatlar Fakültesi öğretim üyesi Prof. Dr. Zeki Sönmez : 'Doğu kültürü, İslam kültürü yok ediliyor ve ne yazık ki hiçbirimizin elinden bir şey gelmiyor. Amerikalılar ve İngilizler yarın Irak topraklarından çekilecek ama yağmalanan tarih bir daha telafi edilemeyecek.

Zaten savaş ortamında uygarlık yok olur. Bütün yıkımlar gibi bunu da protesto ediyorum. Şu anda Samara, Bağdat ne durumda, uygarlığa beşik olmuş o topraklarda ne oldu bitti, bilmiyoruz. Bir insan ve bilim adamı olarak derin bir hüznü duyuyorum.'" (Haber Giriş Tarihi: 15.04.2003 10:42:05)¹

Yağmalamalar her zaman dış düşmanlardan olmaz elbette. Bazen kendi halkına düşman olan düşük karakterli insanlar da aynı ayıbı utanmadan yapabilirler. Buna bir örnek de Yıldız Sarayı yağmasıdır. Aşağıdaki haber içimizi kanatıyor maalesef:

"Bundan 93 yıl önce tarihe 'Yıldız Sarayı Yağması' adıyla geçen olaydan kurtarılan nadir elyazmalarından 30'u, Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi'ne bağışlandı. Kütüphaneci ve araştırmacı Mehmet Lütfü İkiz(76) tarafından bağışlanan kitaplar arasında 500 yıllık geçmişe sahip Kur'an-ı Kerim, tıp, astronomi ve Batı klasiklerinden Osmanlıcaya tercüme eserler bulunuyor.

Rivayete göre 31 Mart ayaklanmasını (1913) bastırmak üzere İstanbul'a yürüyen Hareket Ordusu, tarihe 'Yıldız Sarayı Yağması' adıyla geçen olayı gerçekleştirdi. Yağmacılar, Sultan II. Abdülhamit'in tahttan indirilmesinden sonra Abdülhamit'in 33 yıllık saltanatına ilişkin tüm önemli belgelerin korunduğu Yıldız Sarayı

¹ <http://www.sanathaber.net/haber.asp?HaberID=1128&KategoriAdi=Antika-Arkeoloji>

Kütüphanesi'ndeki tarihi belgeleri yakıp yok etti. Kütüphane Müdürü Sabri Bey, arşivin küçük bir bölümünü kurtarabildi.

(Silahını çekerek “Beni öldürmeden kütüphaneye giremezsiniz” diyen bu yiğit vatan evladı) Sabri Bey'in yağmadan kurtardığı kitaplardan bazıları, Yahudi sahaflara satıldı. Büyük bir bölümü ise İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi'nde muhafaza ediliyor.

Hayatını yazma eserlere adayan Nuri Arlasses de eserlerin bir bölümünü satın alarak muhafaza etmiş. Arlasses, daha sonra bu kitapları iyi koruyabileceği düşüncesiyle eski Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi Müdürü Mehmet Lütfü İkiz'e emanet etmiş. Ancak Lütfü İkiz parkinson hastası olunca eşi Gönül İkiz, nadir eserleri 'evde çürümesin' diye kütüphaneye bağışlamış.” (Ekrem Aytaş, Ünal Livaneli, Konya)¹

¹ <http://www.tumgazeteler.com/?a=1602988> Konuyla ilgili olarak bkz. Cemal Nar, Kitap Sevgisi.

SONSÖZ

Nihayet bu kitabın da sonuna eriştik. Amacımız bir seri halinde kitabı sevdirmek ve okutmaktır. Böylece ondan faydalandırmaktır insanları. Derdimiz davamız okuma gibi çok karlı ve keyifli büyük bir işe dikkat çekmek ve teşvik etmek idi. Biz, bir eğitimci olarak bu açıdan baktığımızda günümüzdeki okuma ve yazma eksikliğini gördüğümüzden, bunun için bir kitap yazalım dedik, ama ortaya bir değil dört kitap çıktı.

Bu çalışmamızda kitabı tanıtmaya çalıştık. Kitabın tanımı, tarihi, kütüphaneler, kitap yazma, yazara karşı sevgi ve saygı dile getirmeye gayret ettik.

Bundan sonra bize veya tarihe yön veren kitaplar ve elde edilmiş maceralarımızı, tanıdığımız ve etkilendiğimiz yazarlardan konuşma fırsatı bulup da duyduklarımızın önemli olanlarını da yazmak istiyoruz. Hatta kitap yazmanın yöntemlerini, her bilim dalının ana kaynaklarını ve erişme yollarını yazmayı bile düşünüyorum. Ama itiraf edeyim ki şimdilik yoruldum. Dinlenir de cesaretimi toplayabilirsem, Allah da diler ve izin verirse –inşallah- ona da yönelmeyi düşünüyorum.

Sevgili okurlarım, birbirimize dua edelim lütfen. Yeni kitaplarda buluşmak üzere, Allah Teâlâ'ya emanet olunuz. Kalınız sağlıklı.

Son sözümüz hep aynıdır: “Hamdolsun âlemlerin Rabbi Allah Teâlâ'ya.”

KAYNAKLAR

- Kur'an-ı Kerim
Abdu'l Fettah Ebu Gudde, İlim Uğrunda, Ebru y. İst. Ocak 1985.
- Aclunî, Keşfu'l Hafa, I-II, Dar'u İhya'i Türesi'l Arabî, Beyrut, h.1351. 3. Baskı.
- Alpaslan Yaşar, Yakar Serdar, Muhammed Kamil Ağdaş, Ea Ajans, Şubat 2009.
- Bilmen Ömer Nasuhi, Büyük Tefsir Tarihi, I-II. Bilmen y. İst. 1974.
- Büyükçapar Ali, Kitap Pusulası, İnsan Saati y. Kahramanmaraş, 1997.
- Boz Duran, Kitaba Çağrı Sınavında İnsan, Kahramanmaraş Valiliği y. Öncü Basımevi, Ankara, 2009, I. Baskı.
- Canan İbrahim, kütüb-ü Site Muhtasarı Tercüme ve Şerhi, I-XVIII. Akçağ y. Ankara,
- Coşkun Ahmet, Sohbetler ve Hatıralar, I-II. Ensar Neşriyat, İst. 2007.
- Çelebi Ahmet, İslam'da Eğitim Öğretim Tarihi, Ter. Ali Yardım, Damla y. İst. 1983
- Dursun Gürlek, Ayaklı Kütüphaneler, Kubbealtı Neşriyat, 1. Baskı, İst. Ekim, 2003
- Dursun Gürlek, Tebessüm ve Tefekkür, Kubbealtı Neşriyat, 1. Baskı, İst. Ocak, 2009.
- Dursun Gürlek, Çınaraltı Kitap Sohbetleri, Timaş Yayınları, 5. Baskı, İst. Kasım, 2007.
- Dursun Gürlek, Karınca Huzura Varınca, Timaş Yayınları, 5. Baskı, İst. Eylül, 2008.
- Ersoy M. Akif, Safahat, Asım, İnkılap ve aka kitabevi, İst. 1975

Faik Reşat, Eslaf, Baskıya Hazırlayan: Şemsettin Kutlu, Tercüman 1001 Eserden, No: 65,

Karaman Hayrettin, Bir Varmı Bir Yokmuş, Hayatım Ve Hatıralar, I-III. İz y. İst. 2008,

Karaman Hayrettin, İslamın Işığında Günün Meseleleri, I-III. YeniŞafak, İst. 1996.

Kavakçı Yusuf Ziya, İslam Araştırmalarında Usül, Diyanet y. 1982.

Kurucu Ali Ulvî, Hatırat, I-IV. Kervan kitapçılık, İst. Ty.

Nar Cemal, Alimin Önderliği, Ukde y. Kahramanmaraş, Nisan 2006

Nar Cemal, İslam Sancısı, Ukde y. Kahramanmaraş, 1997.

Nar Cemal, ilim Ve Özgürlük, Toprak y. İst. 2007.

Meriç Cemil, Bu Ülke, Ötüken y. İst.

Münziri, et-Terğib ve et-Terhib. I-IV.

Muttaki Aliel- Hindî, Kenzü'l Ummal, I-XVIII.

Şaranî Abdülvehhab, Tenbihu'l muğterrin, "İslam Büyüklerinin Örnek Ahlakı ve Hikmetli Sözleri", ter: Ömer Temizel, Sönmez neşriyat, İst. 1971

Tayşi M. Serhan, Ali Emiri izinde, Timaş y. İst. 2009.

Tasavvuf Dergisi, sayı 14